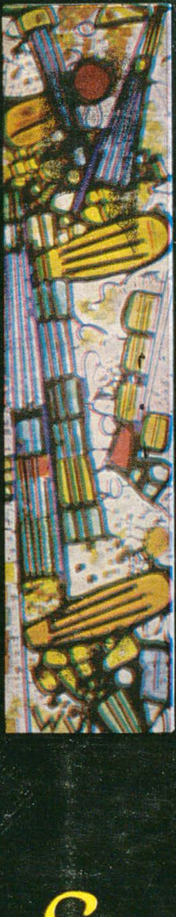

Secolul 20

PREZENTAREA ARTISTICĂ
GETA BRĂTESCU

COPERTA

Vitralii executate la hotelurile de la Mangalia Nord (Neptun) de colectivul Wanda Sachelarie-Vladimirescu, Mihai Bandac, Victor Agapiescu.

https://biblioteca-digitala.ro

Secolul 20

Revistă de literatură universală

editată de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Comitetul de redacţie:

ACAD. AL. PHILIPPIDE, ION BRAD, OV. S. CROHMĂLNICEANU, ZOE DUMITRESCU-BUŞULENGA, MIHNEA GHEORGHIU, DAN HĂULICĂ REDACTOR-ŞEF, ŞTEFAN AUG. DOINAŞ REDACTOR-ŞEF ADJUNCT, GEORGETA HORODINCĂ, TATIANA NICOLESCU, FLORIAN POTRA

10

[118]

1970

SUMAR

ESENIN

75 DE ANI DE LA NAŞTEREA POETULUI

ZAHARIA STANCU

14 INTERPRETĂRI

Unde eşti casă părintească, Trezeşte-mă mîine devreme, Arţarul, Mălinul, Viscol, Ceaţă albastră, Nu mă voi mai amăgi singur, Iată-mă iarăşi în familia mea, Pe blidul albastru al cerului, O, ţinut al ploilor, Nu-mi pare rău, Crîngul de aur, Mă întristez cînd mă uit la tine, Uliţa asta eu o cunosc • 4

SERGHEI ESENIN

Scrisoare către o femeie; Cîinelui lui Kacialov; Albă e cîmpia . . . Adio! Florile-mi spun . . . : Nu ţi-s drag, Prea tîrziu, poeme, în româneşte de Madeleine Fortunescu. • 17

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

O SUTĂ DE ANI DE SINGURĂTATE

roman, fragmente, în româneşte de Mihnea Gheorghiu • 25
Interviu cu Márquez, de Manuela Gheorghiu • 51

https://biblioteca-digitala.ro

MÉSZÖLY MIKLÓS
ZONĂ INTERZISĂ

nuvelă, în românește de Constantin Olariu • 59
GEO ȘERBAN: *De la nuvelă la film* • 88

ISMAIL KADARE
GENERALUL ARMATEI MOARTE

roman, fragmente, în românește, cu o prezentare, de Alexandru Baciu • 91

LIRICA ACTUALĂ ÎN BOSNIA ȘI HERȚEGOVINA

HAMZA HUMO; MAK DIZDAR; IZET SARAJLIĆ; HUSEIN TAHMIŠČIĆ; DARA SEKULIĆ; DUŠKO TRIFUNOVIĆ; ANDJELKO VULETIĆ; VUK KRNJEVIĆ, poeme, în românește de Sanda Nenoiu. • 105
MIODRAG BOGIČEVIĆ: *Poezia contemporană în Bosnia și Herțegovina* • 111

•

DRAGOȘ VRÂNCEANU: *De vorbă cu Alfredo Giuliani despre neoavangarda liricii italiene* • 115
Poeme de ALFREDO GIULIANI; NANI BALESTRINI; ELI PAGLIARANI; ANTONIO PORTA; EDOARDO SANGUINETI, în românește de Dragoș Vrânceanu • 120

EDWARD ALBEE
TOTUL ÎN GRĂDINĂ

piesă în două acte, în românește de Antoaneta Ralian • 123
ANDREI BREZIANU: *Cui i-e frică de adevăr?* • 178

CRONICA TRADUCERILOR

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ: *Francesco Petrarca — «Rime»; «Sonetul italian în Evul Mediu și Renaștere»* • 181
VIRGIL TĂNASE: «*Povestiri fioroase*» de Villiers de l'Isle Adam • 186

JURNAL Secolul20

Irina Codreanu (de Mircea Simu); *Povestirile lui Ion Creangă în Brazilia* (de Andrei Ionescu) • 190

https://biblioteca-digitala.ro

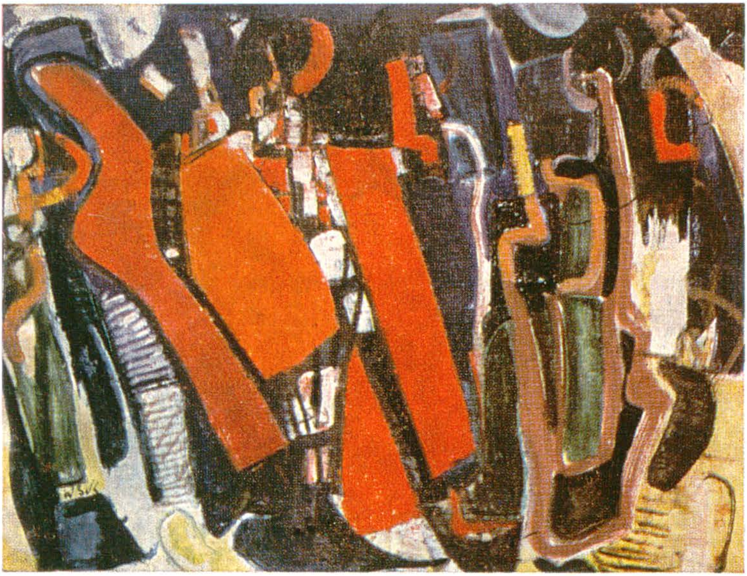

SERGHEI ESENIN

75 de ani de la nașterea poetului

https://biblioteca-digitala.ro

◀ WANDA SACHELARIE VLADIMIRESCU, Ritmuri, ulei pe pînză

https://biblioteca-digitala.ro

ZAHARIA STANCU

14

interpretări

din

ESENIN

Cu aceste « 14 interpretări din Esenin », Zaharia Stancu redeschide unul dintre cele mai prestigioase capitole ale activității sale poetice. Precedat de cîteva încercări izolate — între care merită amintite ale lui I. Buzdugan și Lucian Blaga — , poetul « Albelor» și « Al clopotului de aur» a făcut, întîiul, cunoscută poezia lui Esenin la noi, printr-o reprezentativă selecție, cuprinzînd aproape treizeci de poezii și poeme. Apariția acelor transpuneri în primăvara anului 1934 marca un eveniment, întîmpinat cu viu interes de exponenți autorizați ai mișcării literare. Printre ei, poetul Eugen Jebeleanu scria în Viața Literară *din 1 mai: «. . . tălmăcitorul l-a recreat pe poet, ceea ce e enorm. Astfel a făcut Baudelaire cu Edgar Allan Poe, astfel Dehmel cu Verlaine, astfel Paul Valéry cu Rilke. Pentru izbutirea unei tălmăciri se cere, pe cît posibil, un paralelism de prize sufletești între poet și transpunător. Acea «fraîcheur», caracteristică poeziei lui Esenin (chiar și acolo unde inspirația caută captarea vulgarului) este proprie darului poetic al lui Zaharia Stancu. Poet de muzicalități agreste, crude, deși de un rafinament artistic remarcabil, Esenin își păstrează melodiile, limpezi și întregi, în strofele poetului-traducător». — La rîndul său, criticul foarte exigent care este Șerban Cioculescu observa tot atunci: « Prin faptul că s-a mulțumit uneori cu versul alb, alteori cu cîte o singură rimă, în două din versurile catrenului, Zaharia Stancu a ocolit norocos capcana umpluturilor, întinsă de rimă. Ritmul uneori neregulat, interior, substituit de traducător, matricei regulate, a contribuit deasemenea la autenticitatea textului nou. În sfîrșit, poetul român a izbutit să transmită prin elaborarea sa, nu știu ce sunet exotic al poeziei eseniniene. Meritul său cardinal este de a nu fi dat un surogat românesc, de aproximative echivalențe prin eventuala anexare a lui Esenin la sensibilitatea mai domoală autohtonă. Ne-a dat un Esenin în românește și nu un Esenin românizat ».*

În același spirit riguros, de liberă re-creare, Zaharia Stancu duce mai departe opera de tălmăcitor a lui Esenin, dovedind, chiar prin acest fapt, afinitățile indestructibile care îl țin atașat de creația eseniniană. Interpretările sale actuale, în prelungirea celor de odinioară, gravate ferm în memoria publicului, probează comuniunea profundă dintre două naturi lirice, realizînd astfel condiția optimă spre a depăși barierele lingvistice și a stimula expansiunea adevăratei poezii.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

UNDE EŞTI CASĂ PĂRINTEASCĂ

Unde eşti, unde eşti casă părintească
Ce-ţi încălzeşti sub deal spinarea?
Albastra, albastra mea floare,
Nisip, simplu nisip,
Unde eşti, unde eşti casă părintească?

Dincolo de rîu cîntă cocoşul, —
Acolo ciobanul turma-şi păzea,
Luminează din apă
Trei stele-ndepărtate.
Dincolo de rîu cîntă cocoşul.

Vremea e moară cu aripă,
Luna ca o pendulă-n secară
Coboară peste sat.
Toarnă orele ploaia nevăzută.
Vremea e moară cu aripă.

Cu mulţimea-i de săgeţi, ploaia
Casa mi-a-nconjurat-o de nori.
Azurul a cosit floarea albastră,
Nisipul de aur l-a călcat
Ploaia aceasta cu mii de săgeţi.

https://biblioteca-digitala.ro

TREZEŞTE-MĂ MÎINE DEVREME

Trezeşte-mă mîine devreme
Măicuţa mea răbdătoare!
Mă voi duce pe drumul măgurii
Să întîmpin oaspetele drag.

Astăzi am văzut în pădure
Urmele unor roţi mari.
Deasupra bolţii înnourate
Vîntul îşi fîlfîie arcul de aur.

Mîine în zori va porni în goană,
Cu luna-căciulă pe sub tufişuri.
Iapa îşi va flutura cochet
Coada roşcată deasupra cîmpiei.

Trezeşte-mă mîine devreme,
Aprinde în odaia mare lumina,
Se spune că în curînd voi deveni
Poet renumit în Rusia.

Te voi cînta pe tine, voi cînta oaspeţii,
Soba noastră o voi cînta, cocoşul şi casa...
Şi în cîntecele mele voi turna
Laptele vacilor tale roşcate.

ARŢARUL

Arţar desfrunzit, în ghiaţă-mbrăcat
În viscolul alb de ce stai plecat?

Oare ce-ai văzut? Ce ai auzit?
La plimbare singur parc-ai fi ieşit.

Ca un paznic beat ai ieşit la drum
Şi-n troian piciorul ţi-a-ngheţat acum.

Am băut şi eu şi mă-mpleticesc
Şi nu ştiu cum casa o s-o mai găsesc.

Întîlnii un pin şi-o salcie rară,
Le-am cîntat în viscol cîntece de vară.

Şi parcă eu însumi aş fi fost arţar
Dar nu gol ci prins în bogat frunzar.

Şi pierzînd sfiala, straşnic îmbătat,
Mîndrul meu mesteacăn l-am îmbrăţişat.

https://biblioteca-digitala.ro

MĂLINUL

Odată cu primăvara
Mălinul aromat a-nflorit.
Ca pe niște zulufi de aur
Ramurile și le-a împletit.

Rouă ca mierea îi alunecă
Pe scoarța-n care este-mbrăcat,
Sub ramurile lui iarba
Strălucește ca argintul curat.

În perlele rotunde de rouă
Ard ciucurii grei, de atlase,
Ca niște cercei străvezii
În urechile unei fete frumoase.

În poiana de-alături aleargă,
Prin iarbă și printre rădăcini
Șerpuind ca un fir subțire
Pîrîul de argint și lumini.

Acum mălinul aromat
Stă parcă atîrnat
Și-n juru-i iarba aurită
Arde în soare.

Pîrîul cu unda zglobie,
Îi atinge ramurile pieziș
Și-i cîntă pe sub stînci abrupte
Cîntece pe furiș.

https://biblioteca-digitala.ro

VISCOL

Viscol ! Viscol care sfarmă şi-nţeapă,
În cer luminează luna-ngheţată.
Văd din nou aria părintească
Şi-o luminiţă-n fereastră prin viscol.

Puţin îţi trebuie cînd nu ai cămin,
Eu cînt despre tot ce mi s-a dat,
Iată-mă iarăşi la cina părintească,
Iarăşi o văd pe bătrîna mea mamă.

Se uită şi ochii îi lăcrimează
Tăcută şi parcă fără să sufere.
Vrea să apuce ceaşca cu ceai,
Ceaşca din mînă îi lunecă.

Draga mea, buna mea, bătrînica mea dragă,
Alungă tot ce e negru în gînduri
Ascultă, cu armonica de zăpadă,
Viaţa mea ţi-o voi povesti-ntreagă.

Multe-am văzut şi mult am umblat,
Mult am iubit, mult am suferit,
Am vagabondat şi-am băut,
Şi numai pe tine în gînd te-am văzut.

Iată, pe laiţă iar mă-ncălzesc,
Mi-am scos ghetele, mi-am aruncat haina
Iarăşi am reînviat, iarăşi trag nădejde
De-o soartă bună, ca-n copilărie.

Dar la fereastră în plînsul viscolului,
În vuetul lui sălbatic, zgomotos,
Îmi pare că teii albi din grădină
Îşi scutură florile pe jos.

https://biblioteca-digitala.ro

CEAȚĂ ALBASTRĂ, ÎNTINDERE DE ZĂPADĂ

Ceață albastră. Întindere de zăpadă,
Slabă și galbenă lumină de lună.
Inimii mele îi este plăcut
Să-și amintească de anii tineri.

Zăpada ca nisipuri mișcătoare-n cerdac.
Pe o astfel de lună, pe tăcute,
Îndesînd pe ochi căciula de pisică
Am părăsit în taină casa părintească.

Acum m-am întors iarăși în ținutul natal.
Cine își mai aduce aminte de mine? Cine m-a uitat?
Eu, vechiul stăpîn al casei mele
Stau trist ca un călător alungat.

Tăcut îmi mototolesc căciula cea nouă,
Nu-mi e pe plac, blana ei de sobol
Îmi amintește de bunic, de bunica,
Și de zăpada afînată din cimitir.

Toți s-au liniștit. Toți vom ajunge acolo,
Bucuroși sau nebucuroși ca în această viață,
Iată pentru ce tind atîta spre oameni,
Iată pentru ce iubesc oamenii.

Abia, abia mi-am stăpînit plînsul
Și zîmbind cu sufletul stins,
Parcă aș vedea pentru ultima dată
Această izbă cu cîinele-n cerdac.

NU MĂ VOI MAI AMĂGI SINGUR

Nu mă voi mai amăgi singur,
În inima mea a pătruns grija.
De ce îmi spun oamenii huligan?
De ce îmi spun ei scandalagiu?

Nu sînt rău, pădurea n-am furat-o,
Nu i-am întemnițat pe cei goi.
Nu sînt decît un fel de ștrengar
Care zîmbește spre voi.

https://biblioteca-digitala.ro

Sînt un ştrengar din Moscova.
Prin împrejurimile Tverului
Pe uliţe fiece cîine
Îmi cunoaşte mersul uşor.

Fiecare gloabă de cal
Mă salută cînd mă-ntîlneşte,
Sălbăticiunilor le sînt prieten,
Fiece vers al meu lecuieşte.

Umblu cu joben nu pentru femei,
Pasiuni prosteşti nu mai îndur.
Aş vrea mult să-mi micşorez tristeţea
Şi aurul ovăzului să-l dau iepei.

Printre oameni prieteni nu am,
Eu altei împărăţii m-am supus,
Fiecărui cîine la gît
Cea mai bună cravată a mea sînt gata s-o pun.

Nu voi mai suferi de acum înainte,
Băltoaca din inima mea ceţoasă s-a limpezit
De aceea îmi merge faima că sînt huligan,
De aceea mi se spune scandalagiu.

https://biblioteca-digitala.ro

IATĂ-MĂ IARĂŞI ÎN FAMILIA MEA

Iată-mă iarăşi în familia mea,
Ţinutul meu visător şi duios.
Amurgul cîrlionţat se-ascunde după deal
Şi-mi face semn cu mîna-i ca zăpada.

Cărunţia zilei posomorîte
Pluteşte zburlită prin preajma mea.
Tristeţea adîncă a serii
Îmi tulbură inima grea.

Peste cupolele înalte ale bisericilor
Umbra serii s-a lăsat mai jos.
O! Prieteni de jocuri şi de petreceri
Nu vă voi mai vedea de loc.

Anii au căzut în uitare,
În uitare aţi căzut şi voi
Însă apa tot ca altă dată
Murmură la moara înaripată.

Eu adesea, adesea în pîclele serii,
În foşnetul trestiilor legănate de vînt
Mă rog pămîntului care fumegă
Pentru cei ce-au plecat şi nu mai sînt.

PE BLIDUL ALBASTRU AL CERULUI

Pe blidul albastru al cerului
Fumul norilor galben ca mierea
Visează noaptea. Oamenii dorm.
Numai eu sînt chinuit de tristeţe.

Pădurea încrucişată cu norii
Fumul dulce-l respiră uşor,
După inelul rupt al bolţii cereşti
Dealul-şi-ntinde degetele.

Pe baltă ţipă bîtlanul,
Se-aude limpede plescăitul apei.
Ca un strop printre nori ne priveşte
O stea singuratică.

Aş vrea ca în tulburul fum
Cu steaua aceea s-aprind pădurile
Şi să pier împreună cu ele
Ca o străfulgerare pe zare, departe.

https://biblioteca-digitala.ro

O, ȚINUT AL PLOILOR

O, ținut al ploilor și-al vremii rele,
Tăcerea pe aici e vagabondă!
Ca un covrig de pîine-n cer
Atîrnă, ruptă, luna blondă.

Dincolo de ogorul arat
Se-ntinde loboda smeurie,
Pe creanga norului, ca o prună coaptă,
Strălucește steaua de aur.

Din nou cu drumul însemnat cu verste,
În ciuda nenorocirilor tale
Ca în delir adulmec grînele
Pe apa ce devine albăstruie.

Dansează-n rotocoale fumul bălții,
Și în șuvița întunericului cîntător
Nu se poate rosti în cuvinte
Cum te-mbată dealurile cu dor.

NU-MI PARE RĂU

Nu-mi pare rău, nu chem, nu plîng,
Totul va trece ca fumul de pe albii meri
Cuprinși de aurul veștejirii.
Eu nu voi mai fi tînăr ca ieri.

N-o să mai bați niciodată la fel
Inimă atinsă de răcoare.
Țara mesteacănilor n-o să mă mai cheme
Să hoinăresc desculț pe ponoare.

Îmi atingi flacăra buzelor
Din ce în ce mai rar, nălucire.
O! Pierduta mea prospețime,
Ochii sălbatici, apele care cresc în neștire.

Rîvnesc mai puțin, tot mai puțin.
Viața mea, nu cumva te-am visat?
Parcă-ntr-o dimineață de primăvară sonoră
Pe un cal trandafiriu am galopat.

De pe arțari mierea frunzelor se prelinge încet,
Noi toți pe lume sîntem pieritori.
Fie în veci binecuvîntat
Că ți-a fost dat să-nflorești și să mori.

https://biblioteca-digitala.ro

CRÎNGUL DE AUR

A vorbit și-a tăcut crîngul de aur
Cu glasul lui de mesteacăn, ușure.
Nici o părere de rău nu mai au
Cocorii, în slăvi, peste pădure.

Ce să regreți? Sîntem călători —
Trecem, intrăm și părăsim casa.
Visează cînepa la cei duși
Și luna pe baltă licărindu-și mătasa.

În mijlocul cîmpiei stau singur,
Vîntul duce cocorii mai departe.
Gîndesc la vesela tinerețe
Dar nu-mi pare rău de trecut, nici de moarte.

Nu-mi pare rău de anii risipiți în zadar,
Floarea liliachie a sufletului pălește.
În grădină arde rugul unui măceș roșu
Și acest rug pe nimeni nu încălzește.

Ciorchinii măceșului nu vor arde.
Iarba nu va pieri fiindcă a îngălbenit.
Ca pomul care-și pierde în tăcere frunzele
Cuvintele triste mi le pierd covîrșit.

Cîndva, dacă timpul măturîndu-mi slovele,
Se va aduna — netrebnic tezaur —
Spuneți atît: a vorbit și a tăcut
Cu dulcele-i glas crîngul de aur.

https://biblioteca-digitala.ro

MA ÎNTRISTEZ CÎND MĂ UIT LA TINE

Mă întristez cînd mă uit la tine.
Ce durere, ce păcat pentru noi!
Ştiu că în acest septembrie ne-a rămas
Numai arama sălciilor la amîndoi.

Căldura ta, fiorii trupului tău,
Buze streine au venit, le-au furat.
În sufletul meu atins de moarte
Parcă burează neîncetat.

Ei şi! Nu mă tem de nimic,
Altă bucurie mi-a năzărit.
Acum sufletu-mi nu-i decît
Un ciot galben şi putrezit.

Doar nici pe mine nu m-am păstrat
Vieţii de pace şi de momeli.
Pe puţine cărări s-a umblat
Şi s-au făptuit atîtea greşeli.

Viaţă de rîs, contradicţii de rîs,
Cum a fost va mai fi ani în şir.
Grădina de mesteacăni e plină
De oase ca un cimitir.

Ne va trece floarea şi nouă.
Ca oaspeţii grădinii nu vom mai foşni.
Dacă în toiul iernii nu sînt flori
Nu avem pentru ce le dori.

ULIŢA ASTA EU O CUNOSC

Uliţa asta eu o cunosc
Şi casa măruntă — ulucile noastre.
S-au răsturnat deasupra ferestrei
Sîrmele, paie albastre.

Erau anii nenorocirilor,
Anii neînfrînatelor, nebuneştilor puteri.
Mi-aduc aminte copilăria ţărănească,
Azurul satului de ieri.

https://biblioteca-digitala.ro

N-am rîvnit pacea și gloria,
Vanitatea n-o să mă amăgească.
Adesea cînd închid ochii
Revăd mereu casa părintească.

Grădina stropită cu bobi albăstrii.
Lîngă uluci August s-a tolănit ca mieii.
Ciripitul păsărilor, țipetele,
În palmele lor verzi le țin teii.

Iubeam casa aceea de lemn.
În grinzi se încuibaseră zbîrcituri.
În nopțile ploioase soba vuia
Spăimîntătoare cu-o mie de guri.

Glas înalt și scîncete joase,
Parcă cineva pierea în pustiu.
Ce-a văzut cămila de cărămidă
În ploile pline de șuier tîrziu?

Poate a zărit țări depărtate
Cu țărmuri înflorite ca vara,
Nisipurile de aur ale Afganistanului,
Ceața sticloasă din Buchara.

O! și eu am umblat pe acolo
Odinioară și nu puțin.
Numa-n ținutul părintesc
Aș vrea acum să revin.

Dar gingașa visare s-a stins,
Cenușă și fum albăstriu, palid semn,
Paie ale cîmpului, pace vouă,
Pace ție, casă de lemn.

În românește de ZAHARIA STANCU

https://biblioteca-digitala.ro

Vignete de GETA BRĂTESCU

https://biblioteca-digitala.ro

SCRISOARE CĂTRE O FEMEIE

Îți amintești ?
Îți amintești. Eram acasă.
Eu stam
Lîngă perete-ncremenit.
Iar tu-mi zvîrleai,
Plimbîndu-te mînioasă,
Cuvintele-n obraz ca pe-un cuțit.

Spuneai:
E timpul să ne despărțim.
M-am săturat
De viața ta neghioabă.
E timpul: eu — să-mi văd din nou de treabă,
Tu — n-ai decît s-alergi spre țintirim.

Iubita mea !
De loc nu m-ai iubit.
N-ai priceput
Că-n toată gloata asta,
Am fost un mînz ce l-a izbit năpasta
Din el să scoată călărețul foc.

N-ai înțeles
Că-n pîclele sirepe,
În viața-ntoarsă de furtună, eu
Mă chinui doar să pot pricepe
Măcar ceva
Din drumul sorții, greu.

Imaginile ți se sparg
Cînd nu le vezi
Din depărtare.
Cînd fierbe liniștea din larg,
Vaporul e-n pericol mare.

https://biblioteca-digitala.ro

Pămîntu-i un vapor !
Deodată,
Prin inimă de uragan,
Spre-un nou și glorios liman,
Un deget drumul i-l arată.

Dar care om, pe puntea largă,
Răpus de greață, n-a vărsat ?
Puțini, cei ce-au știut să meargă
Drept, pe vaporul beat.

Atuncea eu,
În urletul bezmetic,
Să nu mai văd
Spectacolul urît,
Și nedorind să-mi dau cumva în petic,
Sub punte, drept în cală-am coborît.

Era chiar cîrciuma rusească.
În ea,
M-am prăvălit peste pahar,
Nici un suspin să nu mă mai găsească,
Să mă sfîrșesc
Într-un delir amar.

Iubita mea !
Te-am chinuit, se poate.
Mîhnire nouă-am pus în ochii tăi,
Cînd mînă spartă,-n văzul lumii toate,
Îmi cheltuiam pe chefuri anii mei.

Dar n-ai știut
Că-n pîclele sirepe,
În viața-ntoarsă de furtună, eu
Mă chinui tocmai că nu pot pricepe
Nimic, nimic
Din drumul sorții, greu . . .

Acum,
Cînd anii au trecut
Și mintea nu mai mi-e gîngavă,
Festiva cupă ridicînd,
Spun: celui de la cîrmă — slavă !

https://biblioteca-digitala.ro

De simţăminte gingaşe
Furat,
Mi-am amintit de dulcea-ţi oboseală
Şi-am alergat
La toc şi la cerneală,
Să ştii şi tu
Ce-am fost şi ce mi s-a-ntîmplat.

Iubita mea !
Plăcut îmi e să-ţi spun
Că nu m-am dus
De-a berbeleacu-n vale,
Şi că tovarăş îi sînt astăzi, bun,
Puterii noi, în marşurile sale.

Nu mai sînt cel
Ştiut de tine-atunci.
Nimic n-aş face-acum
Din ce te doare.
Sub steagul roş
Al luminoasei munci,
Să merg
Pînă-n La Màncha-aş fi în stare.

Mă iartă . . . Ştiu:
Azi, alte visuri ai, —
Un soţ mai demn stă astăzi lîngă tine;
Sătulă eşti
De-al nostru trist netrai,
Şi pînă-n gît,
Sătulă eşti de mine.

Urmează-ţi deci,
Senină, steaua ta.
Şi nu te mai gîndi la foştii-ţi semeni.
În amintire, eu te voi păstra,
Pe veci,
Al tău,
Serghei Esenin

1924

https://biblioteca-digitala.ro

CÎINELUI LUI KACIALOV

Dă-mi laba, Jim, că labă mai de soi
Nu-mi amintesc să fi văzut vreodată.
Hai să lătrăm la lună amîndoi,
Cînd noaptea-i în tăceri învestmîntată.
Dă laba-ncoace, Jim, bătrîn copoi.

Drăguţule, vreau să pricepi ceva:
Din lucruri, cel mai simplu-anume,
Căci nu ştii viaţa cît este de grea
Şi cu ce preţ trăieşti pe-această lume.

Stăpînul tău e renumit şi blînd
Şi oaspeţi mulţi, adesea-i vin în casă,
Şi fiecare-ncearcă surîzînd
Să-ţi mîngîie spinarea mătăsoasă.

Tu eşti un cîine-al dracu' de frumos
Şi nu mă mir, cu toţi că te răsfaţă,
Fără să ceri niciunuia vreun os,
Ca un prieten beat, îi lingi pe faţă.

Printre atîţia musafiri de-ai tăi
Au fost şi mai aleşi, şi oarecare.
Dar spune-mi: cea mai tristă din femei
Nu s-a oprit pe-aici din întîmplare?

Iubite Jim, te rog, de-o fi să vie,
Priveşte-o drept în ochi ca un bărbat
Şi linge-i mîna, Jim, cu gingăşie,
Pentru ce-am fost şi n-am fost vinovat.

martie 1925

ALBĂ E CÎMPIA...

Albă e cîmpia, albă luna-n cer,
C-un linţoliu ţara s-a-nvelit de ger.
Crîngul de mesteceni plînge-n alb cernit.
Cine-i mort aicea? Eu să fi murit?

noaptea spre 5 octombrie 1925

https://biblioteca-digitala.ro

ADIO! FLORILE ÎMI SPUN...

Adio! Florile îmi spun,
Lăsîndu-și frunțile să cadă.
Albaștrii-ți ochi n-or să mai vadă
În veci, meleagul tău străbun.

Și ce-i? Pe toate le-am văzut,
Pe voi, iubitelor, pămîntul,
Și iau doar ca pe-un nou sărut
Acest fior ce-l dă mormîntul.

Din viață, totu-am înțeles,
Deși-i trecui zîmbind prin față,
De-aceea, spun atît de des:
Că totul se repetă-n viață.

Tristețea nu te-nghite cînd
E-a celui dus. Un altul vine,
Celei rămase compunînd
Un cîntec, mai frumos ca tine.

Și poate, lîngă-acest iubit,
Iubita mea de-odinioară,
O clipă, să-și fi amintit
De mine, ca de-o floare rară.

27 X. 1925

NU ȚI-S DRAG...

Nu ți-s drag și milă n-ai de mine.
Sînt eu, oare, chiar așa urît?
Nu mă vezi nici cînd, uitînd de tine,
Mă cuprinzi cu brațele de gît.

Fată rea, cu sîngele fierbinte,
Ce mă știi nici tandru, nici mojic,
Spune-mi: cîte buze mai ții minte?
Sau mai bine, nu-mi spune nimic.

Știu și eu: s-au risipit ca fumul
Cei răpuși un ceas de sînii tăi.
Stat-ai pe genunchi, și nu la unul,
Și acuma, iată, stai pe-ai mei.

https://biblioteca-digitala.ro

Închizîndu-ți ochii ca pe-o carte,
Tu citești o filă din trecut,
Dar nici eu nu te iubesc chiar foarte,
Cînd visînd pe alta, te sărut.

Între noi ce-i azi se va desface,
Nu-i destin duelul arzător.
Întîmplarea m-a adus încoace,
Voi pleca la fel, surîzător.

Tu, la rîndul tău, de rău, de bine,
Îți vei umple zilele pustii,
Cruță însă gurile virgine,
Visătorii, nu-i ademeni.

Și se poate ca pe-o stradă veche,
Cînd un alt bărbat te va plimba,
Vorbe dulci șoptindu-ți la ureche,
Să răsar deodată-n fața ta.

Printre genele ca de tăciune
Desluşindu-mă ca printr-un vis,
« Bună seara », poate, îmi vei spune,
Voi răspunde: « Bună seara, miss ! »

Inima mai tare nu va bate,
Tulburat eu n-o să fiu de loc.
Să iubești într-una nu se poate,
Nu te-aprinzi cînd, tot, ai ars în foc.

4 XII 1925.

PREA TÎRZIU...

Prea tîrziu, sau prea devreme, poate,
Nebăgînd de seamă-am început
Cu Don Juan s-aduc pe jumătate,
Ca un fluşturatec încrezut.

Ce-i cu mine ? Ce se-ntîmplă oare ?
Zi de zi, la alți genunchi mă-nchin.
Ne-ndurînd trădările amare,
Mă îndur de mine mai puțin.

https://biblioteca-digitala.ro

Inima-mi am vrut să se dezvețe
Să mai bată simplu și duios,
Ce găsesc în ochii-acestor fețe
Făr-de har, ca să le-aduc prinos?

Tu, dispreț al meu, nici azi nu-mi trece
Semnul ce mi l-ai lăsat de mult.
Am în suflet o văpaie rece,
Liliacu-n suflet îl ascult.

Galbina lumină, fără pată,
Din amurguri dulci, îmi e de-alean.
Orice faptă-și are o răsplată,
Îți arunc mănușa, Don Juan!

Dar senin primind-o, văd că mie
Mi-e totuna azi, atuncea cînd
Flori de mai le iau drept vijelie,
Drept iubire — sîngele gemînd.

Asta s-a-ntîmplat cu mine-mi pare!
Și de-aceea-acum genunchii-i schimb,
Peste-nșelăciunile amare,
Să străluce fericirea — nimb!

13 XII 25.

În românește de MADELEINE FORTUNESCU

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

o sută de ani de singurătate

Roman

https://biblioteca-digitala.ro

Mulţi ani după aceea, în faţa plutonului de execuţie, colonelul Aureliano Buendia avea să-şi amintească de acea după amiază îndepărtată, cînd tatăl său l-a dus să facă cunoştinţă cu ghiaţa. Macondo era pe atunci un cătun cu vreo douăzeci de case din lut şi trestie, clădite la marginea unui rîu ale cărui ape străvezii lunecau prin albia cu pietre lucioase, albe, enorme cît ouăle preistorice. Lumea era atît de nouă, încît multe lucruri nici nu aveau încă nume, iar pentru a le determina trebuia să le arăţi cu degetul. În toţi anii, în luna martie, o familie de ţigani zdrenţăroşi îşi întindea cortul în apropierea satului şi, în zarva zgomotoasă a fluierelor şi tamburinelor, făcea cunoscute ultimele invenţii ale omenirii. Începură prin a aduce magnetul. Un ţigan voinic, cu barbă stufoasă şi cu miini de vrăbioi, care răspundea la numele de Melchiade, făcu în public o demonstraţie truculentă despre ceea ce numea el a opta minune a savanţilor alchimişti din Macedonia. Trecu din casă în casă, trăgînd după sine doi drugi de metal şi toată lumea fu cuprinsă de groază văzînd cum căldările, sobele, cleştii şi spirtierele cădeau singure de pe locurile unde se aflau, lemnăriile crăpau din cauza cuielor şi şuruburilor care încercau cu disperare să se smulgă din ele, ba chiar obiectele pierdute de multă vreme apăreau acolo unde fuseseră căutate mai mult şi se tîrau într-o debandadă turbulentă după drugii de fier magici ai lui Melchiade. « Lucrurile au şi ele viaţă, proclama ţiganul cu un accent gutural; totul este să le trezeşti sufletul ». José Arcadio Buendia, a cărui imaginaţie îndrăzneaţă întrecea întotdeauna însuşi geniul Naturii, ba chiar şi miracolele şi magia, socoti că s-ar putea servi de această invenţie gratuită pentru extragerea aurului din măruntaiele pămîntului. Melchiade, care era un om cinstit, îl preveni: « N-ajută la aşa ceva ! » Însă José Arcadio Buendia nu credea, pe vremea aceea, în cinstea ţiganilor, şi-şi dădu catîrul şi o turmă de capre în schimbul celor doi drugi magnetici. Ursula Iguaran, femeia sa, care conta pe aceste animale pentru a-şi spori avutul în scădere, nu izbuti să-l împiedice. « Foarte curînd vom avea atîta aur încît să pardosim cu el toată casa », îi răspunse bărbatul ei. Timp de cîteva luni se încăpăţînă să dovedească temeinicia previziunilor sale. Scormoni ţinutul pas cu pas, fără să uite nici de fundul rîului, tîrînd cei doi drugi de fier şi rostind cu voce tare formulele folosite de Melchiade. Singurul obiect pe care reuşi să-l dezgroape fu o armură din secolul al XV-lea, ale cărei părţi erau sudate, toate, într-o carapace plină de rugină şi care suna a spart ca o tigvă enormă plină de pietricele. Atunci cînd José Arcadio Buendia şi cei patru oameni din expediţia sa izbutiră să deschege armura, descoperiră în interiorul ei un schelet calcificat care purta la gît un medalion de aramă, conţinînd o şuviţă din părul unei femei.

În martie reveniră ţiganii. De data aceasta aduceau un ochean şi o lupă de mărimea unei tobe, pe care le prezentară drept ultima descoperire a evreilor din Amsterdam. Aşezară o ţigancă în capul satului şi instalară ocheanul în gura cortului. În schimbul unei sume de cinci reali, oamenii se postau în faţa ocheanului şi puteau vedea ţiganca la un pas de om. « Ştiinţa a desfiinţat depărtările, proclama Melchiade. Peste puţină vreme, omul va putea vedea ceea ce se petrece în orice loc de pe pămînt, fără să se mişte măcar din casă ». La amiază, pe o vreme toridă, făcură o demonstraţie uluitoare cu ajutorul lupei enorme: grămădiră un stog de buruieni uscate în mijlocul drumului şi-l aprinseră prin concentrarea razelor solare. José Arcadio Buendia, care încă nu reuşise să se consoleze de pe urma dezamăgirii sale cu magneţii, concepu ideea de a folosi această invenţie ca armă de război. Melchiade încercă din nou să-i schimbe hotărîrea. Totuşi, sfîrşi prin a se învoi să-i dea lupa în schimbul celor doi drugi magnetici şi a trei piese în monedă colonială. Ursula plînse de durere. Aceşti bani făceau parte dintr-un sipet cu dubloni

---

[1] Fragmente

https://biblioteca-digitala.ro

de aur pe care tatăl ei îi strînsese de-a lungul unei vieţi pline de privaţiuni şi pe care ea-i îngropase sub pat, în aşteptarea unui prilej potrivit pentru a-i investi. José Arcadio Buendia nici nu încercă măcar să o consoleze, fiind cu totul absorbit de experienţele sale tactice, făcute cu abnegaţia unui cercetător şi împinse pînă la primejduirea propriei sale vieţi. Voind să demonstreze efectele lupei asupra trupelor inamice, se expuse el însuşi concentrării razelor solare şi fu atins de arsuri care se transformară în ulcerări şi cerură multă vreme pînă să se vindece. Cu toate protestele soţiei sale, alarmată de o invenţie atît de periculoasă, fu pe punctul de a da foc casei. Îşi petrecea ore îndelungate în odaia sa pentru a face calcule asupra posibilităţilor strategice ale acestei arme revoluţionare, pînă cînd ajunse să alcătuiască un tratat de o claritate didactică uimitoare şi de o putere de convingere irezistibilă. Il trimise autorităţilor, însoţit de numeroase dări de seamă asupra experienţelor sale şi de mai multe planşe cu schiţe explicative, prin intermediul unui mesager care trecu munţii, se rătăci prin mlaştinile întinse, urcă în susul apelor tumultoase şi era să piară în ghiarele fiarelor sălbatice, să sfîrşească în deznădejde, să moară de ciumă, înainte de a putea ajunge la o cale de legătură cu catîrii poştei. Cu toate că pe vremea aceea călătoria pînă în capitală era aproape imposibilă, José Arcadio Buendia făgăduia să o întreprindă de îndată ce guvernul îi va fi dat un semn, pentru a-şi începe demonstraţiile practice ale invenţiei sale în faţa împuterniciţilor militari şi pentru a-i iniţia personal în metodele complexe ale războiului solar. Aşteptă timp de mai mulţi ani răspunsul. Pînă la urmă, sătul de aşteptare, se plînse lui Melchiade de insuccesul întreprinderii sale, şi ţiganul îi dădu atunci o convingătoarei dovadă de cinste: îi restitui dublonii în schimbul lupei şi-i mai lăsă pe de-asupra cîteva hărţi portugheze şi mai multe instrumente de navigaţie. Scrise chiar cu mîna sa un rezumat foarte succint al studiilor călugărului Hermann, pe care i-l lăsă pentru a se putea servi de astrolab, de busolă şi de sextant. José Arcadio Buendia îşi petrecu lunile lungi ale anotimpului ploios închis într-o încăpere pe care şi-o construise la capătul din fund al casei, pentru ca nimeni să nu vină să-l deranjeze în experienţele sale. Neglijîndu-şi cu desăvîrşire obligaţiile casnice, petrecea nopţi întregi în curte urmărind cursul aştrilor şi era să capete o insolaţie în timp ce încerca să stabilească o metodă exactă pentru a repera miezul zilei. Cînd ajunse să stăpînească folosirea şi mînuirea instrumentelor sale, dobîndi o cunoaştere a spaţiului care-i îngăduia să navigheze pe mări necunoscute, să exploreze ţinuturi virgine, să întîlnească făpturi exatraordinare, fără a fi măcar silit să-şi părăsească odaia de lucru. Cam în această epocă deprinse obiceiul de a vorbi de unul singur, umblînd de colo pînă colo prin casă, fără să ia seama la nimeni, în timp ce Ursula şi copiii se speteau în grădina de zarzavaturi pentru a cultiva bananele şi malanga, maniocul şi ignama, bostanii şi pătlăgelele vinete. Dintr-odată, fără ca nimic să fi prevestit acest lucru, activitatea sa febrilă se opri brusc şi făcu loc unui fel de fascinaţie. Timp de cîteva zile, păru ca demonizat, repetînd pentru sine, cu voce scăzută, un şir de presupuneri înspăimîntătoare, nevroind să dea crezare celor ce-i dicta raţiunea. În sfîrşit, într-o marţi din decembrie, la ora prînzului, se uşură dintr-odată de toată povara zbuciumărilor sale. Copiii aveau să-şi amintească toată viaţa cu cîtă solemnitate augustă luase loc în capul mesei, tremurînd de febră, răvăşit de veghile sale prelungite şi de imaginaţia sa exacerbată şi le dezvăluise descoperirea sa:

— Pămîntul este rotund ca o portocală.

Ursula îşi pierdu răbdarea: « Dacă ai chef să înnebuneşti, înnebuneşte singur, strigă ea. Nu încerca să bagi în capul copiilor ideile tale ţigăneşti ! » José Arcadio Buendia, nepăsător, nu se lăsă intimidat de mînia soţiei sale care, într-un acces de furie, îi zdrobi de pămînt astrolabul. El îşi construi altul, îi adună în odaia sa pe

https://biblioteca-digitala.ro

toți bărbații din sat și le demonstră, cu teorii din care nimeni nu înțelegea nimic, cum se poate reveni la punctul de plecare navigînd mereu în direcția răsăritului. Satul întreg era convins că José Arcadio Buendía își pierduse mințile, cînd sosi Melchiade care puse lucrurile la punct. El lăudă în public inteligența acestui om care, printr-o speculație astronomică pură, făurise o teorie verificată deja în practică, chiar dacă nu era cunoscută încă la Macondo, și, în semn de admirație, îi făcu un dar care avea să aibă repercusiuni decisive asupra viitorului satului: un laborator de alchimie.

Între timp, Melchiade îmbătrînise cu o repeziciune surprinzătoare. În timpul primelor sale vizite i-ai fi dat aceeași vîrstă ca lui José Arcadio Buendía. Dar, în timp ce acesta își păstra energia puțin obișnuită care-i îngăduia să răstoarne un cal numai prinzîndu-l de urechi, țiganul părea ros de o boală tenace. Erau de fapt urmările bolilor stranii și multiple contractate în cursul nenumăratelor sale călătorii în jurul pămîntului. După cum îi povesti chiar el lui José Arcadio Buendía în timp ce-i ajuta să-și instaleze laboratorul, moartea îl urmărea pretutindeni, dîndu-i mereu tîrcoale, fără a se hotărî totuși să-și înfigă ghiarele în el. Scăpase din toate catastrofele și flagelurile pe care le îndurase omenirea. Supraviețuise pelagrei în Persia, scorbutului în arhipelagul Sundei, leprei în Alexandria, boalei beriberi în Japonia, ciumei bubonice în Madagascar, cutremurului de pămînt din Sicilia și naufragierii unui furnicar de oameni în strîmtoarea Magelan. Această ființă miraculoasă, care susținea că deține cheile lui Nostradamus, era un personaj lugubru, învăluit în tristețe, cu o privire de asiatic care părea să cunoască fața ascunsă a oricărui lucru. Purta o pălărie neagră, mare, ce semăna cu aripile întinse ale unui corb și o jiletcă de catifea, patinată toată de cenușiul verzui al veacurilor. Dar, în ciuda științei sale nemăsurate și a misterului care îl înconjura, suporta povara condiției umane și pămîntești, care-l făcea să se împiedice în problemele mărunte ale vieții cotidiene. Se plîngea de infirmitățile bătrîneții, suferea din pricina celor mai mici neajunsuri materiale, și încetase de mult să mai rîdă, scorbutul smulgîndu-i toți dinții. José Arcadio Buendía avu certitudinea că ziua în care, la ceasul sufocant al amiezii, Melchialde îi destăinui toate aceste secrete, avea să marcheze începutul unei prietenii foarte strînse. Istorisirile sale fantastice îi atraseră admirația copiilor. Aureliano, care pe vremea aceea nu avea mai mult de cinci ani, avea să păstreze toată viața imaginea lui din acea după amiază, cînd, cu spatele întors spre oglinda metalică a ferestrei, le descoperise, cu vocea lui profundă de orgă, căile către ținuturile cele mai întunecoase ale imaginației, în timp ce de pe tîmple îi picurau, din pricina căldurii, stropi de grăsime topită. José Arcadio, fratele său mai mare, avea să transmită acea viziune minunată, ca o amintire ereditară, tuturor urmașilor săi. Ursula, dimpotrivă, rămase cu o amintire foarte urîtă despre acea vizită, căci pătrunsese în odaie tocmai în clipa cînd, din neatenție, Melchiade spărsese un flacon cu biclorură de mercur:

— Miasmele diavolului, zisese ea.

— Nicidecum, o corectase Melchiade. S-a dovedit că diavolul are proprietăți sulfurice, iar acesta nu e altceva decît un pic de sublimat.

Pe același ton profesoral, se lansase într-o expunere savantă a forțelor diabolice ale chinovarului, însă Ursula nu-l luase în seamă și-i dusese pe copii să se roage. Acel miros înțepător avea să-i rămînă mereu în memorie, nedespărțit de amintirea lui Melchiade.

Laboratorul embrionar cuprindea — în afară de o mare mulțime de recipienți, pîlnii, retorte, filtre și strecurătoare — un atanor destul de rudimentar, o eprubetă de cristal cu gît lung strîmt, în chip de *ou filozofic*, și un distilator fabricat chiar de către țigani, după descrierile moderne ale alambicului cu trei ramuri al

https://biblioteca-digitala.ro

Mariei Evreica. Pe lingă toate acestea, Melchiade îi mai lăsă nişte eşantioane din cele şapte metale corespunzătoare celor şapte planete, formulele lui Moise şi Zosima pentru înmulţirea aurului, şi o serie de însemnări şi schiţe privind proprietăţile *Marelui Maestru*, care permiteau celui ce va şti să le interpreteze să pornească la fabricarea pietrei filozofale. Sedus de simplitatea formulelor pentru înmulţirea aurului, José Arcadio Buendia îi făcu curte Ursulei timp de cîteva săptămîni pentru ca să-l lase să-i dezgroape monedele coloniale şi să le înmulţească de atîtea ori de cîte ori se putea diviza mercurul. Ca întotdeauna, Ursula cedă în faţa încăpăţînării neclintite a bărbatului ei. José Arcadio Buendia aruncă atunci treizeci de dubloni într-o căldare şi-i topi la un loc cu pilitură de cupru, de orpiment, de sulf şi de plumb. Puse totul să clocotească la foc încins într-o căldare plină cu ulei de ricină, pînă obţinu un sirop gros cu miros pestilenţial, care te făcea să te gîndeşti mai de grabă la caramelul vulgar decît la aurul magnific. În urma distilărilor desperate şi pînă la urmă dezastruoase, topită la un loc cu cele şapte metale planetare, prelucrată cu mercur ermetic şi cu vitriol de Cipru şi coaptă din nou in untură de porc în lipsă de ulei de hrean, preţioasa moştenire a Ursulei fu redusă la cîteva rămăşiţe carbonizate, care nu se puteau dezlipi de pe fundul căldării.

Cînd se întoarseră ţiganii, Ursula aţîţase împotriva lor tot satul. Totuşi, curiozitatea fu mai puternică decît teama, şi de data aceasta ţiganii trecură prin sat făcînd un vacarm asurzitor din tot felul de instrumente muzicale, în timp ce crainicul public anunţa prezentarea celei mai formidabile descoperiri a oamenilor din Nazianz. Astfel că toată lumea se îndreaptă către cort şi, în schimbul unui bănuţ, putu să-l vadă pe Melchiade întinerit, înzdrăvenit, fără nici un rid, înzestrat cu o dantură nouă, strălucitoare. Cei care-şi aminteau de gingiile sale roase de scorbut, de obrajii fleşcăiţi, de buzele veştejite, se cutremurară în faţa acestor dovezi evidente despre puterile supranaturale ale ţiganului. Buimăceala făcu loc panicii atunci cînd Melchiade îşi scoase dinţii, intacţi şi bine înfipţi în gingiile sale, apoi îi arătă publicului — timp de o clipă în care redeveni omul decrepit din anii trecuţi — pentru a şi-i pune din nou la loc şi pentru a surîde, cu siguranţa deplină a tinereţii sale regăsite. José Arcadio Buendia însuşi socoti că ştiinţa lui Melchiade întrecuse de data aceasta limitele extreme a ceea ce era îngăduit, dar se simţi cuprins de un entuziasm salutar atunci cînd ţiganul, de îndată ce rămaseră singuri, îi explică mecanismul danturii sale false. Acest lucru i se păru atît de simplu şi miraculos, încît chiar de a doua zi se dezinteresă complet de cercetările alchimistice. Trecu printr-o nouă criză de deprimare, îşi pierdu pofta de mîncare şi-şi petrecea zilele foindu-se de colo pînă colo prin casă. « Se petrec în lume lucruri extraordinare, îi spunea Ursulei. Nu mai departe decît dincolo de rîu se găsesc tot felul de aparate magice, în timp ce noi continuăm să trăim ca măgarii ». Acei care-l cunoşteau din zilele cînd se întemeiase Macondo erau miraţi de schimbarea petrecută în el sub influenţa lui Melchiade.

La început, José Arcadio Buendia era un fel de patriarh tînăr care dădea îndrumări pentru semănături, sfaturi pentru creşterea copiilor şi animalelor şi colabora cu toţi pînă şi la muncile manuale, pentru bunul mers al comunităţii. Deoarece casa lui era încă din primele zile cea mai frumoasă din sat, s-au clădit şi celelalte după chipul ei. Avea o sală comună spaţioasă şi bine luminată, o sufragerie în terase cu flori în culori vii, două camere, o curte cu un castan uriaş, o grădină bine cultivată şi un ocol în care trăiau paşnic caprele la un loc cu porcii şi găinile. Singurele animale interzise, nu numai în casa aceasta, ci în satul întreg, erau cocoşii de luptă.

Hărnicia Ursulei nu era cu nimic mai prejos decît a soţului ei. Activă, meticuloasă, severă, această femeie cu nervii tari pe care nimeni n-a

https://biblioteca-digitala.ro

putut-o auzi vreodată fredonînd o melodie, părea pretutindeni de față, din zorii zilei pînă la ceasurile tîrzii din noapte, însoțită mereu de foșnetul molcom al fustelor ei garnisite cu volane. Mulțumită ei, podeaua din pămînt bătătorit, zidurile din tină uscată pe care nu le tencuiseră cu var, mobilele rustice pe care le făcuseră ei înșiși rămîneau mereu curate, iar lăzile vechi în care se păstrau albiturile răspîndeau un miros plăcut de busuioc.

Nicicînd n-ai fi găsit în sat un om mai întreprinzător decît José Arcadio Buendia; el rînduise așezarea caselor în așa fel încît de la oricare dintre ele se putea ajunge la rîu și se putea face aprovizionarea cu apă fără ca nimeni să depună eforturi mai mari decît vecinul, și tot el trasase străzile cu atita grijă și bun simț, încît nici o casă să nu primească mai mult soare decît celelalte, în ceasurile de căldură mare. În cîțiva ani, Macondo deveni satul cel mai bine gospodărit și mai harnic dintre toate satele cunoscute pînă atunci de cei trei sute de locuitori ai săi. Era într-adevăr un sat fericit: nimeni nu avea peste treizeci de ani, nimeni nu murise încă.

Chiar din epoca întemeierii, José Arcadio Buendia construise curse și cuști și în scurtă vreme umplu cu trupiale, canari, pițigoi albaștri și mărăcinari cu gît roșu nu numai casa sa, ci toate casele din sat. Concertul atîtor păsări diferite deveni atît de asurzitor încît Ursula își astupă urechile cu ceară de albine pentru a nu-și pierde simțul realității. Cînd tribul lui Melchiade veni pentru prima oară la Macondo ca să vîndă boabe de sticlă împotriva migrenei, toată lumea se miră că a găsit drumul spre satul acesta, pierdut în letargia mlaștinei, însă țiganii mărturisiră că se orientaseră după cîntecul păsărilor.

Acest frumos spirit de inițiativă dispăru în scurtă vreme, spulberat de febra magnetelor, a calculelor astronomice, a visurilor de strămutare și a dorinței arzînde de a cunoaște minunile lumii. Din întreprinzător și îngrijit cum era mai înainte, José Arcadio Buendia luă în curînd înfățișarea unui vagabond, neglijent în modul de a se îmbrăca, cu o barbă zbîrlită pe care Ursula abia izbutea să i-o taie din cînd în cînd, cu un cuțit de bucătărie. Se găsiră chiar unii care să-l considere victima nenorocită a unei vrăji ciudate. Cu toate acestea, chiar și cei mai convinși de nebunia lui își lăsară lucrul și familia pentru a-l urma, atunci cînd, aruncîndu-și pe umăr uneltele sale de pionier, ceru tuturor să-i dea o mînă de ajutor pentru a deschide un drum care să pună Macondo în legătură cu marile invenții.

José Arcadio Buendia nu cunoștea de loc geografia regiunii. El știa că spre răsărit se întinde un lanț de munți de netrecut și, de cealaltă parte a acestor munți, vechea cetate Riohacha, unde, într-o epocă îndepărtată — după cum îi povestise primul Aureliano Buendia, strămoșul său — sir Francis Drake se amuza vînînd cu lovituri de tun caimanii, pe care apoi îi peticea și-i împăia pentru a-i aduce reginei Isabela. În tinerețe, el și oamenii săi, însoțiți de femei, copii și dobitoace, cu tot felul de unelte și efecte, trecuseră munții în căutarea unei ieșiri la mare, însă, după douăzeci de luni, renunțaseră la întreprinderea lor și întemeiaseră satul Macondo, pentru a nu mai face cale-ntoarsă. Așa că drumul acesta nu-l interesa, deoarece nu putea decît să-l readucă pe urmele trecutului. Spre miazăzi se întindea o zonă de smîrcuri acoperite cu un strat de vegetație de nepătruns, apoi universul vast al mlaștinilor imense, care, după spusele țiganilor, nu cunoștea margini. Mlaștinile vaste se prelungeau spre apus printr-o întindere de ape fără orizont, în care trăiau cetacee cu piele fragedă, cu cap și trunchi de femeie, care-i rătăceau pe navigatori prin seducția nefastă a mamelelor lor enorme. Țiganii rătăciseră timp de șase luni pe această întindere de ape, înainte de a fi atins limba de pămînt solid pe unde treceau catîrii poștei. Dacă se ținea seama de calculele lui José Arcadio Buendia, singura posibilitate de contact cu civilizația era calea către

https://biblioteca-digitala.ro

miazănoapte. Astfel că îi echipă cu unelte pentru defrişare şi cu arme de vînătoare pe aceiaşi oameni care-l însoţiseră în vremea cînd întemeiase Macondo; îşi băgă în raniţă instrumentele de navigaţie şi hărţile, şi porni în această aventură nebunească.

În primele zile nu întîlniră nici o piedică serioasă. Merseră de-a lungul malului pietros al rîului pentru a coborî pînă la locul unde, cu ani înainte, descoperiseră armura ostăşească, şi de acolo se afundară în pădure pe un drum cu portocali sălbatici. La sfîrşitul primei săptămîni, uciseră şi jupuiră un cerb, însă se mulţumiră să mănînce numai jumătate din el, iar restul îl sărară pentru zilele următoare. Această precauţie le permise să amîne timpul cînd va trebui să mănînce din nou papagali, a căror carne albastră avea un gust aspru de mosc. Apoi, timp de peste zece zile, nu mai văzură soarele. Solul devenea moale şi umed, asemenea unui strat de cenuşe vulcanică, iar vegetaţia îşi înmulţea capcanele, ciripitul păsărilor şi zarva maimuţelor deveneau tot mai îndepărtate şi lumea devenea nesfîrşit de tristă. Oamenii expediţiei se simţeau copleşiţi de amintirile lor, care păreau şi mai vechi în acest paradis umed şi tăcut, de dinaintea păcatului strămoşesc, unde cizmele se înfundau în smîrcurile de păcură fumegîndă şi unde se năpusteau cu lovituri de satîre asupra crinilor sîngerii şi a salamandrelor aurite. Timp de o săptămînă, aproape fără să schimbe o vorbă între ei, înaintară ca nişte somnambuli într-o lume dezolantă, abia luminată de slabele reverberaţii ale insectelor fosforescente, şi cu plămînii apăsaţi de un miros înăbuşitor de sînge. Nu se mai puteau întoarce, deoarece drumul pe care-l deschideau se închidea îndată în urma lor, înecat de o vegetaţie proaspătă pe care o vedeau aproape ţîşnind sub privirile lor. « Nu face nimic, zicea José Arcadio Buendia. Esenţialul este să nu ne pierdem niciodată simţul orientării ». Bizuindu-se întotdeauna pe busolă, continuă să-şi călăuzească oamenii în direcţia nordului invizibil, pînă cînd reuşiră să iasă din acest ţinut fermecat. Era o noapte întunecoasă, fără stele, dar bezna era impregnată de un aer curat, proaspăt. Istoviţi de drumul lung, îşi întinseră hamacurile şi dormiră duşi pentru prima oară după două săptămîni. Cînd se deşteptară, soarele era deja sus; rămaseră uimiţi, fascinaţi. În faţa lor, în peisajul frumos al ferigilor şi palmierilor, albit de pulbere în lumina tăcută a dimineţii, apăru un enorm galion spaniol. Acesta era uşor înclinat spre tribord şi de pe catargul intact atîrnau rămăşiţele mizere ale pînzelor, între odgoane înflorite cu orhidee. Botul navei, acoperit de o carapace uniformă de remore fosilizate şi de muşchi fin, era adînc înfipt în solul stîncos. Totul părea înscris într-un cerc izolat de restul lumii, un spaţiu alcătuit din singurătate şi uitare, ferit de prefacerile vremii ca şi de obiceiurile păsărilor. În interiorul navei, pe care membrii expediţiei îl explorară cu înfrigurare stăpînită, nu exista altceva decît un tufiş des de flori.

Descoperirea galionului, semn că marea era pe aproape, frînse avîntul lui José Arcadio Buendia. Considera ca o farsă a destinului său capricios faptul de a fi căutat marea fără să o fi descoperit vreodată, cu preţul nenumăratelor sacrificii şi greutăţi, şi de a fi descoperit-o acum fără să o caute, de-a curmezişul drumului său, ca pe un obstacol de netrecut. Mulţi ani după aceea, colonelul Aureliano Buendia traversă la rîndul său regiunea, cînd aceasta era străbătută deja de o rută poştală regulată, şi nu mai găsi nici o urmă a vasului, în afara unei carcase carbonizate în mijlocul unui cîmp de maci. Convins acum că această poveste nu fusese produsul imaginaţiei tatălui său, se întrebă cum de a putut să pătrundă galionul atît de departe în inima uscatului. Această chestiune nu-l preocupă de loc pe José Arcadio Buendia atunci cînd dădu de mare, la capătul altor patru zile de mers, cam la doisprezece kilometri depărtare de galion. Visurile sale se risipiră la vederea

https://biblioteca-digitala.ro

acestei mări de culoare cenuşie, înspumată şi murdară, care nu merita riscurile şi sacrificiile impuse de aventura sa.

— La naiba ! blestemă el. Macondo este înconjurat de ape din toate părţile !

Multă vreme predomină ideea că Macondo era aşezat pe o peninsulă, după harta cu totul arbitrară pe care o desenase José Arcadio Buendia la întoarcerea din expediţia sa. Trasase cu furie liniile acesteia, exagerînd cu rea credinţă dificultăţile comunicaţiilor, ca pentru a se pedepsi pe sine însuşi că a ales cu o lipsă totală de noimă aşezarea satului. « Niciodată nu ne vom putea duce nicăeri, se tîngui el Ursulei. Sîntem sortiţi să putrezim de vii aici, fără să primim vreo binefacere a ştiinţei ». Această convingere, rumegată timp de luni întregi în cabinetul care-i servea de laborator, îl determină să conceapă planul de a strămuta Macondo într-un loc mai potrivit. De data aceasta, însă, Ursula o luă înaintea proiectelor lui febrile. Implacabilă şi neştiută în munca ei de furnică, aţîţă toate femeile din sat împotriva bărbaţilor lor, care începuseră deja să pregătească strămutarea. José Arcadio Buendia n-a ştiut niciodată exact nici în care moment, nici în virtutea căror forţe potrivnice, planurile sale au fost încurcate într-o zăpăceală de pretexte false, de obstacole şi de subterfugii, pînă ce deveniră pur şi simplu o iluzie. Ursula îl observă cu o solicitudine inocentă şi ajunse chiar să simtă faţă de el un pic de milă, în dimineaţa cînd îl găsi în odaia din fund, pe cale să-şi reia visurile de strămutare, punînd în lăzile respective obiectele care alcătuiau laboratorul. Îl lăsă să termine. Îl lăsă să încuie lăzile şi să-şi scrie iniţialele pe ele cu o pensulă groasă muiată în cerneală, fără să-i facă nici un reproş, ştiind însă că el nu ignora faptul (îl auzise în monologurile lui cu voce scăzută) că oamenii din sat nu-l vor însoţi în nici un caz în întreprinderea sa. Abia cînd începu să demonteze uşa de la odaia lui, Ursula riscă să-l întrebe pentru ce o face, şi el îi răspunse cu o amărăciune care nu era de loc prefăcută: « De vreme ce nimeni nu vrea să plece, vom merge numai noi ». Ursula nu se tulbură.

— Nu plecăm, zise ea. Vom rămîne aici, deoarece aici am avut un copil.

— N-am avut însă nici un mort, îi întoarse el vorba. Nu eşti din nici un loc, atîta vreme cît nu ai nici un mort îngropat în pămînt.

Ursula îi răspunse cu fermitate stăpînită:

— Dacă va trebui să mor, ca tu să rămîi aici, voi muri.

José Arcadio Buendia nu credea că voinţa femeii sale este atît de neclintită. Încercă să o amăgească, deschizîndu-i comorile imaginaţiei sale, făgăduindu-i o lume extraordinară în care era de ajuns să torni pe pămînt lichide magice pentru ca plantele să dea roade după voie, şi unde se vindeau la preţuri de nimic tot felul de aparate pentru alinarea durerilor. Ursula rămase insensibilă în faţa agerimii vederilor lui.

— În loc să te mai gîndeşti la toate poveştile astea adormitoare, ai face mai bine să te ocupi de copii, răspunse ea. Uită-te la ei, nişte părăsiţi în plata Domnului, adevăraţi măgari.

José Arcadia Buendia luă cuvintele soţiei sale în sensul lor literal. Privi pe fereastră şi-i văzu pe cei doi băieţi, desculţi în grădina însorită, şi avu impresia că abia în clipa aceea începeau să existe cu adevărat, ca şi cum s-ar fi născut în urma rugăminţilor Ursulei. Se produse atunci ceva în el ; ceva misterios şi definitiv care-l smulse din existenţa sa prezentă şi-l făcu să se îndepărteze spre un ţinut neexplorat al memoriei. În timp ce Ursula se apucă să mături casa, pe care acum era sigură că nu o va mai părăsi în tot restul vieţii, el continuă să fie absorbit de contemplarea copiilor cu privirea fixă, pînă ce ochii i se umeziră într-atît că trebui să şi-i zvînte cu dosul palmei, înainte de a scoate un suspin adînc de resemnare.

https://biblioteca-digitala.ro

— Bine, zise el. Spune-le să vină să-mi ajute la deşertatul lăzilor.

José Arcadio, copilul cel mai mare, avea patrusprezece ani trecuţi. Avea un cap pătrat, părul zburlit şi caracterul încăpăţînat al tatălui său. Deşi se dezvoltase la fel de repede şi dobîndise o forţă fizică asemănătoare cu a lui, era învederat încă de pe atunci că era lipsit de imaginaţie. Fusese zămislit şi născut în cursul acelei treceri penibile peste munţi, înainte de a se fi întemeiat Macondo, iar părinţii săi mulţumiră cerului constatînd, la naştere că trupul lui nu avea nici o parte animalică.

Aureliano, prima fiinţă omenească născută la Macondo, mergea pe şase ani. Era tăcut şi timid. Plînsese în pîntecele maicii sale şi se născuse cu ochii deschişi. În timp ce i se tăia cordonul ombilical, îşi întorcea capul în dreapta şi în stînga, reperînd toate obiectele care se aflau în odaie şi privindu-i fix pe oamenii de faţă, cu o curiozitate lipsită de mirare. Deodată, nepăsător faţă de cei ce se apropiau pentru a-l examina, îşi concentră întreaga atenţie asupra acoperişului din frunză de palmier, care părea gata să se prăbuşească sub violenţa teribilă a ploii. Ursula nu mai avu ocazia să-şi amintească de intensitatea acelei priviri pînă în ziua cînd micul Aureliano, pe atunci în vîrstă de trei ani, îşi făcu intrarea în bucătărie în clipa în care ea lua de pe foc şi aşeza pe masă o oală cu fiertură arzîndă. Copilul, şovăind în pragul uşii, zise: « Va cădea ». Oala era bine aşezată drept în mijlocul mesei, dar abia rostise copilul prevestirea că oala începu să se mişte netulburată către marginea mesei, ca sub efectul unui dinamism interior, şi se zdrobi de podea. Ursula povesti alarmată acest epizod soţului ei, acesta însă îl interpretă ca pe un fenomen cu totul firesc. Aşa fusese, dealtminteri, mereu, cu totul străin faţă de existenţa copiilor săi, fie pentru că socotea copilăria ca o perioadă de debilitate mintală, fie pentru că el însuşi era prea absorbit de propriile sale speculaţiuni himerice.

Iată, însă, că din acea după amiază cînd le ceru copiilor să-l ajute la despachetatul diferitelor obiecte ale laboratorului, el le consacră timpul lui cel mai preţios. În ascunzişul laboratorului său, ai cărui pereţi se acoperiră treptat cu hărţi neverosimile şi cu grafice fabuloase, îi învăţă să citească, să scrie şi să socotească, şi le vorbi despre minunile lumii, nu numai în limitele cunoştinţelor sale proprii, ci forţînd şi pe cele ale imaginaţiei pînă pe culmile fantasticului. Şi astfel, copiii ajunseră să înveţe că la extremitatea sudică a Africii trăiesc oameni atît de inteligenţi şi de paşnici încît singura lor preocupare constă în a şedea şi a medita, şi că se poate traversa pe jos marea Egee sărind de pe o insulă pe cealaltă pînă în portul Salonicului. Aceste descrieri halucinante rămăseseră atît de bine întipărite în memoria copiilor, încît, mulţi ani mai tîrziu, cu o clipă înainte ca ofiţerul trupelor regulate să fi dat ordin plutonului de execuţie să tragă, colonelul Aureliano Buendia avu timp să retrăiască acea blîndă după amiază de martie în care tatăl său îşi întrerupsese lecţia de fizică şi rămăsese dintr-o dată înmărmurit, cu braţul în văzduh, cu privirea fixă, aplecîndu-şi urechea spre depărtări, spre fluierele, spre tamburinele şi zurgălăii ţiganilor, care reveneau în sat pentru a prezenta ultima şi cea mai uluitoare descoperire a învăţaţilor din Memfis.

Erau alţi ţigani. Bărbaţi şi femei tinere care nu vorbeau decît limba lor, specimene splendide cu pielea unsă cu ulei, cu mîini de gînditor, ale căror dansuri şi muzică răspîndiră pe uliţele satului o veselie nebunească, cu papagalii lor bălţaţi care recitau romanţe italiene, cu găina care oua o sută de ouă de aur în sunetele tamburinei, cu maimuţa dresată care ghicea gîndurile, cu maşina universală care servea atît la cusutul nasturilor, cît şi la potolirea fierbinţelii, cu aparatul pentru uitarea amintirilor rele, cu emplastrul pentru a-ţi omorî timpul şi cu alte mii de născociri, atît de ingenioase şi neobişnuite încît José Arcadio Buendia ar fi vrut să inventeze o maşină de memorat, ca să nu uite nici una din ele. Acestea schim-

https://biblioteca-digitala.ro

bară satul într-o clipită. Locuitorii din Macondo se simţiră dintr-o dată pierduţi pe uliţele lor, asurziţi de această petrecere forfotitoare şi zgomotoasă.

Ţinînd cîte un copil de fiecare mînă pentru a nu-i pierde în înghesuială, izbindu-se de saltimbanci cu dinţii îmbrăcaţi în aur şi de jongleri cu şase braţe, sufocat din pricina mirosurilor amestecate de gunoi şi santal pe care le răspîndea mulţimea, José Arcadio Buendia umbla ca un nebun, căutîndu-l peste tot pe Melchiade, pentru a afla de la el nenumăratele secrete ale acestui coşmar miraculos. Se adresă mai multor ţigani care nu înţelegeau de loc limba lui. În cele din urmă, se îndreptă spre locul unde Melchiade obişnuia să-şi întindă cortul, şi dădu peste un armean taciturn care lăuda în limba spaniolă un elixir pentru a deveni invizibil. Acesta înghiţise dintr-o sorbitură o cupă plină cu o substanţă chihlimbarie, în clipa cînd José Arcadio Buendia îşi croia cu brutalitate o trecere prin mijlocul grupului care asista cu gura căscată la spectacol şi reuşea să-i adreseze întrebarea sa. Ţiganul îl învălui cu privirea lui spălăcită, înainte de a se pierde într-o băltoacă de păcură fumegîndă şi puturoasă deasupra căreia continuau să plutească ecourile răspunsului său: « Melchiade a murit ». Sub lovitura acestei veşti, José Arcadio Buendia rămase ca împietrit, încercînd să-şi stăpînească durerea, pînă cînd oamenii strînşi acolo se risipiră chemaţi de alte spectacole şi pînă ce băltoaca armeanului taciturn se evaporă complet. Mai tîrziu, alţi ţigani îi confirmară că Melchiade pierise într-adevăr din pricina febrei în dunele de la Singapur, şi că trupul lui fusese aruncat în marea Iavei, în locul unde apa era mai adîncă. Cît despre copii, lor nu le păsă de această veste. Îşi băgaseră în cap că tatăl lor îi va duce să vadă invenţia minunată a învăţaţilor din Memfis, anunţată la intrarea unui cort care, după aceleaşi spuse, ar fi aparţinut regelui Solomon. Stăruiră atît de mult încît José Arcadio Buendia plăti cei treizeci de reali şi-i conduse pînă la mijlocul cortului unde stătea un uriaş cu pieptul păros şi cu craniul ras, cu un inel de aramă trecut prin nas şi cu un lanţ greu la glezne, pus să păzească un sipet pirateresc. În clipa în care uriaşul scoase capacul, din sipet răbufni un suflu îngheţat. În interior nu se vedea decît un enorm bloc transparent, închizînd o mulţime nesfîrşită de ace peste care ţîşneau în steluţe multicolore pîlpîirile amurgului. Descumpănit, fără să uite că băieţii aşteptau din partea lui o explicaţie imediată, José Arcadio Buendia îndrăzni să murmure:

— Acesta este cel mai mare diamant din lume.

— Nu, corectă ţiganul. Este ghiaţă.

Fără să înţeleagă, José Arcadio Buendia îşi întinse mîna spre bloc, însă uriaşul îi opri gestul. « Încă cinci reali pentru a-l atinge », spuse el. José Arcadio Buendia plăti, şi apoi putu să pună mîna pe ghiaţă şi s-o ţină acolo cîteva minute, cu inima săltînd de bucurie şi totodată de teamă la contactul cu misterul. Neştiind ce să spună, mai plăti încă zece reali pentru a permite copiilor să cunoască această experienţă miraculoasă. Micul José Arcadio refuză să o atingă. Aureliano, dimpotrivă, făcu un pas înainte, puse mîna pe ea, dar şi-o retrase îndată: « Clocoteşte », strigă el înspăimîntat. Însă tatăl său nu-i dădu nici o atenţie. Extaziat în faţa acestei minuni autentice, îşi permise să uite pentru o clipă de insuccesul întreprinderilor sale delirante şi de cadavrul lui Melchiade dat pradă caimanilor. Mai plăti încă cinci reali şi, punînd mîna pe blocul de ghiaţă, aşa cum jură un martor pe Sfînta Scriptură, strigă:

— Iată marea invenţie a epocii noastre.

●

Cînd, în secolul al XVI-lea, corsarul Francis Drake atacă Riohacha, străbunica Ursulei Iguaran se înspăimîntă atît de tare de alarma şi loviturile tunurilor încît,

https://biblioteca-digitala.ro

pierzîndu-şi capul, se aşeză pe un cuptor aprins. Arsurile făcură din ea o soţie nefolositoare pentru tot restul zilelor sale. Nu se putea aşeza decît pe o rînă, proptită pe perini, şi trebuie să-i fi afectat şi felul de a umbla, deoarece niciodată nu a mai fost văzută mergînd în public. Renunţă la toate felurile de deprinderi şi relaţii sociale, obsedată de ideea că trupul ei răspîndea un miros a pîrlit. Zorile o apucau în curte, necutezînd să doarmă, deoarece visa că englezii pătrundeau prin fereastra odăii, cu cîinii lor sălbatici de atac, şi că o supuneau la chinuri ruşinoase cu fierul înroşit. Soţul ei, un negustor aragonez de la care avusese doi fii, tot căutînd un mijloc pentru a-i potoli spaima, cheltui jumătate din prăvălia sa pe doctorii şi distracţii. Sfîrşi prin a-şi lichida fondurile şi-şi duse familia să trăiască departe de mare, într-un cătun sărăcăcios de indieni paşnici, situat pe coastele munţilor, unde construi pentru soţia sa o odaie fără ferestre, pentru ca piraţii din coşmarurile ei să nu poată pătrunde înăuntru.

În acest cătun retras trăia de foarte multă vreme un creol plantator de tutun, Don José Arcadio Buendia, cu care străbunicul Ursulei încheiase o afacere atît de prosperă încît după puţini ani făcură avere. După veacuri, strănepotul creolului se căsători cu strănepoata aragonezului. Iată de ce, ori de cîte ori nebuniile soţului ei o făceau să-şi iasă din fire, Ursula sărea cu trei secole de evenimente fortuite înapoi, şi blestema ceasul în care Francis Drake atacase Riohacha. Acesta nu era decît un simplu mijloc de uşurare căci, de fapt, ei erau uniţi pînă la moarte printr-o legătură mai trainică decît iubirea: o remuşcare comună. Erau veri între ei. Crescuseră împreună în vechiul cătun din care strămoşii lor făcuseră, prin munca şi prin regulile lor de viaţă, unul dintre cele mai frumoase sate ale provinciei. Deşi se putea prevedea încă de la naşterea lor că vor deveni soţ şi soţie, din ziua în care îşi împărtăşiră intenţia de-a se căsători, chiar părinţii lor se străduiră să-i împiedice de la aceasta. Se temeau ca aceste două ramuri perfect sănătoase din două spiţe seculare să nu cunoască încrucişate ruşinea de a zămisli iguane. Existase un precedent groaznic. O mătuşă de-a Ursulei, măritată cu un unchi al lui José Arcadio Buendia, avusese un fiu care a purtat toată viaţa pantaloni largi, cu picioarele împreunate într-unul singur, şi care a murit, scurgîndu-i-se tot sîngele, după patruzeci şi doi de ani de existenţă în cea mai pură stare de feciorie, căci se născuse şi crescuse cu o coadă cartilaginoasă în formă de sfredel şi cu un smoc de păr la capăt. O coadă de porc pe care pentru nimic în lume n-o lăsa să fie văzută de vreo femeie, şi care-l costă viaţa în ziua în care un prieten măcelar se oferi să i-o taie cu o lovitură de satîr. José Arcadio Buendia, cu nepăsarea celor nouăsprezece ani ai săi, rezolvă problema printr-o simplă frază: « Puţin îmi pasă dacă vom avea purcei, numai să vorbească ». Şi astfel se căsătoriră şi ospăţul, cu fanfară şi jocuri de artificii, ţinu trei zile. De atunci ar fi putut trăi fericiţi, dacă mama Ursulei n-ar fi terorizat-o pe fiica ei cu tot felul de prevestiri sinistre privind progenitura, pînă cînd o convinse să se abţină de la consumarea căsătoriei. De teamă ca nu cumva soţul puternic şi înflăcărat să profite de somnul ei pentru a o viola, Ursula îmbrăca înainte de a se culca un pantalon aspru pe care mama ei i-l croise dintr-o pînză de corabie, întărit printr-un sistem de curele încrucişate care se încheiau în faţă cu ajutorul unei catarame groase de fier. Aşa au trăit mai multe luni. El îşi păştea în timpul zilei cocoşii de luptă în timp ce ea ţesea la război în tovărăşia mamei ei. La căderea nopţii se luptau ceasuri întregi într-o dezlănţuire de violenţă care părea că începuse să ţină locul legăturilor amoroase, pînă cînd opinia publică ajunse să bănuiască o stare anormală în evenimentele în curs şi se zvoni că, după un an de căsătorie, Ursula încă mai era fecioară, deoarece bărbatul ei ar fi impotent. José Arcadio Buendia a fost ultimul care a auzit zvonul acesta.

https://biblioteca-digitala.ro

— Vezi, Ursula, ce povestește lumea, îi spuse el femeii sale pe un ton foarte liniștit.

— Las-o să vorbească, răspunse ea. Noi știm bine, și tu și eu, că nu este adevărat.

Astfel, situația rămase neschimbată timp de încă șase luni, pînă în acea duminică tragică în care José Arcadio Buendia cîștigă o luptă de cocoși împotriva lui Prudencio Aguilar. Scos din sărite, înfuriat de spectacolul dat de cocoșul său însîngerat, cel care pierduse se depărtă de José Arcadio Buendia pentru ca toată lumea să poată auzi ce avea să-i spună:

— Felicitări! strigă el. Să vedem dacă cocoșul acesta o va mulțumi în sfîrșit pe femeia ta.

José Arcadio Buendia, cu un aer senin, își luă cocoșul. « Mă întorc îndată », se adresă spectatorilor. Apoi, lui Prudencio Aguilar

— Iar tu, fugi acasă și-ți caută o armă, căci te voi ucide.

Reveni după zece minute, cu lancea recidivistă a bunicului său. La poarta țarcului pentru luptele cu cocoși, unde se adunase jumătate de sat, îl aștepta Prudencio Aguilar. Acesta nu avu timp să se apere. Azvîrlită cu forța unui taur și cu aceeași precizie, cu aceeași siguranță care-i îngăduise primului Aureliano Buendia să ucidă toți tigrii din regiune, lancea lui José Arcadio Buendia îi străpunse gîtlejul. În seara aceea, în timp ce pe locul luptei era priveghiat mortul, José Arcadio Buendia pătrunse în odaia sa în clipa în care soția își îmbrăca pantalonii de castitate. Îndreptîndu-și lancea asupra ei, îi porunci: « Scoate-i! » Ursula nu se îndoi de hotărîrea bărbatului ei.

— De se va întîmpla ceva, va fi din voia ta, murmură ea.

José Arcadio Buendia înfipse lancea în solul bătătorit.

— Dacă vei naște iguane, vom crește iguane, răspunse el. Dar nu va mai muri nimeni în satul acesta din pricina ta.

A fost o noapte frumoasă de iunie, aerul era răcoros, luna strălucea; au zăbovit în dezmierdări pînă în zori, nepăsători față de vîntul care pătrundea în odaie și care aducea pînă la ei tînguirile familiei lui Prudencio Aguilar.

Afacerea s-a clasat ca fiind un duel de onoare, însă le-a rămas amîndorura remușcarea. Într-o noapte, nevenindu-i somnul, Ursula ieși în curte să bea puțină apă și-l zări pe Prudencio Aguilar lîngă ulciorul cel mare. Era livid, avînd o expresie de tristețe adîncă, și încerca să astupe cu un smoc de rogoz gaura pe care o avea în gîtlej. Nu-i pricinui teamă, ci mai degrabă milă. Se întoarse în odaie pentru a-i povesti soțului ei cele văzute, dar acesta nu-i dădu nici o atenție. « Morții nu se întorc, zise el. Adevărul este că nu mai putem îndura această povară pe suflet ». După două nopți, Ursula îl văzu din nou pe Prudencio Aguilar în baie, spălîndu-și cu un smoc de rogoz sîngele închegat de pe gît. În altă noapte îl văzu plimbîndu-se prin ploaie. Istovit de halucinațiile femeii sale, José Arcadio Buendia ieși în curte, înarmat cu lancea. Mortul era acolo, avînd aceeași expresie de tristețe.

— Du-te la dracu! îi strigă José Arcadio Buendia. Ori de cîte ori vei reveni, te voi ucide din nou.

Prudencio Aguilar nu plecă și José Arcadio Buendia nu îndrăzni să arunce cu lancea în el. De atunci nu mai avu odihnă. Nesfîrșita suferință cu care-l privise mortul, nostalgia profundă pe care acesta o avea după lumea celor vii, febrilitatea cu care cerceta casa căutînd un pic de apă ca să-și umezească smocul de rogoz nu încetară a-l obseda. « Trebuie să sufere greu, îi spuse Ursulei. Se vede că se simte foarte însingurat ». Ursula se înduioșase atît de mult, încît, data următoare cînd îl văzu pe mort ridicînd capacul oalelor de pe cuptor, înțelese ce căuta

https://biblioteca-digitala.ro

şi de atunci puse castroane pline cu apă în toată casa. Într-o noapte, cînd îl găsi spălîndu-şi rănile chiar în camera sa, José Arcadio Buendia nu mai putu rezista.

— Află, Prudencio, îi zise el. Ne vom duce din satul acesta cît vom putea mai departe şi nu vom mai pune niciodată piciorul aici. Acum poţi pleca liniştit.

Şi aşa au pornit să treacă munţii. Mai mulţi prieteni ai lui José Arcadio Buendia, tineri ca şi el, ispitiţi de aventură, îşi goliră casele şi luară cu sine femeile şi copiii spre ţara pe care nu le-o făgăduise nimeni. Înainte de a pleca, José Arcadio Buendia îngropă lancea în curte şi înjunghie unul după altul magnificii săi cocoşi de luptă, încredinţat că în felul acesta îi va asigura puţină odihnă lui Prudencio Aguilar. Ursula nu luă cu ea decît un cufăr cu trusoul ei de mireasă, cîteva unelte casnice şi micul sipet cu piesele de aur pe care le moştenise de la tatăl ei. Nu şi-au trasat nici un itinerar precis. Se străduiră doar să înainteze în sensul opus drumului către Riohacha, ca să nu lase urme şi să nu întîlnească oameni cunoscuţi. Era o expediţie absurdă. După patrusprezece luni, cu stomacul răvăşit de carne de maimuţă-veveriţă şi de fiertură de năpîrci, Ursula născu un băiat ale cărui părţi trupeşti erau toate omeneşti. Ea parcursese jumătate din drum într-un hamac atîrnat de un par pe care doi oameni îl cărau în spate, deoarece picioarele i se umflaseră în chip monstruos şi varicele îi plesneau ca nişte băşici. Cu toate că te durea inima să-i vezi cu burţile umflate şi cu ochii muribunzi, copiii rezistară mai bine decît părinţii lor în călătoria care se dovedise a fi pentru ei, în cea mai mare parte a timpului, un izvor de distracţii. Într-o dimineaţă, după mai bine de doi ani de mers, ei au fost primii muritori care au descoperit versantul de apus al munţilor. De pe piscul pierdut în nori, contemplară imensa suprafaţă de apă a mlaştinii care se întindea pînă la celălalt capăt al lumii. Totuşi, n-au întîlnit niciodată marea. Într-o noapte, după ce rătăciseră luni de zile într-o zonă de smîrcuri, departe de ultimii băştinaşi întîlniţi în drum, poposiră pe malul unui rîu cu pietriş, ale cărui ape semănau cu un torent de sticlă îngheţată. Cu ani mai tîrziu, în timpul celui de al doilea război civil, colonelul Aureliano Buendia încercă să facă acelaşi drum pentru a ataca Riohacha prin surprindere, însă, după şase zile de mers, îşi dădu seama că e o nebunie. Cu toate acestea, în noaptea în care poposiră lîngă rîu, tovarăşii tatălui său aveau o înfăţişare de naufragiaţi fără scăpare, în schimb numărul lor sporise în timpul expediţiei şi fiecare se simţea pregătit (după cum s-a şi întîmplat) să moară de bătrîneţe. În noaptea aceea, José Arcadio Buendia visă că în locul acela se înălţa un oraş plin de însufleţire, cu case ale căror ziduri erau făcute din oglinzi. Întrebă ce oraş era acesta şi i se răspunse cu un nume pe care nu-l auzise niciodată, care nu avea nici o semnificaţie, dar care, în visul său, avea o rezonanţă supranaturală: Macondo. În ziua următoare, îi convinse pe oamenii săi că nu vor mai găsi niciodată marea. Le porunci să doboare copacii pentru a deschide un luminiş în apropierea cursului apei, în partea rîului unde aerul era mai răcoros, şi acolo întemeiară satul.

●

La două săptămîni după naştere, fiul lui José Arcadio şi al lui Pilar Ternera fu adus în casa bunicilor săi. Ursula îl primi în silă, cedînd încă o dată încăpăţînării soţului ei, care nu putea concepe ca o odraslă din sîngele său să rămînă părăsită în voia soartei, însă hotărî să i se ascundă copilului adevărata lui identitate. Deşi primi numele de José Arcadio, rămase să-l numească mai simplu Arcadio, spre a se evita orice confuzie. În vremea aceea domnea o activitate atît de intensă în sat şi casa era prada unei dezordini atît de mari, încît grija pentru creşterea copiilor trecuse pe planul al doilea. Aceştia fură încredinţaţi lui Visitacion, o indiană guajira care venise in sat însoţită de fratele ei, fugind de o ciumă a nesomnului care bîntuia

https://biblioteca-digitala.ro

în tribul lor de mai mulți ani. Amîndoi erau atît de ascultători și serviabili, încît Ursula îi luă în slujba ei pentru a o ajuta la treburile casnice. Astfel că Arcadio și Amaranta vorbiră limba indienilor înainte de a vorbi spaniola și învățară să bea ciorbă de șopîrle și să mănînce ouă de păianjen fără ca Ursula să bănuiască ceva, fiind prea ocupată cu un negoț promițător cu animale mici din zahăr ars. Macondo se schimbase cu desăvîrșire. . . Oamenii descoperiră calitatea bună a solului și poziția privilegiată față de mlaștină, astfel încît cătunul sărac de la început se schimbă repede într-un sat plin de activitate, cu prăvălii, magazine, ateliere de meșteșuguri și o șosea pe care traficul devenise neîntrerupt, și pe care sosiră primii arabi încălțați cu papuci, cu cercei la urechi, vînzînd mărgele de sticlă în schimbul papagalilor. José Arcadio Buendia nu cunoscu nici o clipă de răgaz. Fascinat de o realitate imediată care în momentul acela îi apăru mai fantastică decît universul vast al imaginației sale, se dezinteresă complet de laboratorul de alchimie, lăsă să doarmă materia extenuată după luni îndelungate de manipulări și redeveni omul întreprinzător de la început, acela care hotărîse traseul străzilor și așezarea caselor noi în așa fel încît nimeni să nu profite de avantaje de care ceilalți să nu se bucure în mod egal. Își creă atîta autoritate printre noii veniți, încît nu se punea nici o temelie, nici nu se trăgeau demarcațiuni fără să se ia avizul lui și se hotărî ca tot el să prezideze și la împărțirea pămînturilor.

. . . Scăpînd, măcar pentru moment, din mrejele imaginației sale, José Arcadio Buendia restabili repede ordinea și munca, și singura fantezie îngăduită fu eliberarea păsărilor care, de la întemeierea satului, însoreau zilele cu melodiile lor de fluier, și înlocuirea lor cu orologii muzicale în fiecare casă. Erau niște orologii încîntătoare din lemn fasonat, pe care arabii le schimbau pe papagali și pe care José Arcadio Buendia le sincroniză cu atîta precizie încît, la fiecare jumătate de oră, satul întreg se însenina la acordurile aceleiași melodii, care se desfășura progresiv pînă la culminarea într-o amiază exactă și unanimă, marcată de terminarea valsului. Tot José Arcadio Buendia a fost cel care, prin epoca aceea, a hotărît ca străzile satului să fie plantate cu migdali în loc de salcîmi, și care a descoperit, fără să-l fi dezvăluit vreodată, modul de a face nemuritori acești pomi. Cu mulți ani mai tîrziu, cînd Macondo nu mai era decît o aglomerare de barăci din lemn cu acoperișuri din tablă, pe străzile cele mai vechi dăinuiau încă migdalii, ciopîrțiți și plini de praf, însă nimeni nu mai știa atunci cine-i sădise. În timp ce tatăl său făcea ordine în sat și mama sa consolida patrimoniul familiei cu minunata ei crescătorie de cocoșei și peștișori de zahăr, care de două ori pe zi porneau din casă, înfipți în bețigașe din lemn de kapok, Aureliano petrecea ore îndelungate în laboratorul părăsit, inițiindu-se, prin propriile lui cercetări, în meșteșugul aurăriei. Crescuse atît de mult, încît hainele pe care i le lăsase fratele lui nu-i mai veneau și începuse să le ia pe ale tatălui său, însă Visitacion trebuia să-i facă fel de fel de pliuri la cămăși și la pantaloni, deoarece Aureliano nu moștenise corpolența celorlalți. Adolescența îl făcuse să-și piardă suavitatea glasului și-l făcuse taciturn și iremediabil solitar, redîndu-i în schimb acea strălucire intensă pe care o avea în priviri la nașterea sa. Dedicîndu-se în întregime experiențelor de aurărie, abia dacă-și părăsea laboratorul pentru a mînca. Preocupat de caracterul închis al fiului său, José Arcadio Buendia îi dădu un rînd de chei ale casei și ceva bani, socotind că, poate, avea nevoie de o femeie. Aureliano își cheltui însă banii pe acid clorhidric pentru a prepara apă regală, și, pentru a le înfrumuseța, înmuie cheile într-o baie de aur. Extravaganțele lui abia dacă erau comparabile cu acelea ale lui Arcadio și ale Amarantei, cărora începuseră să le crească dinți noi, dar care continuau să umble toată ziulica agățîndu-se de straiele indienilor, neclintiți în încăpățînarea lor de a nu vorbi spaniola, ci limba guajiră. « N-ai de ce să te plîngi, îi spunea Ursula

https://biblioteca-digitala.ro

soţului ei. Copiii moştenesc nebuniile părinţilor ». Şi, în timp ce se plîngea de nenorocul ei, convinsă că excentricităţile copiilor nu erau mai prejos decît o coadă de porc, Aureliano îi aruncă o privire care o scufundă în incertitudine.

— Va veni cineva, îi spuse el.

Ca întotdeauna atunci cînd rostea o proorocire, Ursula încercă să-l dezarmeze cu logica ei de gospodină. Era foarte firesc să vină cineva. În fiecare zi treceau prin Macondo zeci de străini fără să trezească nelinişte şi fără să se anunţe în vreun chip secret. Însă, în pofida oricărei logici, Aureliano părea sigur de presimţirea lui.

— Nu ştiu cine va fi acela, zise el stăruind. Dar oricine ar fi, este pe cale să sosească.

În duminica următoare sosi, într-adevăr, Rebeca. Nu împlinise încă unsprezece ani. Făcuse obositoarea călătorie de la Manaure cu nişte traficanţi de blănuri care avuseseră misiunea de a o preda, împreună cu o scrisoare, lui José Arcadio Buendia, dar care nu putură explica precis cine era persoana care le ceruse acest serviciu. Nu avea alte bagaje decît o valiză cu îmbrăcăminte personală, un mic balansoar din lemn pictat de mînă cu floricele multicolore, şi un fel de săculeţ din pînză gudronată care făcea un zgomot continuu de ciocnituri, în care transporta osemintele părinţilor ei. Scrisoarea adresată lui José Arcadio Buendia era scrisă în termeni foarte afectuoşi de către cineva care continua să-l iubească foarte mult în ciuda timpului scurs şi a depărtării, şi care se vedea silit, împins de cel mai elementar umanism, să-i trimită din milă această biată orfană părăsită în voia soartei, verişoară de al doilea cu Ursula şi prin urmare rudă şi cu José Arcadio Buendia, ce e drept mai de departe, deoarece era fiica acelui prieten neuitat care a fost Nicanor Ulloa şi a vrednicei sale soţii Rebeca Montiel, pe care Dumnezeu i-a chemat în împărăţia cerurilor, şi ale căror rămăşiţe se anexează la această scrisoare pentru a li se da un mormînt creştinesc. Toate numele menţionate, ca şi semnătura din scrisoare, erau perfect lizibile, dar nici José Arcadio Buendia, nici Ursula nu-şi amintiră să fi avut rude cu aceste nume, şi nici unul, nici celălalt nu cunoşteau pe cineva care să poarte numele trimiţătorului, cu atît mai puţin în îndepărtatul oraş Manuare. A fost cu neputinţă să se smulgă vreo informaţie suplimentară de la fetiţă. Din clipa sosirii, ea rămase şezînd în balansoar, sugîndu-şi degetul mare şi observînd totul cu ochi mari înspăimîntaţi, fără a părea că înţelege vreun cuvînt din întrebările ce i se puneau. Purta vestminte în diagonală, vopsite în negru, roase de uzură, şi cizmuliţe de lac scorojite. Părul îi era strîns după urechi cu fundiţe de panglică neagră. La gît îi atîrna un guler cu desene şterse din pricina sudorii, iar la încheietura mîinii drepte avea un colţ de animal, montat în aramă, care slujea ca amulet împotriva deochiului. Tenul ei verzui, pîntecul umflat, pielea întinsă ca a unei tobe, toate acestea erau semnele unei sănătăţi şubrede şi mărturia unei înfometări mai vechi decît ea însăşi, dar atunci cînd i se dădu să mănînce rămase cu farfuria pe genunchi fără să vrea să se atingă de ea. Ajunseseră chiar să creadă că era surdă şi mută, pînă în clipa cînd indienii o întrebară în limba lor dacă doreşte puţină apă; ochii i se înviorară ca şi cum ar fi regăsit nişte cunoscuţi şi dădu afirmativ din cap.

Rămase la ei, căci nu era altă soluţie. Hotărîră să o numească Rebeca, acesta fiind, după scrisoare, prenumele mamei sale, şi pentru că Aureliano avusese răbdarea să-i citească numele tuturor sfinţilor din calendar fără să obţină nici o reacţie din partea ei. Deoarece, pe vremea aceea, nu exista cimitir la Macondo, fiindcă nu murise încă nimeni, păstrară săculeţul cu oseminte aşteptînd să găsească un loc potrivit unde să le îngroape şi, multă vreme încă, părinţii Rebecăi încurcau casa, niciodată în acelaşi loc, cu clempănitul şi cotcodăcitul lor de cloşcă. A durat multă vreme pînă cînd Rebeca să se integreze în viaţa familială. Şedea în

https://biblioteca-digitala.ro

balansoar, sugîndu-şi degetul, în colţul cel mai retras al casei. Nimic nu-i stîrnea interesul, afară de muzica ceasornicelor, pe care o iscodea, la fiecare jumătate de oră, cu priviri neliniştite, sperînd parcă să o descopere undeva în văzduh. Timp de cîteva zile, nu reuşiră să o facă să mănînce. Nimeni nu înţelegea cum de nu murise deja de foame, cînd indienii, cărora nu le scăpa nimic, deoarece umblau mereu prin casă cu paşii lor tăcuţi, descoperiră că Rebecăi nu-i plăcea să mănînce decît pămînt umed din curte şi plăci de var pe care le desprindea de pe pereţi cu unghiile. Era evident că părinţii ei, sau cei care o crescuseră, o pedepseau pentru această deprindere urîtă, deoarece n-o făcea decît pe ascuns şi-şi dădea seama că face rău, silindu-se să-şi ascundă proviziile pentru a le înghiţi nevăzută de nimeni. De atunci, o supuseră unei supravegheri neîncetate. Răspîndiră fiere de vacă prin curte şi spoiră zidurile cu sos de piper, crezînd că prin astfel de metode vor putea pune capăt viciului primejdios, dar ea dădu dovadă de atîta viclenie şi îndemînare căutînd să-şi procure pămînt, încît Ursula trebui să recurgă la mijloace mai drastice. Turna suc de portocale şi revent într-un castron pe care-l lăsa descoperit toată noaptea, iar dimineaţa următoare i-l dădea să-l bea la micul dejun. Deşi nu-i spusese nimeni că un astfel de leac era destinat în mod special vindecării mîncătorilor de pămînt de viciul lor, ea socotea că orice fel de substanţă amară pe stomacul gol nu va întîrzia să provoce reacţia ficatului. Rebeca era atît de rebelă şi de tare în ciuda rahitismului ei, încît trebuia stăpînită şi culcată la pămînt ca un viţel pentru a o sili să-şi înghită doctoria şi cu greu i se putură înfrînge smuciturile şi suporta vorbele misterioase pe care le striga între două muşcături sau scuipături, şi care, după spusele indienilor scandalizaţi, reprezentau cele mai urîte obscenităţi pe care le putea concepe limba lor. După ce Ursula află toate acestea, îşi completă tratamentul cu lovituri de bici. Nu s-a putut stabili niciodată dacă reventul sau bătaia produseseră efectul, sau amîndouă, combinate, este sigur însă că după cîteva săptămîni Rebeca începu să dea semne de vindecare. Lua parte la jocurile lui Arcadio şi ale Amarantei, care o primiră ca pe o soră mai mare, şi mînca cu poftă servindu-se cum se cuvine de tacîmul ei. În curînd se văzu că vorbea spaniola la fel de curgător ca limba indienilor, că era deosebit de îndemînatecă şi că intona valsul ceasornicelor cu cuvinte foarte drăguţe compuse chiar de ea. Toată lumea începuse să o considere ca făcînd parte din familie. Manifesta faţă de Ursula o afecţiune pe care n-au avut-o niciodată proprii ei copii, o numea pe Amaranta surioară, pe Arcadio frăţior, pe Aureliano unchi şi pe José Arcadio Buendia bunic. Astfel că ajunse să merite, ca şi ceilalţi, numele de Rebeca Buendia, singurul nume pe care-l avu vreodată şi pe care-l purtă cu vrednicie pînă la moarte.

Într-o noapte, pe vremea cînd Rebeca se vindecase de viciul ei de mîncătoare de pămînt şi fu dusă să împartă odaia celorlalţi copii, indiana care dormea cu ei se trezi din întîmplare şi auzi un zgomot curios de du-te vino într-un colţ. Sări în picioare, alarmată, crezînd că a intrat vreun animal în cameră, şi o descoperi pe Rebeca în balansoarul ei, sugîndu-şi degetul şi avînd ochii aprinşi ca cei ai unei pisici în întuneric. Înlemnită de groază, prăbuşită sub această fatalitate care-o persecuta, Visitacion recunoscu în ochii Rebecăi simptomele epidemiei care-i silise, pe fratele ei şi pe ea, să se exileze pentru totdeauna dintr-o împărăţie milenară unde aveau titlul de principi. Era boala nesomnului.

În zorii zilei, indianul Cataure dispăruse. Sora lui rămase; inima ei fatalistă îi spunea că flagelul mortal avea s-o urmărească în tot chipul pînă în colţul cel mai îndepărtat al pămîntului. Nimeni nu înţelese neliniştea lui Visitacion. « Dacă nu poţi dormi, cu atît mai bine, zicea José Arcadio Buendia cu voie bună. Pentru noi viaţa va fi cu atît mai rodnică ». Însă indiana le explică că ceea ce

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

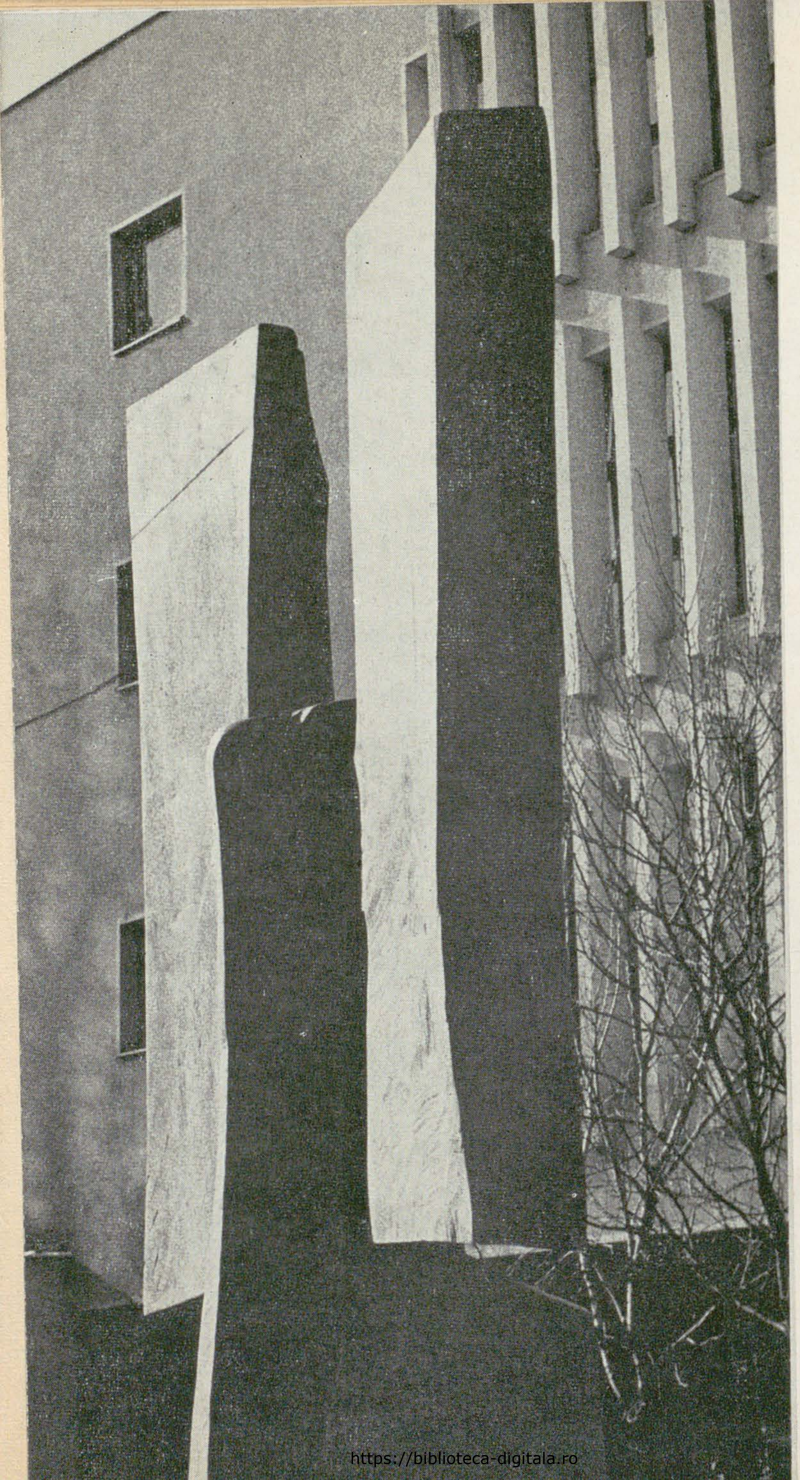

Îmbinare ▶

Victorie ◀

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

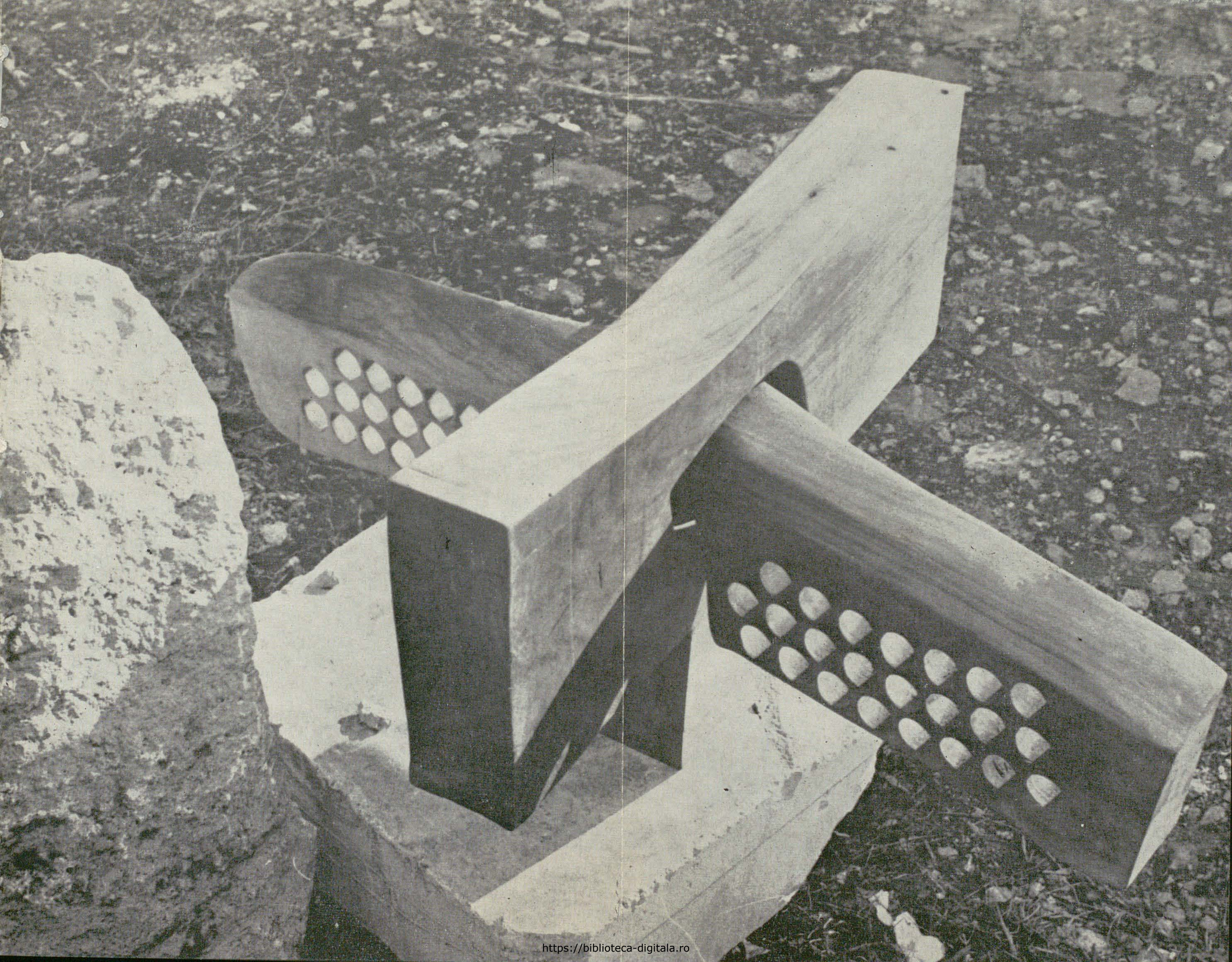

https://biblioteca-digitala.ro

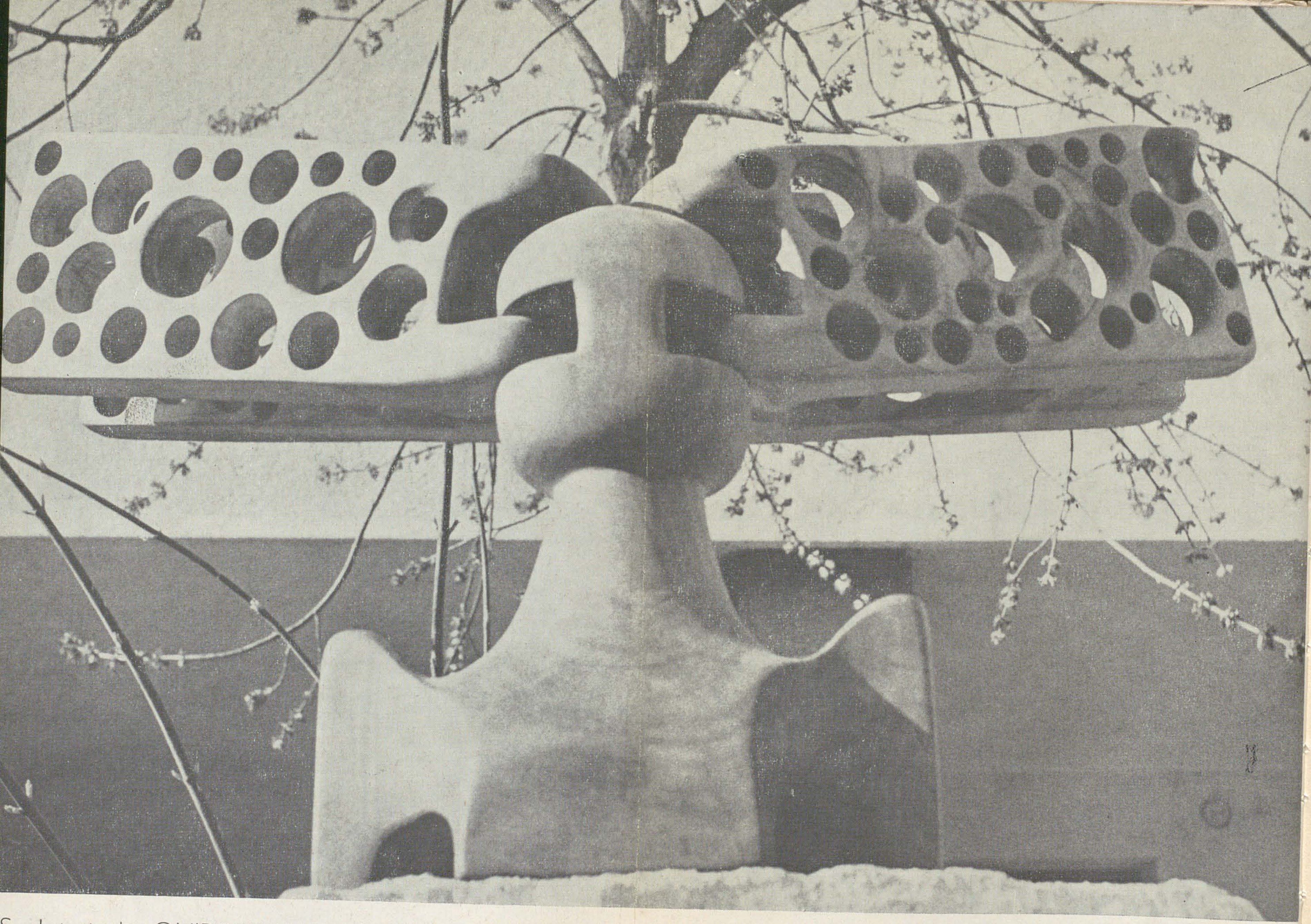

Sculpturi de OVIDIU MAITEC

Cavalerul

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

era mai de temut la această boală a nesomnului nu era imposibilitatea de a dormi, deoarece corpul nu resimțea nici o oboseală, ci evoluția ei inexorabilă pînă la manifestarea cea mai critică: pierderea memoriei. Voia să spună că pe măsură ce bolnavul se obișnuia cu această stare de veghe, începeau să se șteargă din minte amintirile copilăriei, apoi numele și noțiunea fiecărui lucru și, pînă la urmă, identitatea oamenilor și chiar conștiința existenței proprii, pînă la întunecarea într-un fel de idioție fără trecut. José Arcadio Buendia, murind de rîs, socoti că e vorba, nici mai mult nici mai puțin, de una din acele numeroase boli inventate de superstiția indigenilor. Însă Ursula luă, pentru orice eventualitate, precauția de a o separa pe Rebeca de ceilalți copii.

După cîteva săptămîni, cînd spaima lui Visitacion părea calmată, José Arcadio Buendia începu într-o noapte să se răsucească în pat fără să poată dormi. Ursula, trezită și ea, îl întrebă ce are, iar el îi răspunse: « Mă tot gîndesc la Prudencio Aguilar ». Nu mai putură închide ochii nici o clipă, însă a doua zi se simțiră atît de odihniți și bine dispuși încît uitară de acea noapte urîtă. La ora dejunului, Aureliano povesti uimit că se simțea în formă perfectă, deși petrecuse toată noaptea în laborator pentru a auri o broșă pe care se gîndea să i-o ofere Ursulei de ziua ei. Nimeni nu se nelinişti, de fapt, pînă în ziua a treia, cînd, nesimțind nici o poftă de somn, își dădură seama că nu închiseseră ochii de mai bine de cincizeci de ceasuri.

— Și copiii au rămas treji, remarcă indiana cu fatalismul ei de neclintit. Cînd pătrunde undeva, ciuma nu cruță pe nimeni.

Contractaseră, într-adevăr, boala nesomnului. Ursula, care învățase de la mama ei puterile medicinale ale plantelor, prepară și dădu tuturor să bea o băutură pe bază de aconită, dar, cu toate acestea, nimănui nu-i veni somnul și-și trecură toată ziua visînd treji. În această stare de luciditate înfricoșătoare și de halucinație, vedeau nu numai imaginile care alcătuiau visele lor proprii, ci fiecare vedea totodată și imaginile visate de ceilalți. Era ca și cum casa s-ar fi umplut de fantome. Șezînd în balansoarul ei dintr-un colț al bucătăriei, Rebeca visă un om care-i semăna foarte mult, îmbrăcat în haine albe, cu gulerul cămășii încheiat cu un buton de aur, și care venea să-i aducă un buchet de trandafiri. Era însoțit de o femeie cu mîini delicate care luă un trandafir și-l prinse în părul fetiței. Ursula înțelese că acest bărbat și această femeie nu erau altcineva decît părinții Rebecăi însă, deși se strădui să-i recunoască, această viziune îi confirmă certitudinea că nu-i întîlnise niciodată. În vremea aceea, printr-o neglijență pe care José Arcadio Buendia nu și-o iertă niciodată, micile animale din caramel continuau să se vîndă prin sat. Atît oamenii mari cît și copiii sugeau încîntați delicioșii cocoșei verzi ai nesomnului, minunații pești trandafirii ai nesomnului și drăgălașii căluți galbeni ai nesomnului, în așa fel încît zorii zilei de luni surprinseră satul întreg treaz de nesomn. La început nu se nelinişti nimeni. Dimpotrivă, toată lumea se felicită că n-a dormit de loc, căci era atîta treabă de făcut atunci la Macando încît zilele păreau prea scurte. Oamenii lucrară atîta, încît în curînd nu mai rămase nimic de făcut și se pomeniră cu brațele încrucișate la orele trei de dimineață, numărînd notele muzicii din valsul ceasornicelor. Acei care voiau să doarmă, nu pentru că ar fi fost obosiți, ci de dragul viselor, recurseră la tot felul de metode istovitoare. Se adunau pentru a conversa fără oprire, repetînd ceasuri întregi aceleași glume, complicînd pînă la limita exasperării povestea cu cocoșul roșu, care era un joc fără sfîrșit în care povestitorul întreba dacă vor să povestească istoria cu cocoșul roșu, iar dacă i se răspundea că da, atunci povestitorul zicea că el n-a cerut să i se răspundă da, ci dacă vor să povestească istoria cu cocoșul roșu, iar dacă toată lumea tăcea, povestitorul zicea că nu ceruse nimănui să tacă, ci să-i spună dacă vor să le povestească istoria cu cocoșul

https://biblioteca-digitala.ro

roşu, şi nimeni nu putea să plece deoarece povestitorul zicea că nu ceruse nimănui să plece, ci să-i spună dacă vor să le povestească istoria cu cocoşul roşu, şi tot aşa mai departe, într-un cerc vicios care putea dura nopţi întregi.

Cînd José Arcadio Buendia îşi dădu seama că pesta invadase satul întreg, îi adună pe capii de familie pentru a le explica ceea ce ştia despre boala nesomnului, şi se luară măsuri pentru a se preveni răspîndirea flagelului prin celelalte cătune ale mlaştinii. În felul acesta se scoaseră de la gîtul caprelor clopoţeii aduşi de arabi în schimbul papagalilor şi se puseră la intrarea în sat, la dispoziţia celor care, rămînînd surzi la recomandările şi la rugăminţile santinelelor, insistau să pătrundă aici. Orice străin care trecea în vremea aceasta pe uliţele satului trebuia să sune din clopoţel, pentru ca populaţia bolnavă să ştie că acesta nu este bolnav. Nu li se îngăduia să bea şi să mănînce nimic pe timpul şederii lor, deoarece nu era nici o îndoială că boala se transmitea numai prin mîncare şi că tot ceea ce se putea mînca şi bea era contaminat de nesomn. Astfel că ciuma rămase circumscrisă la perimetrul satului. Carantina a fost atît de eficace încît sosi ziua în care starea excepţională începu să fie considerată ca un lucru foarte firesc, iar viaţa se organiză în aşa fel încît munca îşi reluă ritmul şi nimeni nu se mai nelinişti din pricina obiceiului inutil de a dori să doarmă.

Aureliano concepu formula prin care aveau să se apere luni de zile împotriva pierderii memoriei. O descoperise din întîmplare. Expert în insomnie, deoarece el fusese printre primii atinşi de ea, deprinse la perfecţie meşteşugul aurăriei. Într-o zi, căutînd mica nicovală care-i servea la laminatul metalelor, nu-şi mai aminti cum se numeşte. Tatăl său îi spuse: «Este o nicovală». Aureliano îi scrise numele pe o bucată de hîrtie pe care o lipi la baza nicovalei: *nicovală* . . . În felul acesta era sigur că în viitor nu-l va mai uita. Nu-i trecu prin cap că acesta era un prim simptom al amneziei, deoarece obiectul în cauză avea un nume uşor de uitat. Cu toate acestea, după cîteva zile, observă că-i venea greu să-şi amintească mai toate obiectele din laborator. Şi atunci însemnă pe fiecare dintre acestea numele respective, în aşa fel încît era suficient să le citească pentru a le putea identifica. Atunci cînd tatăl său îi împărtăşi neliniştea că uitase chiar şi evenimentele cele mai însemnate din copilăria sa, Aureliano îi aplică metoda lui, iar José Aureliano Buendia o puse în practică în toată casa şi, mai tîrziu, o impuse satului întreg. Cu o pensulă muiată în cerneală însemnă toate lucrurile pe numele lor: *masă*, *scaun*, *ceasornic*, *uşă*, *zid*, *pat*, *castron*. Se duse în ogradă şi însemnă atît animalele cît şi plantele: *vacă*, *ţap*, *porc*, *găină*, *manioc*, *malanga*, *bananier*. Încetul cu încetul, studiind resursele nesfîrşite ale uitării, îşi dădu seama că ar putea veni ziua cînd vor recunoaşte fiecare lucru graţie inscripţiei sale, însă nu-şi vor mai aminti la ce serveşte. Se făcu atunci mai explicit. Inscripţia pe care o atîrnase de greabănul vacii era un model pentru modul în care oamenii din Macondo înţelegeau să lupte împotriva uitării: *Iată vaca, trebuie mulsă în fiecare dimineaţă pentru ca să dea lapte, acesta trebuie fiert şi amestecat cu cafea pentru a se obţine cafea cu lapte*. Continuară să trăiască astfel într-o lume fugară, deocamdată ţintuită în cuvinte, dar care nu va întîrzia să le scape fără întoarcere, de îndată ce vor uita însuşi înţelesul scrierii.

La intrarea drumului spre mlaştină se fixase o pancartă purtînd numele de *Macondo*, iar pe uliţa principală alta care proclama: *Dumnezeu există*. Nu era nici o casă în care să nu se fi scris ceea ce trebuia pentru fixarea în memorie a tuturor lucrurilor, a tuturor sentimentelor. Însă un astfel de sistem reclama atita vigilenţă şi tărie de caracter, încît mulţi oameni căzură pradă unei realităţi imaginare create de ei înşişi, care se vădi mai puţin practică, însă mai reconfortantă. Cel mai mult a contribuit la răspîndirea acestei mistificări Pilar Ternera,

https://biblioteca-digitala.ro

cu ideea ei ingenioasă de a citi trecutul în cărţile de joc, aşa cum pe vremuri citea viitorul. Pe această cale piezişă, aceşti oameni care nu dormeau începură să trăiască într-o lume născută din interferenţele şi hazardul cărţilor, în care amintirea tatălui se identifica de voie de nevoie cu cea a cutărui bărbat negricios venit la începutul lui aprilie, iar imaginea mamei cu aceea a cutărei femei brune care purta un inel de aur la mîna stîngă, şi cînd cutare dată a naşterii se reducea la ultima marţi cînd se auzise cîntînd ciocîrlia în dafin. Biruit de aceste practici consolatoare, José Arcadio Buendia se hotărî atunci să construiască acea maşină a memoriei pe care o dorise altădată pentru a-şi aminti de toate invenţiile minunate ale ţiganilor. Principiul acestei maşini consta în puterea de a revizui în fiecare dimineaţă, de la început pînă la sfîrşit, totalitatea cunoştinţelor dobîndite în viaţă. Şi-o închipuia ca pe un fel de dicţionar cu mişcare giratorie, pe care un individ aşezat în axul ei putea să o acţioneze cu ajutorul unei manivele, în aşa fel încît în cîteva ceasuri, să defileze prin faţa lui noţiunile cele mai necesare pentru existenţă. Ajunsese să redacteze aproape patrusprezece mii de fişe, cînd sosi pe drumul mlaştinii un moşneag bizar, cu clopoţelul melancolic al celor care dorm, tîrînd după el o valiză pîntecoasă, legată cu ajutorul unor sfori şi o trăsurică acoperită cu zdrenţe negre. Se duse direct la casa lui José Arcadio Buendia.

Deschizîndu-i uşa, Visitacion nu-l recunoscu şi crezu că avea de gînd să vîndă pe ascuns niscaiva mărfuri, neştiind că nimic nu se mai putea vinde într-un sat care se cufundase iremediabil în mlaştinile uitării. Era un moşneag tare neputincios. În ciuda vocii sale, frînte şi ea de incertitudini, şi a miinilor lui care păreau că se îndoiesc de existenţa lucrurilor, era limpede că venea dintr-o lume în care oamenii încă mai puteau să doarmă şi să-şi aducă aminte. José Arcadio Buendia îl găsi şezînd în odaia comună, făcîndu-şi vînt cu pălăria lui neagră, peticită toată, în timp ce citea cu atenţie şi compătimire inscripţiile fixate pe pereţi. Îl salută arătîndu-i multă prietenie, căci se temea ca nu cumva să-l fi cunoscut altă dată iar acum să nu-l mai recunoască. Însă vizitatorul îi observă prefăcătoria. Se simţi dat uitării, victimă nu a unei uitări a inimii care putea fi remediată, ci a unei alte uitări, mai crude şi iremediabile, pe care o cunoştea foarte bine, căci aceasta era uitarea morţii. Atunci înţelese. Îşi deschise valiza umplută pînă la refuz cu obiecte misterioase şi scoase din ea o cutie cu flacoane. Îi dădu lui José Arcadio Buendia să bea o substanţă de culoare îmbietoare şi în memoria acestuia făcu lumină. Ochii i se umplură de lacrimi, apoi îşi dădu seama de absurditatea locului în care se afla, unde fiecare obiect era însemnat cu numele său, i se făcu ruşine de atîtea enormităţi şi prostii afişate pe pereţi şi pînă la urmă recunoscu, uluit, radios, plin de bucurie, persoana noului venit. Era Melchiade.

În timp ce Macondo sărbătorea redobîndirea amintirilor, JoséArcadio Buendia şi Melchiade scuturară praful de pe vechea lor prietenie. Ţiganul venise în sat, hotărît să rămînă aici. Fusese într-adevăr, în lumea morţilor, dar se întorsese, neputînd îndura singurătatea. Alungat din tribul său, despuiat de orice putere supranaturală drept pedeapsă pentru fidelitatea sa faţă de viaţă, hotărî să se refugieze în acest colţ al pămîntului, pe care moartea nu-l descoperise încă, pentru a se dedica punerii la punct a unui laborator de dagherotipie. José Arcadio Buendia nu auzise niciodată vorbindu-se de o astfel de invenţie. Dar atunci cînd se văzu fixat, împreună cu toată familia sa, în eternitate, pe o placă de metal cu reflexe fumurii, amuţi de uimire. Din epoca aceasta data dagherotipul oxidat pe care se putea vedea José Arcadio Buendia, cu părul zburlit şi sur, cu un guler scrobit încheiat cu un buton de aramă, cu un aer solemn şi buimac, pe care Ursula, murind de rîs, îl compara cu « un general speriat ». Într-adevăr, José Arcadio Buendia era destul de speriat în acea dimineaţă diafană de decembrie cînd se luase daghero-

https://biblioteca-digitala.ro

tipul, căci îşi închipuia că oamenii aveau să se topească încetul cu încetul, pe măsură ce chipurile lor se întipăreau pe plăcile metalice. În urma unei curioase întorsături a lucrurilor, Ursula fu cea care îi scoase această idee din cap, după cum tot ea, uitînd de vechile ei ranchiune, hotărî ca Melchiade să rămînă în casa lor, deşi nu îngădui niciodată să i se facă un dagherotip, căci (pentru a repeta cuvintele ei) nu vroia să rămînă pentru totdeauna de rîsul nepoţilor.

. . . Între timp, Melchiade termină cu înregistrarea pe plăci a tot ce se putea înregistra la Macondo, şi părăsi laboratorul de dagherotipie spre bucuria delirantă a lui José Arcadio Buendia, care hotărîse să-l folosească pentru a aduce proba ştiinţifică a existenţei lui Dumnezeu. Urmărind un proces complex de expuneri suprapuse, făcute în diferite locuri din casă, era sigur că va obţine, mai curînd sau mai tîrziu, dagherotipul lui Dumnezeu, dacă acesta exista, sau că va pune capăt odată pentru totdeauna ipotezelor favorabile existenţei lui. Melchiade se apucă să aprofundeze interpretările lui Nostradamus. Zăbovea pînă noaptea tîrziu, sufocîndu-se în jiletca lui strîmtă din catifea decolorată, mîzgălind hîrtii peste hîrtii cu minuţele sale de vrăbioi, ale căror inele îşi pierduseră strălucirea de odinioară. Într-o noapte i se păru că a găsit o prevestire cu privire la viitorul satului Macondo. Va fi un oraş-lumină, cu case mari din sticlă, în care nu va mai rămîne nici o urmă din neamul Buendia. « Greşit ! protestă José Arcadio Buendia. Nu vor fi case de sticlă, ci de ghiaţă, aşa cum am visat eu cîndva, şi va exista un Buendia în vecii vecilor ! »

●

Armonia restabilită n-a mai fost tulburată decît de moartea lui Melchiade. Evenimentul era de prevăzut, mai puţin însă împrejurările. La cîteva luni după întoarcerea sa, începuse să îmbătrînească atît de repede şi într-un chip atît de neliniştitor încît foarte curînd ajunse să fie privit ca unul dintre acei străbunici inutili care se foiesc ca nişte umbre prin odăi, tîrşindu-şi picioarele, pomenind cu glas tare timpurile frumoase din trecut, şi de care nimeni nu se mai ocupă şi nici nu-şi mai aminteşte de fapt pînă în dimineaţa cînd sînt găsiţi morţi în patul lor. La început, José Arcadio Buendia îl ajuta în lucrul său, entuziasmat de noutatea dagherotipului şi de prezicerile lui Nostradamus. Dar ţiganul devenea din ce în ce mai greu de înţeles şi, încetul cu încetul, fu părăsit în singurătatea lui. Melchiade îşi pierdea puţin cîte puţin vederea şi auzul, părea că-şi confundă interlocutorii cu oameni pe care-i cunoscuse în timpurile îndepărtate ale istoriei omenirii, şi răspundea la întrebările ce i se puneau într-un amestec confuz de limbi şi dialecte. Umbla bîjbîind în gol, dar reuşea să se strecoare printre lucruri cu o supleţe inexplicabilă, ca şi cum ar fi fost înzestrat cu un simţ al orientării, bazat pe presimţirile nemijlocite. Într-o zi uită să-şi pună dantura pe care o lăsase peste noapte într-un pahar cu apă la capul patului, şi de atunci n-o mai puse niciodată. Cînd Ursula hotărî mărirea casei, prevăzu pentru el o odaie aşezată lîngă atelierul lui Aureliano, departe de zgomotul şi forfota din casă, cu o fereastră prin care să se reverse soarele, şi o etajeră pe care ea însăşi rîndui cărţile nimicite aproape în întregime de molii şi de praf, hîrtiile fragile acoperite cu semne neînţelese şi paharul cu dantura, în care se prinseseră plante acvatice cu minuscule flori galbene. Noua încăpere părea să-i convină lui Melchiade, deoarece nu mai era văzut pe nicăieri, nici chiar în sufragerie. Nu mergea decît în atelierul lui Aureliano, unde petrecea ore întregi mîzgălindu-şi literatura enigmatică pe pergamentele pe care le adusese cu sine şi care păreau fabricate dintr-o materie uscată ce se risipea ca o pastă fărîmicioasă. Acolo gusta din mîncarea pe care Visitacion i-o aducea de două ori pe zi, deşi în ultimul timp îşi pierduse pofta de mîncare

https://biblioteca-digitala.ro

și nu se mai hrănea decît cu legume. Foarte curînd luă înfățișarea de detașare specifică vegetarienilor. Pielea i se acoperi cu un mușchi fin asemănător cu acela de pe jiletca sa anacronică de care nu se despărțise niciodată, iar atunci cînd respira, suflarea lui răspîndea un miros de animal care doarme. Aureliano ajunse să uite de el, fiind prea absorbit de poemele sale, însă o dată avu impresia că pricepe ceva din monologurile lui mormăite și deveni mai atent. De fapt, singurul lucru pe care putu să-l desprindă din aceste lungi avalanșe de conciliabule, fu repetarea insistentă a aceluiași cuvînt *echinocțiu*, *echinocțiu*, *echinocțiu*, precum și numele lui Alexander von Humboldt. Arcadio se apropie ceva mai mult de el cînd începu să-i ajute lui Aureliano în lucrările sale de aurărie. Melchiade răspunse la aceste eforturi de a comunica, rostind uneori cîteva fraze în spaniolă, care nu prea aveau legătură cu realitatea. Cu toate acestea, într-o după amiază, păru luminat de o emoție neașteptată. După mulți ani, în fața plutonului de execuție, Arcadio avea să-și amintească glasul tremurător cu care Melchiade îi citise cîteva pagini din scrisul său indescifrabil, din care bineînțeles că nu înțelesese nimic, dar care, recitate astfel cu glas tare, semănau cu niște enciclice psalmodiate. Apoi surîse pentru prima oară după foarte multă vreme și zise în spaniolă: « Cînd voi muri, timp de trei zile ardeți mercur în odaia mea ». Arcadio îi povesti lui José Arcadio Buendia, iar acesta încercă să afle mai multe, dar nu obținu drept răspuns decît o singură frază: « Am dobîndit nemurirea ». Cînd răsuflarea lui Melchiade începu să miroasă, Arcadio îl duse să se scalde la rîu în fiecare joi dimineață. Părea că se îndreaptă. Se dezbrăca și se arunca în apă împreună cu copiii și simțul său misterios de orientare îl ajuta să ocolească locurile adînci și periculoase. « Apa este elementul nostru» spuse el odată. . .

Într-o joi, înainte de a porni spre rîu, Aureliano îl auzi zicînd: « Am murit de febră în nisipurile Singaporului ». În ziua aceea, intră în apă printr-un vad rău și nu mai putu fi găsit decît a doua zi dimineața, la cîțiva kilometri în josul apei, zăcînd la o cotitură a rîului, scăldat în lumină, cu un vultan solitar odihnind pe pîntecele său.

În ciuda protestelor scandalizate ale Ursulei, care-l plînse cu mai multă durere decît pe propriul ei tată, José Arcadio Buendia se împotrivi să fie înmormîntat: « E nemuritor, declară, și el însuși a dezvăluit formula învierii ». Aprinse din nou vechiul cuptor părăsit și puse la fiert o căldare de mercur lîngă cadavrul care începuse să se acopere cu bășici albastre. Don Apolinar Moscote, *corregidorul*, îndrăzni să facă observația că un înecat neînmormîntat reprezintă un pericol pentru sănătatea publică. « Nici pomeneală, de vreme ce trăiește », se mărgini să-i răspundă José Arcadio Buendia, care continuă timp de șaptezeci și două de ceasuri afumarea cu mercur, pînă cînd cadavrul începu să erupă în eflorescențe livide,.ale căror șuierături subțiri îmbîcseau casa cu un abur pestilențial. Abia atunci îngădui să fie înmormîntat, însă nu ca un ins oarecare, ci cu onorurile rezervate celui mai mare binefăcător al satului Macondo. Au fost primele funeralii, urmate de mulțimea cea mai numeroasă care s-a văzut vreodată în sat, abia întrecute, un secol mai tîrziu, de carnavalul funebru pentru Mamá Grande. Îl înmormîntară sub o piatră funerară, înălțată drept în mijlocul terenului pe care-l destinaseră cimitirului, cu o placă pe care sta scris singurul lucru care se știa despre el: MELCHIADE.

. . . .

Călătoria Amarantei, amînată mereu din pricina ocupațiilor Ursulei, fu organizată în mai puțin de o lună. . .

Din pricina absenței lor, a prezenței nevăzute a lui Melchiade care-și continua preumblările tăcute dintr-o cameră în alta, locuința părea imensă și pustie. În grija Rebecăi rămăsese bunul mers al casei, în timp ce indiana luă asupra ei lucrările

https://biblioteca-digitala.ro

de brutărie. La căderea nopții, cînd sosea logodnicul ei, Pietro Crespi, precedat de un zefir proaspăt de lavandă, aducînd întotdeauna o jucărie în dar, Rebeca îl primea în salonul principal, cu toate ușile și ferestrele deschise, ca să nu trezească nici o bănuială. Era o precauție de prisos, deoarece italianul se arătase atît de respectuos încît nu atinsese nici măcar mîna aceleia care avea să-i fie soție în mai puțin de un an. Toate aceste vizite sfîrșiseră prin a umple casa cu jucării miraculoase. Dansatoare automate, cutiuțe muzicale, maimuțe acrobate, cai umblători, clowni toboșari — bogata și surprinzătoarea faună mecanică pe care o aducea Pietro Crespi — învinseră întristarea pe care o încercase José Arcadio Buendia în urma morții lui Melchiade, și-l transportară din nou în vechile vremuri bune, cînd se ocupa de alchimie. Se cufundă acum într-un paradis de păsări spintecate și de mecanisme demontate, străduindu-se să le perfecționeze printr-un sistem de mișcare perpetuă bazată pe principiul pendulului.

. . . În cele din urmă, reuși să culeagă roadele încercărilor sale: racordă o dansatoare mecanică la mașinăria unui orologiu și automatul dansă fără oprire în ritmul propriei sale muzici, timp de trei zile. Această descoperire îl ațîță mai mult decît oricare dintre vechile lui întreprinderi nebunești. Nu mai mînca. Nu mai dormea. Lipsit de grija vigilentă a Ursulei, se lăsă tîrît de imaginație pînă la o stare de delir perpetuu din care n-avea să mai iasă niciodată. Își petrecea nopțile înconjurînd camera, gîndind cu voce tare, căutînd un anume mod de a aplica principiile pendulului la carul cu boi, la brăzdarele plugului, la tot ceea ce, odată pus în mișcare putea fi de folos omului. Febra insomniei îi istovise atît de mult puterile că, într-o bună zi, nu-l putu recunoaște pe bătrînul cu părul albit și cu gesturile tremurînde care pătrunse în odaia lui. Era Prudencio Aguilar. După ce, în sfîrșit, îl recunoscu, mirat că morții îmbătrînesc și ei, José Arcadio Buendia se simți răscolit de nostalgie: « Prudencio ! strigă el. Cum de-ai socotit să bați atîta cale pînă aici? » După atîția ani petrecuți în moarte, regretul după lumea celor vii era atît de acut, nevoia de tovărășie atît de chinuitoare, și atît de îngrozitoare apropierea celeilalte morți în sînul morții, încît Prudencio Aguilar ajunsese să-l iubească pe cel mai crîncen dușman al său. Trebuise să-l caute multă vreme. Îi întrebase despre el pe morții de la Riohacha, pe morții care veneau din Valea Upar, pe aceia care veneau dinspre mlaștini, dar nimeni nu-i putea da vești pentru simplul motiv că Maconco fusese un sat necunoscut de către morți, pînă în ziua sosirii lui Melchiade, care îi semnală poziția printr-un mic semn negru pe hărțile bălțate ale morții. José Arcadio Buendia sporovăi cu Prudencio Aguilar pînă în zori. După cîteva ceasuri, sleit de veghe, pătrunse în atelierul lui Aureliano și-l întrebă: « În ce zi sîntem? » Aureliano îi răspunse că e marți. « Tocmai așa mă gîndeam și eu, zise José Arcadio Buendia. Dar dintr-o dată mi-am dat seama că e tot luni, ca și ieri. Privește cerul, privește pereții, privește begoniile. Și astăzi e tot luni ». Obișnuit cu extravaganțele lui, Aureliano nu-l luă în seamă. A doua zi, miercuri, José Arcadio Buendia veni din nou în atelier: « Este o adevărată nenorocire, zise el. Privește văzduhul, ascultă bîzîitul soarelui, totul este la fel ca ieri și ca alaltăieri. Și azi e tot luni ». În seara aceea, Pietro Crespi îl găsi pe verandă, scîncind în chip jalnic, așa cum fac bătrînii, jelindu-l pe Prudencio Aguilar, jelindu-l pe Melchiade, jelindu-i pe părinții Rebecăi, jelindu-l pe tatăl și pe mama sa, pe toți acei de care putu să-și aducă aminte și care se aflau singuri în moarte. Îi dărui un urs care umbla singur pe două labe pe o coardă întinsă, însă nu reuși să-l abată de la obsesiile lui. Îl întrebă ce s-a mai întîmplat cu proiectul despre care-i vorbise cu cîteva zile înainte, cu privire la posibilitățile construirii unui mecanism cu pendul care să le îngăduie oamenilor să zboare, iar José Arcadio Buendia îi răspunse că e un lucru cu desăvîrșire imposibil, de-

https://biblioteca-digitala.ro

oarece pendulul poate să ridice orice, dar nu se poate ridica pe sine însuşi. Joi, reapăru în atelier cu un aer răvăşit: « Mecanismul timpului s-a dereglat ! zise el, aproape suspinînd. Iar Ursula şi Amaranta sînt atît de departe ! » Aureliano îl dojeni ca pe un copil, iar el luă un aer de supunere. Timp de şase ore examină toate lucrurile, încercînd să desprindă o deosebire faţă de aspectul lor din ziua precedentă, străduindu-se să descopere în ele o schimbare cît de neînsemnată, care să-i dezvăluie scurgerea timpului. Toată noaptea rămase în pat, cu ochii deschişi, chemîndu-i pe Prudencio Aguilar, pe Melchiade, pe toţi morţii, să vină să ia parte la amărăciunea lui. Dar nu apăru nimeni. Vineri, înainte de a se fi trezit cineva, cercetă din nou aspectul lucrurilor din natură, pînă ce ajunse să se convingă pe deplin că încă mai continua să fie luni. Apucă atunci drugul de la uşă şi, cu violenţa sălbatecă a forţei sale puţin obişnuite, făcu una cu pămîntul toate instrumentele de alchimie, cabinetul de dagherotipie, atelierul de aurărie, urlînd ca un demonizat într-o limbă sonoră şi fluentă, dar din care nu se înţelegea absolut nimic. Se pregătea să termine şi cu restul casei, cînd Aureliano îi chemă pe vecini să-i dea o mînă de ajutor. Fu nevoie de zece oameni ca să-l stăpînească, de patrusprezece ca să-l lege, de douăzeci ca să-l poată tîrî pînă la castanul din curte de care-l lăsară legat, lătrînd într-o limbă străină, cu spume verzi pe buze. Cînd se întoarseră Ursula şi Amaranta, el era tot acolo, cu mîinile şi picioarele legate fedeleş de trunchiul castanului, ud de ploaie şi cu mintea dusă. Îi vorbiră, dar el le privi fără a le recunoaşte şi le răspunse ceva de neînţeles. Ursula îi descătuşă pumnii şi gleznele rănite de strînsoarea corzilor şi-l lăsă legat numai de brîu. Mai tîrziu îi construiră un mic umbrar din palmieri pentru a-l ocroti de soare şi de ploaie.

•

. . . Părintele Nicanor Reyna, pe care don Apolinar Moscote se dusese să-l caute în ţinutul mlaştinilor ca să oficieze cununia fiicei lui cu Aureliano Buendia, era un bătrîn asprit din pricina ingratitudinii slujbei sale. Avea o înfăţişare tristă, numai piele şi oase, dar era înzestrat în schimb cu un pîntec proeminent şi rotund şi cu o expresie de înger în decădere, datorată mai de grabă simplităţii spiritului decît bunătăţii. După cununie, avea de gînd să se întoarcă în parohia sa, dar rămase cu totul îngrozit de uscăciunea sufletelor din Macondo, ai cărui locuitori prosperau în sminteală, ascultînd de legile firii fără să-şi boteze copiii şi fără să sfinţească sărbătorile. Socotind că nici un ţinut nu avea mai multă nevoie de sămînţa lui Dumnezeu, se hotărî să mai rămînă încă o săptămînă pentru a-i încreştina pe cei tăiaţi împrejur şi pe păgîni, pentru a legaliza concubinajele şi a-i împărtăşi pe muribunzi. Însă nimeni nu-i dădu atenţie. I se răspundea că ani şi ani de zile oamenii au trăit la Macondo fără preot, rezolvîndu-şi problemele sufletului direct cu Dumnezeu, şi nu se mai simţeau vizaţi de blestemul păcatului strămoşesc. Sătul de a predica în pustiu, părintele Nicanor se hotărî să înceapă construirea unei biserici care să fie cea mai mare din lume, cu sfinţi în mărime naturală şi cu vitralii colorate, pentru ca să vină lume tocmai de la Roma să-l cinstească pe Dumnezeu în miezul nelegiuirii. Umbla pretutindeni, cu o căldăruşă de aramă, după pomană. I s-a dat mult, dar el voia şi mai mult, deoarece lăcaşul avea să aibă un clopot al cărui dangăt trebuia să-i salveze din valuri pe acei care se scufundau. Se rugă atît de mult încît îşi pierdu glasul. Oasele îi scîrţîiau. Într-o sîmbătă, neizbutind să adune nici măcar preţul portalului, se lăsă biruit de deznădejde. Ridică un altar improvizat în piaţă iar duminică trecu prin sat, sunînd dintr-un clopoţel ca pe vremea ciumei, chemîndu-i pe oameni la liturghie sub cerul liber. Mulţi veniră din curiozitate. Alţii, din nostalgie. Alţii, pentru ca Dumnezeu să nu se simtă jignit

https://biblioteca-digitala.ro

de dispreţul arătat reprezentantului său pe pămînt. Astfel, la ceasul al optulea al dimineţii, jumătate din sat se găsea adunată în piaţă, unde părintele Nicanor recită evanghelia cu un glas foarte răguşit din pricina milogelilor. La sfîrşit, cînd oamenii începură să plece care-ncotro, ridică braţul pentru a atrage luarea aminte:

— O clipă, zise el. Vom fi acum martorii unui semn de netăgăduit al puterii nemărginite a lui Dumnezeu.

Băiatul care ajutase la slujba liturghiei aduse o ceaşcă de şocolată spumoasă şi aburindă, pe care părintele o sorbi pe nerăsuflate. Îşi zvîntă apoi buzele cu o batistă pe care o scoase din mînecă, îşi ridică braţele în cruce şi închise ochii. Părintele Nicanor fu văzut atunci ridicîndu-se cu doisprezece centimetri deasupra solului. Experimentul se vădi a fi foarte convingător. Timp de cîteva zile, trecu din casă în casă, repetind experienţa de levitaţiune graţie stimulentului şocolăţii, în timp ce acolitul său strînse atîţia bani într-un săcuşor, încît la sfîrşitul a mai puţin de-o lună se putu începe construcţia bisericii. Nimeni nu puse la îndoială originea divină a unei astfel de demonstraţii, afară de José Arcadio Buendia, care privi imperturbabil mulţimea sătenilor ce se îngrămădiseră într-o bună zi în jurul castanului, pentru a mai asista încă o data la acea revelaţie. Abia dacă se ridică puţin de la locul său şi dădu din umeri cînd părintele Nicanor începu să părăsească solul şi să se înalţe cu scaunul pe care şedea.

— *Hoc est simplicissimum*, zise pe latineşte José Arcadio Buendia: *homo iste statum quartum materiae invenit.*[1]

Părintele Nicanor ridică mîna, şi cele patru picioare ale scaunului se aşezară dintr-o dată pe pămînt.

— *Nego*, răspunse el, tot pe latineşte. *Factum hoc existentiam Dei probat sine dubio.*[2]

S-a aflat astfel că blestemata de limbă păsărească a lui José Arcadio Buendia nu era alta decît latina. Părintele Nicanor profită de împrejurarea că era singura persoană în stare să se înţeleagă cu el, pentru a încerca să insufle credinţă în creierul său tulburat. În fiecare după amiază se aşeza lîngă castan şi predica în latineşte. Însă José Arcadio Buendia refuza cu încăpăţînare să admită căile întortochiate ale sofisticii şi transmutaţiile şocolatei, şi cerea ca singură şi unică probă a existenţei lui Dumnezeu dagherotipul lui. Părintele Nicanor îi aduse atunci medalii şi icoane evlavioase şi chiar o reproducere după năframa Sfintei Veronica, însă José Arcadio Buendia le respinse ca fiind nişte obiecte confecţionate de mîna omului, fără nici un fundament ştiinţific. Se arăta atît de îndărătnic, încît părintele Nicanor renunţă la proiectele de evanghelizare şi continuă să-l viziteze, însufleţit fiind numai de simţăminte umanitare. Dar atunci José Arcadio Buendia luă el iniţiativa şi încercă să zguduie credinţa preotului cu ajutorul a mii de şiretlicuri raţionaliste. Într-o zi, cînd părintele Nicanor veni să-l vadă sub castan, aducînd cu sine o tablă de dame şi o cutie cu jetoane pentru a-l invita să joace dame cu el, José Arcadio Buendia nu voi să accepte nicidecum, deoarece, îi explică el, nu putea înţelege ce sens ar avea o luptă între doi adversari care sînt de acord asupra principiilor luptei. Părintele Nicanor, care nu privise niciodată jocul de dame sub aspectul acesta, pierdu orice poftă de a mai juca. Din ce în ce mai uimit de luciditatea lui José Arcadio Buendia, sfîrşi prin a-l întreba cum se poate să-l ţină legat de un copac.

— *Hoc est simplicissimum*, îi răspunse el: pentru că sînt nebun.

---

[1] Este foarte simplu; omul acesta a descoperit starea a patra a materiei.
[2] Tăgăduiesc. Acest fapt dovedeşte fără nici o îndoială existenţa lui Dumnezeu.

https://biblioteca-digitala.ro

. . . În ciuda energiei de care, mai mult ca oricînd, dădea dovadă, Ursula se simțea năpădită de tristețe. Se simțea atît de singură, încît căută zadarnic tovărășia soțului ei uitat sub castan. « Uite unde am ajuns, îi zicea ea, în timp ce ploile de vară amenințau să prăbușească micul umbrar de palmieri. Uite, casa goală, copiii noștri risipiți prin lume, iar noi doi, din nou singuri ca în vremurile dintîi ». José Arcadio Buendia, scufundat în prăpastia inconștienței, rămînea surd la tînguirile ei. La începutul nebuniei sale își exprima nevoile pe un ton vehement și prin frînturi de fraze în latinește. Scurtele sale fulgerări de luciditate, atunci cînd Amaranta îi aducea de mîncare, îi îngăduiau să-i împărtășească necazurile și grijile care-l apăsau mai rău, și să se supună cu docilitate la ventuzele și cataplasmele ei cu muștar. Dar în vremea cînd Ursula începu să vină sub castan să i se plîngă, el pierduse orice legătură cu realitatea. Ea îi spăla pe rînd fiecare parte a trupului, fără a-l urni din loc și, în același timp, îi dădea vești despre familie. « Aureliano a plecat la război acum patru luni și încă nu știm nimic de el, zicea ea, fricționîndu-i umărul cu o cîrpă muiată în apă săpunită. José Arcadio s-a întors acasă, acum este bărbat de-a binelea, mai înalt ca tine, și tatuat peste tot cu năzdrăvănii, dar s-a întors numai ca să arunce rușinea pe capul nostru ». I se păru totuși că observă cum soțul ei se întristează la aflarea acestor vești proaste. Preferă atunci să-l mintă. « Nu crede nimic din ce-ți povestesc, zicea, ea, acoperindu-i cu cenușă excrementele pentru a le aduna apoi cu lopata. Dumnezeu a vrut ca José Arcadio și Rebeca să se căsătorească și acum sînt foarte fericiți ». Ajunse să-l înșele cu atîta sinceritate, încît propriile ei minciuni începură s-o consoleze și pe ea. « Arcadio s-a făcut om serios, spunea ea, și foarte curajos, un tînăr tare frumos în uniforma și cu sabia lui ». Dar parcă vorbea cu un mort, căci José Arcadio Buendia nu mai putea fi prins de nici una din preocupările de acest gen. Totuși, ea stărui. Îl vedea atît de inofensiv, atît de indiferent față de toate, încît hotărî să-l dezlege. Nici măcar nu se clinti de la locul lui. Continuă să rămînă în bătaia soarelui și a ploii, ca și cum nu sforile îl țineau legat de trunchiul castanului, ci o forță superioară oricăror legături vizibile.

●

. . .Colonelul Aureliano Buendia își făcea atunci timp pentru a trimite, la fiecare 15 zile, un raport amănunțit la Macondo. Ursulei, însă, nu-i scrisese decît o singură dată, după aproape opt luni de la plecarea sa. Un mesager special aduse un plic închis, conținînd o foaie de hîrtie pe care se recunoștea scrisul prețios al colonelului: *Aveți grijă de tata, căci va muri.* Ursula se sperie. « Dacă spune Aureliano, apoi Aureliano știe », zise ea. Și ceru să i se dea o mînă de ajutor pentru a-l transporta pe José Arcadio Buendia pînă în odaia lui. Nu numai că era la fel de greu ca mai înainte, dar, în timpul șederii lui îndelungate sub castan, dobîndise încetul cu încetul puterea de a-și spori greutatea după voia lui, astfel încît șapte oameni nu izbutiră să-l ridice, ci trebuiră să-l ducă tîriș pînă la pat. Un miros de ciuperci proaspete, de flori de arbore, de intemperii vechi, concentrate umplu aerul odăii de îndată ce bătrînul colos tăbăcit de soare și de ploaie începu să-l respire. A doua zi, dis-de-dimineață, nu se mai afla în pat. După ce-l căutase prin toate odăile, Ursula îl descoperi din nou sub castan. Atunci îl legară de pat. În ciuda puterilor sale rămase intacte, José Arcadio Buendia nu mai era în stare să lupte. Toate îi erau indiferente. Dacă se întorsese sub castan, n-o făcuse din voia lui, ci dintr-un fel de reflex al trupului. Ursula se ocupa de el, îi dădea de mîncare, îi aducea vești de la Aureliano. Dar, de fapt, de multă vreme, singura ființă cu care mai putea să intre în legătură era Prudencio Aguilar. Aproape redus la pulbere din pricina decrepitudinii morții, Prudencio Aguilar venea de două ori pe zi să flecărească cu el.

https://biblioteca-digitala.ro

Vorbeau despre cocoşii de luptă. Îşi făgăduiau să organizeze o crescătorie de cocoşi magnifici, nu atît pentru a se bucura de nişte victorii de care nu mai aveau nici o nevoie, ci pentru a avea cu ce-şi trece vremea în duminicile plicticoase ale morţii. Prudencio Aguilar îi făcea toaleta, îi dădea de mîncare şi-i aducea veşti nemaipomenite despre un om necunoscut cu numele de Aureliano, colonel în război. Cînd era singur, José Arcadio Buendia se mîngîia visînd un şir nesfîrşit de camere. Visa că se scoală din pat, că deschide uşa şi că trece într-o cameră identică cu prima, cu acelaşi pat cu marginile în fier forjat, cu acelaşi fotoliu din răchită şi cu aceeaşi iconiţă a Fecioarei Tămăduitoare pe peretele din fund. Din camera aceasta trecea în alta exact la fel, a cărei uşă dădea în alta exact la fel, apoi în alta exact la fel şi aşa la nesfîrşit. Îi plăcea să umble astfel din cameră în cameră, ca într-o galerie cu oglinzi paralele, pînă ce Prudencio Aguilar îl atingea pe umăr. Atunci se întorcea din cameră în cameră, se trezea pe măsură ce revenea înapoi, parcurgea drumul invers şi-l găsea pe Prudencio Aguilar în camera realităţii. Dar, într-o noapte, la două săptămîni după ce l-au adus înapoi în pat, Prudencio Aguilar îl atinse pe umăr într-o cameră intermediară şi rămase pentru totdeauna acolo, crezînd că aceea este camera lui adevărată. În dimineaţa următoare, Ursula se pregătea să-i aducă micul dejun, cînd văzu un om apropiindu-pe culoar. Era de statură mică şi legat la trup, îmbrăcat într-un costum de postav negru, cu o pălărie tot de culoare neagră, enormă, trasă pînă peste ochii săi taciturni. « Doamne, gîndi Ursula. Aş fi jurat că e Melchiade ». Era Cataure, fratele lui Visitacion, care părăsise casa, fugind de ciuma nesomnului, şi despre care nu se mai aflase niciodată nimic. Visitacion îl întrebă pentru ce s-a întors, iar el îi răspunse în limbajul său solemn:

— Am venit la înmormîntarea regelui.

Intrară apoi în odaia lui José Arcadio Buendia, îl scuturară din toate puterile, îi strigară în ureche, îi puseră oglinda în faţa nărilor, dar nu reuşiră să-l trezească. Puţin după aceea, în timp ce tîmplarul lua măsura pentru sicriu, văzură prin fereastră o ploaie uşoară de minuscule flori galbene. Acestea căzură toată noaptea peste sat într-o ploaie tăcută, se aşternură peste acoperişuri, se îngrămădiră pe pragul uşilor şi acoperiră animalele care dormeau sub cerul liber. Căzură din cer atîtea flori, încît dimineaţa uliţele erau acoperite de un covor gros, şi oamenii trebuiră să facă drum cu lopeţile şi cu greblele, pentru ca să poată trece înmormîntarea.

În româneşte de MIHNEA GHEORGHIU

https://biblioteca-digitala.ro

MANUELA GHEORGHIU

interviu cu

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

Mă aflam anul trecut la Pesaro, acea modestă stațiune balneară de pe coastele Adriaticei care, dacă n-a ajuns să fie celebră ca oraș de baștină al lui Rossini, a fost scoasă din anonimat, de cîțiva ani încoace, de turbulenta Mostră a Noului Cinema. (Un renumit autor de filme declara recent că, pentru a înțelege « moartea » la Veneția, trebuie mai întîi să cunoști « viața » la Pesaro.)

Festivalul începuse de trei zile. În trei zile, sau mai bine zis în trei nopți, la insistențele entuziaste ale unor prieteni, cineaști din Cuba și Brazilia, citisem pe nerăsuflate ultimul best-seller al prozei contemporane, romanul *Cien años de soledad* (O sută de ani de singurătate) de Gabriel García Márquez. De altfel, numele acestuia era pe toate buzele, scriitorul columbian fiind oaspetele cel mai așteptat al Festivalului. În dimineața în care terminasem de citit, am trecut o clipă pe la Hotelul Cruizer, cartierul general al latino-americanilor, ca să restitui cartea regizorului Julio García Espinosa, șeful delegației cubane (Vicepreședinte al Institutului Cuban de Artă și Industrie Cinematografică). Nu bănuiam că hazardul îmi rezerva o surpriză. Abea pășisem pe mocheta gălbuie din hallul elegant și patronul hotelului mi-a ieșit în cale, prevenitor:

— Signorina desidera?. . . Signor Espinosa e pe terasă, își bea cafeaua cu un prieten. . . cu signor Márquez.

— . . . *Cien años de soledad* se vinde la Havana ca pîinea caldă — tocmai îi spunea Espinosa. — N-am mai văzut în Cuba o asemenea bătaie pentru o carte de la publicarea *Jurnalului lui Che*. . . În prima săptămînă ți s-au vîndut 120.000 de exemplare. Lumea a luat cu asalt camioanele care aprovizionau librăriile. Mai formidabil însă mi se pare altceva. . .

În vreme ce Julio povestește, precipitat și cu patimă, escamotînd silabele finale, ca toți cubanezii, am răgaz să-l cercetez pe Márquez. Din cauza falnicei mustăți grisonante și a părului foarte creț, nins din belșug cu fire țepene, albe, sau poate din cauza trăsăturilor marcate adînc, mărturie a unei existențe zbuciumate în care fiece clipă a ars ca o flacără, arată mai mult decît cei numai 41 de ani ai săi.

. . . 41 de ani *, patru romane — *La Hojarasca* (Frunziș, 1955), *El coronel no tiene quien le escriba* (Colonelului nu are cine să-i scrie, 1961), *Los funerales de Mamá*

* Gabriel García Márquez s-a născut în 1928 la Aracataca, un mic sat din Columbia.

https://biblioteca-digitala.ro

Grande (Funeraliile Mamei Mari, 1962) şi *La mala hora* (Ora fatală, 1962) i-au pregătit calea spre celebritate iar un al cincilea *Cien años de soledad* (Un veac de singurătate, 1967) i-a adus o fulgerătoare glorie mondială. Astăzi, Márquez este considerat drept unul dintre cei mai mari romancieri ai Americii Latine, alături de Alejo Carpentier, Borges, Julio Cortázar, Vargas Llosa, unul din marii prozatori ai zilelornoastre.

— . . . formidabilă este — continuă Julio gesticulînd, în timp ce Márquez îşi soarbe tăcut cafeaua — priza avută de cartea ta la toate nivelele de cultură.Şi în efortul făcut de noi, la scară continentală ca să învingem prăpastia intelectuală dintre diferitele straturi sociale, un asemenea aport este colosal de preţios.

Acesta este deci Márquez, vrăjitor al cuvîntului, arhitect îndrăzneţ al imaginii, fulgurant explorator al visului. Sub această frunte înaltă, boltită peste sprîncene stufoase (ameninţătoare de n-ar fi privirea atît de blîndă a ochilor) s-au născut mîndrul colonel Aureliano Buendia, Ursula cea bătrînă şi înţeleaptă ca pămîntul, Remedios « sfînta » şi tot alaiul fantastic de personaje ale căror destine solitare se împletesc, în curgerea dureroasă a unui veac de singurătate, sub semnul magicului, într-un univers fabulos descins parcă din pînzele lui Douanier Rousseau. Briza adie uşor, aducînd dinspre plajă miros de alge şi ţipete de pescăruş.

— Vamos, amigos, întîrziem! Şi sub cerul cenuşiu al unui miez de septembrie posomorît am plecat toţi trei spre cinematograful unde urma să aibă loc o masă rotundă dedicată filmului latino-american.

Pe drum Márquez s-a oprit o clipă la librăria din centru ca să cumpere versiunea italiană a ultimului său roman, reeditat recent la Milano. Librarul a ridicat din umeri dezolat:

— Regret. Toată lumea mi-l cere, dar ediţia a treia s-a epuizat cît ai bate din palme, ca şi celelalte. Al naibii columbian, ce s-o mai fi umplut de bani !

Părăsim precipitat librăria, ca să nu ne pufnească rîsul.

— Nu-i nimic, spune Márquez, o să-i telefonez lui Fetrinelli[1] să-mi trimită cîteva exemplare. Şi într-adevăr, două zile mai tîrziu mă aştepta la ieşirea sălii de proiecţie ca să-mi înmîneze volumul cu coperţi sobre, albastre, înveselite de literele roşii şi portocalii ale titlurilor. Discutînd, am pornit încet pe via Rossini, care duce spre mare.

ÎNTRE FILM ŞI LITERATURĂ

— Aveam cam nouăsprezece ani — începu el să povestească — cînd m-am apucat să aştern pe hîrtie romanul « vieţii mele », dar, din nefericire, n-a ieşit nimic. Nici cu studiile de jurisprudenţă n-am avut mai mult succes, încît pînă la urmă m-am decis să mă consacru deocamdată ziaristicei, şi cum, ca oricărui tînăr, îmi plăcea cinematograful, am ales critica de film. După vre-o şase ani de colaborare regulată, cotidianul liberal *El espectador*, din Bogotá, m-a trimis în Europa, în calitate de corespondent permanent la Roma. Am profitat bineînţeles ca să mă înscriu la Centro Sperimentale di Cinematografia ale cărui cursuri le-am urmat însă numai vreme de un an, deoarece acolo se preda mai ales tehnică, pe cînd ceea ce vroiam eu era să învăţ să *scriu* pentru cinema. De altfel, în aceaşi perioadă redacţia m-a transferat la Paris, unde aveam să rămîn foarte curînd pe drumuri fiindcă dictatorul Rojas Pinilla a suspendat pe neaşteptate o serie de publicaţii liberale, în frunte cu *El espectador*. Între timp însă îmi apăruse prima carte *La hojarasca* (Frunziş). . .

[1] Giangiacomo Fetrinelli, proprietarul uneia din principalele edituri de literatură din Italia.

https://biblioteca-digitala.ro

— . . .care conţinea deja în germene ideea din *Cien años de soledad.*
— Exact. . .şi începusem redactarea unui nou volum — *El coronel no tiene quien le escriba* (Colonelului nu are cine să-i scrie), aşa că am decis să rămîn în Europa. Nu aveam nici un ban şi nici nu-mi puteam găsi de lucru neavînd carte de muncă. Au urmat trei ani de supravieţuire graţie a tot felul de expediente, mici miracole cotidiene împărtăşite cu un grup de tineri intelectuali latino-americani, aflaţi în aceeaşi tristă situaţie. Atunci, în acea epocă de privaţiuni cumplite, care mi-a lăsat o amărăciune adîncă, am învăţat că la nevoie omul e în stare să doarmă şi sub poduri. Totul e să ştii să rezişti mizeriei fără a face compromisuri. . .

Cu silueta sa scundă, cambrată, de toreador şi cu pieptul bombat agresiv în afară, Márquez pare veşnic gata să înfrunte un obstacol, gata să reia de la capăt totul. Încep să înţeleg de ce timpul l-a marcat prematur chipul. Cu ochii duşi spre zările trecutului, tace cîteva clipe apoi reînnoadă firul amintirilor, cu oarecare oboseală în glas:

— Dar poate că fără o asemenea experienţă n-aş fi ajuns niciodată romancier. . . În fine, după o scurtă perioadă oarecum prosperă, am rămas iarăşi cu buzunarele goale şi am avertizat-o pe proprietara micului Hotel Flandre, (aflat în plin Cartier Latin, la un pas de insula de verdeaţă a Grădinii Luxembourg, pe rue Cujas, la jumătatea drumului dintre Sorbona şi Pantheon) că nu mai am cu ce-i plăti chiria. Mi-a spus să nu-mi fac griji pentru că mă va credita oricît. Şi astfel, un an de zile, răgaz în care am terminat *El coronel no tiene quien le escriba*, am locuit la ea pe datorie.

— Dacă nu mă înşel, un alt romancier latino-american, peruvianul Mario Vargas Llosa şi-a scris, în 1960, cunoscutul său roman *La ciudad y los perros* (Oraşul şi cîinii) în condiţii similare, graţie unor modeşti « mecena » parizieni?. . .
— Culmea e că, printr-un ciudat joc al destinului, e vorba de aceaşi doamnă Lacroix, care-şi schimbase între timp hotelul, dar îşi păstrase inima de aur. . . De cîte ori trecem prin Paris, Mario şi cu mine mergem să-i ducem o floare.

— M-ar interesa să-mi vorbiţi acum despre un alt capitol al existenţei dumneavoastră, legat de agenţia Prensa Latina, printre ai cărei fondatori vă număraţi.
— După ce îmi refăcusem un renume în ziaristică şi îi plătisem datoriile doamnei Lacroix, mi-am spus că sosise vremea să văd la faţa locului ce se mai întîmplă prin America Latină, care mai e pulsul evenimentelor. Din păcate n-am putut să mă reîntorc direct în Columbia ci m-am angajat redactor al revistei *Momentos* din Caracas. Scurt timp după aceea a izbucnit revoluţia din Cuba şi am fost trimis la Havana pentru un reportaj fulger intitulat « Operaţia Adevăr ». Am trăit atunci clipe extraordinare, unice. Într-o ambianţă de entuziasm febril, printre zecile de proiecte îndrăzneţe, s-a vorbit şi despre necesitatea creerii unei agenţii de presă la nivel intercontinental, — viitoarea Prensa Latina. Am fost trimis să organizez biroul de la Bogotá, şi astfel, după luni de absenţă am păşit din nou pe pămîntul natal. Am apucat să mă căsătoresc în grabă cu logodnica mea Mercedes care, fidelă Penelopă mă aşteptase în tot acest răstimp, şi m-am reîntors la Havana unde se lucra pe brînci. Curînd mi-a revenit sarcina de a deschide o filială a Prensei Latina şi la New York. Era în 1960, cînd la sesiunea Naţiunilor Unite a participat şi Fidel Castro care, ţin minte, a locuit, la cererea lui, într-un hotel din Harlem. . .

— Visurile de a scrie scenarii fuseseră deci date uitării?
— Cîtuşi de puţin. Numai că erau prea multe de făcut la Prensa Latina şi simţeam că aportul meu, în modestia lui, este util. Cînd însă lucrurile au intrat pe făgaşul normal, vechii demoni mi-au dat iarăşi ghes şi am luat iarăşi calea pribegiei, de

https://biblioteca-digitala.ro

astă dată spre Mexic. Aveam în buzunar suma de douăzeci de dolari și pe deasupra responsabilitatea unei familii, fiindcă între timp mi se născuse un fiu. . . Din cei aproape șapte ani petrecuți acolo, mi-au trebuit trei ca să ajung să pătrund în lumea filmului, făcînd scurte escale în zonele intermediare ale publicității și televiziunii.

— Ați colaborat și cu scriitorul mexican Carlos Fuentes, la filmul *Cocoșul de aur*, după o schiță de Juan Rulfo. . .

— După ce amîndoi ne-am chinuit să scriem un scenariu cît mai fidel spiritului lui Rulfo, producătorul l-a dat pe mîna unui bătrîn regizor, Ricardo Gabaldon, specialist al genului « comercial ». Vreme de cinci luni ne-am canonit zadarnic încercînd să-l convingem să respecte intențiile lui Rulfo, și implicit ale noastre. . . A fost prima dintr-un lung șir de înfrîngeri. Curînd aveam să înțeleg că orice bătălie cu industria, în favoarea artei, e dinainte pierdută și am căutat să fiu înțelept și să subsist scriind scenarii «alimentare ». Într-o bună zi însă n-am mai suportat să-mi vînd creierul pentru o bucată de pîine. « Caramba! mi-am spus, de-acum înainte voi scrie împotriva cinematografului ». Și după optesprezece luni, terminam *Cien años de soledad*, care, într-un sens, e la antipodul oricărei scrieri filmice.

— Deci, deși experiența mexicană a fost destul de amară, ar trebui să-i fiți recunoscător de vreme ce ea v-a restituit pentru totdeauna literaturii. . .

— Și cînd te gîndești că ani în șir am preferat acesteia arta filmului. . . De altfel, primele mele romane au o marcată structură cinematografică. Uite, în *El coronel no tiene quien le escriba*, stilul respectă principiul montajului, dialogul e concentrat, iar mișcarea personajelor pare a fi urmărită prin obiectivul unei camere de filmat. Astăzi sînt în măsură să deosebesc soluțiile literare de cele cinematografice, să-mi dau de aceea seama, cu luciditate, că tot ceea ce am scris înainte de *Cien años de soledad* era de fapt film. . .

— Din moment ce romanul *El coronel no tiene quien le escriba* are deja o structură cinematografică, de ce nu l-ați folosit ca bază pentru un scenariu?

— Cu ani în urmă am cedat drepturile altcuiva, cu condiția să nu mi se ceară niciodată părerea asupra eventualului scenariu. N-aș fi suportat să-mi văd această poveste, la care țin enorm, ciopîrțită, masacrată sau denaturată, cum de altfel era să se și întîmple. Stai să vezi: cum nu exista nici un personaj feminin, deci nici un rol pentru vedeta lui preferată, actrița Kitty de Hoyos, producătorul mexican care urma să facă filmul a introdus în intrigă figura unei amante tăinuite a colonelului. Bietul meu colonel, el care era atît de sobru!. . . Din fericire, filmul nu s-a realizat niciodată.

— Știu că regizorul italian Francesco Rosi v-a cerut încuviințarea să ecranizeze *Cien años de soledad*.

— Această carte nu poate fi transpusă filmic pentru simplul motiv că rezolvările ei sînt literare și nu vizuale. Ori și așa majoritatea ecranizărilor păcătuiesc tocmai prin excesul de proză. Cred că, în ultimă instanță, regizorul, este cel ce trebuie să-și construiască singur scenariul, în funcție de propria sa viziune, strict cinematografică, pornind desigur de la cîteva elemente de bază. Dintr-o asemenea perspectivă, scriitorul este și el doar o sursă de inspirație, atît și nimic mai mult.

— Și totuși, aici la Pesaro sînteți adesea văzut în tovărășia realizatoarei venezuelane Margot Benaceraf, pe care știu că o ajutați la definitivarea unui scenariu pe o idee din *Cien años de soledad*.

https://biblioteca-digitala.ro

— Vouă ziariștilor nu vă scapă nimic, izbucnește în rîs Márquez. E adevărat, Margot mi-a cerut o idee de film și i-am sugerat una, prefigurată în roman într-o singură frază — « Incredibila și trista poveste a nevinovatei Erendia și a bunicii sale fără suflet ». Acesta va fi de altminteri titlul viitorului film. Am avertizat-o însă să nu vină pe urmă să-mi ceară părerea. Dar dacă tot am întîlnit-o aici, nu mă lasă inima să nu-i dau o mînă de ajutor, mai ales că vrea să facă un film cu rezonanțe valabile pentru întreaga Americă Latină, deși cred că un regizor, adevărat creator, ar trebui să-și scrie filmul direct, cu camera în mînă, cum face, de exemplu, noul val brazilian.

— Vă gîndiți probabil, în primul rînd la Glauber Rocha?

— Da, fiindcă mi se pare că el a înțeles cel mai bine care este în contextul continentului nostru menirea cineastului. De altfel, Glauber m-a prevenit: « Uite, n-am deloc intenția să fac un scenariu după cartea ta, fiindcă asta e imposibil. Dar de cîte ori voi crede că o să pot folosi din ea fragmente, idei, o voi face-o». Și cum mi se pare poziția cea mai cinstită, i-am dat mînă liberă.

— În virtutea celebrei solidarități latino-americane.

ÎNTRE DOUĂ LUMI

— Vezi, există un lucru pe care europenii nu-l pot înțelege din cauza unor condiții istorice fundamental distincte. Dacă în Europa națiunile datează de veacuri, în America de Sud există state ce de-abia au împlinit un secol de existență independentă. Iată de ce dincolo de aspirațiile lor naționale, chilienii, bolivienii, brazilienii, cubanezii sau columbienii rămîn în primul rînd latino-americani, membri ai unei unice familii, ce-i drept cam numeroase. — 250 milioane!. . .

— Urmărind biografia scriitorilor hispano-americani m-a frapat un detaliu — majoritatea și-au petrecut sau petrec o parte a existenței lor în emigrație. Dumneavoastră înșuși ați trecut mereu de pe un meridian pe altul, de pe un țărm pe celălalt al Atlanticului. Se poate vorbi de o tradiție a peregrinării?

— De o tradiție în măsura în care am colindat cu toții continentul nostru pentru a-l cunoaște mai bine și apoi am traversat oceanul ca să putem avea și o perspectivă de ansamblu!, glumește Márquez. Adevărul este că pentru a putea judeca situația atît de complicată, de inextricabilă a țărilor noastre, avem nevoie de un oarecare recul, de o distanțare în timp și spațiu ca să ajungem la obiectivitatea pe care la fața locului nu o putem avea fiind prea pătimași și aprinzîndu-ne prea repede. De fapt problema e mai complexă și ține de însăși condiția scriitorului latino-american. Pentru cine scrie el? Pentru o lume unde epoca de piatră conviețuiește cu televiziunea, triburile de indieni cu elitele de un snobism rafinat, iar radicalismul revoluționar cu cel mai reacționar conservatorism. Pînă nu de mult, pînă prin anii '60, cea mai dureroasă și frustrantă era conștiința faptului că operele noastre nu *puteau* să ajungă la cei cărora le erau destinate, lectorilor, compatrioților noștri, din cauze strict obiective: jumătate din populație era analfabetă, iar din cealaltă jumătate, cu excepția unor cercuri snoabe, aflate sub imperiul intelectual al Europei și al Americii de Nord, sau al unei minorități progresiste, interesată să încurajeze cultura autohtonă, marea masă nu citea literatură de nici un fel, atîta timp cît litera scrisă reprezenta un lux inaccesibil.

— Ca să-l parafrazez pe Simon Bolivar, a fi scriitor în America Latină însemna pînă nu de mult « a ara în mare ». . .

https://biblioteca-digitala.ro

— Şi totuşi, arînd în mare, cum spui, am izbutit în cele din urmă să clintim indiferenţa. Actualmente, la scară continentală, se duce o adevărată campanie de « vulgarizare » a literaturii, de atragere a populaţiei spre creaţia autohtonă şi formarea unor reflexe intelectuale în rîndul celor lipsiţi pînă acum de dreptul la cultură.

— Cum va influenţa această nouă situaţie condiţia literatului latino-american ?

— Trăim fără îndoială un moment de smulgere din trecut, de dinamitare a subdezvoltării şi în fluxul vertiginos în care sîntem antrenaţi scriitorul trebuie să fie un ferment al conştiinţelor. Pe un continent cutremurat de foame, analfabetism şi sîngeroase războaie civile nouă ne revine rolul avocaţilor diavolului, veşnic în dezacord cu lumea înconjurătoare, veşnic nemulţumiţi.

— Prietenul dumneavoastră, Vargas Llosa spune undeva că «niciodată cineva care e de acord şi împăcat cu realitatea, nu va putea inventa realităţi verbale, cîtă vreme literatura înseamnă foc, protest, contradicţie şi critică.»

— Uite, pentru că tot am vorbit de « frăţia de sînge », încă o trăsătură a panlatino-americanismului : substratul său politic. Toţi cei cu vederi de stînga, urmărind acelaşi program, ne integrăm unui imens şi unic partid sui-generis pe care eu l-am numit întotdeauna, mai în glumă mai în serios, « partidul prietenilor ». Llosa are dreptate. Literatura este într-adevăr o formă de insurecţie, un torent continuu de agresivitate şi violenţă, al cărei scop final trebuie să fie însă unul constructiv, fiindcă în artă violenţa este o dovadă de iubire faţă de realitate.

— O centralizare absurdă a culturii a ţinut multă vreme America Latină în marginea istoriografiei culturale. Acum, cînd acest continent bate exploziv la porţile istoriei, pregătind apariţia unei viitoare umanităţi mai vitale, şi poate mai generoase de cît a noastră, Europa descoperă cu mirare eflorescenţa romanului hispano-american. . .

— Cred că Europa ne găseşte puternici şi vitali fiindcă ea e slabă şi obosită, iar literatura sa traversează cea mai gravă criză de frivolitate pe care a cunoscut-o vreodată, ceea ce desigur, prin comparaţie, ne favorizează pe noi. Vreau să spun că dacă în Europa ar exista acum un Proust sau un Camus, iar în Statele Unite un Faulkner sau un Hemingway, opere ca *El siglo de las luces* (Veacul luminilor) de Alejo Carpentier, *Pedro Páramo* de Juan Rulfo, *Casa verde* de Vargas Llosa sau *Rayuela* de Julio Cortázar şi-ar păstra aceeaşi valoare universală numai că, desigur, ar fi mai mic numărul celor ce s-ar precipita să le citească. Voga latino-americană se datorează în primul rînd absenţei unui alt curent literar valabil, şi cînd adversarul nu există, bătălia e dinainte cîştigată.

— Într-adevăr, în ultimii ani proza sud-americană a furnizat numai *best-sellers*.

— Şi ştii de ce? Pentru că în timp ce lumea occidentală, lumea « civilizată » a intrat în faza plictiselii, a nihilismului, a protestului prin dezagregare şi autodescompunere, (antiromanul e o aberaţie ca şi noul roman de altfel) noi sîntem în plină luptă. Fiecare clipă a existenţei noastre conţine virtual o energie utilizabilă. Avem în faţă un imens continent virgin, de cucerit nu numai cu buldozerele ci şi cu sacrificiul unui Che. Şi asta ne dă forţă. Chiar atunci cînd avem impresia că « arăm în mare ». . . Colonelul Aureliano Buendia şi-a purtat pînă la capăt cele treizeci şi două de bătălii chiar dacă le-a pierdut pe toate.

— Din această perspectivă *Cien años de soledad* trebuie privit ca o parabolă a istoriei Columbiei sau a întregii Americi Latine?

— Depinde. . . Înainte de a-ţi răspunde, hai însă să găsim o bancă pe care să ne odihnim puţin.

https://biblioteca-digitala.ro

Antrenată de discuţie, nici n-am băgat de seamă cînd am ajuns pe faleza cu salcîmi şi măslini sălbateci, pustie la acest ceas tîrziu al după-amiezii. Curînd avea să apună soarele. Cum nu existau bănci, ne-am aşezat pe treptele de piatră ce coboară spre plajă.

ÎNTRE FICŢIUNE ŞI REALITATE

— Într-un anume sens, reia Márquez, romanul meu e ca un castel cu două porţi. Pe oricare din ele ar intra călătorul, în centru îl aşteaptă o sală cu oglinzi strălucitoare aranjate astfel încît să-i arate, într-un snop de lumină, imaginea propriei sale existenţe, — singur în mijlocul unei mulţimi de siluete identice cu a lui. . .

Îmi revine în memorie un pasaj din roman: « Cei nouă copii ai colonelului Aureliano Buendia, erau de toate vîrstele, de toate culorile, toţi băieţi şi toţi cu un aer de solitudine, ce nu permitea nici o îndoială asupra paternităţii. »

— . . . Desigur însă că Macondo, microcosmosul imaginar unde se desfăşoară timp de o sută de ani avatarurile clanului Buendia, poate reprezenta un epitom al întregii Americi Latine, nu numai al unei singure ţări.

— Plecînd de la Macondo, s-ar putea face o analogie cu *Comala* — straniul decor al acţiunii romanului *Pedro Páramo* de Juan Rulfo, dar mai ales cu celebrul ţinut Yoknapatawpha, plăsmuit de Faulkner.

— Lui Faulkner îi datorez în mare parte formaţia mea de romancier. El m-a învăţat cum să pot domina şi organiza lumile haotice ale unui univers turbulent, primitiv, într-un tot armonios, plin de forţă. Citindu-l, am înţeles că trebuie să încerc să concentrez istoria existenţei mele, a Columbiei, şi totodată a continentului meu. Era o sarcină ambiţioasă, dar Faulkner a spus o dată că « trebuie să visăm şi să ochim ţinte mai înalte decît cele pe care ştim că le putem atinge ».

— Universul lui Macondo zguduit ritmic de cataclisme naturale şi sociale, de dezlănţuirea stihiilor oarbe ale pămîntului şi ale vrăjmăşiei oamenilor, ne dau parabolic imaginea unei lumi sfîşiate, instabile.

— Sînt consecinţele inerente ale colonialismului şi mai ales ale subdezvoltării care determină o serie de angrenaje absurde, iraţionale nu numai în planul destinelor unui popor ci în însăşi psihologia oamenilor. La noi iraţionalismul a atins însă paroxismul în domeniul politicii: între 1830 şi 1903, în Columbia au avut loc cam 70 de revoluţii. Îţi dai seama? 80 de mii de morţi în 1879, 100 de mii în 1899, şi 300 de mii între 1948 şi 1958, într-un război civil niciodată oficializat dar latent şi sîngeros, cum demonstrează cifrele teribile pe care ţi le-am citat. Iată deci de unde m-am inspirat pentru cele 32 de războaie ale colonelului Aureliano Buendia.

— Şi totuşi, atmosfera cărţii e luminoasă, dramele vieţii şi însăşi moartea fiind privite cu seninătate. . .

— Latino-americanii sînt firi solare, de o violenţă endemică dar şi de un optimism invincibil care, paradoxal, îşi are poate originile într-un fatalism adînc înrădăcinat ce le dă înţelepciunea să accepte vicisitudinile sorţii. . . E o filozofie particulară, amestec de panteism şi spirit păgîn, de misticism şi magie, inteligibilă numai în perspectiva formidabilei încrucişări de rase petrecute pe teritoriul Americii de Sud între negri, latini şi indieni.

— În *Los pasos perdidos* (Paşii pierduţi), Alejo Carpentier, referindu-se la acest relativ recent amestec de grupuri etnice complet distincte care au trăit milenii

https://biblioteca-digitala.ro

Ignorînd conviețuirea lor pe aceeași planetă, îl compara cu fenomenul similar petrecut, în noaptea istoriei, în bazinul Mediteranei.

— Fără îndoială că aici poate fi găsită și explicația facturii atît de speciale a folclorului nostru și, implicit, a literaturii culte. De la o vreme, nouă, romancierilor latino-americani, ni se aplică termenii de « realism miraculos », «realitate magică» sau « realism fantastic », pentru că scrierile noastre nu corespund tradiționalei concepții carteziene despre realism. E adevărat că în *Cien años de soledad* se naște un copil cu coadă de purcel, plouă cu flori, morții resuscitează și oamenii se îmt bolnăvesc de uitare, dar cheile acestui univers, numai în aparență de basm, sîn la îndemîna oricărui cititor. De altfel, am vrut întotdeauna să fiu cît mai accesibil cu putință, fiindcă terorismul intelectual mi se pare inoperant în contextul realităților noastre culturale.

— Mare parte din farmecul ultimei dumneavoastre cărți e dat de factura cu totul specială a stilului, de limba folosită.

— Dacă am trudit la acest roman optsprezece luni, a fost nu din cauza subiectului, purtat în suflet încă din adolescență, ci fiindcă am vrut să obțin un stil cît mai concentrat, cît mai riguros dacă vrei, care să contrasteze cu tonul fantastic al narațiunii și cu fantasticul evenimentelor descrise. Am rescris fiecare pagină de zeci de ori pentru ca, eliberat de orice balast, să obțin o structură cristalină în frază, și o fluență a limbii. . . Alături de multele arhaisme și regionalisme, am întrebuințat și termeni inexistenți, inventați ad hoc de mine. Iată de ce în clipa cînd s-a pus problema tălmăcirii în alte idiome, mi-am dat seama cu disperare că tot efortul meu de artizan al limbii, riscă să fie zădărnicit. Singura soluție era să lucrez alte luni de zile împreună cu semnatarii versiunilor franceză, engleză și italiană și în măsura posibilităților să urmăresc traducerea germană. Claude Durand, de pildă, autorul textului francez, a fost silit să inventeze la rîndul lui un cuvînt ori de cîte ori întîlnea un termen de-al meu, pentru a încerca să dea cît de cît lectorului francez imaginea efortului de modelare a limbii. Un alt obstacol, ținînd, repet, de factura specială a cărții, l-a constituit spiritul diferit al limbilor. Spaniola vorbită în America de Sud, spre deosebire de castiliana Spaniei, de care o diferențiază de altfel și o sintaxă proprie, e mai concentrată și de un umor particular, sec și incisiv ca cel al englezilor. Iată de ce, întrucît franceza e prea carteziană ca structură și prea retorică ca spirit (pentru un cuvînt de-al meu lor le trebuie cinci, de aceea volumul de la Gallimard e mai voluminos decît originalul !) iar cea italiană prea romantică și luminoasă, consider, oricît de paradoxal ar părea, că versiunea engleză e cea mai apropiată de original.

— După cîte am înțeles, *El Otoño del Patriarca* (Toamna Patriarhului) reprezintă o continuare la *Cien años de soledad?*

— Într-un anume sens, da. Vreau să arăt ce s-ar fi întîmplat dacă Aureliano Buendia cîștiga una din bătăliile lui devenind și el dictator militar de teapa celor de pe urma cărora a avut atîta de pătimit America Latină.

În aer plutește neliniștea amurgului. Márquez se ridică și-l urmez spre țărmul acoperit de alge. Valurile violacee tivite de roșul apusului își foșnesc lin cadența.

— Toată lumea mă întreabă de ce, dacă tot mă aflu în Europa, prefer Barcelona Parisului sau Londrei, nuclee ale actualității culturale. Am ales Barcelona pentru că acolo viața e mai ieftină și-mi permite luxul de a trăi numai din drepturile de autor, putînd astfel să mă consacru integral scrisului, lucru imposibil de realizat într-o mare metropolă. . . Și-apoi, acolo nu-i niciodată frig, niciodată zgomot și sînt în preajma mării, departe de care m-am simțit întotdeauna nefericit și singur. . .

https://biblioteca-digitala.ro

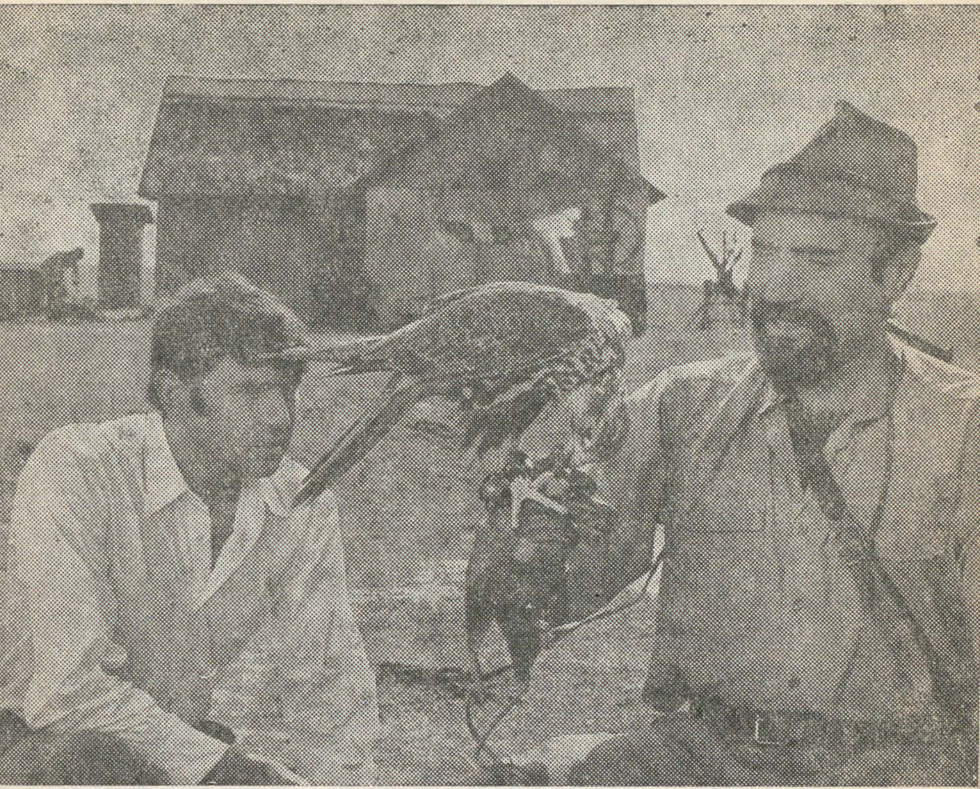

MÉSZÖLY MIKLÓS

ZONĂ INTERZISĂ

nuvelă

https://biblioteca-digitala.ro

Deasupra așezării plutește ceața zorilor, ici-colo prin perdeaua lor se strecoară raze piezișe, strălucind brusc și stingîndu-se, ca niște frînturi de semnale morse. Apoi vîntul amestecă totul. Din depărtări, tunete surde se rostogolesc de-a lungul pustei; e vremea cînd stava aleargă la adăpători. Stăvăreii călări galopează de jur-împrejur, plesnind din bice pentru a struni iepele; caii scopiți le urmează în galop ușor; unul se oprește privind soarele. Deasupra eleșteelor se rotește un vultur singuratec; ochii lui, ca două mărgele de sticlă, sînt nemișcați, picioarele aruncă reflexe galbene, lungile sfîrcuri ale aripilor bat lent aerul. Nu coboară, nu urcă, păstrează aceeași înălțime, de parcă s-ar roti alunecînd pe un spațiu măsurat, neted, apoi cu o mișcare aproape imperceptibilă își schimbă direcția, pornind mai departe drept înainte, ca săgeata. Apa lacurilor e solzoasă, revărsîndu-și pretutindeni mirosul călduț de nămol. În spatele digurilor ce mărginesc eleșteele se zăresc dîlme de pietre; vîntul n-a șters încă urmele escavatoarelor, abia acum a prins iarba să năpădească făgașele șerpuitoare lăsate de șenile; pe creasta digurilor, tufe pipernicite de tamarisc, pe care florile par picături de sînge. Deasupra terenului de lansare lunecă un nagîț, scoțînd vaiere jalnice; tam-tam-ul lui ascuțit prezice întotdeauna un pericol, dar acum e fără motive prudent — de-a lungul digurilor nu aleargă decît doi suri bine struniți, lihniți după ovăz, nu după păsări.

În cotețe, viața se scurge pe tăcute. Un culoar din plasă de sîrmă duce pînă la apa unui golf larg al eleșteului; e podit cu scîndură negeluită. Sub plasă se sorește o nutrie mare; cu labele din față își freacă de zor lopeţile dinților lați, galbeni. Hrana preferată: sfecla galbenă; smulge hulpav din mîna Terézei felioarele de sfeclă — nu suportă pe altcineva în preajma sa. Nutriile și-au săpat vizuina adînc pînă sub casa așezării; noaptea se aud pe-acolo, pe sub podea; cînd le aude, Teréz bate cu piciorul în podea, știind că la rîndul lor nutriile o aud. N-ar mira-o dacă într-o zi vreuna din ele și-ar deschide o bortă lîngă patul ei, și-ar începe să tragă de cearșaf. Nutriile sînt vietăți ocrotite, n-au decît obligația să trăiască. Sînt rare pe-aici, patria lor adevărată e America de Nord; le adusese aici marele Beranek, și în fiecare lună trebuia să i se trimită un raport despre ele, despre felul cum trăiesc, despre obiceiurile lor; « țineți-le sub observație și ocrotiți-le, să nu se prăpădească » — suna dispoziția lui Beranek.

Mai încolo, într-o volieră fixată pe mal, stau într-o solemnă rigiditate stîrci și stăncuțe, prin colțuri lișițe și ciori bălțate — păsări oferite de momeală șoimilor. Sînt condamnate la moarte, dar primesc în fiecare zi o găleată de pește mărunt, albitură. E nevoie de zborul lor energic, de ciocurile lor tari, pentru a fi adversari de nădejde ai șoimilor. Cîte una poartă pe gît, pe gușă, urma urîtă a unor încăierări — acestea sînt « veteranii », care rezistă la cîte cinci-șase probe.

În umbra șopronului cu pereți de trestie, mișună ronțăind și drăgostindu-se niște robi mai puțin nobili: turmițe de șoareci albi și hîrciogi, șobolani suri și cobai grași — miile de animale de hrană. Ochii lor roșii și negri, mărunți și rotunzi, luminează ca tot atîtea lămpi de buzunar pe fundul coliviilor din plasă de sîrmă. Aleargă fără zgomot dintr-un colț într-altul, se cațără cu lăbuțele de plasă, adulmecă nervoși spre lumină, apoi coboară fulgerător. Regină, printre ei, e hîrciogul sirian. Arată ca un cîine altoit pe-o maimuță, — femela pîntecoasă se tot tîrăște într-o ladă separată, așternută cu nisip. Va fi o delicatesă, dar deocamdată mai trebuie ocrotită, cît încă tribul e mic; dacă se vor înmulți cu spor, li se va oferi chiar și jumătate din șopron.

Lîngă intrare, într-o dubă de șipci săpată jumătate în pămînt, zace o familie de dihori-răpitori, cu burțile lor albe îngălbenite de propriul ud. Rolul lor e special: în caz că ar bîntui vreo molimă înăuntru, ei ar trebui să scoată cantitatea de hrană proaspătă afară. Harnici, dihorii îi scot pe guzgani și pe șoareci de picior; altfel, sînt mai zburdalnici decît veverițele.

Șopronul e aerisit, și totuși duhoarea e mare; dar cine se obișnuiește cu ea, n-o mai simte, cel ce știe la ce folosesc toate, n-ar putea trăi fără ea.

https://biblioteca-digitala.ro

Cei doi suri flămînzi ajung în trap la așezare și încep să muște din trestia pereților de paiantă. La trosnetele stîrnite, podul bubuie brusc; în spatele cucuvelei podului, vreo sută de porumbei se zbat să iasă. Ei constituie cea mai importantă materie hrănitoare, vitamina, energia de viață, suportul atacurilor — darul pentru o treabă făcută temeinic. Li se smulg fulgii de pe gît și sînt oferiți așa puilor de șoim — dar deocamdată nu le-a sosit vremea; acum însă porumbeii sînt cei care-și cer porția de porumb ce li se cuvine dimineața, și se întrec care mai de care să ajungă primii pe umerii cunoscuți.

Vîntul se plimbă în voie jur-împrejurul casei; toți copacii din preajmă au fost tăiați, să se poată vedea bine. Nu găsești umbră nicăieri. Pînă și fumul locomotivelor se destramă pînă să ajungă aici.

Doar sălașul șoimilor e umbros; vînătorii cu spinări plumburii se răcoresc într-un crîng de salcîmi. Stau înșirați unul lîngă altul pe niște prăjini strîmbe, fiecare ca o statuie gata să prindă viață. La prima vedere nici nu-ți vine să crezi că picioarele le sînt legate de prăjini; e drept, cu niște curele frumos împletite și belciuge aurite.

Sălbăticiunile astea nobile cresc întotdeauna, ,,paralel'' cu vietățile de pradă și de hrană; împreună, dar niciodată în același loc. Cele două așezări e bine să se afle la o distanță de șapte-opt sute de metri; în felul acesta nu-i mai poate neliniști nimic pe șoimii cu sistemul lor nervos atît de sensibil. Regula cere ca în crîng să domnească o liniște deplină, chiar liniștea așteptării, iar soborul disciplinat al șoimilor să nu-și desfășoare țipetele inimitabile decît la o anumită chemare.

●

Lilik, conducătorul stațiunii, venise cu doi robi înșeuați să mă întîmpine la gară. (Își luase singur numele de Lilik, după prada lui favorită, cocorul. De atunci toată lumea îi zicea așa, chiar și marele Beranek, cînd îi trimite diferite acte oficiale de la direcția generală.) L-am zărit de departe — mă aștepta în spatele barăcii roșii a magaziei. Stătea în șa drept, cu spinarea neclintită; calul, la fel de nemișcat, își ciulea doar urechile. Imaginea asta mi s-a întipărit în minte de îndată. Nu m-a mai surprins nici faptul că mă aștepta la adăpostul barăcii.

Făcusem un drum destul de lung pînă aici. Pînă în zori am avut timp berechet să caut să-mi imaginez cam cum ar arăta Lilik. În carne și oase, era cu totul altfel.

Mai degrabă scund decît înalt, cu fața osoasă și tăbăcită, pe care pielea era bine întinsă. Părea chiar uimitor cum din acești obraji ciopliți pînă la os creșteau niște sprîncene atît de stufoase. Mai tîrziu l-am cunoscut mai bine. Ciudățeniile aspectului și comportării sale se justificau reciproc, aproape pe neobservate. Cînd vreuna din aceste ciudățenii părea mai șocantă, se ivea de îndată o alta, care făcea din prima ceva cu totul firesc. Pînă și în timp ce discuta, ochii îi alergau după păsările ce treceau în zbor, plimbîndu-și astfel mereu privirea pe deasupra interlocutorului. « Erete cafeniu . . . găinușă . . . s-a hrănit . . . e sătulă . . . Acu' se distrează . . . » — făcea pe neașteptate cîte o paranteză continuînd apoi conversația.,

Eram singurul călător care-am coborît din tren. Lilik nu se mișcase de lîngă baracă. Pentru a ajunge la el, am fost nevoit să străbat un spațiu presărat cu zgură neagră, brăzdat în curmeziș și în curmeziș de roțile camioanelor ce transportau pește; în făgașuri își făceau veacul găinile șefului de gară. Distanța asta, cam de cincizeci de metri, mi se păru foarte mare, trebuind să suport tot timpul privirea lui Lilik ațintită asupra mea. Îndată ce-am ajuns lîngă el, mi-a și pus hățurile în mînă.

— Vezi că dacă-l încaleci pe partea stîngă, dă nițel cu copita — îmi zise — dar ai să fii mulțumit de el. Mi l-au cerut să-l dau la corvoadă, dar parcă nu mă lasă inima; a fost un mînz tare frumos.

Se uită lung la cal, apoi la mine, care, cu picioarele mele amorțite de drum, mă săltai în șa cu prea puțină îndemînare.

https://biblioteca-digitala.ro

— Eh, dar acum nu-i şi mai frumos? I-am întrebat, după ce m-am văzut instalat în şa.

Dădu din mînă cu un vag dispreţ.

— A început să orbească, i-a trecut vremea ! Îl mai am la inimă numai pentru că ştiu cum a fost. Corvoada l-ar obosi de moarte; mai bine îl termin eu. Şi-mi întinse mîna, prezentîndu-se scurt: Lilik. Putem pleca?

Nu sînt un călăreţ cu experienţă, dar acum mi-a sporit brusc încrederea în mine însumi. Felul lui deschis de a vorbi mă impresionase atît de mult, încît m-am pomenit că doresc să fiu ca el; ca şi cum, imitîndu-l, aş fi putut evita nu ştiu ce pericol nedesluşit. Mă străduiam să mă ţin strîns în urma lui. Călăream la trap pe lîngă linia ferată. Vîntul ţiuia subţire printre firele de telegraf. În dreapta noastră eleşteele străluceau ca tot atîtea imense pete de argint viu; în rest, pretutindeni numai pustă. Doar în depărtare, spre miazănoapte, se zărea o pată de culoare mai intensă, străvechile deşerturi ale rezervaţiei, întinse pe mai multe mii de pogoane. Lilik încetini.

— Ce zici de sîrmele astea care cîntă? E o întrebare pe care-o pun tuturor oaspeţilor mei. Aşa-mi fac eu o idee despre ei, spuse mijindu-şi uşor ochii. Odată a venit pe la noi o cucoană din capitală, care nu se mai sătura ascultîndu-le. Era în stare să se culce serile pe taluzul căii ferate, ca s-asculte cum cîntă sîrmele. Zicea că-i o adevărată muzică. Muzică ! Află că sîrmele astea mi-au prăpădit pînacum doi şoimani ! Lucesc al dracului, le ia şi lor ochii, ceea ce nu-i de colea ! Dar pot eu să le pretind să fie atenţi şi la sîrme? La o adică, oamenii nu-s şi ei la fel? Cînd lovesc în stînga şi-n dreapta, sînt ca orbeţii, li se împăienjenesc ochii. Deh, la fel li se întîmplă şi lor . . .

Se întoarse brusc către mine.

— Te interesează? La ora asta, dimineaţa, îmi place să stau de vorbă. Da' poate-i mai bine aşa, să treci direct la obiect. Oamenii vorbesc verzi şi uscate despre noi, bîrfă, şi-atunci de ce n-am intra de-a dreptul în miezul lucrurilor — nu-i aşa? Şi continuă cu vioiciune:

— Îţi închipui, desigur, ce i-a plăcut cocoanei ăsteia şi la şoimi — glasul lor ! Cum o lăsam singură, cum începea să-i zgîndăre cu un băţ, să-i facă să «cuvînteze». Da ce-or fi astea — păsări cîntătoare? Privighetori? Mde, nu zic ba, e nevoie şi de treburi din astea, chiar multă nevoie, şi rîse ca un copil. Trebuie să cîntăm. Uite, vezi, la alea de colo nu le mai stă pliscul, dau din el într-una . . .

Din ascunzătorile învecinate îşi luară zborul o mulţime de păsări mici. Amuzat, Lilik le privea cum zboară alandala.

— Prostuţele . . . da las' să fie cît de multe. E bine cînd se înmulţesc în voie; dacă le-ar trece cheful şi de aşa ceva, ar fi jale. Vezi, într-o aşezare cum e şi a noastră, omul vede lucrurile mai de aproape. De foarte aproape.

Cu capul parcă repezit înainte, Lilik privi îngîndurat pămîntul, printre urechile calului. E o poziţie nu numai odihnitoare, dar menţine şi atenţia trează; deşi cîmpul vizual se îngustează, jocul urechilor semnalează cu anticipaţie orice pericol. M-a încercat senzaţia că în sfîrşit acum am izbutit să privesc în sufletul lui Lilik.

— Chiar aşa să fie?

Dădu din cap, în semn de confirmare.

— Ai ochi buni, nici nu te-ai aştepta de la un orăşean. Apoi, cu o uşoară grimasă din colţul gurii, continuă: Eu unul, recunosc, nu pot să sufăr oraşul. Acolo, omul devine moale ca un melc. De cîte ori mă întorc de la oraş, mă simt de parcă m-aş fi spălat în leşie. Apoi asfaltul, prea bocăne sub cizme. Oriunde ai intra, trebuie să suni. . . parcă tot timpul n-ai face decît să te anunţi: acuşi sînt pe-aproape, acuşi sînt aici; mde, treburile astea nu-s pentru oameni

https://biblioteca-digitala.ro

de-alde noi. Da, astea-s pentru din aceia care-şi fac o plăcere din a respecta tot soiul de reguli. Aci însă, noi facem regulile şi ordinea.

Pe neaşteptate o luă înainte şi-şi sui calul pe o dîlmă de pămînt de care ne apropiaserăm. La marginea stufărişului de alături, cel puţin trei sute de stîrci adăstau, scoţînd nişte ţipete aspre. Lilik îşi roti ochii ca un stăpîn. Fără să vreau, am coborît vocea.

— Ce cîrd mare !

— Nu-i chiar atît de grozav, dar s-au bulucit frumuşel, aşa se simt ei în siguranţă. Şi mie-mi place aşa. . . înghesuit, adăugă, şi-mi făcu din ochi, cu înţeles. Păi, nu sînt şi ei ca muierile pe malul Dunării. . . în cămaşă şi cu rochia suflecată pînă la pulpe? Nu se pot ţine să nu-şi admire glasul. Ce uşor i-am putea vîna, vîntul bate taman spre noi. Ar rămîne foarte surprinşi dacă ne-am face apariţia brusc de după stufăriş.

— Să n-o luăm într-acolo?

Posibilitatea de a surprinde cîrdul mă incita. Personal, nu suport nici un lucru neaşteptat, nici măcar să-mi deschidă uşa cineva pe neaşteptate. Dar acum, de aici din şa, mi se păru că nu mă pot stăpîni să fac o asemenea faptă. Parcă un vîrtej mă purta spre ceva ce nu-mi dădeam seama dacă e bine sau rău, cel mult. . . Lilik îşi continuă drumul.

— Să-i lăsăm acuma, să nu-i tulburăm, ai să mai ai destul timp să-i cunoşti. Mai bine să stăm de vorbă.

În zgomotul monoton şi egal al trapului, conversaţia unilaterală îmi făcea plăcere. Calul cunoştea bine drumul, nici măcar grija asta nu trebuia s-o mai am. Clădirile crescătoriei nu le vedeam, zărisem doar o colibă de stuf, de o formă neobişnuită, fără uşi, fără ferestre, care minute în şir nu mi-a ieşit din minte. Dar Lilik îşi şi pregătise o nouă întrebare.

— Husein Darlach Thaymur. . . ai mai auzit de numele ăsta?

Mi-am dat seama, după vocea lui, că e subiectul său preferat, în care se lansă îndată cu vădită însufleţire.

— Mulţi îi rostesc numai iniţialele; H.D.T. zice, H.D.T. spune. . ., ceea ce, după mine, e o lipsă de respect. De fapt, însemnările lui ar trebui recitite zilnic. Eu pur şi simplu nu pot adormi fără să fac treaba asta. Ştii, e de-a dreptul nemaipomenit cum persanul ăsta cu turban în cap, le ştia pe toate cu anticipaţie. Nu există nimic nou, tehnica noastră n-a adus nimica în plus. Sălbăticiunea trebuie luată şi dresată în acelaşi fel, metodele disciplinării sînt neschimbate. . . adică totul se face la fel. Natura nu îmbătrîneşte. Aici nu există climax, nu se întîmplă ca dintr-o dată să se schimbe aiurea totul. . . « de mîine va fi altfel ». . . aici totul rămîne cum a fost. Şi totuşi, cîţi uită acest lucru ! Dar Thaymur nu uită niciodată, Thaymur n-a greşit niciodată. Trebuie să porneşti de la viaţă, ăsta-i tot secretul, numai aşa se poate menţine în ea o rînduială. Şi adăugă cu o uşoară ironie: Acu' mă-nţelegi, nu-i aşa? Şi el ţi-ar fi spus exact ce ţi-am spus eu adineaori. De ce să tulburăm stîrcii din moment ce tot nu le putem face nimic? Ca să-şi caute un alt loc de popas? Pe ăsta-l ştim precis unde se află, venim mîine, şi cu patru păsări căsăpim jumătate din cîrd.

Lilik se întrerupse, urmărind în înalt o încordată luptă aeriană. Mă surprinsese încă de la început faptul că deasupra întregii aşezări se iveau foarte puţine păsări de pradă. L-am întrebat din ce cauză. Lilik mi-a răspuns cu plăcere, pe-ndelete:

— Asta-i o chestie mai complicată, căci vînat ar găsi aici destul, dar am băgat de seamă că vagabonzii ăştia sălbateci se tem de jandarmii mei aerieni. Nu se

https://biblioteca-digitala.ro

pot lua la întrecere cu ei. Uite, şi-ai noştri fac acelaşi lucru, dar o fac mult mai disciplinat. Şi încă ceva... condiţia fizică. Înţelegi?

— Desigur, răspunsei.

Zîmbi.

— Stai un pic, nu e chiar atît de simplu! E cazul să reflectăm puţin la treaba asta. Şoimul sălbatec, de pildă, nu atacă cocorul (de altfel şi Thaymur afirmă tot aşa) — dar se pune-ntrebarea, din ce cauză? Pur şi simplu din cauză că pentru el o porţie de carne de două sute de grame pe zi e absolut suficientă şi deci nu are nici un rost ca pentru un fleac ca ăsta să lupte cu o pasăre atît de rezistentă. Ei bine, aici la crescătorie situaţia e cu totul alta; eu le dau de două ori pe-atîta mîncare şi chiar mai mult, dacă poftesc... Or, greutate mai mare înseamnă forţă de atac mai mare. Iată ce le scapă din vedere dresorilor începători. Şi-atunci, nu-i de mirare că şoimii mei au autoritate! rosti cu vădită mîndrie. Ăştia-s în stare să-şi alunge şi mama din spaţiul pe care-l stăpînesc. Ăştialalţi — continuă arătînd în sus şi făcînd aluzie la şoimii sălbateci — n-au prea cules mulţi lauri pe-aici! Nu îndrăznesc să apară decît atunci cînd mă văd plecat de la crescătorie. Altminteri, vînează numai prin preajma rezervaţiei, unde totul se petrece de parcă noi oamenii nici n-am exista. Claie peste grămadă, cum se nimereşte. Anarhie, ce mai! Mă rog, e nevoie şi de ei, de ochii lumii... vreau să zic de cei din rezervaţie.

— Dar dacă s-au aciuit şi stîrci pe acolo? l-am întrebat. Mai e cazul să fie lăsaţi să se înmulţească din moment ce tot...? Doar e vorba de protecţia eleşteelor, nu-i aşa?

Însă ochii lui Lilik scrutau din nou înălţimile; arătînd deodată cu mîna undeva în zare, zise:

— Vezi ... acolo, sub cizma aia de nor... un erete... splendid exemplar!

Cerul era plin de puncte negre şi lucitoare ce-mi luau ochii. Trecu cîtva timp pînă cînd am descoperit cele două mici pete lunecătoare. Eretele hăituia o rîndunică. Încordat, Lilik urmărea scena cu satisfacţie; zise la un moment dat:

— Adineaori n-ai spus un lucru prea înţelept. Rezervaţiile nu trebuie desconsiderate... puii cei mai buni şi noi tot acolo-i găsim.

Lupta aeriană nu dură prea mult. Eretele, cu prada lui, trecu pe deasupra noastră. Pentru scurtă vreme se aşternu o linişte nefirească, străbătută doar de razele soarelui. Printre copitele cailor noştri zumzuiau gîze cu aripioare roşii. Ne îndepărtarăm din ce în ce mai mult de linia ferată. În curînd trecurăm pe lîngă un indicator din tablă roşie, pe care se zărea, pictat în ulei, un cap de şoim, sub care se distingea inscripţia « zonă interzisă! » Apropiindu-se de tabla indicatoare, Lilik şterse cu batista noroiul uscat de pe capul de şoim.

— Eu l-am pictat, zise. Acasă am să-ţi mai arăt şi altele. Îmi place să-i desenez.

Şi şterse din nou, grijuliu, toată tabla.

— Vagabonzi... cam bănuiesc eu cine-s ăştia de mi-o mînjesc cu noroi. Golani, de-aici de pe la gospodăria vecină. Au timp să vină pîn-aici, noaptea... porcii!

Rupse o nuia şi-o vîjîi prin aer.

— Măcar de-aş şti de unde şi pînă unde ura asta?! Să nu-ţi închipui că noi n-avem duşmani... numai că acţionează tot timpul din umbră. Mă privi pieziş. Niciodată nu poţi şti cînd şi la ce să te aştepţi. Să fie din invidie? Sau ce Dumnezeu îi aţîţă? Naiba ştie. Dar mai bine să-ţi povestesc o întîmplare; ţi-o povestesc aşa cum a fost, fără să adaug nimic de la mine.

Şi-mi povesti cele ce urmează:

https://biblioteca-digitala.ro

Nu de mult, plecase în zori la vînătoare de stîrci, cu unul din şoimii săi preferaţi. Cînd se apropiară de hăţişul Bizei, Victoria — că era femeiuşcă — începu să-şi înfoaie încet aripile, dar rămase mut. La ţipătul scos de Lilik, vreo douăzeci de stîrci se ridicară în aer. Nu-şi asmuţi de îndată şoimul după ei, ci numai după ce stîrcii îşi luară o direcţie anume. În acel moment însă Victoria spintecă fulgerător văzduhul, ca să ajungă cît mai repede deasupra stolului de stîrci. (Abia mai tîrziu am înţeles cu adevărat ce importanţă are acest lucru; cînd se află deasupra lor, şoimul atacă prada la alegere.) În acest timp Lilik îşi urma în goană şoimul, pentru ca acesta să-l simtă neîncetat în apropiere; e o regulă fundamentală. Ba mai mult, adevărata şcoală dură, obligă şoimul să se întoarcă de lîngă pradă, să se întoarcă din înalt pe pumnul redus la dimensiunile unui punct. O dată întors, i se pune imediat pe cap o glugă de piele, pentru a fi învăluit într-un întuneric binefăcător şi să nu mai simtă altceva decît faptul că se află în siguranţă. Deprinderea asta e una dintre cele mai grele, comportă o bună cunoaştere a şoimilor, ca şi felurite riscuri; supunerea şoimului depinde adesea doar de un fir de păr.

Stolul era condus de un stîrc cu multă experienţă; se lansau cu toţii brusc în picaj, apoi în zboruri laterale, manevre care au durat destul de mult. La un moment dat stîrcul-căpetenie se desprinse fulgerător de stol şi începu să coboare lin, descriind cercuri largi — se sacrifica oferindu-se ca momeală. Victoria l-a atacat îndată, şi s-au bătut cîteva minute, încleştîndu-se. Lilik observă că stîrcul încearcă să-şi atragă urmăritorul în afara zonei crescătoriei. Presimţind ceva rău, călări în galop după ei. Ocoli cîteva obstacole, trecu călare peste canalele de irigaţie întîlnite în cale, pierdu o groază de timp, dar graba era necesară, fiindcă voia să-l captureze pe curajosul stîrc, să-l folosească în chip de pradă cu alte prilejuri. Traversînd linia ferată, de la înălţimea ei zări un autocamion oprit nu departe. Se îndreptă într-acolo. Desluşi în desiş doi indivizi îmbrăcaţi cu pulovere, dintre care unul lovea neîncetat ceva, cu pompa. Cele două păsări se zbăteau la picioarele lor. Lilik scoase un urlet fioros, la care cei doi se întoarseră surprinşi. Cu aripa dreaptă atîrnîndu-i pe pămînt, Victoria frămînta încă burta stîrcului. Văzîndu-şi stăpînul, se duse la el împleticindu-se, dar nu mai avu puterea să salte pe pumnul înmănuşat şi căzu la pămînt leşinat.

După cum îmi relată Lilik, dialogul dintre ei şi cei doi străini decurse astfel:

Lilik: Cine sînteţi?

Străinul mai vîrstnic: Acelaşi lucru te-am putea întreba şi noi.

Lilik: Mă rog! Sînt conducătorul staţiunii experimentale. Nu vă e ruşine? Ca nişte animale, ca dobitoacele... cu pompa? ! Aveţi habar cît valorează pasărea asta?

Vîrstnicul: Cît să-i tragi o măciucă, domnule, şi-o pompă-n spinare! Dac-ai fi văzut ce-a fost în stare să facă aici . . . Să-ţi întoarcă maţele pe dos, nu alta! Măcar de l-ar fi ucis, dar îl chinuia . . .

Tînărul: Şi la urma urmelor, doar ştim şi noi că o fiară ca asta trebuie stîrpită; noi aşa am învăţat cîndva. Sau poate că dumneata ai învăţat altfel?

Lilik: Ce tot vorbeşti? O fi ea pasăre de pradă, dar în mîna noastră e folositoare.

Vîrstnicul: Aha! Acum înţeleg . . . Va să zică te aştepta pe dumneata, de asta nu se grăbea.

Lilik: Da, pe mine mă aştepta, că eu l-am crescut! Las de-o parte că e şi proprietatea statului şi voi v-aţi năpustit la el cu pompa!

Vîrstnicul: N-aveam de unde să ştim. La o adică, şi ăsta-i la fel cu ceilalţi. Mai umblăm şi noi pe ici, pe colo, prin toată ţara, cu cărăuşia, am mai văzut şoimi şi prin alte părţi, da toţi arată la fel . . .

https://biblioteca-digitala.ro

Tinărul: Sau atunci însemnaţi-l dracului . . . îmbrăcaţi-l în ţoale. Cu toate că nu prea pricep la ce-i cocoliţi atîta.

Lilik: Să-ţi spun eu, dacă nu pricepi, amice; îl protejăm, pentru că şi pasărea asta aduce măcar atîta folos cît aduci dumneata ! Că stîrcii distrug tone de peşte, e o nimica toată? Şi că ciorile prăpădesc lanurile, e tot o nimica toată? Ce înseamnă pentru dumneata interesele ţării? Ar trebui mai întîi să te lămureşti, să vezi ce şi cum se-ntîmplă, şi-abia pe urmă să vii să mi te miorlăi aici, ba că-i urît, ba că-i fioros. Ascultă, băieţică, aici nu-i internat de fetiţe. Ţine minte treaba asta !

Vîrstnicul: Bine, ţinem. Ce mai vrei? Uite colea numărul maşinii, notează-ţi-l.

— l-ai reclamat?

Lilik dădu din cap.

— Aşi ! De ce să întind coarda? Pînă la urmă vor înţelege că aici nu ne distrăm şi că treaba pe care-o facem e în interesul lor.

— Ce s-a ales din Victoria?

— Trăieşte şi azi. Trei săptămîni a bolit, apoi s-a pus pe picioare. Ăştia-s ca oţelul.

Îşi mînă calul pe o potecă năpădită de ierburi, care tăia drept spre clădirile crescătoriei. Mi se adresă, pentru prima dată, pe un ton oficial:

— Cu autorizaţia de intrare sîntem în regulă?

Dar nu aşteptă să i-o arăt; pe semne vroise doar să-mi vadă gestul, intenţia de a i-o prezenta. Mai tîrziu, am aflat că fusese înştiinţat, cu cîteva săptămîni în urmă, de sosirea mea.

— Beranek nu dă autorizaţie orişicui, zise zîmbind uşor. Sau, ca să mă exprim altfel, toţi existăm prin graţia lui Beranek.

— Ce vrei să spui cu asta? l-am întrebat, neizbutind să desluşesc ce i se ascunde în glas.

— Uite, dacă tot ţi-au aprobat să vii aici, aş zice că-i mai bine să fim sinceri, unul faţă de altul. Eu unul îmi ridic pălăria în faţa lui Beranek; alea de le ştie el, eu nu le pricep. Direcţia generală e una, crescătoria — alta. Cu totul altceva. Aici, mă rog, trebuie să pui mîna pe secure şi să decapitezi duşmanul în fiecare dimineaţă. Vezi bine, te cam mînjeşti de sînge şi te umpli de pene. Başca mirosul greu. La Direcţia generală nu există aşa ceva. Acolo sînt planuri, rubrici şi o serie de chestii în care numai cîţiva se descurcă. Beranek e un om mare, dar aici — şi arătă cu mîna împrejur — eu mă pricep mai bine.

Apoi, după o scurtă pauză:

— Mi-ar plăcea totuşi să-l văd odată călare, cu o pasăre pe pumn . . . dar asta ţi-o spun numai dumitale.

— Cum, nu obişnuieşte să vină pe aici? l-am întrebat surprins.

— N-a fost niciodată, zise Lilik. Ne-au călcat doar adjuncţii şi subalternii . . . Ăştia însă se tot schimbă; nici măcar nu le-am reţinut numele.

— Şi nici dumneata nu l-ai văzut pe Beranek?

— Niciodată, pînă acum, zise căzînd pe gînduri. Dar cine l-a văzut? Dumneata poate l-ai întîlnit?

Călărind la pas, am ajuns la clădirile crescătoriei; ghemuită pe malul apei, Teréz hrănea din palmă un castor de baltă.

●

Impresiile primelor zile mi se amestecaseră cumplit; trebuie să te obişnuieşti cu vîntul ce bate fără oprire, cu lipsa de umbră. Dacă vrei, poţi să străbaţi călare kilometri întregi, fără să ai impresia că ai sosit undeva; cerul pustei te cuprinde ca o colivie de lumină; parcă te-ar aţinti o lampă de bilioane de waţi, e mereu

https://biblioteca-digitala.ro

pe urmele tale, te găseşte oriunde te-ai duce; tot atît de bine-ai putea să stai şi-ntr-o celulă, după nişte gratii — acolo, un bec de o sută are acelaşi efect. Măcar dacă ai vedea pe cineva prin împrejurimi, pe vreunul care să se apropie, să te salute— aşa te-ai mai putea decide să accepţi muţenia—dar nu-i un suflet, nu se vede nici un om. Tăcerea te chinuie înfiorător.

Lilik nu m-a tratat ca pe un musafir nici măcar în prima zi. Adesea nu-l vedeam pînă seara. Volubilitatea cu care mă întîmpinase mi-a stîrnit teribil curiozitatea; habar n-aveam la ce mă pot aştepta — întîmplări spectaculoase? situaţii înscenate? Îmi lipseau îndrumările lui. Lilik în schimb devenise peste noapte zgîrcit la vorbă, deîndată ce-şi reluase îndeletnicirile de fiecare zi (ceea ce, fireşte, nu l-a împiedicat ca, într-un moment cu totul neaşteptat, să-mi ţină din nou o polilogie despre Thaymur, favoritul său, sau despre ceea ce numea el « medium »-ul şoimilor). Altminteri, mă lăsă să mă familiarizez singur cu tot ce vedeam; cum s-ar spune, scoţîndu-mi de pe ochi, ca la şoimi, « gluga de piele », în reprize bine dozate. Mă ţinea totodată într-un surprinzător de bogat regim alimentar. Nici nu mă aşteptasem ca aici, în plină « prerie », să apară pe masă vin, cafea şi fructe. El şi Teréz nici nu se atingeau de astea, treabă care mă cam puse în încurcătură.

— Încă nu le merit ! le-am spus în glumă.

— Nici nu trebuie să le meriţi, mi-a replicat Lilik rîzînd. Aşa se cuvine faţă de un oaspete nou. Mai tîrziu ai să uiţi singur de ele.

Avusese dreptate, aerul pustei m-a schimbat cu desăvîrşire. A început să mă amuze, de pildă, faptul că dintr-o băltoacă beam noi, iar la doi paşi, din alta, se adăpau caii. La crescătorie toate se petreceau aşa, foarte deschis, fără ocolişuri. De la un timp nici eu nu mai văd nimic straniu în toate acestea, şi nici nu m-aş simţi bine altfel. Ce mai ospeţe cu slăninuţă după o zi întreagă de călărit ! Întîi hăcuim ciorile şi porumbeii pentru şoimi, apoi cu acelaşi pumnal ne tăiem noi slănina. Sîngele ciorilor e acrişor, al porumbeilor e dulce; urmele lamei pe slănină parc-ar fi dungi de boia.

Da, aceste prime impresii se amestecă straniu, nu au nici o legătură între ele. Asta, în ciuda unui program bine întocmit, ce pune ordine în toată activitatea, din zori şi pînă seara, în ciuda faptului că a doua zi totul se petrece la fel ca în ziua precedentă. Cea mai zgomotoasă operaţie se petrece dimineaţa, cînd sînt hrănite păsările. Crîngul de salcîmi răsună de ţipete. Hrana o cărăm pe rînd, la butucul de tăiere; numai penele mai mari trebuiesc îndepărtate, cele mai mici şi pufoase ajută la digestie. Capetele şi picioarele le strîngem grămadă — mulţime de totemuri, care de fapt s-ar mai putea mişca, dar nu mai vor. Stîrcii se despică pe spinare, ciorile şi porumbeii de la guşe pînă la tîrtiţă; în felul acesta şoimii se pot înfrupta, de la primele înghiţituri, cu bucăţile cele mai hrănitoare.

Lilik hrănea numai el un şoim tînăr cu capul acoperit mereu cu o glugă de piele; era un exemplar mai nervos decît ceilalţi.

— E bolnav? l-am întrebat o dată.

— Cîtuşi de puţin. E doar neliniştit, deocamdată; l-am prins de cîteva zile, cu capcana. În asemenea cazuri trebuie să supraveghez şoimul cu săptămînile, să nu slăbească. Îl hrănesc ori de cîte ori cere, zise, şi-i aruncă un şobolan proaspăt tăiat. Îi dau şi altceva, urmă — dar acum e tocmai ce-i trebuie. Dacă i se dă hrana cu care s-a obişnuit în sălbăticie, se potoleşte . . . Îşi aşeză pasărea pe braţ: Uite ce picioare ! Păi nu-i păcat să prindă şobolani un şoim cu picioare ca astea? Cînd o să căsăpească cocori, atunci să-l vezi . . . numai să-l pot învăţa.

Anticipîndu-şi încrederea în şoiman, Lilik îl botezase cu numele nobilului Diljahan.

https://biblioteca-digitala.ro

— Ce-i drept, nu va ajunge niciodată să vîneze ca Diana — dar Diana era un şoim călător, *falco peregrinus*, şi ce exemplar grozav ! exclamă Lilik cu patimă. Din păcate, la noi, soiul ăsta-i pe cale de dispariţie, la crescătorie nu mai avem decît trei. Treaba de fiecare zi se face mai cu seamă cu şoimanii; se înmulţesc mai cu spor, sînt mai puţin sensibili, şi ce-au învăţat o dată urmează cu sfinţenie, ca nişte bigoţi — calitate ce totodată e şi-un cusur. (Lui Lilik îi plăcea ca pasărea nu numai să se supună orbeşte, ca un mecanism, ci să mai şi improvizeze, la nevoie, în spiritul « ordinului » primit. Or, şoimanii nu-s în stare de aşa ceva.) Sînt buni soldaţi de linie, dar . . . Sînt « favoriţii lui Beranek », îşi rezumă Lilik caracterizarea.

Într-o jumătate de oră se făcu iarăşi linişte în voliere. Diljahanii şi Tamarii clipeau din ochi, sătui, cu aripile uşor desfăcute. Crîngul de salcîmi era acoperit de un strat de puf, pe care vîntul îl ridica şi-l muta de colo-colo. Pe ierburi, dansau sclipiri fragile, ca smalţul vaselor încinse. În puful salcîmilor, un pui de şoim păşea agale. Abia cînd ajunse lîngă noi, am observat că tîrîie după el o sfoară lungă de cîţiva metri. Avea acest pui ceva jucăuş şi drăgălaş în toată înfăţişarea lui. Lilik îl luă cu totul altfel decît pe ceilalţi; îl chemă cu un strigăt uşor, şi-i făcu semn să-i salte pe un genunchi.

— Eh, Gîndăcilă ! zise şi-i oferi o lăcustă, pe care puiul o înghiţi îndată. Şoimuleţul ăsta era singurul cu un nume atît de banal.

— Sucită fiinţă ! exclamă Lilik. E atît de puternic încît ar putea vîna foarte bine şi potîrnichi, dar nu te poţi încrede în el. Cum îşi aminteşte de insecte, cum lasă prada şi se ia ca prostul după ele. E ca un copil . . .

Dezlegă puiul şi-l duse lîngă crîngul de salcîmi. Pasărea ţîşni îndată spre înălţimi, ridicîndu-se din ce în ce mai sus, în rotiri splendide, ce se micşorau mereu. Aproape că ai fi putut preciza de la bun început punctul în care se va opri. Şi într-adevăr, de parcă l-ar fi ţintuit cineva, pluti acolo o clipă, apoi se avîntă în felurite picaje întortochiate, scăldîndu-se în vînt, fără o ţintă anume, — jucîndu-se doar, de unul singur; era incapabil de performanţe superioare.

— De asta mi-e ciudă ! mormăi Lilik. Are un stil de a se înălţa, de-i întrece pînă şi pe şoimii călători, şi totuşi nu-i bun de nimic. Nu-i fricos, dar n-are pic de ambiţie . . .

La prima chemare, puiul veni pe mănuşă, apoi, satisfăcut, zbură în iarbă şi se-apucă de scotocit după lăcuste şi libelule. Semenii lui, lauarienii cei bine legaţi şi peregrinii cei zvelţi, nici nu-l luau în seamă.

În dimineaţa aceleiaşi zile (sau poate a doua zi?) am dat o mînă de ajutor la exerciţiile de pe terenul de zbor; era un soare torid. Din voliera de pe mal am scos un stîrc bătrîn şi l-am dus cu mine pe teren. Era rîndul lui să fie de pradă. Încă din zori, Lilik îl ghiftuise cu roşioară. Îl duceam sub braţ; se sbătea atit de tare, încît am fost nevoit să-i aplic un papuc de piele pe cioc. Papucul îi mai estompa ţipetele, care i se zbuciumau totuşi în gît, ca vibraţiile surde ale unei tobe. Lilik îl pregăti întîi pe încercatul stîrc. Cu o sfoară îi imobiliză cîte cinci din penele mari ale fiecărei aripi, legă apoi stîrcul de un par şi-l acoperi cu un sac, făcîndu-l astfel să stea liniştit pînă să-i vină rîndul la treabă. Între timp, mă lămuri că are de gînd să dreseze doi şoimani începători, pentru a vîna împreună — unul din sistemele cele mai sigure şi mai puţin sîngeroase de a căsăpi victimele. În timp ce unul se înalţă, celălalt cade în picaj peste pradă. Alternîndu-şi asaltul în felul acesta, lupta era scurtă, prada se dădea repede bătută. Dar pentru o asemenea ispravă, cuplul de şoimani trebuie bine sudat, să fie adică doi indivizi dar o singură judecată, un singur ţel — or aşa ceva nu se face de la sine.

https://biblioteca-digitala.ro

Lilik începu antrenamentul cu o păpuşă înjghebată din aripi de stîrc. Îi legă de-o parte şi de alta cîte-o bucată de carne proaspătă de stîrc, apoi dădu drumul şoimanilor, să zboare. La început rămaseră la mică înălţime, rotindu-se lent în jurul nostru, cu ochii ţintă pe noi; pe iarbă, umbrele lor îi urmăreau ca nişte fantome. Văzînd că stăpînul lor stă nemişcat, şoimanii începură să scoată ţipete de nerăbdare, după care ţîşniră spre înălţimi, la vreo sută douăzeci de metri. Era tocmai ce aştepta Lilik. Scoase îndată la iveală păpuşa de pene, şi ţipînd ca stîrcii, o învîrti, cu mîna stîngă, deasupra capului. În înalt, şoimanii se despărţiră grabnic şi coborînd spre noi din două părţi, în nişte spirale perfect identice, picară drept pe păpuşă, sfîşiind sălbatic carnea, fiecare de partea lui. Vicleanul de Lilik născocea tot felul de asemenea mici şiretlicuri; instinctul de fiară îi împingea pe şoimani să se încaiere pentru pradă, dar Lilik îi sili să împartă totul. Odată ce treaba asta merge, de ce n-ar putea hăitui şi vînatul împreună?

— Oho, să fi văzut acum o săptămînă ce încăierare s-a încins. Dar acum? Ca doi fraţi buni. Şi nu-i nici o drăcovenie la mijloc — cred c-ai văzut: *hrăneşte-i împreună, pe acelaşi hoit* . . . Tot Thaymur ne învaţă şi asta.

Părîndu-li-se puţină carnea, păsările se agitau furioase, nu le displăcea ospăţul gratuit. Dar adevăratul exerciţiu încă nu avusese loc. Lilik le îndemnă din nou la zbor şi scoase stîrcul de sub sac. Îi lăsă papucul pe cioc, îi trase şi pe gît un săculeţ de piele, de care legă alte porţii de carne. Şi-i făcu vînt aşa încercatului veteran, ca să se înfurie şi, zbătîndu-se, să alerge înnebunit în jurul nostru.

În cîteva clipe se auziră de sus ţipetele nervoase ale şoimanilor. Observaseră prada. Picară şuierînd, ca două torpile, şi se încleştară de gîtul stîrcului. Stîrcul însă se ridică brusc în picioare, şi cu o zvîcnire puternică, se desprinse de şoimani — aceştia neputîndu-şi înfige ghiarele în sacul de piele de pe gît. Disperat, stîrcul se îndreptă împleticindu-se, mai întîi spre noi, apoi, ca năuc, se întoarse iar. Nu se mai apropie de noi. Cu salturi ritmice, descrise cîteva zigzaguri ascuţite, apărîndu-se cu o tactică uluitoare. Încercă chiar să se învîrtească pe loc, ca un titirez, sprijinindu-se cu stîngăcie în aripile-i legate, ca în nişte cîrji, măturînd cu ele pămîntul. Se pare că acest lucru îi întărîtă cel mai mult pe şoimani. Praful stîrnit îi învăluise pe toţi trei. În cele din urmă stîrcul se opri, clătinîndu-se ameţit; şoimanii se năpustiră îndată asupra lui, într-o ultimă încleştare. Cîteva minute se mai bătură, se mai loviră, apoi stîrcul abandonă lupta, săltîndu-se din ce în ce mai slab sub ghiarele agresorilor, dar nemaiputîndu-se ridica în picioare. Şoimanii continuau să muşte săculeţul de piele de pe gît, deşi nu mai era pe el nici urmă de carne; dacă nu intervenea Lilik i-ar fi sfîşiat guşa, lipsită de protecţia săculeţului. La strigătul lui Lilik, şoimanii se astîmpărară, se cocoţară pe spatele stîrcului şi ne priviră făloşi. Lilik îi mîngîie pe amîndoi şi le trase şi lor în cap cîte-o glugă de piele. Dar merita felicitări şi bătrînul stîrc; îl ridicarăm şi-i scoaserăm papucul de pe cioc, ca şi săculeţul de pe gît. Căzu din nou la pămînt, culcîndu-şi pe iarbă capul, cu gîtul încovoiat într-un fel cu totul neobişnuit. Mai făcu vreo două mişcări cu un picior, acestea fiind singurele semne de viaţă pe care le mai dădea.

— Mi-ar părea rău de el, zise Lilik. Ăsta de fiecare dată îi pune serios la treabă . . . şi se aplecă asupra lui, pieptănîndu-i cu degetele, dinspre coadă spre gît, penele de pe spinare. Într-un loc penele erau pline de sînge.

— Mde, mai suportă, mormăi Lilik. Tot cu el am să termin de dresat şoimanii ăştia.

Îmi făcu semn să ridic stîrcul şi să-l duc înapoi la volieră. Bătrînul stîrc nu mi se mai mişca sub braţ, aveam impresia că e mai greu decît atunci cînd îl adusesem. Lilik zîmbi.

— Dacă l-am cîntări, te-ai convinge că-i exact la fel de greu.

https://biblioteca-digitala.ro

Iată ce s-a întîmplat în după-masa aceleeaşi zile (sau a doua zi?), pe-nserat. Lilik călărea în faţa mea, arcuindu-şi trupul cu mişcări fine şi legănate, din şolduri. Pe braţ purta o găinuşă zveltă, de culoarea gresiei, şoimul lui călător preferat, pe nume Victoria. Nu avea glugă pe cap, penele cenuşii îi străluceau în bătaia razelor piezişe ale soarelui. Pasărea stătea ca pe băţul volierei, braţul cu mănuşă de piele era nemişcat. Privea cu insistenţă în ochii stăpînului său, răsucindu-şi uneori capul într-o parte, trăgînd cu ochiul după vreun sturz sau vreo ciocîrlie. În curînd avea să se lase seara. Colivia de lumină a pustei se micşora din ce în ce mai mult. La orizont, cerul era cenuşiu ca gresia. Călăream pe fundul unui lac secat. Vegetaţia putredă şi încîlcită — scheletul şi nervurile lacului — zăcea înţepenită, ca o reţea, în noroiul uscat. Pe alocuri vîntul o adunase în grămezi compacte, sub care se formaseră goluri, aidoma unor colibe; caii striveau sub copite tot ce întîlneau în cale. Nu exista nici o ascunzătoare. Dacă totul ar fi fost acoperit de ape, atunci da . . . ar fi existat cotloane ascunse în umbra crepusculară a fundului de lac, ar fi existat legănări ameţitoare în unduirile lente ale valurilor, ar fi existat linişte şi îndestulare, belşug ca-n paradis; într-o astfel de lume, hrana nu s-ar termina niciodată, momentele hrănirii succedîndu-se cu aceeaşi precizie cu care soarele îşi urmează calea . . . Vulturii pescari n-ar prea veni pe meleagurile acestea, i-ar alunga şoimii. N-ar mai fi o vale a plîngerii — dacă totul ar fi acoperit de ape. (Se spune că o dată pe an se deschid zăgazurile, iar apa ce trece pe aici dispare undeva, nu se ştie unde. Unde sînt însă cei ce-şi mai amintesc de toate acestea? Ce-or fi devenit acele zăgazuri? Or fi existat cu adevărat? S-o mai întoarce apa vreodată?)

Lilik călărea în faţa mea. Ne îndepărtaserăm binişor de eleştee. Ceva mai departe, la vreo doi kilometri, se zărea un şir de salcîmi, întrerupt pe alocuri de cîte o salcie scundă, cu trunchi gros; sălcii de pustă, cu ramuri joase, cu trunchiurile terminate în cîte o cunună de ramuri firave, din a doua generaţie. Copaci degeneraţi, gîrbovi şi ologi, — dar şi ei foarte rari pe aici.

I-am propus lui Lilik să ne îndreptăm spre şirul de copaci. De multe zile nu mai stătusem la umbra unui copac. Trecurăm pe lîngă turma de porci a gospodăriei învecinate. Nu-l vedeam nicăieri pe porcar. În sfîrşit, l-am ochit răcorindu-se într-o groapă, la umbra unui uriaş snop de trestie. Era un om mai în vîrstă; sprijinit în coate, ne privea surprins. Lilik îi strigă:

— Ciori ai văzut pe-aici?

Bătrînul arătă undeva cu mîna, apoi se rezemă iar în coate.

Lilik îmi zise zîmbind:

— Acum ştim unde să nu le căutăm; nu încape îndoială că minte, şi porni în direcţia opusă.

Din turma de porci apăru o corcitură de cîine care începu să ne latre cu străşnicie, mergînd de-andaratelea în faţa cailor. Victoria privea cu demnitate giumbuşlucurile javrei. Pe aici căpiţele de fîn erau mai dese, pămîntul nu se arăta atît de sărac, îl îngrăşa turma de porci.

Curînd, auzirăm cîteva cîrîieli stinse. Lilik deveni atent. Ocolirăm, descriind un semicerc, zona suspectă, Lilik pe o parte, eu pe alta. După un timp Lilik, scoţînd nişte ţipete stridente, încercă să stîrnească păsările din ascunzătoare. Cîteva minute nu se observă nici o mişcare. Apoi pe neaşteptate, de lîngă o căpiţă răsturnată îşi făcură apariţia trei coţofene zdravene. Dezordinea în care zburau, le trăda spaima. După o clipă de ezitare, se năpustiră între porcii din turmă, planînd printre ei, la nivelul solului. Acolo se aflau în mai multă siguranţă, căci şoimilor le place să-şi hăituiască prada sus, în înaltul cerului. Lilik o îndemnă pe Victoria la zbor. Aşteptam cu nerăbdare să văd ce vom avea noi de făcut. Cu pintenii înfipţi în burţile cailor, intrarăm între porci. Lilik îi împrăştia de zor.

https://biblioteca-digitala.ro

Dezorientată, Victoria se tot înălţa cîţiva metri, apoi cădea în picaj pe spinarea cîte unui porc. Jocul acesta de-a v-aţi ascunselea o întărîtase. Coţofenele alergau de colo colo, pe sub burţile cu ugere grase. Ciinele lătra ca turbat şi încerca să strîngă turma grămadă. Bătrînul, supărat, stătea tot la umbra snopului de stuf, sprijinindu-se în coate. Cît poate dura goana asta? Caii nechezau; făcuseră spume la gură. Enervat, Lilik privea cu încordare cum o coţofană, ţinîndu-se cu ghiarele şi cu ciocul de burta unei scroafe, se lăsa purtată prin toată turma. Plimbarea nu dură însă prea mult, căci coţofana, pierzîndu-şi răbdarea, o zbughi dintre porci şi, cu un cîriit tare, se năpusti în căpiţa cea mai apropiată. Lilik o urmă de îndată şi, chiuind, o alungă din căpiţă. Victoria se ţinea pe urmele lor; adevărata hăituială abia începea. Ori de cîte ori o ataca şoimul, coţofana dispărea ca în gaură de şarpe, înfundîndu-se în cîte o căpiţă. Apoi, într-un moment propice, trecea ca o săgeată la căpiţa următoare, tîrîndu-se la firul ierbii, cu puternice bătăi de aripă. Era o fugă disperată, calculată la centimetru şi la secundă. Coţofana rezista, în timp ce Victoria părea tot mai năucă. I s-o fi părut nedemnă această luptă, şi nici prada n-o prea atrăgea. În schimb Lilik se amuza. Coţofana mai avea în faţă doar cîteva căpiţe. Noi ajunseserăm deja, cu caii, în apropierea şirului de salcîmi, spre care jinduia în mod vizibil şi coţofana, care, cu un ultim efort, se repezi, făcînd tumbe pe iarbă, în desişul salcîmilor, cuibărindu-se între ramuri. Victoria se năpusti în ultima clipă spre salcîmi, dar aripile ei mari o împiedicară să pătrundă mai adînc în frunzar.

Acum goneam din două părţi, de o parte şi de alta a şirului de copaci. Victoria ţipa scurt deasupra noastră, rotindu-se alene, semn că era foarte liniştită. Am înţeles de îndată de ce: şirul de copaci se întindea pe o lungime de două sute de metri, coţofana trecea dintr-un copac în altul — în cîteva minute avea să ajungă la capăt. Victoria nu se mai omora să pătrundă în desişul ramurilor; o speria doar pe coţofană, mai mult în joacă; cealaltă însă o pîndea, o urmărea cu încordare, să vadă cînd poate ţîşni mai departe. De vreo douăzeci de ori avu chiar senzaţia că e mai isteaţă decît şoimul; cîriind, le mai chema şi pe suratele ei — poate ca s-o urmeze? Aici să fi fost refugiul cel mai sigur? La ultima salcie pipernicită, ne-am oprit. Se opri şi Victoria, plutind pe loc, în aşteptare. Coţofana pîndi cîteva minute lungi, apoi se avîntă spre largul pustei, izbucni brusc în uriaşa întindere goală — parcă uimită şi ea de fapta ei — şi cu un zbor jos, stîngaci, descrise un semicerc, dar fără un scop oarecare, descrise aşadar un semicerc, pe care însă nu apucă să-l încheie. Victoria se ivi fulgerător pe urmele ei şi cu o singură lovitură de cioc o doborî la pămînt. Rămase în iarbă un trup verde-roşu, cu spinare neagră, cu doi ochi mărunţi, bruni, rotunzi — care nu-l mai interesa pe şoim; Victoria reveni lejer, supusă, pe braţul lui Lilik. Caii mirosiră curioşi coţofana doborîtă, apoi îşi feriră scîrbiţi boturile; Lilik se aplecă după ea şi o legă de şa.

— Le mai hăituim şi pe alelalte două? mă întrebă.

*

După o săptămînă m-am surprins că am renunţat conştient la bărbieritul de dimineaţă. Teréz însă nu se arătă mirată.

Dimineaţa, obişnuia să treacă prin dreptul colibei în care-mi petreceam nopţile; într-o traistă atîrnată de gît, aduna iarbă pentru cobai. Ghicise pe-semne de ce atîrna pe uşa colibei o oglinjoară, căci veni îndată, cotrobăi după lampa de gaz şi după ulceaua de încălzit apă, pe care eu n-o dibuisem nicăieri. Între timp, îmi cercetă cu atenţie faţa.

— Nu e cazul să te omori prea mult cu rasul — îmi spuse — sîntem obişnuiţi cu aşa ceva. Toţi cei care vin prima dată pe aici, fac asta.

https://biblioteca-digitala.ro

— Cum?
— Păi, cu barba. Uită de ea, nici ei nu știu de ce.
Apoi se așeză pe prag și mă privi cum mă bărbieresc. Nu era nimic ostentativ în asta, mai degrabă o intimitate neașteptată. De altfel Lilik se rădea în fiecare zi, folosea chiar și pudră (cu miros de narcise). Cînd observă că o privesc prin oglinjoara ciobită, Teréz îmi întoarse o privire deschisă.
— Ți-ajunge pătura pe care ți-am trimis-o?
— E mult prea de-ajuns ! i-am răspuns de sub tăișul briciului.
— Și iarna ai primi tot atita, zise rîzînd. Lilik doarme gol și iarna. Dumneata cum ești obișnuit?
— Hm . . . nici chiar așa. Cred că n-aș putea renunța la postura de oaspete.
— Ei da . . . aici e altfel. Eu însă nu m-aș putea obișnui în altă parte. Deși am încercat . . . — și fața îi deveni puțin absentă, stranie. Am urmat trei ani la Institut, sculptura, maestrul meu spunea că sculpturile mele trăiesc . . .
— Și ai renunțat?
— Da, am renunțat. Cum adică trăiesc? E o prostie. Să-mi explice cineva ce trăiește în ele?
Ridică o crenguță de jos și netezi cu talpa nisipul gălbui.
— Uite . . . anul trecut mi-a murit un dihor, o femelă. L-aș fi putut recunoaște și dintr-o sută, cînd il mîngîiam pe gît se ridica în două picioare . . . — și cu citeva linii elegante desenă animalul pe nisip. Dar ce mai e acum? Ce? Statuile sînt doar o joacă . . . — și șterse lin desenul- Apoi vine altul, nou, continuă după o scurtă pauză. Unii vin, alții pleacă . . . și fiecare cere de mîncare. Mie toți mi-s simpatici. Habar n-am cînd aș mai avea timp să cioplesc statui.
— Și Lilik? am întrebat. Desenele lui? Și alea-s tot joacă?
Teréz se ridică; bine burdușită, traista cu iarbă îi ascundea toată spinarea. Arăta frumoasă, naturală, liniștitoare, îmi făcea plăcere să-mi odihnesc ochii pe ea. Apoi, fără s-o fi rugat, duse la loc cănița și lampa de gaz.
— Le găsești aici pe poliță, îmi spuse și se opri în mijlocul camerei.
— E totuși uimitor cît de deosebiți sînteți voi, bărbații ! Eu, firește, înțeleg și asta, și arătă spre pereții de paiantă, văruiți în alb, împodobiți cu picturile lui Lilik. La mijloc, vestitul șoim călător Diana se lupta cu trei stîrci ce se apărau eroic.
Noaptea, pereții aceștia albi, plini de aripi și ciocuri, păreau stranii. Lilik știa ce înseamnă un « efect » și avusese în vedere și contribuția lui: razele albăstrii pătrunzînd pe geamlîcul îngust, cădeau exact pe impresionanta pictură. Uneori unduiau în jurul ei penumbre vărgate, vîrfurile păpurișului înalt pe care-l bătea vîntul afară. În asemenea momente, fiecare părticică a tabloului era uimitor de vie.
— Păi, nu sînteți altfel? continuă Teréz. Lilik nu se poate împăca cu gîndul că Diana nu mai trăiește. Și încearcă să uite așa. Eu însă îl înțeleg.
Am mai zărit-o multă vreme culegînd, aplecîndu-se de zor, printre bălăriile și prin ierburile grase de lîngă mal. Deodată am auzit-o că mă strigă — oare pe mine?
— Nu înțeleg ! . . .
— Adu o găleată ! strigă iar.
— Adu repede apă ! îmi ceru, apoi turnă apa în gaură. Doar n-o să-l lăsăm aici, din moment ce ne-a picat pleașcă, sub ochii noștri . . .
N-a mai fost nevoie și de a treia găleată de apă; cu blana udă și netedă, mica vietate ruginie se tîrî afară speriată; sub gît avea o pată albă, de parcă i-ar fi atîrnat o tăbliță. Terez ținea cu grijă în fața lui gura sacului, în care vietatea se strecură repede, orbește, afundîndu-se în iarbă. Mi-a spus să vîr mîna după ea și s-o înhaț.
— Sînt atît de moi, atît de speriați cînd îi uzi . . . simți? și-și vîrî și ea mîna pînă la cot, cotrobăind cu degetele prin iarbă; dar făcea toate astea cu atîta liniște,

https://biblioteca-digitala.ro

încît m-am convins că nu-i păsa cîtuşi de puţin dacă popîndăul ăsta mîine nu va mai fi nicăieri.

•

Recunosc, Diana şi stîrcii nu rămaseră nici pentru mine doar un tablou pictat pe perete. De altfel pînă şi coliba cu acoperiş de trestie era destul de ciudată în felul ei. Am impresia că Lilik o folosea ca pe un fel de refugiu, unde-şi punea la cale netulburat planul de luptă pentru zilele următoare. Coliba era înconjurată de un şanţ adînc, ca să nu fie inundată în timpul deselor dezlănţuiri ale norilor. În faţa uşii era o punte, care peste noapte putea fi ridicată cu funia unui scripete, încît aveai impresia că treci peste puntea unei cetăţi. Crîngul de salcîmi al aşezării se întindea cam la cincizeci de metri de colibă; cîriielile şoimilor sătui, sau ţipetele lor cînd erau flămînzi, se auzeau bine pînă aici. Seara, cînd aţipeam, lesne confundam glasurile acestea cu strigătele îndepărtate ale Dianei. Aşa au luat naştere, probabil, legendele. Da, astea nu le poate înţelege Teréz, vreau să zic legendele. Dar ce-ar deveni ele fără ea; oare ar mai exista?

Serile, dădeam ocol crîngului de salcîmi, străduindu-mă să păşesc uşor, aşa fel ca păsările să nu mă audă. Zadarnică strădanie! În micile luminişuri cosite şaptesprezece gîturi şi capete se întorceau spre mine, fără ca trupurile să se clintească. În jurul prăjinilor pe care stăteau şoimii, zăceau mormane de pene zbrobite, rămăşiţe de carne uscată. Ochii atenţi, păreau că se întind în întuneric, vrînd să mă însoţească pînă la colibă. Stau să mă păzească, sau sînt gata de atac? Nici una, nici alta din aceste intenţii nu părea mai sigură. E greu să dormi aşa. Mă încearcă într-una ispita de-a urma drumul Dianei. Legendele sînt molipsitoare. Iată deci că nici eu nu sînt insensibil . . . Doar că mă ameţeşte vuietul surd al aripilor acestei păsări uriaşe; mă ameţeşte, şi mi se pare ceva de temut, îmi inspiră frică. Hai să ne gîndim la buburuza asta de-aici, de pe capacul lăzii; iese dintr-o crăpătură şi pe întinderea pustie, nesfîrşită a scîndurii se aşează ca din senin cîteva vîrfuri — ceasul meu, batista — iar printre lacurile stropilor de apă, limbi de pămînt fără ieşire, ca fundăturile. Buburuza trebuie să bată de zeci de ori acelaşi drum pînă să descopere că e o fundătură. Încerc să urmez drumul Dianei. Un fir de pulbere roşie în înălţimi, minunatele, simetricele lui picăţele nu se mai zăresc de-aici, dar se distinge că mişcă, da, că trăieşte. Mă împinge ceva mai puternic decît atracţia pămîntului, mă îmboldeşte să mă avînt în jos . . . tot mai jos . . . dar, oricît s-ar apropia, Diana nu-i mai mare decît unghia degetului meu mic; dacă o ţin în dreptul ei, unghia o acoperă — ce mică e! Aproape că-ţi vine să rîzi. Încerc să urmez drumul Dianei ...

Luna pluteşte mai departe. Pe perete pulsează o rază roşietică, gîturile şerpuitoare ale stîrcilor se apleacă frumos arcuite, apoi se înalţă. Dinspre malul cu trestii răzbat dulci glasuri de bărbaţi:

Purpura soarelui, faţa lunii de-argint
Pe mine mă caută, mă sărută,
Mîndre lupte de şoimi pe mine m-alint
Murgul mă poartă pe-ntinderea mută . . .

M-am dus şi eu acolo, printre ei, şi m-am aşezat lîngă focul cu miros urît; era ceasul cînd cei patru flăcăi ce se ocupau de şoimi, ardeau rămăşiţele vietăţilor jertfite pentru hrană. Lungile pene de zbor plutitor se înălţau una după alta din grămada de pene, o clipă strălucind grase, apoi cădeau scrumite. Pe măsură ce focul scădea, flăcăii se lăsară unul cîte unul pe spate; toţi patru purtau cizme, cămăşi descheieate la piept.

— O mai ţineţi minte pe Diana?

Se înviorară pe rînd, recunoscători că aruncasem această pietricică în apa tăcerii.

https://biblioteca-digitala.ro

— Aia da, aia era o pasăre ce nu s-a mai pomenit !
— Numai că tare greu s-a lăsat învăţată . . .
— Da şi cînd s-a lăsat, puteai să-i ceri orice ! Domnu' Lilik sta de vorbă cu ea !
Unul din ei, cu o faţă lată, de kirghiz, se aşeză turceşte, încrucişîndu-şi braţele pe piept.
— E-o practică veche, pasărea prinsă-n sălbăticie n-are pereche !
— Aşa e ! dădură ceilalţi din cap. Numai că puţine rezistă. Şi cîte poţi prinde? Lui Beranek îi place ca puii să-i luăm din cuib. E mai sigur.
— Da' eu tot aş zice că . . . Mai degrabă să creştem mai puţini . . .
— Asta să i-o spui lui Beranek ! rîseră ceilalţi trei. Spune-i-o !
Puteam ghici după glasurile lor că nu pricep nici măcar cît Lilik dispoziţiile Direcţiei generale. Deşi, dacă li s-ar fi oferit ocazia să-şi spună părerile — ar fi avut ce spune !
— Sînt buni şi ăştia crescuţi în casă, numai că mereu trebuie să stea cineva la tîrtiţa lor. Da tot nu le place lupta îndîrjită. Cum dau de greu, se şi grăbesc să se-ntoarcă la mănuşă, cată să-i îndemni iarăşi. În schimb, Diana ! O dată s-a dus de nu s-a mai întors trei zile, toată burta îi era numai răni . . . a aranjat totul frumuşel, pe căciula ei.
Brusc amuţiră, neîncrezători: oare şi eu sînt de aceeaşi părere? Sau îi ţin parte lui Beranek ! Lui Beranek nu-i prea plac exemplarele astea singulare. Se-nvaţă după ele şi celelalte — şi-atunci, ce se alege? Anarhie, ca în rezervaţii? « Nu avem nevoie de eroi care să acţioneze de capul lor » — îi transmisese o dată lui Lilik. De-atunci şi băieţii îşi măsoară mai mult vorba; nu pot şti niciodată dacă vreunul din vizitatorii neaşteptaţi nu e inspector, « hingher » (cum îi spun între ei) — aşa că-i mai bine să-şi înghită cuvintele şi părerile. Acum prinseseră oarecare curaj datorită faptului că locuiam în colibă, faţă-n faţă cu Diana — semn că stăpînul lor avea totuşi încredere în mine.
În seara asta Lilik nu era acasă, pornise călare încă de dimineaţă la F., să comande belciuge noi pentru şoimi. Ne găsi acolo, lîngă foc. Coborî cu un salt de pe sur, şi lăsă calul să pască în voie pe întuneric. Apoi, după o vreme băieţii plecară unul cîte unul. Lilik se aşează pe buşteanul de hăcuit hrana; se întoarse spre mine cu aerul că n-ar mai vrea să se ridice de-acolo niciodată. Mi-a destăinuit că a întîlnit-o pe Diana, şi şoimul l-a recunoscut; fireşte, nu înţelegea asta în sensul strict al cuvintelor, dar credea cu toată seriozitatea.

•

Făcuserăm treburile pregătitoare încă din zori. Lilik cosise ca la o căpiţă de iarbă, din care am mărunţit o parte, cît pentru doi saci mai mici. Cîteva glugi de pînză, cîteva tulpini groase de trestie, întregeau cele de trebuinţă, apoi ne-am încărcat spinările cu ele. La urmă, am luat cu noi şi trei porumbei vii. Lilik nu se zgîrcea niciodată cu animalele de momeală, prefera să aibă la-ndemînă şi rezerve. Adesea e chiar necesar să dai drumul cîtorva ca pradă, întotdeauna exact acolo, fireşte şi a doua zi, şi a treia zi cîte una — pînă cînd bănuielnicul şoim sălbatic se obişnuieşte cu acel loc, ca peştele cu zona unde i se pune hrană.
Între crîngul Bizei şi canalul Arkus se întindea o surpătură mlăştioasă. Acolo îşi petrecuse după-amiaza Lilik cînd se întorsese de la F. Adesea i se întîmpla să se abată anume din drum; îmi povestea că în asemenea prilejuri îl stăpîneşte o stranie senzaţie ca de foame, şi nu poate, nici nu vrea să lupte împotriva ei. Foamea asta nu l-a înşelat încă niciodată. După părerea lui, acelaşi lucru îl simt şi şoimii cînd zboară descriind cercuri din ce în ce mai largi deasupra întinderii moarte. Ţinta, prada se ascunde pe undeva şi trebuie să apară; chiar dacă nu e prin

https://biblioteca-digitala.ro

apropiere, o va atrage ceva încoace. Cel puternic îl atrage pe cel slab, lipsa de suspiciune nu e unanimă — frica ţine să iasă la suprafaţă. Toate acestea le întărea cu puzderie de exemple; povestea despre porumbei, ciori, stîrci, pe care-i studia în amănunt. Prudenţa lor e uneori atît de absurdă încît aproape că s-ar putea măsura cu curajul orb; iar asta nu mai ţine de voinţa lor. E o reacţie a firii, a naturii. Obişnuita lecţie de înţelepciune din zori a lui Lilik mă impresionase de data asta foarte mult. Ce-ar fi dacă aş ieşi şi eu la surpătură, dacă m-aş duce acolo şi-aş aştepta ceasuri în şir nemişcat, şi deodată să dau ochii şi eu de foarte aproape cu legenda adevărată?

L-am întrebat pe Lilik ce-ar zice de asta. Îl surprinse.

— Da — mi-a spus — fă-o, dacă doreşti chiar atît de mult. Dar nu e o distracţie prea plăcută . . .

Locul lui de pîndă, surpătura, nu mi-l putea lăsa însă . . . doar am să-l înţeleg, ieri o întîlnise acolo pe Diana, pînă şi glasul îi era aidoma ca al Dianei ! Era o şoimancă de doi ani, uriaşă, cu aripi ce-i depăşeau coada, cu cap mic şi nobil, cu ciocul ca muchea unui baltag. Tocmai îşi făcea nevoile într-o băltoacă şi cînd l-a zărit pe Lilik, a ţîşnit în înălturi cu rotiri spiralate. Lilik s-a retras îndată la pîndă. Şoimul a coborît pînă seara încă de două ori în acelaşi loc; de asta era atît de urgentă expediţia noastră: voia să-l prindă în pripă, pînă nu-şi căuta alt loc.

Locul meu de pîndă l-am stabilit dincolo de canal; am scobit o albie în pămînt, între două smîrcuri. Din batista mea am improvizat o mască — aşa m-am întins pe jos. Apoi Lilik m-a acoperit cu iarbă cosită, nelăsîndu-mi afară decît mîna înfăşurată în cîrpe. M-a sfătuit să răsuflu egal pe ţeava trestiei, altfel obosesc repede. La urmă îmi puse în mînă un porumbel alb cu pete negre, pe care să-l rotesc cu grijă, ca să se zbată singur, nu să aştepte să-l scutur doar eu; iar dacă-l atacă şoimul, să-l înhaţ de picioare, cît mai de sus — poate am noroc. Şi să-l strig îndată. Apoi plecă să se « îngroape » şi el.

●

Tropotul cailor se îndepărta tot mai mult. Mă cuprinse o căldură sufocantă, ceea ce mă cam nelinişte a. Albia, locul acesta de pîndă camuflat îmi ajungea exact de la creştet pînă la tălpi, iar deasupra mea — o perspectivă moartă: cerul neted, tăvălugit pînă la transparenţă; nicăieri întrerupt, nicăieri boltit, prerie fără umbră, vibrînd palid. Eu eram singurul ochi în această pustietate, în rest numai un gol suspendat şi totuşi ţesătură de păianjen: toate se prind în el şi toate-s cuprinse de la începutul-începuturilor în el. Izolarea e doar o falsă independenţă — cerul se roteşte în ochii mei nemişcaţi, în pupile. Şi rînd pe rînd trec vedeniile golului; fiecare se împodobeşte cu clipele uitării, fiecare se admiră în singularitatea ei, îmbrăcînd o clipă, cît un scurt fulgerat, cîte-o mască fugară: cînd o rîndunică, cînd o ciocîrlie, cînd un uliu — şi totuşi implacabil aceleaşi, dispărînd în sclipirea irizărilor albastre. Cele două prerii, cea de jos şi cea de sus, se topesc una în alta, porumbelul meu pluteşte liber undeva şi legendara Diana se zbate în mîna mea înmănuşată — da, ar putea fi şi aşa, e acelaşi lucru . . .

Mi-am aruncat ochii spre soare. Cîte ceasuri să se fi scurs — patru? Porumbelul moţăia din cînd în cînd toropit, cu ciocul căscat pe jumătate — şi eu aş fi vrut o picătură de apă ! Nu-i uşor să-l ţii într-una în mînă, şi asta cere un sacrificiu. Greaţa e mai greu de suportat decît frica. Porumbelul nu se mai temea; dacă nu l-aş fi strîns cînd şi cînd de vîrful picioarelor îndată s-ar fi pleoştit şi-ar fi închis ochii; cred că dacă-i dădeam drumul, nu şi-ar mai fi luat zborul. Încet-încet am început să-mi pierd speranţa; calmul porumbelului mă paraliza. Mă încercau crampele — ca nişte duşmani. Oare Lilik o fi avut vreodată senzaţia asta? Înregistram toate

https://biblioteca-digitala.ro

amănuntele, de parcă le-aş fi privit printr-o lupă. Cam pe la ceasurile unsprezece săgetă pe deasupra mea ca fulgerul o umbră; la început de surprins ce eram, apoi mînat parcă de o nevoie enervantă, am început să zgîndăr porumbelul, pentru a da din aripi. Nu peste mult, în înalt apăru un punct cît pumnul. coborînd în cercuri mici, apoi, ca o piatră, ţişni în jos perfect vertical, drept spre faţa mea. Neapărat trebuia să-mi ţin ochii deschişi. Porumbelul se tot avînta în sus, cu capul aţintit spre cer. În clipa următoare două aripi larg deschise mă acoperiră în umbră şi-am simţit o lovitură puternică în stomac. Simţeam cleştele ghearelor pe porumbel, tot mai strîns, şi-am auziti vaierul lui sfîşietor. Mi-am desfăcut brusc degetele şi-am înhăţat picioarele ce frămîntau porumbelul. Pasărea dădu să zboare îngrozită, smulgîndu-mi şi braţul după ea, aproape să mă ridice din covată, cînd m-am ridicat brusc — prada era un uliu tînăr, de poiană, ochii lui galbeni se căscau holbaţi la mine. Mi se aşezase pleoştit pe braţ, absolut nemişcat de spaimă. Nemişcarea asta mă umili, şi deodată îmi destrămă chinga crampelor; uşurat, i-am făcut vînt păsării, cu gestul pe care-l văzusem la Lilik cînd le făcea vînt şoimilor. În cîteva clipe uliul dispăru din raza ochilor mei. Porumbelul zăcea pe iarbă cu capul căzut într-o parte; am tras pămînt peste el şi l-am lăsat acolo. Pe Lilik l-am minţit că mi-a murit în mînă.

El ieşi din covată abia spre prînz; îi dăduse tîrcolale un vindereu, dar îl alungase chiar Lilik. Diana nu se arătase.

— Are să-mi pice ea la mînă odată, se consola singur. Dacă nu ea, puiul ei . . .

Era neclintit în credinţa lui.

●

De două zile e o căldură înăbuşitoare. În asemenea zile întotdeauna se întîmplă ceva enervant, ceva sîcîitor, care mai apoi se lipeşte de tine ca o căpuşă şi nu te mai poţi descotorosi. Apa lacurilor e metalică, tulpinile elastice ale trestiilor par lemnoase, ţepene; parcă te invită să le vezi şi tu aşa, lipsite de expresie — printre două cîrduri de vulturi aşternuţi pe burtă, cu ochii mijiţi. Vîntul nu se clinteşte. Brusc, fruntea ţi se îmbrobonează de sudoare, care-ţi lunecă sub ochi şi ceasuri întregi te tot usturã locul, deşi nu mai e nici urmă de ea. Adineauri trecuse pe-aici şi Teréz, ţinînd pe braţ o papornîţă acoperită cu o maramă, de sub care se auzea un scheunat slab. Unde-o fi acum? Umblă liniştită printre colivii, pînă şi pe căldura asta ştie exact ce are de făcut, de parcă nu s-ar putea întîmpla nimic neaşteptat. Şi chiar dacă se întîmplă, ea întinde mîna şi drege tot. Deşi nu e chiar atît de uşor.

Lilik îi pîndeşte pe puştii vagabonzi jumătate de noapte; de data asta doborîseră tabla cu capul de şoim, nu se mulţumiseră să azvîrle cu bulgări de pămînt în ea — dar oare să fi fost chiar nişte puşti? Oamenii de la gospodăria alăturată habar n-au de nimic. « Avem noi destule griji — mormăie — la noi noaptea e linişte, tocmai copiii să nu doarmă? » Nimeni nu poate fi tras la răspundere pe drept. Dar Lilik ştie că de obicei căruţele cu gunoi trec la cele mai nepotrivite ceasuri pe-acolo şi sperie înainte de vreme păsăretul — şi el e silit să se îngrijească de toate. N-are însă de ales. Iar pe Beranek nu-l interesează mărunţişurile. Un singur lucru e important pentru Beranek: ca numărul picioarelor de stîrci şi ciori să nu scadă.

Teréz e străină de necazurile acestea. O cunosc de zece zile, dar mi se pare din ce în ce mai lipsită de personalitate. O privesc cum curăţă coteţele — nici superficial, nici temeinic; aşterne doar atîtea paie cît e necesar; cînd vede că păsările s-au cuibărit în colţurile murdare, le lasă aşa; după un timp tot acolo se retrag. Nu se omoară să facă ordine mai serioasă nici măcar în jurul casei. Ba mătură ici, strîngînd o grămăjoară, ba aiurea; mereu găseşti curat numai într-un loc, iar în altul murdar. Şi efectivul coteţelor mereu sporeşte sau scade — Teréz însă îl echilibrează. Chiar

https://biblioteca-digitala.ro

dacă nu se observă, mîna ei e cea care modifică toate. Odată un dihor rătăcit pe-acolo s-a strecurat dracu știe cum la șoarecii albi; fata a observat imediat lipsa. Cîțiva șoareci — din atîtea sute ! Am întrebat-o cum a băgat de seamă. Întrebarea a pus-o în încurcătură, nu se gîndise niciodată la asta. Nu faptul că lipseau nouă șoareci îi atrăsese atenția — ci că toți la un loc erau mai puțini ca altădată. Nu sezisează decît global.

După-amiaza mi-o petrec prin preajma casei; se găsesc și aici lucruri interesante. Camera de locuit e mică și înțesată; lîngă intrare zac saci cu orz și porumb, de grindă atîrnă șei și mănuși de vînătoare, o manta de paradă de culoare bordo, pantaloni vînătorești cu vipușcă, jur împrejur pe pereți desene de păsări, sînt conturate în jurul lor pînă și ramele. Deasupra patului — un cocor împăiat, cu aripile desfăcute. Pe peretele dintre cameră și bucătărie fusese tăiată ulterior o ușă, în linie dreaptă cu ușile celor două încăperi, astfel că cel ce intră pe o ușă poate zări îndată prin cealaltă trestiișul. În continuu e curent, dar așa-i place lui Lilik, altfel se sufocă între cei patru pereți. Prin cele două uși aflate față-n față pătrunde în cameră orice zgomot, țipăt de pasăre, iar după curent îți poți da seama în ce direcție bate vîntul. De parcă n-ar locui aici același om care-și ridicase cealaltă căsuță, coliba înconjurată de șanț. Asta e toată o pană de aripă aerată, îți oferă siguranță prin faptul că e deschisă pretutindeni; cealaltă e o celulă. Încă n-am izbutit să-l cunosc îndeajuns pe Lilik.

Sînt derutat și de Teréz; îi caut colțișorul ei în casă, lucrurile personale, un amănunt ca să trădeze asta, care să fie numai ea, și nu doar o căldare cu tărîțe, un sac cu iarbă, o furcă de rînit gunoiul — dar nu izbutesc să aflu care dintre cizmele de jos sînt ale ei. Trece prin cele două camere de parcă numai întîmplător i s-ar fi ivit în cale; cu fusta sumeasă, ar fi putut trece la fel de indiferentă și prin fața casei. Seara apăru cu un dihor rănit — o rană sîngerîndă pe spinare — și-l bandajă, șezînd pe pat, cu o cîrpă muiată-n lisoform. Apoi îi dădu drumul; dihorul se tîrî fornăind pe podeaua de pămînt, iar ea, cu mîinile lăsate-n poală, îl privea mulțumită. Așa, fără să mai aibă nimic de făcut, fața ei căpătă un aer absent. Mai tîrziu trăsăturile i se înviorară: dihorul își ciuli urechile lîngă piciorul patului și amușină mărunt. Teréz se ghemui brusc lîngă el și-mi făcu semn din cap să viu și eu acolo. Abia putui dinstinge cu urechea zgomotul subteran; mai degrabă l-am simțit cu mîinile.

— Nutrii? am întrebat, căutînd să ghicesc cam cîte or fi.

— Șase femele, un mascul, îmi spuse Teréz, în timp ce cu palma bătea în pămînt, îndepărtîndu-se într-una de pat, pînă la perete.

— Ia vino. . . și ieși în fața casei, unde continuă să bată în pămînt, urmînd exact drumul spre gura vizuinei; după mari ocolișuri ajunse în sfîrșit la platforma de lemn a culoarului acoperit cu rețea de sîrmă. Nu peste mult se urcă pe platformă un trup întunecat, mototol, și se uită țintă la noi. Teréz deschise portița. La început nutria își tot înălță bănuitoare capul, apoi brusc se rostogoli pe iarbă și se opri proptită pe lăbuțele dindărăt. Întîi Teréz țistui din vîrful limbii de cîteva ori, apoi îngenunchie în fața animalului și ciocăni ușor în dinții lui lucioși, gălbui, lătăreți.

— Buni, buni — murmură — buni, buni . . .

Atîta îi spuse, și animalul se tolăni pe pămînt. Dar îndată ce am încercat și eu să mă apropii, o luă la fugă. Alergă pe culoar pînă la trestiiș, unde iar se ridică în două labe, pîndindu-ne nemișcat. Așa l-am văzut pentru ultima oară și așa mi s-a întipărit în memorie: cu trupul lui caraghios oglindit pe suprafața apei. Apoi se aruncă în apă.

Teréz închise ușița culoarului.

https://biblioteca-digitala.ro

— Se împrietenesc foarte greu, îmi spuse. Uneori se supără și pe mine... Știi că obișnuiesc să le visez? și rîse. De lîngă volieră ridică o paporniță pe care și-o puse în cap și se întoarse așa spre mine. În vis, le vîr mereu în paporniță și alerg cu ele pe o pustă mare, nisipoasă . . . dar între timp mă năpădește transpirația că n-am acoperit paporniţa cu o cîrpă . . . mi-e teamă că au să le vadă șoimii. Și atunci mă trezesc. Nu e o prostie?

Înainte de a intra în casă, întinse cu grijă în fața șopronului prelatele folosite contra vîntului; din cotețele pline de bătăi de aripi veneau șuvoaie de duhoare caldă.

— Vezi, despre treburile astea nu visez niciodată, îmi spuse. Nici despre șoimi. Explică-mi, dacă poți, de ce?

Apoi mă rugă să duc niște găteje în casă; ea pînă atunci va scoate cîțiva pești din luntre, pentru cină. Aerul era încă fierbinte și înăbușitor, dar începuse să adie vîntul. În scurtă vreme de-a lungul celor două odăi se stîrni un curent puternic și bucătăria se umplu de fum. Teréz ațîța mereu focul și curăța peștii; în semi-obscuritatea luminată de jar solzii se împrăștiau sclipind. Deasupra lacurilor țîșneau tot mai des fulgere seci.

●

Lilik sosi acasă noaptea tîrziu, ud pînă la piele.

Pe la miezul nopții, întreaga așezare căzu pradă unei asurzitoare ruperi de nori. Mi-a bătut la ușă unul dintre băieți, să alerg îndată; am sărit din pat.

— Unde?

— La crîng !

— Ce s-a-ntîmplat?

— La păsări . . . Le îneacă apa . . . grăbiți-vă !

Și dispăru pleoscăind cu picioarele prin noroi. Trunchiul gol, coapsele i se zăreau albe prin perdeauna ploii — așa că nici eu nu m-am mai omorît cu îmbrăcatul, mi-am tras repede cizmele și m-am repezit după el. Mă cuprinse și pe mine îndată încordarea plină de neliniște dar și ațîțătoare a pericolului. Un singur lucru era cert: exista *ceva* mai important decît orice și orice altceva trebuia lăsat de-o parte orbește, comoditatea, siguranța, pe tine însuți, dimpreună cu antipatiile sau simpatiile tale, pentru că această poruncă din afară însemna o încununare a bărbăției! De-aici, nu mai era decît un pas pînă să încep și eu să mă îngrijorez de soarta șoimilor, să tremur, să mă zbat pentru viața lor, de parcă soarta lor ar fi legată de a mea . . . deși, de fapt . . . Hîrtoapa din dreptul salcîmilor arăta într-adevăr urît; toată apa de pe terenul de lansare se scurgea în ea, apa, de care pămîntul silicos, ca o piele tăbăcită, se scutura azvîrlind-o cu vuiet surd. Abia puteam sta în picioare în bătaia vîntului turbat. Crengile pline de ghimpi ne șfichiuiau într-una spinările, pe alocuri scursoarea neagră ne ajungea pînă la genunchi, ne căutam unul pe altul orbecăind. Fîșii luminoase sfîșiau bezna. Mișcarea unui basorelief — așa arătam; de parcă am fi pășit mereu pe loc. În jurul basoreliefului, strigăte învălmășite.

— Aici, aici !

— Tăiați curelele !

Apoi, mai tîrziu:

— A murit puiul !

Pe neașteptate m-am ciocnit de Lilik; pe ambii umeri avea cîte o pasăre, a treia o ținea pe braț. Cei patru flăcăi apăreau ici-colo, înaintînd anevoios prin apă. Șoimii se zbăteau neliniștiți în curelele lor scurte, dar în același timp erau și disciplinați, așteptau fără bătăi sălbatice de aripi pînă îi lua mîna salvatoare. Lilik îmi încredință doi șoimi tineri care stăteau pe prăjină resemnați, scufundați

https://biblioteca-digitala.ro

pînă la jumătate în apă; în timp ce alergam cu ei, se apucară cu ciocurile de părul meu. Duserăm păsările la sălaşul apropiat al flăcăilor. Coliba nu era mai mare ca a mea, abia aveai loc să păşeşti printre cele patru paturi. Uşa se tot deschidea izbindu-se în perete; şoimii ajunseră rînd pe rînd la adăpost şi glasurile lor umplură odaia; i-am aşezat în şir pe marginile paturilor de fier, unde se liniştiră, cu ochii fixaţi pe lampa cu petrol, ca şi cînd de acolo li s-ar fi sugerat liniştea şi nemişcarea. Abia mai tîrziu am observat-o pe Teréz, bîjbîind prin semiobscuritate; umplea o gazorniţă, de parcă nici n-am fi existat acolo.

Apoi ne-am întors la crîngul de salcîmi, lunecînd şi poticnindu-ne, mereu în pas alergător — era ultimul drum. Ca să fim mai siguri, aduserăm şi puiul de şoim, poate-i doar leşinat — dar era mort. Zadarnic încercă Lilik să-l readucă la viaţă; îl azvîrli sub un pat. Apoi ne-am apucat să-i ştergem cu cîrpele pe şoimi. Cînd nu mai avurăm nici o cîrpă uscată, am sfîşiat un cearceaf. Nu mai distingeam cine mirosea mai intens: şoimii sau noi? Niciodată n-am simţit atîta plăcere să mă lungesc moleşit în pat. În acest timp Teréz ne turna vin fiert în nişte căni mari, albastre, cantitate egală pentru fiecare, apoi scurse apa din cizmele noastre şi ne uscă hainele; orice ar fi făcut în odaia asta plină de şoimi şi înăbuşitoare, avea un aer ciudat, singur, de un familiarism barbar.

În curînd mă turti somnul.

●

Aventura asta neaşteptată, nocturnă, prinse contururi rotunjite încă de cînd eram acolo. Băieţii, dar mai ales Lilik, ştiau să îmbogăţească amănuntele cu o uimitoare participare; şi anume ce-or fi simţit şoimii în ultimele lor clipe, de cînd i-au văzut pe stăpînii lor, — ca şi cînd toate astea li s-ar fi întîmplat sau li s-ar putea întîmpla şi lor oricînd; mereu strecurau între cuvintele lor complicitatea asta. « Dependenţă şi într-ajutorare ». Dar unde şi cum se născuseră acestea între ei — între şoimi şi stăpîni — nu găseau un răspuns mulţumitor. Şoimii ar putea fugi oricînd, şi totuşi n-o fac; se urcă atît de sus încît nici măcar aşezarea nu se mai zăreşte, şi tot se întorc. Să-i oblige oare foamea? Dar nici măcar cînd sînt sătui nu fug. Să fie obişnuinţă? Dar de ce tocmai cu o viaţă ca asta? Lilik mărturisise odată că şoimii îl sugestionează cel puţin în măsura în care-i sugestionează el. Nu e vorba de nici o constrîngere, zicea, asta n-o crede decît un ageamiu. Totodată găsea semnificativ faptul că tocmai puiul murise, acest « gîndăcar » lipsit de voinţă. Datorită ţipetelor lui necontenite, obţinuse o curea mai lungă, pentru a putea ţopăi prin iarbă după lăcuste — iar acum se încurcase în ea, sufocîndu-se singur în apă. Era o nouă ocazie ce i se oferea lui Lilik de a-l cita pe mult îndrăgitul Thaymur: lungimea curelei are o importanţă hotărîtoare. Dacă depăşeşte lungimea normală, în scurtă vreme şoimul nu se va mai mulţumi cu libertatea ce i se dă, se sălbăticeşte, nu-i mai convine ajutorarea reciprocă; crede că poate înfrunta orice şi singur — numai că e prea tîrziu. De-aici nu există cale de întoarcere nicăieri, nici în pustă, nici în rezervaţie. Cureaua e un cadru, e ordine, siguranţă. O dată obişnuiţi cu acestea, nu le mai pot schimba cu altele. În privinţa asta, Lilik nu se considera o excepţie şi nici pe şoimarii lui nu-i socotea altfel, trăia după un program la fel de strict ca şi cel al păsărilor sale; ştia că se poate bizui pe ele, şi viceversa. Puiul de şoim nu avusese încredere că vor veni la vreme să-l salveze şi de asta o păţise. « Da, numai din cauza curelei ! » şi era în stare să discute ceasuri întregi dacă-i mai bună o curea de-un metru sau una mai scurtă.

Apoi continuă să relateze amănunţit ce-o fi simţit Diljahan cînd apa-l potopise pînă la mijloc . . . (în asemenea clipe revezi în gînd, făcînd cale întoarsă, toată ziua, cu cele mai mici amănunte; el pîndise puştii la canal, dar de pe-atunci ştia

https://biblioteca-digitala.ro

că se pregăteşte un cataclism ce parcă plutea în aer; însă cînd va izbucni şi cum? — iată un lucru ce poate pune la grea încercare nervii; apoi aşteptarea pe pămînt — ca şoimul silit să stea pe prăjină — în loc să scrutezi zările călare; apoi fulgerele seci, ceasuri la rînd, liniştea nemişcării aerului, zăpuşeala — furtuna n-o poţi dobori ca pe un stîrc, pur şi simplu nu-i poţi face nimic; apoi întunericul; să adormi cu riscul de a te carboniza oricînd fulgerul; şi apa, pe care plutesc jerbele de pene, de vîrfuri de aripi — pe care ei le-au smuls şi mărunţit, dar acum le aminteşte de neputinţă, pentru că nu pot acţiona; *trebuie să rezişti . . .*)

Fireşte, uneori trebuie să şi plăteşti. Nu peste mult îl urmară pe pui o şoimancă bătrînă (mai treacă-meargă), şi însuşi Diljahan. Amîndouă păsările se prăpădiră în acelaşi fel: o zi şi jumătate zgribuliră pleoştite, cu aripile tremurînd, ciocurile prinseră pete, apoi se rostogoliră de pe prăjină. Pierderea neaşteptată îl întristă foarte pe Lilik. Iar îi blestema pe vagabonzi, de parcă ei ar fi adus nenorocirea; şi parcă în ciudă, îngropă, cele două păsări sub tabla cu capul de şoim.

•

Acum am simţit pentru prima oară nevoia stringentă de a părăsi aşezarea.

Tot se tîrau vraişte în mine zilele petrecute pe pustă — iar acum acest extravagant recviem păsăresc . . . Pentru că Lilik ţinu să-şi pună amprenta şi pe asta. Noaptea am ieşit călări la tabla indicatoare, el, eu şi flăcăul cu faţă de kirghiz, care aducea cele două leşuri cu glugile şi curelele lor cu tot. Fără ele — ziceau şoimarii — nu i-ar îngropa, de ce li s-ar refuza tocmai unor vietăţi care le-au purtat cu credinţă? Şi după ce neteziră mormîntul, duseră şi caii acolo să bătucească pămîntul cu copitele, pentru a nu se mai observa nimic; în asta a constat toată ceremonia. Fără să vreau m-am retras ceva mai în spate, ca orice nechemat, străin de familie, atît de tare m-a tulburat această aspră manifestare de afecţiune. Nu pentru că m-ar fi dezamăgit Lilik (în fond, era consecvent, înfiorător de conscevent) — dar nu mă puteam stăpîni să nu mă gîndesc cu emoţie la puiul de şoim care zile întregi se împuţise lîngă casă, pînă în sfîrşit să le dea prin cap să-l îngroape. Pur şi simplu uitaseră de el.

Dar îmi atrăsese atenţia şi altceva, aproape un nimic.

Dimineaţa răscolisem toată coliba după ustensilele de ras. Ţineam bine minte că le folosisem şi în urmă cu o zi, dar nu erau nici pe poliţă, nici pe tocul geamlîcului; în cele din urmă le-am găsit în rucsac, împachetate cu grijă, ca pentru drum. La prînz i-am povestit Terézei ce-am păţit — şi mi-a răstălmăcit povestirea pe loc.

— Vai, ce repede te-ai plictisit de noi ! îmi spuse zîmbind şi-mi umplu cu vîrf farfuria. Cu ce tren pleci?

— Poate cu cel de dimineaţă.

— Nu vrei să mai amîni cu o zi? Am călători împreună. Tot vroia Lilik să te cheme.

— Pe mine? Unde?

— Cum, nu ţi-a spus? Să adunaţi pui. Chiar acum a sosit o telegramă de la Beranek. Aşteaptă un pic ! şi căută telegrama.

Scurta dispoziţie îl trimitea pe Lilik undeva la o rezervaţie dintr-un judeţ nordic.

— Ei, nu te tentează? Tot eşti pregătit de drum . . .

Mă aflam într-o asemenea stare de spirit încît pînă şi această înţelegere întîmplătoare mi s-a părut anume pusă la cale. Totuşi, n-am refuzat invitaţia; aşa cel puţin puteam lua trenul fără a mai fi silit să dau explicaţii — şi poate că fără această soluţie călătoria mea n-ar fi întreagă.

În zori, lăsaserăm în urmă crîngul de salcîmi şi terenul de lansare. Prin ceaţa zdrenţuită se strecurau încă fulgerări piezişe, deasupra mlaştinilor

https://biblioteca-digitala.ro

zbura în zig-zag un nagîț — un *staccato* cunoscut, care ne însoți pînă la gară. A fost uvertura, după care își luă stîngaci la revedere. Glasul său straniu și subțire, slab, nu-mi ieșea din urechi, de parcă ar fi ținut să se contopească în zgomotul ritmic al roților de tren pentru a-l duce cu mine ca pe-o merinde de drum. La început am rămas mirat; așadar nu ochii neclintiți și atenți mă vor urma, capetele mute ale șoimilor, întoarse după mine? Nu privirile sticloase din voliere? Și nu numai ele . . . Liniștea grea în care era scufundată așezarea, se dovedi în curînd mai intensă decît țipetele nagîțului; străbătînd albia seacă a lacului începură să mă enerveze în egală măsură amîndouă, atît de deplin se întrețeseau.

Pe Lilik îl enerva curiozitatea călătorilor, așa că preferă să ne săltăm bagajele într-un vagon de vite. Apoi urcarăm și noi acolo. Papornițele și coliviile ocupară un colț întreg. Două colivii erau goale, în ele vor ajunge puii. În celelalte aveam porumbei vii, cobai, merinde de drum.

— Puii de șoim — se apucă să-mi explice Lilik (și cu asta găsi o temă cu care să umple plictisul drumului) — trebuie îndopați mereu; ceea ce la om ar fi douăzeci de ani, la ei corespunde cu trei-patru ani, în care se dezvoltă deplin; dar pînă atunci nu trebuie să faci economie la nimic ! În timp ce-și bălăbănea comod picioarele afară din vagon, îmi înșiră cu precizia unui gastronom ce hrană folosește la dezvoltarea ciocului. Controlorul zăbovi ceva mai multișor la noi, să admire cobaii. Mai tîrziu, cînd rămaserăm singuri, Lilik îmi povesti că odată, tot așa, i se alăturase un flăcău — îndrăgind puii de șoim, aceste vietăți pestrițe.

— Dar am pățit-o cu el — îmi spuse — mereu se zgîrcea cu ei. Am fost nevoit să renunț la el.

●

Noaptea am petrecut-o la M., în gară. Lilik s-a instalat îndată pe o bancă. Legă întîi coșurile cu o sfoară, se înconjură cu ele ca într-o cetate, apoi capătul sforii și-l răsuci pe încheietura mîinii și în cîteva clipe adormi. O locomotivă scundă, de manevră, trecea într-una de colo-colo, trăgînd vagoane goale, care parcă s-ar fi urmărit una pe alta. Mai păstram în mine oglinda zilelor trecute, și urmăream pe un ochi de geam acest du-te-vino încărcat de fluierături și lumini. Dar nu se întîmplă nimic deosebit, vagoanele se înșiruiră mătăhăloase pe liniile secundare. Lilik dormi adînc pînă dimineața.

●

A doua zi pornirăm mai departe cu decovilul iar pe la prînz am ajuns la S., un mic sat de deal, cu case prăpădite, teșite, de-a lungul unui drum de țară pavat cu piatră de rîu. La marginea drumului un Crist de tablă, cu vopseaua sărită. (Lilik îmi făcu cu ochiul: ce-ar zice ăștia dacă într-o noapte aș picta-o acolo pe Diana? *Horus* . . . da, alea da vremuri eroice ! Epoca de aur. Îi așezau statuia în sfintele piramide. Acum toate trebuie să le învățăm din nou.) Garduri nu prea zăream nicăieri; unde se aflau totuși, erau năpădite de bălării, « pălane » scunde, pînă la brîu. Pe acoperișuri atîrnau lesturi de pietriș. În livezi, pomi betegi, chirciți; solul nisipos soarbe repede apa ploii. De la gară pînă-n sat n-am întîlnit decît doi-trei oameni. Caprele pășteau în voie, dar fără a îndrăzni să se apropie de noi; una cu pete brune își tot smulgea încăpățînată sacul legat de uger. Brusc, apăru un copil și începu să azvîrle cu pietre în capră.

— Las-o . . . las-o ! . . . și o tot îndemna să pască.

Dincolo de ultimele case ale satului peisajul se schimba pe neașteptate. Ici-colo se sumețea cîte un brad sau mesteacăn, pe costișele ferite de vînt se ițeau tufe de alun — ca și cînd ar fi venit aici ca semne de reper. Apoi, ceva mai departe, între două dealuri golașe, se deschise în fața noastră pădurea deasă, tăiată de văi.

https://biblioteca-digitala.ro

Ne-am prezentat la direcţie. Un castel de pe vremuri. Linişte; un parc îngrijit, cu gazon, copaci răcoroşi, cu coroane bogate. În biroul directorului, harta rezervaţiei ocupa un perete întreg. Pe ea, cercuri de diferite culori, steguleţe: labirintul schimbător, după anotimpuri, al drumurilor străbătute de sălbăticiuni, locurile de pîndă din luminişuri, stîncile expuse, peşterile, bîrlogurile, cuibarele — toate acestea figurau pe hartă; îndată ce se schimba ceva afară, se consemna şi aici. Dar cam asta era tot. Aici le ţineau doar socoteala, întocmeau situaţii, separat exemplarele femele, separat masculii, la vietăţile mai importante, apoi media mortalităţii şi înmulţirii, — dar nu împuşcau nici măcar corciturile. Trebuiau să dispară singure, la fel cum putrezeau şi copacii smulşi de vînt, acolo unde s-au prăbuşit. Această ordine de alt soi îl enervă din prima clipă pe Lilik, nu se putea orienta ca acasă, la aşezarea lui.

— Să umflăm odată puii şi hait, acasă ! îmi spuse cînd coborîi din vagon.

●

Prima gară era Dereskő.

Călăuza noastră — un bătrîn, pădurar pe nume Mohay — se ocupă o bună bucată de vreme, mai mult de foxul lui decît de noi. Nu era chiar ursuz, dar lesne se putea observa că nu face o treabă pe placul inimii sale. Lilik îl porecli « magaziner » — « unul ca ăsta e fericit doar cînd nu i se termină rezervele . . . mai bine să moară şoimii aici, decît să fie silit să dea din ei. » Avea şi el un pic de dreptate. Mohay era mîndru că ştie toate cotloanele, care vietate pe unde se află, cîte exemplare sînt şi cîte vor fi — trăia doar în miezul acestei rotiri mereu înnoite. (Cred că nu era o pasiune mai prejos decît sporirea şoimilor şi picioarelor de ciori, dar toate acestea nu izbuteau să îndepărteze răceala dintre noi.) Încă de la pornire bătrînul zîmbise văzînd binoclul atîrnat de gîtul lui Lilik.

— Atît de tînăr şi-ai şi luat aşa ceva? . . .

Dar Lilik nu-i făcuse jocul; ştia din experienţă că ochii iscoditori ai şoimilor recunosc îndată pe omul străin — aşa că-i mai bine să pîndim de la o depărtare respectabilă unde-şi duce găinuşa hrana.

Urcam pe o viitură abruptă, printr-un ariniş; cîte un arin prăbuşit putrezea roşietic pe monotonia verde. Mai sus, un deset de carpeni ascundea bîrlogul unor vulpi. Foxul se opri adulmecînd, dar Mohay îl îndemnă, mormăind, să-şi vadă de drum. În desiş se zărea o cărăruie şerpuitoare, cît un lat de om, cu crenguţe rupte pe-o parte şi pe alta — scurtătură de cerbi, proaspătă. (Mohay ne şi spuse îndată că e « proaspătă », pentru a-şi memora şi acest drum.) Şi mai încolo se ivi un luminiş în pantă, în mijlocul căreia un trunchi ruginit de brad zăcea întins, cu ramurile goale, ca o balenă cu carnea mîncată de peşti.

Legătura de funie grea, lungă de vreo cincizeci de metri, o duceam cu schimbul.

— O să ajungă?

— Poate că da . . . — mormăi Mohay, tăind printr-un hăţiş sălbatic. De-aici se poate vedea bine . . .

Dispăru din ochii noştri; nu mai auzeam decît crengile ce-i trosneau sub paşi. Ne aştepta pe un dîmb de unde se zărea toată valea; drept în faţa noastră se înălţa alburiu vîrful Dereskő — nici că ne puteam dori un loc de pîndă mai ideal. O masivă familie de stînci; peretele central era plin de cute, înălţîndu-se din coasta muntelui ca o burtă sfredelită; în jurul lui, ca nişte odrasle, stînci masive, răsfirate ici-colo. De pe cîte-o muche de stîncă valea putea fi ţinută sub ochi în toată lungimea şi lăţimea ei — admirabil loc de pîndă. Lilik arătă în sus: partea de mijloc a peretelui central era acoperită de trunchiuri înalte, cu coroane dese

https://biblioteca-digitala.ro

ce acopereau bine intrările sau ieşirile păsărilor; dacă ar simţi vreun pericol, putem să-i tot pîndim pînă noaptea să vedem unde duc hrană la pui.

— Nu-i o treabă prea uşoară . . .

— Au şi ei minte ! spuse Mohay.

— I-ai dibuit pe unde stau?

— Pe stînca a bătrînă . . . pe undeva pe-acolo-şi au cuiburile. (Sau poate că ştia exact unde?)

Lilik nu mai stătu la tocmeală, se întinse pe burtă şi duse binoclul la ochi. Descoperi cîteva urme mai albe pe perete dar era prea puţin: poate că şoimii nu mergeau acolo decît pentru a-şi piguli penele sau a-şi face nevoile; sau pur şi simplu nu erau decît « observatoare »? Ne-am pregătit ca pentru cîteva ceasuri de pîndă. Undeva, puii aşteptau la fel de tăcuţi. Orice încercare de a hrăni puii însemna un risc. Şoimul-bărbătuş întîi trece în revistă de la o înălţime ameţitoare tot terenul; dacă ar cobori mai jos ar trăda zona pe care-o ocroteşte — aşa, e doar un punct neclintit, cu o privire de străjer. Găinuşa aşteaptă răbdătoare un semn: poate porni . . . acum?

Soarele pătrunse în valea îngustă; încet-încet şterse micile umbre tremurătoare de pe frunze, pînă la poalele pădurii. Valea parcă se deschise; ne retraserăm în desiş.

Mohay îşi hrăni foxul în tăcere, cu coajă de pîine.

În înalt, punctul se mişcă, lăsîndu-se apoi în jos, dar nu spre peretele central, ci spre noi. Era un *peregrinus* voinic, iute ca fulgerul.

— Ne-a observat . . . — spuse Mohay uitîndu-se în sus.

Lilik nu credea

— Ne-a observat, repetă Mohay.

Îndată se ivi şi găinuşa, iar acum se roteau amîndoi în jos şi se stabiliră pe unul din buchetele de stînci din apropiere. (Să fi greşit totuşi bătrînul?) După puţin timp găinuşa se lăsă pe-un perete în jos, se strecură înăuntru într-o bortă acoperită de o cornişă şi îndată se auziră piuituri de pui. În acest timp, bărbătuşul aştepta rotindu-se pe deasupra; la un moment dat trecu şi pe deasupra noastră, foarte jos — chiar atît de încrezător să fie?

Apoi dispărură iar împreună la cotul văii.

Lilik lăsă jos binoclul, victorios.

— Nici acum nu crezi?

Mohay dădu din umeri.

— Aşa o fi. Da anul trecut n-aveau cuib aici.

●

Lilik se căţără pînă la crăpătură, dar se întoarse repede; avea în mînă doar un şoarec sfîşiat, pe care-l găsise pe cornişă. Nici urmă de cuib. Găinuşa sacrificase pînă şi prada destinată puilor, pentru a putea zbura de acolo cu ciocul gol — după ce se prefăcuse că-şi hrăneşte odraslele.

Şiretlicul ăsta îl înviorase brusc, nu era supărat, mai degrabă abia acum începea să-l înfierbînte surdul duel. Măcar un pui de le-ar putea răpi, măcar unul ! Ăştia nu încape îndoială că au moştenit un sînge sănătos !

— Adevărat, moşule?

Dar Mohay nu se înmuia de loc; primi cu indiferenţă pînă şi aluziile la faptul că avusese dreptate. A avut dreptate? Păi, face şi el ce ştie, noi n-avem decît să ducem puii (cît mai degrabă). Fireşte, numai cîţi permite Beranek. În orice caz, ne sfătuia să nu căutăm un alt loc de pîndă, să rămînem în apropierea stîncilor: om vedea ce mai sînt în stare să născocească păsările alea ! Lilik i se supuse cu plăcere.

https://biblioteca-digitala.ro

Rămaserăm la pîndă.
Am aşteptat vreme îndelungată. Deodată Mohay ne făcu semn. Găinuşa apăru iar singură şi aşeză iar ceva în scobitură. O urmărirăm cu binoclul.
După vreun ceas şi jumătate repetă zborul, dar de data asta fără hrană, şi începu să se salte pe loc cu aripile desfăcute, imitînd cît mai tare glasurile puilor, ca să se audă pînă la noi.
În sfîrşit, a treia oară apăru şi şoimul-bărbătuş. Nu se lăsă pe stîncă. Ţipînd, dădu ocol stîncii, se roti în faţa cornişei, dar atît de furios, cu o suspiciune atît de sălbatică, încît mai-mai să credem că tot acolo e cuibul.
Dar demonstraţia lui exagerată, nervoasă, îl trădă. Brusc, ne întoarserăm capetele toţi trei spre bătrîna stîncă frontală. Găinuşa — aflată în dreptul peretelui înalt — tocmai dispărea într-o crăpătură.
Nu mai putea amîna, era pe la prînz, de asta făcuseră tot teatrul acela. O singură zi de-i lăsa fără hrană, puii se prăpădeau.

●

Lilik îşi desenă cu exactitate pe pagina unui carneţel crăpătura stîncii, stabilindu-i, cu ajutorul binoclului, poziţia între multele crăpături asemănătoare şi abia după aceea pornirăm spre bătrîna stîncă. Restul era o treabă uşoară, de făcut pe-ndelete. Timp de trei săptămîni puteam veni oricînd şi tot n-ar fi fost tîrziu. Nu stăpîneam decît un singur punctişor din masiva stîncă, dar ni-era deajuns. Puii nu aveau cum să se mişte de acolo. Puteam veni şi în ultima zi, cele două păsări n-ar mai bănui nimic. Prînzirăm cu poftă. Lilik se mai şi întinse un pic la umbră, să doarmă. Mohay însă îl grăbea morocănos:
— Eh, începem o dată?

●

Ne apropiarăm de cuşma stîncoasă dinspre creastă, înaintînd pe o tăietură de lăţimea unui răzor. Sub noi, peretele central cădea abrupt, pierzîndu-se în desişul frunzelor. Pe harta improvizată era notat cu roşu pe unde trebuia să coborîm. Cum pe creastă nu era nici un copac, ne înfăşurarăm funia pe umăr şi spinare, apoi se pregăti şi Lilik, legîndu-se cu ea; pe braţ i se clătina coşul cu aşternut moale. Îmi aruncai ochii în jur — cu senzaţia că lipseşte totuşi ceva. Curioasă, o gaie roşie ţîşni de undeva şi începu să se rotească la cîteva sute de metri de noi. Martor dezinteresat, nu scotea nici un sunet. Deasupra văii vibrară două flăcări albastre — în sfîrşit! Cei doi şoimi ţîşniră în jos din înalturi, tăind spre creastă. Gaia continua să se rotească.
Lăsarăm în jos funia încet, palmă cu palmă.
Şoimii zburătăceau cu vaiere ascuţite prin faţa peretelui stîncos.
Îndată auzirăm strigătul lui Lilik şi simţirăm funia întinsă la maximum.
— Desfăşuraţi mai repede!
Mohay bănui ce s-a întîmplat.
— Poate orbi foarte uşor din asta, spuse.
Nu-l înţelegeam.
— Din ce?
Foxul stătea întins pe burtă la buza stîncii şi se uita în jos, apoi se retrase pleoştit lîngă stăpînul său şi se culcă.
Pe neaşteptate, şoimul-bărbătuş apăru la muchea stîncii, venind din jos, şi se îndreptă cu arpile larg desfăcute spre noi, scoţînd vaiere furioase. Foxul se ghemui schelălăind între noi. Ghiarele azvîrlite în jos smulseră pălăria din capul lui Mohay.
Simţirăm, după înmuierea funiei, că Lilik a ajuns la ţintă.

https://biblioteca-digitala.ro

De jos se auziră iar alte vaiere, apoi strigătul lui Lilik, că-l putem trage înapoi.

Cele două păsări nu-l slăbiră o clipă, urmîndu-l pînă la muchea stîncii cu asalturile lor disperate. Nu se îndepărtară decît atunci cînd, scăpînd de povara trasului, ne-am scos batistele și-am început să le fluturăm. Asta îi sperie brusc și zburară spre creasta de vizavi.

Lilik ne arătă, aproape mîndrindu-se, cum l-a spîrcîit găinușa cînd s-a apropiat el de cuib: cămașa îi era toată umedă, strălucind în toate culorile.

— Bine că nu m-a nimerit în ochi! spuse în timp ce se ștergea.

Mohay se aplecă spre coș.

— Cîți ai lăsat în cuib?

— Unul.

Bătrînul nu scoase nici un cuvînt.

Pe așternutul de paie, cu gurile larg deschise, zgribuleau doi pui albi-gri, cu capete golașe; auzeau vaierele tot mai îndepărtate ale șoimilor, dar se și apucară să ne ciupească de degete, crezînd că le oferim bucăți de carne.

În următoarele cîteva zile jefuirăm încă șase cuiburi, cu același succes.

●

Apoi ne-am întors spre casă; pînă la M. am călătorit împreună; de acolo, eu am luat acceleratul de capitală. Lilik răscoli toată garnitura pînă să găsească în sfîrșit un compartiment gol; acolo ne retraserăm cu coșurile noastre umplute (și golite). Se instală îndată și se lungi pe banchetă, pentru a-i alunga pe călătorii ce deschideau ușa; luă în primire compartimentul cu o grabă ca de puști. Eu însă nu-i mai ajutam decît din politețe, se terminase drumul nostru comun. Nu mai era decît o călătorie în care companionul putea fi și altcineva. Ca și cînd ne-am fi nimerit împreună, el mergînd undeva, eu altundeva . . . — iată ce-mi spuneam. Și încercam să-l privesc cu ochii unui străin, de parcă l-aș fi văzut pentru prima oară.

Ca o ultimă surpriză, Lilik îmi arătă o altă față, nouă: a copilului. Fiecare cuvînt era numai proiecte, planuri; îmi descria soarta puilor de șoim. Cum îi va învăța, cu ce dresură, și la ce! În trei luni vor deveni adevărați tovarăși de vînătoare. Dar pînă atunci! Numai grijă și-o ocrotire permanentă. Și, firește, și bucurie. Dacă i-aș vedea ce neputincioși sînt în primele săptămîni . . . ca sugacii. Mereu și-ar vîrî ciocurile în părul stăpînului lor și la subsuoară, atît de dornici sînt de căldura și mirosul trupului. Și așa ceva nu se poate uita. E o legătură ce răsplătește orice osteneală, oricîte zile irosite cu ei.

— Ai să vezi — la toamnă n-ai să-i mai recunoști! Am să-i duc la demonstrația cea mare . . .

Și ochii îi străluceau de mîndrie; căci asta era, da, acum știu, asta era pentru Lilik Mulțumirea cea mare, demonstrația festivă pe care-o organiza în fiecare toamnă Centrala. Această zi unică îl făcea să uite pînă și batjocura puștilor, ura și neînțelegerea — acea zi unică, aparte, cînd mii de oameni aplaudă după cîte un exercițiu de dresură, și ei, îmbrăcați în strălucitoare haine de paradă, străbat gazonul stadionului sub fluturarea drapelelor . . .

Iată la ce visa acum Lilik, în timp ce-i hrănea pe cei doi pui nătăfleți. Adică să nu aibă succes? Nici prin cap nu-i trecea! Fiecare mișcare a exercițiului e verificată și de mare efect, mulțimea e cucerită imediat. Numai să fie executate precis, disciplinat, și aplauzele nu se lasă așteptate.

Iată ce scrie Thaymur despre demonstrații:

« Înainte de toate e parada șoimilor și ajutoarelor lor. Călăreții pătrund pe teren în grupuri perfect aliniate, în rînduri strînse, la trap. Trapul, cu cît e mai lent, cu atît e mai impresionant. În fața tronului Căpeteniei salută fiecare pe rînd: se

https://biblioteca-digitala.ro

înalță capul, apoi întindem drept înainte brațul pe care ținem șoimul. Șoimarul căruia îi vine rîndul la demonstrație, se apropie tot la trap, dar drept pe la mijlocul terenului. Apoi și el se întoarce spre tronul Căpeteniei. Se oprește la douăzeci de metri și privește timp de o jumătate de minut țintă la Căpetenie. Apoi își saltă ușor capul și întinde înainte oblic brațul pe care ține șoimul. În clipa aceea șoimul bate de trei ori din aripi. După trei jumătăți de minut, brațul și șoimul revin la poziția inițială. După treminarea exercițiului, urmează un tur de onoare, apoi iar salutul de onoare din fața tronului ».

— Vezi bine că șoimilor le place așa ceva — comentă Lilik rîzînd — cînd răsună fanfara, flutură steagurile. Și mai e și-o gustărică pe gratis . . . Doar în cursul săptămînii strîmbă din nas. Păi, încearcă de te înțelege cu ei !

Și adormi fericit, satisfăcut, în compartimentul tot mai întunecat. Desigur, intra la trap, călare pe surul lui, în incinta stadionului, punînd-o să zboare pe Diana.

L-am sculat abia în zori, cînd ne-am apropiat de M. S-a despărțit de mine bărbătește, cu cîteva vorbe zgîrcite.

— Ești binevenit oricînd, mi-a spus, strîngîndu-mi mîna energic. Și vino la demonstrație, să scrii la gazetă că ți-a plăcut.

●

M-am retras în aceeași sală de așteptare în care petrecuserăm noaptea împreună. Mă plimb fără somn printre călătorii ce sforăie. Pe dușumea, pe bănci, e înțesat de bărbați, femei, copii, aplecați peste boccele, cu fețele transpirate și mînjite de scrum; parcă nu s-ar odihni, ci ar osteni într-alt chip. Abia-mi pot smulge gîndurile de la Lilik. Ne-am despărțit și totuși nu simt acea eliberare pe care-o așteptam, în care speram de zile întregi. Afară se luminează de ziuă; zările sînt sure-lăptoase. Întîrzie acceleratul? Sau eu sînt nerăbdător? Mă așez moțăind pe tocul ferestrei, în plin curent; acolo mai e loc. Tresar la huruitul trenului. Pe una din liniile secundare trece o garnitură lungă, care parcă nu se mai termină: vagoane închise, încuiate cu lacăte, geamlîcuri cu zăbrele. Apoi, pe neașteptate, într-o stranie discordanță, strecurat printre celelalte, un vagon teșit, fără pereți, cu patru drugi de fier în colțuri; drept în mijlocul vagonului șade un bărbat, cu o manta azvîrlită pe spinare, pe umăr cu un pistol-mitralieră, privind plictisit gara. Apoi iar alte vagoane, unul după altul.

●

Acceleratul sosi la ora anunțată, fără nici o întîrziere; în vagonul-restaurant mă aștepta o masă albă, apă rece, un serviciu discret, politicos; pe masă o listă de bucate: îmi puteam alege orice pofteam.

(1956) **În românește de Constantin OLARIU**

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

GEO ŞERBAN

DE LA NUVELĂ LA FILM

Realism şi parabolă

Structurată pe o fină canava de sugestii şi implicaţii plastice, naraţiunea lui Meszöly Miklos a putut inspira firesc o a doua creaţiune autonomă, fiind remarcabil echivalată pe ecran într-un film recent, scris şi regizat de Istvan Gaál. Lectura nuvelei, după ce văzusem filmul, într-o sală budapestană, captivat cu tot handicapul necunoaşterii limbii, îmi confirmă impresia iniţială de a fi vizionat mai mult decît o curentă adaptare, obsedată de grija fidelităţii. Între nuvelă şi film, raportul stabilit depăşeşte stricta transpunere, în favoarea unei intime confluenţe. Istvan Gaál a recurs la textul literar exact cît îl confirma pe sine, cu problemele, cu întrebările şi cu nevoia sa imperioasă de a le găsi, dacă nu o soluţie şi un înţeles absolut, definitiv, măcar punctul sau zona de maximă tensiune şi de inserţie în realitatea imediată, de atîtea ori derutantă.

Dintr-un buletin informativ « Hungarofilm » (nr. 1/1970) obţin o imagine sumară asupra activităţii lui Istvan Gaál, suficientă totuşi spre a deduce ce anume putea să-l atragă în proza lui Meszöly şi ce şi-a propus să exprime recreind, cu mijloace cinematografice, « Şcoala înaltă » — nuvelă pe care „Secolul 20" o înfăţişează cititorilor săi sub titlul extras chiar din text: *Zonă interzisă*. Este al patrulea film de lung metraj, după alte cîteva documentare, succedate într-un timp relativ scurt (debutul în 1957), certificînd preocuparea constantă, perseverentă, a regizorului în direcţia descifrării semnificaţiilor particulare pe care le îmbracă reacţiile şi comportarea oamenilor antrenaţi în procesul unor modificări sociale radicale. Mai ales modificările intervenite astăzi în relaţia sat-oraş stau la baza conflictelor care atrag în vîrtejul lor dramatic pe eroii lui Istvan Gaál, el însuşi legat prin origine de mediul rural şi rămas cu o nostalgie vizibilă în peliculele sale, gata oricînd să aducă în prim planuri mişcătoare poezia frustă a vieţii ţărăneşti. Se vorbeşte chiar de un pronunţat lirism, amplu desfăşurat de pildă în scurt-metrajul « Tisa, schiţe de toamnă » — şi care, dealtminteri, colorează seducător şi ultima sa realizare.

https://biblioteca-digitala.ro

Lirismul dens, perceput lăuntric, tradus mai puțin în gesturi de extaz și mai mult în acea vibrație de aspră comuniune cu natura, fără nimic discursiv, spectaculos, mediocru-pitoresc, trebuie să fi constituit un prim și esențial element « osmotic » între regizor și proza lui Meszöly. Asemeni nuvelei, filmul insistă pe cadru și face din pustă o prezență necesară chiar pentru înțelegerea protagoniștilor. Aparatul de luat vederi se plimbă cu voluptate peste cîmpia nesfîrșită, dincolo de pîlcurile de copaci sau de movilele scunde, care îi ies înainte, pentru a se pierde în înălțimile azurului, pe unde numai șoimii se avîntă în zbor. Întîia sugestie este de largă deschidere, de orizont cuprinzător, însă pe măsură ce filmul se desfășoară, realitatea percepută direct intră în conflict cu sensul neașteptat al existenței celor ce o populează.

Viața în plină natură care ar fi trebuit să însemne o expresie a eliberării de constrîngeri, se dezvăluie în cazul crescătorilor de șoimi, dominată, paradoxal, de autoritarismul cel mai inflexibil, cerînd supunere pînă la anularea vieții proprii. Ca și narațiunea lui Meszöly, filmul disecă meticulos aparențele paradisiace și dilată treptat metafora « dresajului » și a exercițiului pentru « pradă », extinzînd-o asupra relațiilor dintre oameni, epurate de tandrețe, de candoare, și de afecțiune.

Tot patosul nuvelei se nutrește din exaltarea existenței dure, virile, concretizate în « complicitatea » dintre șoimi și oameni în condiții care exclud blîndețea, sentimentalismul, și nu e, desigur, întîmplător că « porumbeii » sînt aici destinați exclusiv sacrificiului organizat. Două motive complimentare, al « bărbăției » și al « disciplinei », concurează la cristalizarea sensului intim, specific al nuvelei, sugerat prin cultul eroului pentru Diana, exemplar aproape mitologic de pasăre de pradă credincioasă stăpînului. Ilustrativ într-un înalt grad este și episodul furtunii, cu evidențierea « reciprocității » voluntare dintre crescători și șoimi, deopotrivă supuși acelorași legi inflexibile Puiul de șoim care încearcă să se sustragă legilor respective, nemulțumit cu « libertatea » dresajului și tinzînd să se întoarcă la condiția anarhică din « sălbăticie », se exclude din « comunitate » și va plăti dureros. Situația lui se repetă oarecum în cazul tînărului care vine să se împărtășească din traiul crescătorilor de șoimi, ca și cum ar fi adus de un miraj, dar neadaptîndu-se condițiilor dresajului, « familiarismului barbar », va fi nevoit să părăsească locurile, fascinat și derutat în egală măsură. Poate că o temă a filmului este tocmai pierderea iluziilor. Șeful crescătorilor, Lilik, exercită din capul locului, asupra lui o reală fascinație. Personalitatea lui magnetică are darul principal de a strivi, de a nu tolera niciun fel de inițiative în preajmă. Sub argumentul utilității, el găsește de fapt în dresarea șoimilor o supapă voluntarismului său devastator și poftei primare de a asista la triumful forței brute. Tînărul intuiește repede totala lui lipsă de « emoție » în contact cu docilele păsări, înțelege mai mult, că în relațiile lui cu oamenii concepe un singur criteriu : fanatismul față de « stăpîn ». Dependența de o voință străină este legea pe care o impune șoimilor în egală măsură ca și subalternilor săi, după cum el însuși i se conformează cînd e vorba de superiorul lui ierarhic, admirat orbește, fără să-i

https://biblioteca-digitala.ro

fi zărit vreodată. Pentru asta trebuie « școala înaltă » a dresajului, a supunerii la niște norme impuse silnic ! Lilik nu este un oarecare amator rudimentar, ci un « rafinat » călăuzit de o « filozofie », de aceea nici nu are încredere în instinctele naturale : pe șoimii sălbatici îi suspectează de « anrhie » și nu le acordă alt credit, în afara celui de a constitui o pepinieră la îndemîna « școlii » sale. Aceeași poziție adoptă și față de noul venit în crescătorie, căruia îi întinde prudent capcanele, ca spre a-l determina să pice în ele de bună voie. Îi face discret apologia « regulilor și ordinei », dar fără a i le impune cu violență. Ar trebui să i se transmită ca un morb, cum s-au transmis și celorlalți din crescătorie, chiar fermecătoarei Teréz, care și-a abandonat pasiunea pentru artă, ca să devie o piesă oarecare în mecanismul lui Lilik. Însă organismul robust al tînărului rezistă ori, cel puțin, îi dă atîta tărie încît să se zmulgă mirajului inițial și să evadeze, după ce va fi priceput surprins că uneori și în nemărginita pustă poți să te simți ca într-o celulă, după gratii.

Filmul se încheie mai devreme decît nuvela, cu fuga aceasta simbolică, într-o dimineață, pe cînd pîclele mai plutesc grele deasupra cîmpiei încă adormite. Parcă o lume fantomatică rămîne în urmă, ca irealitatea unui vis populat de coșmare, care dacă nu au forța unei amenințări concrete, se imprimă în memorie cu energia unui avertisment vital. Contururile vagi, ușor halucinante, în acord cu întreaga tentă a filmului, vor anume, s-ar zice, să sublinieze caracterul difuz, implicit, al parabolei, care nu se asimilează cu cadrul propriu zis al acțiunii, reconstituit de un ochi realist, sensibil la expresivitatea detaliilor, la mișcare și la nuanțe, un ochi de poet stăpîn pe sensibilitatea sa.

La paginile 59, 87 imagini din filmul lui Istvan Gaál. Rolul lui Lilik, interpretat de György Banffy — în rolul tînărului, actorul bulgar Ivan Andonov.

https://biblioteca-digitala.ro

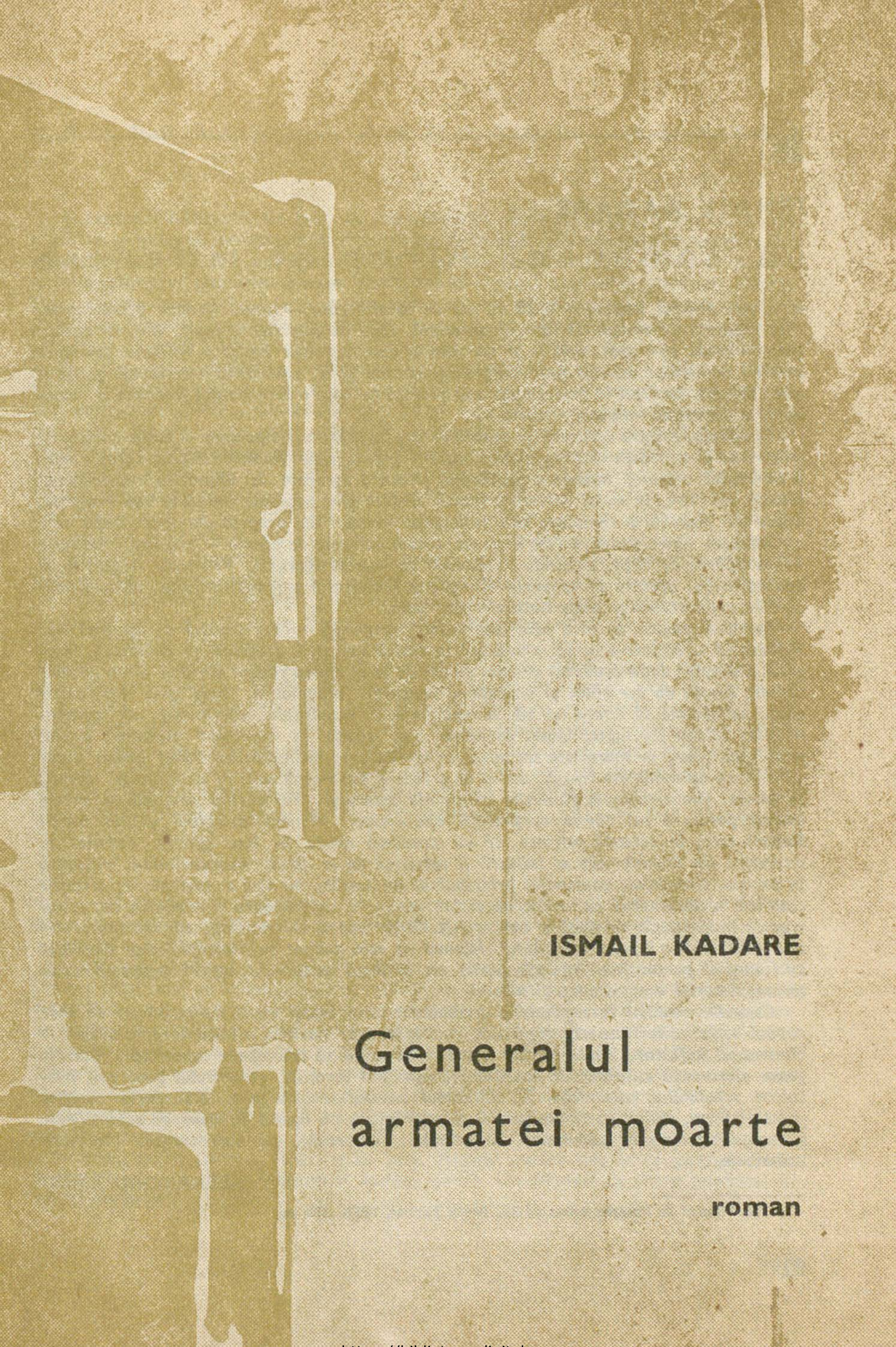

ISMAIL KADARE

Generalul armatei moarte

roman

https://biblioteca-digitala.ro

ISMAIL KADARE
un roman al Albaniei milenare

« . . .Cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la eliberare — Ismail Kadare oferă cititorilor francezi un roman de statură mondială, ceea ce este foarte mult, dar, în acelaşi timp — ceea ce-i mai mult — şi un roman care e vocea însăşi a Albaniei milenare vorbind oamenilor acestui veac despre renaşterea sa », subliniază cunoscutul eseist şi critic Robert Escarpit în foarte elogioasa prefaţă pe care o face ediţiei franceze a romanului « Generalul armatei moarte » [1].

În adevăr, printre scriitorii de seamă ai tinerei literaturi albaneze — puţin cunoscută, avînd însă o străveche tradiţie poetică orală — este şi Ismail Kadaré, din al cărui roman « Generalul armatei moarte » publicăm cîteva fragmente în tălmăcire românească. Născut în 1934, în sudul Albaniei, Ismail Kadare şi-a petrecut copilăria sub ocupaţie, multe din poemele şi romanele sale reflectînd amintiri din această perioadă. După ce a urmat studii universitare, a fost profesor; prima culegere de poeme — Inspiraţii juvenile *— i-a apărut în 1954, urmîndu-i volumele de versuri* Reverii, Prinţesa Arghiros *şi* Secolul meu, *precum şi romanele* Nunţile *şi* Generalul armatei moarte, *ultimul aducîndu-i notorietatea şi peste hotarele ţării sale.*

Romanul pleacă de la o idee interesantă, originală — care tratată cu uşurinţă l-ar fi făcut să cadă într-o cursă, alunecînd în satiră excesivă, grotescă şi deplasată. Subiectul e simplu: după douăzeci şi cinci de ani de la al doilea război mondial — un general italian, însoţit de un preot şi un expert, parcurge Albania în lung şi-n lat avînd misiunea oficială să caute şi să « repatrieze » rămăşiţele pămînteşti ale compatrioţilor căzuţi în lupte. Unele oseminte sînt găsite în cimitirele militare, altele, mult mai greu, în morminte improvizate în vîltoarea întîmplărilor. Prilej pentru autor de a evoca episoade din trecut, dar şi de a face « flash-back »uri în actualitate. Uneori, în italice, sînt exprimate gîndurile intime ale autorului, dar curînd renunţă la aceste tentaţii pentru a nu dăuna cursivităţii anecdoticei. Meritul principal al lui Ismail Kadare este, în această privinţă, că nu prezintă nimic în tuşe groase, ostentative, stridente. Un anumit sens al măsurii îl salvează de la facil, nearuncîndu-l niciodată în excese. Generalul, personajul principal al romanului, nu este o caricatură; virtuţile coexistă în devălmăşie cu tarele, cu viciile: nu crede cu fervoare în misiunea sa, totuşi vrea cu îndărătnicie s-o ducă la bun sfîrşit. Chiar faţă de compatrioţii săi, scriitorul ştie să-l judece într-o lumină cumpănită. Nimeni nu este acuzat cu violenţă, nici disculpat cu frenezie: personajele, atît albanezii, cît şi foştii ocupanţi, capătă proporţii reale tocmai datorită acestui simţ al măsurii.

Comedia căutării înverşunate a osemintelor unor ostaşi morţi de-un pătrar de veac capătă astfel uneori aspecte gogoliene, cu irizări mai însorite, mediteraneene, alteori ia dimensiuni kafkiene, ironia subtilă a autorului ştiind să estompeze asperităţile. Scenele grave alternează cu altele de operă-bufă, cum sînt reveriile generalului beat sau înlocuirea scheletului colonelului Z. Zîmbetul autorului, indulgent, deşi puţin maliţios şi totuşi ferm, neliniştit, împovărat de o amărăciune nu lipsită de umor, dă autenticitate şi tonalitate umană romanului, înscriindu-l remarcabil pe coordonatele literaturii universale.

ALEXANDRU BACIU

---

[1] *Le Général de l'armée morte »*, Ed. Albin Michel, 1970, 288 pp.

https://biblioteca-digitala.ro

I

O ploaie învolburată de fulgi de nea cădea pe pămîntul străin. Pista de beton, clădirile şi paznicii aeroportului erau leoarcă de apă. Zăpada care se topea scălda cîmpia şi colinele din apropiere şi făcea să sclipească asfaltul negru al şoselei. În alt anotimp o asemenea ploaie monotonă ar fi părut orişicui o tristă coincidenţă. Dar el, generalul străin, care deabia coborîse din avion, nu era de loc surprins. Venea în Albania să asigure repatrierea rămăşiţelor pămînteşti ale compatrioţilor săi căzuţi în toate colţurile ţării, în timpul ultimului război mondial. Negocierile între cele două guverne începuseră din primăvară şi acordul definitiv fusese semnat la sfîrşitul lunii august, odată cu primele zile ceţoase. Acum venise toamna. Era anotimpul ploilor. Generalul ştia prea bine. Înaintea plecării se informase mai ales despre clima ţării. Această perioadă a anului era umedă şi ploioasă. Dacă în cartea pe care o citise despre Albania i s-ar fi spus că toamna aci e uscată şi însorită, ploaia tot nu i s-ar fi părut neobişnuită. Dimpotrivă. În realitate se gîndise totdeauna că misiunea lui nu putea să fie dusă la bun sfîrşit decît pe vreme rea. Poate lecturile şi filmele ce îi reveneau în minte nu erau străine de tristeţea lui; oricum călătoria în avion şi ziua mohorîtă îi accentuaseră proasta dispoziţie.

Prin hublou observase îndelung aspectul ameninţător al munţilor. Piscurile lungi şi subţiri păreau gata să sfîşie în fiecare moment pîntecul avionului. Pretutindeni un relief ciopîrţit, se gîndise generalul. Ai fi zis că pe acest pămînt nu găseşti un locşor unde să poţi pune piciorul. Soldaţiii pe care venea să-i caute zăceau sub ploaie în aceste prăpăstii şi pante abrupte rînd pe rînd ascunse şi dezvăluite de ceaţă. Un moment crezu că îi va fi imposibil să-şi îndeplinească misiunea. Mii de mame aşteptau rămăşiţele pămînteşti ale feciorilor pieriţi aici. El se ducea să le aducă. Va face tot ce-i stă în putinţă să se achite cu demnitate de această obligaţie sfîntă. Nici unul din comparatrioţii lui nu trebuia să fie uitat, niciunul nu trebuia părăsit în acest pămînt străin. Oh ! era o nobilă misiune. În timpul călătoriei repetase maşinal cuvintele pe care o prea distinsă doamnă i le spusese înaintea plecării: « Asemenea unei păsări mărețe şi solitare, veţi zbura deasupra acelor munţi tăcuţi şi tragici, pentru a zmulge din trecătorile şi ghiarele lor pe nefericiţii noştri băieţi ».

II

(. . .)Cazmaua se afundă în pămînt cu un zgomot surd. Preotul făcu semnul crucii. Generalul salută milităreşte. Bătrînul lucrător al primăriei ridică din nou unealta şi o coborî icnit.

« Asta-i, a început », se gîndi generalul, emoţionat, privind primii bulgări de pămînt jilav care se rostogoleau la picioarele lor. Era primul mormînt pe care îl « deschideau » şi fiecare din ei stătea în picioare acolo încremenit. Expertul albanez, un tînăr blond, elegant, cu chipul lucios, lua note într-un carneţel. Doi alţi muncitori fumau ţigări, un al treilea o pipă, iar ultimul, cel mai tînăr, rezemat în coada cazmalei, observa scena cu o privire gînditoare. Trebuiau să înveţe cum vor proceda la exhumare şi urmăreau atent deschiderea primului mormînt.

Generalul îşi aţintise ochii asupra grămezii de bulgări ce creştea neîncetat la picioarele lucrătorului. Erau negri, se fărîmiţau şi din ei se degaja o boare uşoară.

« Uite, acest pămînt străin — îşi zise. Acelaşi noroi negru ca pretutindeni, aceleaşi pietre, aceleaşi, rădăcini şi aceiaşi aburi. Un pămînt ca toate celelalte. Şi totuşi străin ».

https://biblioteca-digitala.ro

În spatele lor, pe şosea, maşinile treceau în mare viteză auzindu-se cînd şi cînd claxonînd. Cimitirul, ca cele mai multe din cimitirele militare, era situat de-a lungul drumului. Dincolo de el, păşteau nişte vaci şi rarele lor mugete se răspîndeau alene, în vale.

Generalul era tulburat. Grămada de pămînt creştea mereu şi după o jumătate de oră lucrătorul cel bătrîn stătea în groapă pînă la genunchi. Ieşi din ea să se odihnească puţin, tocmai timpul cît să îngăduie unuia din camarazii lui să îndepărteze cu lopata pămîntul pe care îl scoasese cu cazmaua, pe urmă cobori din nou în groapă.

În înaltul cerului, un cîrd de gişte sălbatice le zbură deasupra capetelor.

Un sătean, trăgîndu-şi calul de hăţ, mergea singur pe şosea. Părînd că nu ştie ce fac, le strigă:

— Spor la treabă!

Din micul grup ce făcuse cerc în jurul gropii, nimeni nu-i răspunse şi ţăranul îşi văzu de drum.

Generalul observă pe rînd pămîntul scormonit şi chipurile lucrătorilor albanezi: chipuri liniştite şi grave.

« La ce s-or fi gîndind? se întrebă. Numai ei cinci o să dezgroape o armată întreagă. Oare le place treaba asta? »

Dar nu le putea citi nimic pe faţă. Doi dintre ei îşi aprinseră alte ţigări, cel de-al treilea trăgea mereu din pipă, şi ultimul, cel mai tînăr, stătea tot sprijinit pe coada lopeţii, cu privirea mereu absentă.

Lucrătorul cel bătrîn care acum se cufundase în groapă pînă la brîu, asculta explicaţiile expertului. După cîteva momente de discuţie, îşi reluă treaba.

— Ce spune? — întrebă generalul.

— N-am auzit bine, răspunse preotul.

Toţi cei din micul grup păstrau o tăcere de înmormîntare.

— Avem noroc că nu plouă! observă preotul.

Generalul înălţă ochii. Din toate părţile, ceaţa acoperea orizontul şi n-ai fi putut spune dacă formele mai întunecate pe care le deosebeai în depărtare, foarte în depărtare, se datorau pîclei sau erau munţi uriaşi.

Lucrătorul pe măsură ce săpa se cufunda din ce în mai mult în pămînt. Generalul îi observa capul încărunţit care oscila în cadenţa loviturilor de lopată şi i se păru că seamănă uimitor cu Jean Gabin.

« Se vede bine că se pricepe la treaba asta. Fireşte, altfel nu l-ar fi însărcinat să conducă echipa de lucrărtori ce executau săpăturile ». Generalul ar fi vrut ca muncitorul să sape cît mai repede şi cît mai curînd să găsească toţi morţii. Era nerăbdător să-i vadă săpînd şi pe ceilalţi lucrători. Atunci ar fi scris listele, acoperindu-le cu mici cruciuliţe roşii, fiecare însemnînd un militar găsit.

Cazmaua izbea acum pămîntul cu un zgomot înăbuşit ce părea să ţîşnească din măruntaiele pămîntului. Pe general, îl cuprinse deodată spaima. « Dacă acolo în fundul gropii, nu găseşte nimic! Dacă hărţile nu erau exacte şi vor fi obligaţi să sape în două, trei, în zece locuri diferite ca să găsească un singur soldat?! »

— Dacă n-o să găsim nimic? se adresă preotului.

— O să punem să sape în altă parte. O să plătim dublu, dacă trebuie.

— Nu-i vorba de bani. Important e să-i găsim pe toţi cei pe care îi căutăm.

— O să-i găsim. Nu se poate să nu-i găsim.

Generalul, perplex, reluă:

— Parcă nu s-au luptat vreodată pe aici şi de cînd lumea doar vaci liniştite şi ciobani bătătoresc pămîntul.

— Pe urmă, aşa ţi se pare totdeauna. Au trecut mai mult de douăzeci de ani.

https://biblioteca-digitala.ro

— Ai dreptate, e mult de atunci şi tocmai asta mă tulbură.

—La ce bun? întrebă preotul. Pămîntul aici e uscat şi ce a fost îngropat odată rămîne încremenit acolo mult timp.

— Da, ai dreptate, dar nu ştiu de ce nu-mi pot închipui că sînt lîngă noi, numai la doi metri adîncime.

— Pentru că n-aţi fost niciodată în timpul războiului în Albania, replică preotul.

— În adevăr, era aşa de groaznic.?

— Da, groaznic.

Lucrătorul cel bătrîn era cufundat aproape pînă la piept în pămînt. Cei din preajmă se strînseseră mai mult în jurul lui. Expertul albanez, încovoiat deasupra groapei, dădea neîncetat explicaţii.

Cazmaua lovind pietrele scoatea un zgomot înăbuşit. Generalului i se păru că aude fragmente din istorisirile bătrînilor comandanţi veniţi adesea să-l vadă înaintea plecării şi care se interesaseră de căutarea mormintelor unor camarazi căzuţi în Albania.

« *Cuţitul îndepărtînd pietrele făcea un zgomot de mă cuprindeau fiorii. Degeaba încercam din răsputeri să scrijelesc pămîntul; unealta mea improvizată era neputincioasă în această luptă inegală cu solul. Cu multă trudă, am izbutit să scot un pumn de noroi, şi mă gîndeam cu regret:* « *Dacă aş fi fost la geniu, aş fi avut o lopată şi aş fi putut săpa repede, mai repede* »*; căci la cîţiva paşi de mine, cel mai bun prieten al meu zăcea pe burtă cu picioarele atîrnîndu-i deasupra unei gropi pe jumătate plină cu apă. I-am luat cuţitul ce-l avea la centiron şi am început să sap, cu amîndouă mîinile odată. Voiam să fie o groapă adîncă, după cum dorise. Îmi spunea:* « *Dacă mă ucide lîngă tine, îngroapă-mă cît poţi mai adînc, Mi-e teamă să nu mă descopere cîinii şi şacalii, ca atunci la Tepelene. Doar ţi-aduci aminte de cîinii de acolo* ». « *Da, mi-aduc aminte* » *— i-am răspuns fumînd o ţigară. Şi acum era mort. Mă gîndeam:* « *Fii liniştit, groapa ta o să fie adîncă, foarte adîncă* »*. Odată treaba terminată, am netezit pămîntul cum m-am priceput mai bine, fără să las deasupra nici o urmă, de teamă să nu fie descoperit şi să-i scoată trupul. Pe urmă am întors spatele pîrîitului mitralierelor, îndepărtîndu-mă în noapte şi mergînd m-am mai întors o dată spre bezna unde-l părăsisem şi i-am spus în gînd:* « *Nu te teme de nimic, n-o să te găsească* ».

— Tot nimic, se pare, zise generalul, stăpînindu-şi cu greu iritarea.

— Încă nu putem şti, dar nu trebuie să disperăm, răspunse preotul

— Totuşi, în război nu se obişnuieşte să se îngroape morţii atît de adînc.

— Poate-i al doilea mormînt. Li se întîmplă uneori să fie exhumaţi şi să fie înmormîntaţi a doua oară şi chiar a treia oară.

— Poate, dar dacă mormintele sînt atît de adînci, n-o să mai terminăm niciodată.

— O să fie nevoie uneori să angajăm şi alţi lucrărtori, ca să-i ajute, poate numai temporar. În unele cazuri cîte douăzeci odată.

— Uneori poate chiar mai mulţi.

— Da, poate să se ivească ocazia.

— În unele zile să o fim obligaţi să angajăm şi o sută.

— Cine ştie !

— Dar aceşti cinci lucrători vor fi permanent la dispoziţia noastră?

— D, e prevăzut în contract.

— Ce naiba fac? Tot n-au găsit nimic? — stărui generalul.

— Au atins adîncimea maximă. Dacă e ceva, acum e momentul sau niciodată, zise preotul.

— Mi-e teamă să nu înceapă prost.

— Poate a alunecat pămîntul pe dedesubt, explică preotul

https://biblioteca-digitala.ro

Expertul se încovoie mai mult spre fundul gropii. Ceilalţi se apropiară.

— Asta-i ! L-am găsit ! exclamă lucrătorul cel bătrîn şi vocea îi răsună înăbuşită, cavernoasă, căci vorbise aplecîndu-şi capul în fundul gropii.

— L-a găsit ! repetă preotul.

Generalul răsuflă uşurat. Ceilalţi lucrători ieşiră din toropeală. Cel mai tînăr, care rămăsese în picioare, visător, rezemat pe coada lopeţii, ceru o ţigară unuia din camarazii lui şi o aprinse.

Lucrătorul cel bătrîn începu să depună osemintele cu lopata pe marginea groapei. Rămăşiţele pămînteşti n-aveau nimic impresionant. Amestecate cu bulgări de pămînt păreau nişte bucăţi de lemn putrezit. Pretutindeni în jur plutea mireasma pămîntului săpat.

— Dezinfectantul ! strigă expertul. Aduceţi dezinfectantul.

Doi lucrători se grăbiră spre camionul care staţiona lingă maşină, la marginea şoselei.

Expertul care descoperise un mic obiect printre oseminte, îl întinse generalului ţinîndu-l cu o pensetă.

— E un medalion ! Nu-l atingeţi, vă rog !

Generalul îşi apropie faţa şi abia deosebi chipul Fecioarei.

« Medalionul soldaţilor noştri ! » şopti.

« Ştii de ce purtăm acest medalion? mi-a spus într-o zi. Ca să ne recunoască hoitul dacă sîntem ucişi. Surîse ironic. În adevăr, crezi că o să ne caute hoitul? Ei, bine presupunem că o să-l caute cîndva. Crezi că gîndul ăsta mă mîngîie? Nu există ipocrizie mai mare decît căutarea ţărînei noastre, odată războiul terminat. Cît despre mine nu vreau să mă bucur de această favoare. Să mă lase în pace dacă o să mor. Medalionul ăsta am să-l zvîrl într-o zi cît colo. Şi în adevăr, într-o zi l-a aruncat şi nu l-a mai purtat ».

Cînd termină dezinfectarea, expertul măsură fiecare os şi pe urmă făcu nişte calcule pe caieţel, ţinînd stiloul între degetele subţiri.

« Talia, un metru şaptezecişitrei ! »

— Exact, aprobă generalul după ce verifică cifra cu indicaţia ce o avea pe lista lui.

— Împachetaţi osemintele, se adresă expertul lucrătorilor.

Generalul urmări cu privirea pe muncitorul cel bătrîn, care obosit, se duse şi se aşeză pe o piatră la marginea drumului, îşi scoase dintr-un buzunar tabachera şi începu să răsucească o ţigară.

« Oare de ce omul ăsta mă priveşte aşa? » se gîndi generalul

Cîteva minute mai tîrziu au început să sape în cinci locuri în acelaşi timp.

. . . .

VII

« Asta s-a întîmplat chiar cînd a izbucnit războiul » începu cafegiul într-o engleză stîlciată. Lucrase mai mulţi ani într-un bar din New-York şi vorbea limba cu un pronunţat accent american. Generalul ţinuse să-i istorisească despre prostituate chiar un locuitor al acestui oraş cu vechi case de piatră. Nimeni, i se spusese nu cunoaştea mai bine amănuntele decît cafegiul, care se bîlbîia puţin şi vorbea prost engleza.

« Ce importanţă are dacă se bîlbîie şi masacrează engleza; totul în povestea asta, nu s-a petrecut oare sub semnul masacrului? » se gîndise generalul.

https://biblioteca-digitala.ro

Chiar în dimineaţa aceea citise numele prostituatei în cimitirul militar de la periferia oraşului. Dintre toate osemintele regăsite pînă atunci, erau singurele ale unei femei şi cînd i se spuse, generalul fu curios să afle întîmplarea. Poate ar fi trecut nepăsător pe lîngă mormîntul ei dacă n-ar fi zărit pe o placă de marmoră inscripţia consacrată: « Moartă pentru patrie ».

De departe, generalul observase placa albă. Izbea privirea printre atîtea cruci de lemn, strîmbe, înnegrite, cu lemnul putrezit şi căştile ruginite aşezate la capetele mormintelor.

— O placă de marmoră? exclamase generalul. Un ofiţer superior? Poate chiar colonelul Z?

Se apropiase imediat de mormînt să citească inscripţia gravată pe piatră. Purta numele şi prenumele unei femei şi locul ei de naştere. Era chiar din aceeaşi provincie cu generalul, dar acesta nu mărturisi nimic.

— S-a întîmplat chiar la început — reluă cafegiul. Am fost printre primii care am aflat vestea. Nu că m-aş interesa de asemenea treburi, dar chiar prin meseria mea la cafenea eram primul informat despre orice eveniment ce privea oraşul nostru. Se mai petrecuse ceva în ziua aceea. Cafeneaua era plină cînd zvonul se răspîndi fără să ştiu cine l-a lansat. Unii spuneau că un militar, care înainte de a pleca pe frontul grec, se culcase o noapte în hotelul din oraş, după ce se înbătase criţă. Alţii pretindeau că fusese răspîndit de un anume Lame Spiri care nu se gîndea decît la păcătoşenii. Dar asta n-avea nici o însemnătate. Eram atît de miraţi şi tulburaţi că puţin ne interesa să ştim dacă noutatea provenea de la militar sau de la derbedeul de Lame Spiri.

Trebuie să spun că pe vremea aceea nu era uşor să ne mai mirăm. Era război şi auzeam în fiecare zi povestindu-se întîmplări de necrezut, extraordinare. Totuşi, ne gîndeam că nimic nu ne-ar mai fi putut surprinde din ziua cînd văzusem tunurile şi mitralierele antiaeriene cu ţevile alea lungi trecînd pentru prima oară pe străzile noastre cu un zgomot atît de îngrozitor de ai fi crezut că tot oraşul o să se prăbuşească. Încă mai puţin de cînd o luptă aeriană avusese loc chiar deasupra capetelor noastre şi atîta altele cîte se mai întîmplaseră pe urmă.

Cîtva timp circulă zvonul că un sătean întîlnise într-o trecătoare, în munţii din apropiere, pe Moş Ali, hoinărind sprijinit în baston şi bătrînul făcuse preziceri dintre cele mai îngrozitoare. Scheletul cocoşilor sugrumaţi nu preziceau decît război şi sînge; iar măruntaiele apăreau stacojii aşa că oamenii se aşteptau la cele mai rele calamităţi.

Pe urmă, un timp tot oraşul nu mai vorbi decît despre pilotul englez care fusese doborît în apropiere. I-am văzut mîna cu ochii mei: era tot ce-i mai rămăsese din trup. Am văzut mîna cînd a fost arătată populaţiei din oraş, în piaţa primăriei, împreună cu o fîşie de cămaşă arsă. Parcă era o bucată de scîndură îngălbenită şi într-un deget avea un inel, care nu-i fusese luat. Avionul, v-am spus, fusese doborît de artileria anti-aeriană, pe cînd se depărta după ce bombardase oraşul. Una din bombe căzuse pe « teqe » şi toţi spuneau că fusese lovit de blestemul divin.

Auzeam despre o mulţime de întîmplări şi evenimentele cele mai neaşteptate nu ne mai mirau de fel; totuşi vestea că se va deschide o casă de toleranţă stîrni tulburarea tuturor. Ne-am fi aşteptat la toate, numai la asta nu. Vestea era atît de uluitoare că la început cei mai mulţi nici n-au crezut-o. Oraşul nostru este foarte vechi. A cunoscut vremuri grele şi o puzderie de obiceiuri, dar niciodată nu s-a auzit de o faptă ca asta. Şi cum ar fi putut să şteargă o asemenea ruşine, acum la bătrîneţe, oraşul care trăise totdeauna pe calea cea dreaptă? Ce trebuia să facă? Întrebarea provoca panică printre oameni. Ceva nou, înspăimîntător, dădea tîrcoale oraşului nostru, ca şi cum ocupaţia, cazarmele ticsite de trupe străine,

https://biblioteca-digitala.ro

bombardamentele şi foamea nu ne-ar fi împovărat îndeajuns. Pe atunci nu înţelegeam că era un aspect la războiului, ca oricare altul, nici mai mult, nici mai puţin, la fel ca bombardamentele, cazărmile, foamea.

A doua zi după ce vestea se răspîndi, o delegaţie de bătrîni se duse la primărie, şi, în aceeaşi noapte, un alt grup se întîlni la cafenea să redacteze o cerere adresată locotenentului-general al împăratului fascist de la Tirana. Ore întregi aşezaţi chiar în jurul mesei de acolo, au scris pagină cu pagină în timp ce alţii stăteau în picioare lîngă ei, luau cîte o cafea, fumau, intrau, se mai duceau pe la treburi, şi se întorceau să întrebe cum stau cu redactarea scrisorii. Multe soţii, neliniştite, îşi trimeteau copiii să vadă dacă bărbaţii lor n-o cam luaseră razna cu băutura şi îmi amintesc de ştrengarii ce priveau uimiţi, cu ochii împovăraţi de somn, prin geamurile cele mari, ca s-o zbughească pe urmă tremurînd în jilăveala nopţii.

Nu mi s-a întîmplat niciodată să închid cafeneaua atît de tîrziu ca în noaptea aceea. În sfîrşit, terminară scrisoarea şi unul din ei o citi. Nu-mi amintesc prea bine despre tot ce scria. Ştiu doar că pentru o mulţime de motive, enumerate unul după altul, cetăţenii oneşti ai oraşului îl rugau pe generalul-locotenent al împăratului să anuleze hotărîrea luată privind deschiderea unei case de toleranţă şi asta în numele onoarei şi prosperităţii bătrînului nostru oraş cu tradiţii atît de nobile, a cărui vechime se pierdea în negura vremurilor.

A doua zi scrisoarea a fost expediată.

Drept e, că s-au găsit unii ce n-au socotit de cuviinţă să se trimită o asemenea scrisoare şi care, în general, erau împotriva oricărui fel de scrisori sau petiţii adresate ocupantului. Dar nu i-am ascultat. Nădăjduiam cu dîrzenie că ceva tot o să facă pentru noi. Pe atunci, la începutul războiului, multe le înţelegeam încă prost sau cam în răspăr, cum de altfel erau cam toate pe vremea aceea.

Trebuie să spun că nu s-a ţinut seama de petiţia noastră. Cîteva zile mai tîrziu, sosi o telegramă: « Casa de toleranţă va fi deschisă din motive de ordin strategic ». Funcţionarul cel bătrîn de la poştă care a citit primul telegrama nu i-a priceput imediat înţelesul. Unii spuneau că era într-un limbaj cifrat, foarte folosit pe atunci şi care părea tare ciudat. Unul pretinse chiar că, în realitate, se pomenea de un al doilea front, termenii militari nefiind în general prea limpezi. Dar nimic nu era adevărat şi acei care ascultau în fiecare seară la radio ştiau bine ce voia să spună expresia « de ordin strategic ». Pe urmă totul se lămuri: era vorba de-a binelea de o casă de toleranţă, nu de un al doilea front.

Cîteva zile mai tîrziu am aflat amănunte. Bordelul urma să fie deschis de trupele de ocupaţie şi *ele* trebuiau să vină din străinătate.

În zilele acelea, în oraşul nostru, acesta a fost singurul subiect de discuţie. Poate, la ei acasă, oamenii mai vorbeau şi de altceva, dar la cafenea, toată ziulica şi pînă tîrziu noaptea nu se mai pălăvrăgea decît despre asta. Toţi erau curioşi să ştie ce-o să se întîmple, şi, mai ales, cum arătau *ele*. Unii, destul de puţini, care se întorseseră în ţară, după o perioadă de emigraţie, satisfăceau curiozitatea celorlalţi, înghesuiţi în jurul meselor, istorisind cîte în lume şi-n soare despre tavernele din străinătate. Era limpede că adeseori pe lîngă episoadele adevărate scorneau altele despre care erau foarte informaţi, povestind balivernele cele mai extraordinare. Auzindu-i tăifăsuind despre bordelurile din Japonia şi Portugalia mai să-i crezi că le cunoşteau ca pe buzunarul lor, ştiind pe nume toate tîrfele din lume!

Bărbaţii, care îi ascultau, mai cu seamă cei ce aveau copii mari, erau tare neliniştiţi şi dădeau nedumeriţi din cap. Şi nevestele, la ele acasă, se foiau foarte tulburate şi n-ai fi putut şti dacă erau mai îngrijorate din pricina soţilor sau a feciorilor. Cei mai bătrîni socoteau evenimentul drept cea mai funestă prevestire a vremii şi îl

https://biblioteca-digitala.ro

aşteptau cu inima cît un purice, frămîntaţi de cele mai posomorîte presentimente, ca o pedeapsă aspră din partea Celui de Sus. Fireşte, au fost şi unii care s-au bucurat — căci se găsesc de tot soiul pe pămînul ăsta — dar nimeni n-a avut îndrăzneala să-şi arate făţiş veselia. Printre ei, unii soţi care nu se înţelegeau cu nevestele, dar erau şi din aceia care, prin firea lor, se ţineau de neghiobii, şi, mai ales, tineri, celibatari, care citeau toată ziua romane de dragoste şi seara nu ştiau cum să-şi omoare timpul. Cîţiva încercau să se consoleze şi îi asigurau şi pe alţii, spunînd că deacum înainte soldaţii străini n-o să le mai plictisească pe tinerele noastre, pentrucă o să le aibă pe ale lor. Dar era greu să-i potoleşti pe oameni.

Chiar înainte de a se deschide bordelul, au început nenorocirile. Două persoane au fost arestate deoarece spuseseră că această măsură a fost luată ca să se introducă modul de viaţă străin la noi şi pentru corupere a moravurilor în Albania, făcînd parte din vastul plan de denaţionalizare şi fascizare a ţării. De atunci, oamenii nu mai vorbeau decît în şoaptă şi cînd pomeneau de viitoarea casă de toleranţă numai bătrînii aveau gura slobodă şi blestemau neînfricaţi.

Pînă la urmă *ele* sosiră. Le aduse un vehicul militar vopsit în verde. Îmi amintesc cînd au venit, ca şi cum ar fi astăzi. Tocmai se înserase şi cafeneaua era plină de lume. La început, n-am înţeles de ce clienţii se ridicaseră de la mese şi se duseseră la vitrinele cele mari, privind afară spre piaţa primăriei. Cîţiva se năpustiseră în stradă, alţii întrebau ce se petrece. Multe mese se goliră. Pentru prima oară o mulţime de clienţi plecară fără să-şi achite consumaţia. Am ieşit la rîndul meu, neputîndu-mi stăpîni curiozitatea. Din cafeneaua de vizavi şi de la « cercul vînătorilor », alţi curioşi se adunaseră în piaţă şi priveau scena în picioare de pe trotuar. Camionul se oprise chiar lîngă monumentul eroilor din piaţa primăriei, şi *ele*, abia coborîseră din maşină şi se uitau mirate în jurul lor. Erau şase şi păreau tare obosite, înţepenite după o călătorie atît de lungă. În preajma lor, curioşii căscau ochii ca şi cum ar fi fost nişte sălbăticiuni rare, în timp ce *ele*, pălăvrăgind îi priveau liniştite cu un surîs nepăsător. Poate se mirau să se aflau aici, aşa, pe neaşteptate, într-un oraş străin, numai din piatră, căci, în asfinţit, oraşul nostru are o înfăţişare cam fantastică, cu înaltele contraforturi ale cetăţii şi cu minaretele care se înalţă tăcute, fleşele acoperite cu tablă scînteind în razele amurgului.

Între timp, piaţa se umpluse de lume, mai ales copii, care le spuneau în limba lor cîteva cuvinte învăţate de la soldaţi. Cei vîrstnici îi alungau pe ştrengari, uitîndu-se tăcute la *ele*, fără să rostească o vorbă. Era greu pe atunci să ne dăm seama ce ne frămînta cu adevărat. Singurul lucru pe care l-am înţeles foarte bine în seara aceea este că tot ce ni se povestise despre bordelurile din Tokio şi Honolulu era foarte departe de ce ni se înfăţişa ochilor, fiind ceva foarte diferit de ceea ce ni se istorisise, ceva mult mai adînc, mai trist şi mai jalnic.

Însoţit de cîţiva străini şi de un funcţionar de la primărie, micul grup, escortat de ştrengari, se îndreptă ca o turmă docilă spre hotel. Aici trebuiau să-şi petreacă noaptea ciudatele mosafire ale oraşului nostru.

A doua zi le instală chiar în centrul oraşului, într-o casă cu două etaje, înconjurată de o grădiniţă. La poartă a fost agăţată o inscripţie cu orarul fixat pentru civili şi militari. Firma n-am văzut-o cu toţi decît mai tîrziu, căci primele zile strada a fost pustie, ca şi cum ar fi bîntuit ciuma. Nimeni nu mai trecea pe acolo. Chiar pe urmă cînd a început să fie frecventată, ni se părea cea mai hidă, mai diformă, mai murdară dintre toate străzile oraşului. Mi se părea străină, pîngărită, stigmatizată, ca o prostituată ! Pe urmă un miliţan a fost postat acolo să pîndească pe cei care o ocoleau şi, încetul cu încetul, după cîteva zile, am circulat din nou pe aici; la început numai copiii ştrengari, pe urmă ceilalţi, pentru că tot trebuia

https://biblioteca-digitala.ro

musai să mergem la treburi şi n-aveam timp să ocolim străduţele învecinate. Numai cîţiva bătrîni făcuseră juruire să nu mai treacă niciodată pe acolo, orice s-ar fi întîmplat.

În adevăr veniseră zile grele, un zbucium pentru toată lumea. Oraşul nostru nu cunoscuse niciodată femei stricate şi scandalurile familiale stîrnite de gelozie sau adulter fuseseră totdeauna foarte rare. Şi iată, acum, pe neaşteptate, pata asta neagră se instalase în plin centrul oraşului! Dar emoţia oamenilor cînd aflaseră de înfiinţarea bordelului era nimica toată faţă de zăpăceala ce-i cuprinsese acum cînd în adevăr se înfiinţase. Bărbaţii veneau devreme acasă, şi, seara, cafeneaua se golea de timpuriu. Mamele şi nevestele înnebuneau de nelinişte dacă feciorii sau soţii lor întîrziau. *Ele* erau un fel de tumoare în frumosul centru al oraşului. Oamenii nu-şi mai stăpîneau nervii şi mulţi bărbaţi şi tineri nu reuşeau totdeauna să-şi ascundă o oarecare tulburare în priviri.

Fireşte, la început, nimeni nu frecventa stabilimentul. Cu siguranţă, *ele* vor fi fost surprinse şi îşi vor fi spus că poporul e foarte ciudat, dacă le plac atît de puţin femeile. Poate să fi înţeles că erau străine în această ţară şi privite la fel ca trupele de ocupaţie, duşmanul nostru al tuturor.

Primul care a vizitat bordelul a fost haimanaua de Lame Spiri. Chiar în după amiaza cînd s-a dus, vestea se răspîndi imediat, atît de repede încît atunci cînd a ieşit de acolo ferestrele caselor vecine erau pline de oameni care îl priveau, cu ochii holbaţi, ca şi cînd ar fi inviat Isus. Lame Spiri mergea fălos pe stradă nestingherit de fel. Îi făcu semn chiar uneia din *ele*, care sprijinită de pervazul unei ferestre îl urmărea cu privirea cînd se depărtă. Atunci, o bătrînă de la o fereastră a vărsat după el o găleată cu apa care totuşi nu-l atinse. Bătrînele îşi ciupeau obrajii, blestemîndu-le, cu braţul întins, cu mîna ridicată şi degetele răşchirate, îndreptate spre persoana afurisită, aşa cum obişnuiesc femeile la noi. Dar fetele de acolo parcă nu înţelegeau şi le prindea rîsul.

Aşa s-au petrecut lucrurile la început. Apoi oamenii s-au obişnuit cu noua situaţie. Unii chiar, cînd serile erau mai întunecoase, s-au dus, pe ascuns, în această casă care ne-a provocat atîta frămîntări. *Ele* «intrau» — ca să spun astfel — în existenţa noastră.

Adeseori seara ieşeau pe balcon. Fumau şi priveau absent munţii din împrejurimi gîndindu-se desigur la îndepărtata lor ţară. Rămîneau îndelung în penumbră, pînă cînd *muezinul* din înaltul minaretului cînta *ezan*-ul cu o voce monotonă şi atunci toată lumea intra în casă.

După cîtva timp ostilitatea noastră împotriva lor dispăru. Unora chiar li se făcuse milă de ele. Apărîndu-se afirmau că în realitate erau « mobilizate », nici mai mult nici mai puţin, ca toţi ceilalţi soldaţi, fiind întreţinute pe socoteala armatei. Cînd şi cînd se mai întîmpla cîte o nenorocire din pricina lor. Bunăoară, între alţii, un licean a fost arestat pentrucă vorbise de « militarizarea tîrfelor ». Dar sărmanele, ce puteau face?

Încetul cu încetul parcă ne-am obişnuit cu prezenţa lor. Oamenii nu se mai simţeau jigniţi cînd le întîlneau din întîmplare într-o prăvălie, sau duminica la biserică; doar bătrînele se rugau zi şi noapte ca o bombă « a englezului » — cum spuneau — să cadă pe casa blestemată.

Eram o ţară ocupată, aveam atîtea necazuri în viaţa noastră, aşa că unul în plus se adăoga la celelalte.

Dar ele, cît erau de nefericite!

Frontul italo-grec nu era departe şi noaptea se auzea bubuitul tunului. Oraşul nostru servea drept haltă atît pentru trupele proaspete îndrumate spre front să înlocuiască unităţile greu încercate cît şi pentru acestea.

https://biblioteca-digitala.ro

Adesea, poarta principală a bordelului era închisă, şi pe o pancardă agăţată de ea se anunţa: « mîine nu se primesc civili»; atunci toată lumea ştia că o mişcare de trupe se pregătea pentru a doua zi, deşi acest aviz era cu totul inutil, căci nici un civil nu frecventa localul în timpul zilei, şi încă mai puţin cînd erau militari; fireşte în afară de Lame Spiri, care avea intrare liberă la orice oră din zi.

Pe atunci o luam uneori pe strada unde era bordelul ca să vedem soldaţii întorşi de pe front, murdari, hirsuţi, făcînd « coadă » în faţa porţii închise. Nu-şi părăseau rîndul chiar dacă începea să plouă şi cu siguranţă era mai uşor să-i scoţi din tranşee, decît din această « coadă » lungă, tristă şi întortocheată care se prelungea la nesfîrşit. Cînd ploua, ca să-şi mai treacă timpul, făceau glume vulgare, se scărpinau de pureci, îşi spuneau cuvinte urîte şi se sfădeau, fiecare vrînd să stea cît mai mult înăuntru. Trebuie că nu era prea vesel pentru ele, dar n-aveau ce face, căci la urma urmelor erau mobilizate.

Către sfîrşitul după amiezii « coada » se scurta. În sfîrşit, ultimul soldat pleca şi strada îşi regăsea liniştea. De obicei, după aceaste zile sîcîitoare, păreau istovite, cu obrajii palizi şi privirea rătăcită cum n-o aveau nici o dată de obicei. S-ar fi zis că soldaţii reveniţi de pe front lăsau acestor nenorocite toată deznădejdea, ploaia, noroiul şi înfrîngerile din tranşee, ca să plece pe urmă mulţumiţi, ca şi cum ar fi scăpat de o povară grea; pe cînd *ele* rămîneau aici, în oraşul nostru, nu departe de front, aşteptînd ca alţi soldaţi să soarbă pînă la capăt amarul retragerii.

Poate totul ar fi continuat la fel vreme îndelungată şi nu s-au fi întîmplat nimic extraordinar, căci viaţa trebuie să-şi urmeze cursul. Poate *ele* şi-ar fi petrecut viaţa în timpul războiului în oraşul nostru, amurgindu-şi zilele mohorîte în melopeea *hodjas*-ului şi primind şiruri lungi de soldaţi, pe care destinul îi va împrăştia pe urmă Dumnezeu ştie unde. Da, toate s-ar fi putut desfăşura întocmai ca înainte, dacă într-o bună zi feciorul lui Ramiz Kurti n-ar fi rupt cu logodnica lui.

Oraşul nostru nu-i mare şi întîmplări ca astea stîrnesc multă larmă. Căci trebuie să spun că din toate oraşele şi satele din ţară, la noi sînt cele mai puţine divorţuri. Despărţirea feciorului lui Ramir de logodnica lui a provocat un adevărat scandal. Mai multe nopţi la rînd, toate rudele lui Ramiz Kurti, în straie de sărbătoare, au ţinut sfat discutînd despre această problemă, căutînd în fel şi chip cu tot soiul de ameninţări să-l oblige pe tînăr să se împace cu logodnica lui. Feciorul era îndărătnic. Nu voia în ruptul capului să cedeze stăruinţelor familiei. Dar, ce-i supăra mai rău, e că nu voia să mărturisească de ce era mereu posomorît, cu toate că ai săi încercară în zadar să descopere pricina. Stătea toată ziua abătut, tăcut, pe gînduri, slăbind şi pălind văzînd cu ochii ca şi cum ar fi fost deocheat.

Între timp, familia tinerei cerea explicaţii. Rudele ei, la fel de multe ca ale băiatului, au ţinut şi ele sfat ca să discute ce-i de făcut. De două ori trimiseseră mesageri la Ramiz Kurti să-l întrebe de ce stricase logodna. Dar nu primiseră nici un răspuns, aşa că rudele fetei plecaseră mîniate, lăsînd să se înţeleagă că nu vor îngădui ca onoarea lor să fie călcată în picioare. Ceea ce însemna că armele vor lua locul vorbelor. În adevăr, au răsunat împuşcături, dar acolo unde nici nu te-ai fi gîndit.

Căci tocmai atunci, cînd reprezentanţii celor două familii se sfătuiau de zor pentru ultima oară şi se simţea de o parte şi de alta că vechea prietenie —pecetluită prin logodna celor doi copii încă din leagăn — se schimba în duşmănie, se aflǎ adevăratul motiv al rupturii. Era simplu, dar dureros: feciorul lui Ramiz Kurti se îndrăgostise de o fată de la bordel.

Mai tîrziu ne-am stropşit creierul să ghicim ce-l legase de străină. O iubea cu adevărat? Sau numai o dorea pătimaş? Dumnezeu ştie ce se petrecuse între ei. N-am aflat niciodată adevărul.

https://biblioteca-digitala.ro

Chiar în ziua cînd se răspîndi zvonul, spre înserat, Ramiz Kurti, cu chipul palid și capul descoperit, cu bastonul în mînă, coborî din cartierul de sus și se îndreaptă spre stabiliment. Mergea cu privirea încremenită, ca de ghiață și, cu siguranță, nu era în toate mințile. Vă închipuiți surpriza celor de la bordel cînd l-au văzut pe bătrîn cu chipul livid, împingînd cu bastonul poarta grădiniței ca să intre. *Ele* stăteau pe verandă și cînd bătrînul urcă scările peronului, una izbucni în rîs, dar glumele celorlalte înghețară pe buze și se așternu o tăcere de moarte. Bătrînul arătă cu vîrful bastonului pe *aceea* la care se ducea fecioru-său (se pare că o recunoscuse după păr) și fata docilă se îndreptă spre camera ei, crezînd că este un client obișnuit. Bătrînul o urmă. Apoi, cînd începu să se dezbrace, fata înălță capul și privi chipul anormal al bătrînului aidoma cu o mască. Atunci urlase de groază. Poate bătrînul n-ar fi făcut uz de revolver, dacă ea nu striga. Urletul parcă îl scoase pe bătrîn din inconștiență. A tras de trei ori, pe urmă a aruncat arma și a plecat ca un om beat urmărit de strigătele fetelor.

Ramiz Kurti a fost spînzurat trei zile mai tîrziu. Feciorul lui dispăru.

Era octombrie și un vînt rece sufla aprig zi și noapte din văile munților apropiați. În ciuda vremii au fost organizate funeralii pentru victimă, cu flori, muzică și salve de pușcă. Fasciștii reușiră să adune cu arcanul — pe stradă și în cafenele — o mulțime de oameni pe care îi obligară să îngroașe cortegiul. Mergeam tăcuți și vîntul ne biciuia fața. O așezaseră pe o mașină militară într-un frumos coșciug roșu. Muzica militară intonase un marș funebru și colegele victimei plîngeau.

Niciodată locuitorii orașului nostru nu urmaseră dricul unei străine și cu atît mai puțin pe acela al unei femei de-o asemenea condiție. Eram zăpăcit și simțeam un gol în inimă. Priveam norii din înaltul cerului, și, mergînd, ne gîndeam la soarta ei. Cine știe ce fatalitate o împinsese pe sărmana să vină de atît de departe pe urmele soldaților purtînd cască, iar după ce rătăcise din localitate în localitate coborîse în orașul nostru, unde îi era hărăzit să-și sfîrșească zilele și să ducă și pe alții la pieire odată cu ea. Poate credea, ca multe altele, să-și poleiască puțin existența, căci nădăjduim totdeauna, în ciuda tuturor relelor, să ne îmbunătățim soarta, oricît de tristă ar fi. A fost îngropată în cimitirul militar, « cimitirul fraților » cum era denumit, și i se puse pe mormînt placa de marmură pe care ați văzut-o azi dimineață. S-a gravat formula consacrată: « Moartă pentru patrie», care se poate citi pe toate mormintele ostașilor.

Peste cîteva zile un ordin sosi din capitală și casa de toleranță a fost închisă. Mi-aduc aminte ca astăzi, dimineața aceea răcoroasă, cînd au venit cu valizele în mînă, în piața primăriei, să aștepte mașina militară ce trebuia să le ducă. Trecătorii se opreau pe trotuar să le privească. Se ghemuiseră unele lîngă altele, își ridicaseră la întîmplare gulerele paltoanelor din cauza frigului și păreau mai stingherite așa cum nu fuseseră niciodată.

Se urcară în camion și cînd mașina porni, cîțiva făcură un semn timid cu mîna. Ele răspunseră salutului, dar gestul lor n-avea nimic din familiaritatea celor de condiția lor; era cu totul altceva care dezvăluia amărăciune și istoveală. Am rămas acolo privindu-le fără să resimțim vreo ușurare. În adevăr, ne gîndisem totdeauna că o să sărbătorim plecarea lor printr-un banchet. Dar iată că ce petrecea altfel. Ce-o să cîștigăm dacă au plecat? Războiul făcea ravagii pretutindeni, fasciștii ne puneau strajă în fața ușilor și n-aveam nimic de nădăjduit sub ocupant.

Dumnezeu știe unde fuseseră expediate nenorocitele; cu siguranță în alt orășel din apropierea frontului, acolo unde făceau haltă pentru o noapte atît trupele ce se duceau în prima linie cît și cele care reveneau de acolo. Și din nou fără îndoială existența lor va fi plină de lungi șiruri de soldați istoviți și murdari de noroi care vor căuta să-și aline la ele toată amărăciunea și necazurile de pe front.

https://biblioteca-digitala.ro

XIII

. . . .

«Nu înțeleg de ce țărîna camarazilor noștri ar trebui înapoiată familiilor. N-aș crede că a fost ultima lor dorință cum pretind unii. Pentru noi, veteranii, aceste manifestări de sentimentalism sînt foarte puerile. Un ostaș, viu sau mort, nu se simte în largul lui decît printre camarazi. Deci lasă-i împreună. Fie ca mormintele lor laolaltă să păstreze viu în noi spiritul războinic de altădată. N-ascultați niște inimi de găină gata să țipe cînd văd doar o picătură de sînge. Credeți-ne, sîntem bătrîni combatanți».

Generalul simți cum alcoolul i se urcă la cap.

« Acum am o armată întreagă de morți sub ordinele mele, se gîndea. Numai că toți au drept uniformă un sac de nylon. Saci albaștri învîrstați cu două dungi albe, garnisiți cu un găitan negru, fabricați în mod special de firma « Olimpia ». Sacii sînt apoi băgați în niște sicrie, niște sicrie mici; toate de același dimensiuni, stipulate în contractul cu autoritățile municipale. La început, nu erau decît mai multe plutoane de sicrie, pe urmă, treptat, s-au format companii și batalioane și acum sînt pe cale să li se adaoge regimente și divizii. O armată întreagă învelită în nylon ».

. . .Se gîndea la armata lui. La armata lui albastră, cu două dungi albe și un găitan negru. « Ce-o să fac cu soldații mei? Sînt mulți, foarte mulți și cu siguranță le e frig, în sacii lor de nylon. Generalii i-au părăsit pe cîmpul de luptă și i-au lăsat pe seama mea. Cîte bătălii aș fi putut să cîștig cu ei ! . . . »

Încercă să-și amintească despre bătăliile studiate la Școala de Război, alegîndu-le numai pe cele pe care le-ar fi putut cîștiga cu forțele de sub ordinele lui de azi. Începu să deseneze pe pachetul de țigări planuri de luptă; schiță pozițiile trupelor, liniile de atac, punctele de asalt decisive. Preotul tăcut, îl privea mîzgălind și își bea ciocolata. Generalul începu din antichitate. Mai întîi îl înconjură pe Cesar, apoi tăie drumul armatei lui Carol cel Mare, pe urmă se postă pe neașteptate în fața lui Napoleon obligîndu-l să se întoarcă din drum. Dar nu era mulțumit. Cîștiga toate bătăliile din vechime datorită armelor moderne de care dispunea, nu talentului său de general, ceea ce-l sîcîia strașnic. Atunci născoci lupte în timpurile moderne. Debarcă pe mai multe coaste și asedie cîteva capitale. Ostașii lui năvăleau pe plajele din Normandia, la paralela 38 în Coreea. Le strecură în teribila junglă din Vietnam și le scoase de acolo zdravene și intacte. Cîștigă numeroase bătălii pe care istoria le-a înregistrat drept înfrîngeri. Dacă izbîndeau se datora numai lui, pentru că știa să-și conducă trupele cu abilitate și nu le lăsa niciodată în plata Domnului. El știa să comande. Tocmai se pregătea să facă o schiță despre luptele în munți. Pe urmă avea ostași viteji, da, azi avea ostași foarte viteji. Dacă erau curajoși, se gîndea, e pentru că n-au nimic de pierdut; și mai trase o dușcă. Pachetul de țigări era negru de mîzgălituri dar o nouă bătălie îi veni în minte. La început a fost obligat să se retragă, dar curînd primi întăriri: morții care nu erau încă trecuți pe liste (cei mai feroci în bătălii), și așa ieși victorios.

— Uite — murmură satisfăcut. Cine ar îndrăzni să înfrunte Marea Armată de nylon?

« Ce nebun ! » bombăni preotul ridicîndu-se.

XIX

. . . .

În ajun fusese deschis ultimul mormînt. Cazmalele se afundau cu anevoie în pămîntul tare din cauza gerului ca și cum n-ar fi vrut să le cedeze măcar ultimul

https://biblioteca-digitala.ro

soldat. Lucrătorii își frecau mîinile și băteau călcîiele în zăpada înghețată. Generalul, cu mîinile încrucișate pe pîntec, se uita la muncitorii care săpau și se gîndea că ei îi scoseseră toată armata din pămînt. Pe urmă auzi ultima lovitură de cazma ca pe o împușcătură, iar expertul albanez rosti: « Un metru șaizeci, precis ! »

Adesea cînd se uita la săpatul lucrătorilor, generalul își închipuia cum fusese făcută inițial treaba asta. De multe ori, în zori, cînd, cu pleoapele împovărate, ochii aproape i se închideau și nu mai deosebea decît siluetele muncitorilor, i se părea că nu ei sapă acolo, ci soldații din țara lui, soldații necunoscuți care acum douăzeci de ani mai făcuseră treaba asta ca să-și îngroape camarazii. Atunci închidea ochii și vedea cum îi înmormîntaseră, de cele mai multe ori în miezul nopții, și n-avuseră drept unelte decît baionete sau cuțite.

Dar era a zecea zi a călătoriei; acum coborau din nou și trebuia să-și alunge asemenea gînduri. Alții o să se ocupe de țărîna lor și o să termine treaba. Acum misiunea lui lua sfîrșit: reprezentanți ai serviciilor municipale și contabili din cele două țări se vor așeza în jurul unei mese să facă bilanțul muncii efectuate. Pe urmă vor face o mulțime de socoteli complicate, o să fie o puzderie de facturi și chitanțe de achitat și pînă la urmă se va redacta procesul verbal definitiv. Apoi va fi oferit un mic banchet, se vor rosti cîteva scurte discursuri oficiale și se va celebra un mare serviciu divin pentru sufletele morților căzuți în război. Agențiile de presă vor anunța că misiunea a fost dusă la bun sfîrșit și el va lua cuvîntul la conferințe de presă în fața a sute de ziariști sîcîitori.

Între timp, tîmplari necunoscuți vor confecționa mii de sicrie mici, cu dimensiunile stipulate în contract, iar alți lucrători vor pune în fiecare din ele cîte un sac de nylon plin de oseminte. Divizii, regimente, batalioane, companii, unități de toate soiurile se vor confunda în grămada de sicrie. Pe urmă o să le încarce pe o navă mare ce o să ridice cu anevoie ancora pentru a repatria această armată redusă acum la cîteva tone de calciu și fosfor.

Acești morți culeși din toate colțurile Albaniei vor fi încărcați pe vapor în șiruri bine orînduite și cînd vasul va ajunge în țara de obîrșie, țărîna lor va fi repartizată regiunilor care i-au văzut născîndu-se. Toți vor fi îmbarcați, apoi debarcați: cei doi piloți doborîți cu gloanțe de pușcă, și cei patru sute de soldați secerați de mitralierele partizanilor cînd încercaseră în zadar să treacă printr-o trecătoare, și cei optsprezece care într-o vale s-au omorît între ei, și ceilalți cincizeci sfîrtecați cu baionetele chiar în cazarma lor, și batalionul nimicit în întregime, cu toți catîrii lui, cadavrele lor găsindu-se printre arme și harnașamente, și la fel acei necunoscuți uciși de albanezi necunoscuți, și în sfîrșit tînăra prostituată omorîtă în zadar, singura femeie printre atîția bărbați, și care a fost socotită și ea « un soldat » printre atîția alții, pentru că la urma urmei, numai anatomiștii pot să deosebească un schelet de femeie de unul de bărbat.

Cît despre acei care n-au putut fi găsiți, ei bine, să rămînă în Albania. Poate mai tîrziu, o altă expediție, cu un alt general, va veni să-i caute și alte săpături vor fi făcute. Mai erau cam două sute avînd în frunte pe colonelul Z. Noua expediție va parcurge, la rîndul ei, aceleași itinerare deprimante și interminabile pînă cînd vor strînge osemintele acelor nefericiți. Cine știe ce va gîndi ofițerul care o va conduce? (Cu siguranță nu va fi un general, pentru că totuși nu se va putea trimite un general numai pentru două sute de ostași).

În românește de ALEXANDRU BACIU

https://biblioteca-digitala.ro

LIRICA ACTUALĂ ÎN BOSNIA ŞI HERŢEGOVINA

HAMZA HUMO (1895—1970)

PEISAJE DIN HERŢEGOVINA

XI.

Surprinsă tace liniştea deasupra arborilor.
Prin ramuri ţese luna vise aurii
La miezul nopţii bîntuie ascunsul Pan.
În arbori totul amuţeşte,
Nici ramurile nu respiră.

Ascunsă-n noapte tremură o pasăre de-azur ...
De-i vor cădea în pene razele de lună,
Săgeţile vor tulbura încremenirea.

Pe drumul lunii se înalţă inima lui Pan
Săgeata ascuţită-aşteaptă lîngă arc.
A fulguit o stea de-alungul cerului
O urmă aurie aprinzînd.

Şi mîna morţii a trimis săgeata.

https://biblioteca-digitala.ro

MAK DIZDAR (1917)

INSCRIPȚIE DESPRE ȚARĂ

Întreba odată un curios cu insistență:

Cine este ori ce este mă rog frumos
Unde e de unde e
Și încotro vine
Bosnia
Spuneți-mi iute

Iar cel întrebat răspunse pe dată

Bosnia mă rog frumos e o țară
E descărnată și desculță mă rog frumos
E înfrigurată înfometată
Și pe lîngă asta
Mă rog frumos
E tenace
În visele ei.

1936

IZET SARAJLIĆ (1930)

CORRIDA MELANCOLICĂ

Doi fulgi de zăpadă din zbor bîrfesc pe alții.
Un trist motan șchioapătă pe lîngă un zid.
Pe zăpadă o vrabie moartă pe care n-o plînge nimeni.
De-abia la primăvară va fi prin curte mai multă dreptate.
În Spania n-am fost nicicînd, desigur nu voi merge,
dar că e viața o corridă melancolică —
asta se vede și de-aici.

https://biblioteca-digitala.ro

HUSEIN TAHMIŠČIĆ (1931)

FABULĂ

În pasărea care-abia a început să cînte
Bate inima lumii deschise
Bate și trezește călătorul

Inimă neobosită

În cartea vieții
După cum zice pasărea ce a început să cînte
Drumul nu-și omoară drumețul

Carte deschisă

În lumea largă
Călătorul ascultă pasărea ce a început să cînte
Ascultă îngrijorat și călătorește

Grijă fără de sfîrșit

DARA SEKULIĆ (1931)

BAKIJE*

Lespede pe lespede
Nici casă de la ea
Nici casă cu ea.

Lespede sub lespede
Nici un cuvînt cu ea
Nici un cuvînt de la ea.

---

* În arabă „a fi veșnic"; (numele cimitirului musulman din Sarajevo)

https://biblioteca-digitala.ro

DUSKO TRIFUNOVIĆ (1933)

SIMȚURI SĂNĂTOASE

Pentru nimic în lume nu m-aș mai naște

nu-mi vine la socoteală
ca odată viu într-un fel
să mai fiu viu și altfel.

Natura n-a ridicat încă mîna asupra mea
și, ca alinarea unei suferinți
susură sîngele
prin umbra trupului meu.

Susurul acesta mă exaltă.

Simțul și organele umorului îmi sînt sănătoase
urechea ochiul gîtul
și parcă vreau să mă conving pe mine însumi:

O, bine mă mai simt,
foarte, foarte bine !

ANDJELKO VULETIĆ (1933)

FURNICA

NICI RĂU NICI BINE de la ea nu ne vine
o poți doar PRIVI PRIVI PRIVI

orice ai face cu ea
ți-e mereu recunoscătoare

o poartă picioarele iuți
și o muncesc niște gînduri grele

și totuși PE PĂMÎNT
nu se simte prea rău
și blestemul și-l poartă ca pe o coroană de soare

https://biblioteca-digitala.ro

tot ce i-a rămas de la viață
ghemul confuz al goanei e

tot ce i-a adus iubirea
i-a înghițit sașia singurătate

. . . .

dacă o așezi pe palmă
o va străbate de cîteva ori și va dispare

și oare asta nu e destul
oare nu ți-a spus atît cît să te otrăvești cu motivul

dacă o arunci pe pămînt sau podea
se va ascunde de tine în vreo spărtură
(nu trebuie să te simți jignit)

dacă o lași la soare
atunci va CURGE CURGE CURGE

va ridica după ea cete întregi
VOR FACE UN RÎU PÎNĂ LA SOARE

dar CE-ŢI TOT SPUN EU
lasă totul în voia soartei

ce bine ar fi OARE AR FI BINE
să fii un soi de furnică
SĂ FII STRIGĂTUL PROPRIULUI SUFLET MORT
și să umbli prin lume

VUK KRNJEVIĆ (1935)

VOCEA CARE URCĂ

6

Pe drum, în amintire, în unduirea grînelor
în vorbe, în noapte, răstigniți pe uluci,
spațiu ce așteaptă după primul colț,
lumînare în vestibul, bătaie de orologiu,

gîndeam la același lucru îmbrățișați,
copil care plînge, zid ce se sfărîmă,
cal care paște neauzit în livadă,
pași prin vis, pleoapele celor obidiți

https://biblioteca-digitala.ro

femeia ce se dezbracă, toţi amari, însinguraţi,
pasărea care e piatră, morţii care au uitat
lipiciosul aşternut al morţii, şuierul locomotivei,
ameţitii şerpi ai soarelui, umbre plimbîndu-se în amurg,

zumzetul cinematografului, vorbe murmurate:
singuri şi fierbinţi şedeau pe prag,
chiar aici, cădea ploaia pe trotuarul uscat,
muntele împuşcaţilor se cutremură încreţind cărbunele, frunţile,

somnolenţa de după amiază, zăpada care se dezgheaţă,
pulberea strălucitoare a plînsului, împuşcaţi în ceaţă,
arşi pe arşiţă, obiecte aruncate,
chiparoşi în vînt, în răsuflarea mea,

înjunghiaţi zadarnic, o apă tandră, aţipită,
învineţiţi în apa rîului, înnebuniţi de frică
pe drumul umed o fereastră de ierburi umede,
glasul uscat printre sălcii, vorbe istovite, miloase.

În româneşte de SANDA NENOIU

https://biblioteca-digitala.ro

Poezia contemporană în Bosnia şi Herţegovina

Educaţi în felul lor, de însăşi esenţa vieţii, cu un simţ ciudat al sentimentului şi meditaţiei necontrafăcute, poeţii Bosniei şi Herţegovinei — cei mai buni dintre ei, desigur — şi-au evidenţiat încă de la început întreaga măsură a individualităţii lor, ori au rămas nemărturisiţi sau de respiraţie scurtă. Acţionau însă cu sinceritate şi devotaţi lor înşile. Linia de continuitate a acestei poezii e destul de înşelătoare şi încă necercetată îndeajuns. Abia în ultimii ani capătă contururi ferme, mai importante decît înşiruirea cronologică a numelor, conformă cu anul sau deceniul în care acestea au apărut.

Să încercăm, totuşi, să schiţăm măcar cîteva contururi ale situaţiei poeziei postbelice (în principal în Sarajevo) şi a generaţiei care a creat-o, fără însă a intra în detalii de profil ale fiecărui poet în parte.

Linia sinuoasă a istoriei poetice a acestei regiuni, din care de altfel au încolţit în vremurile de demult personalităţi creatoare excepţionale, adesea recunoscute şi confirmate în alte locuri, în afara Bosniei, această linie deci a vegetat mai curînd decît s-a dezvoltat în anii imediat după război. Era pe atunci pîndită de două pericole: unul dintre ele, superficial la prima vedere, dar în realitate înrădăcinat ca o prejudecată, era o anumită notă socială patetică, exprimată convenţional, fără expresii impresionante, deosebindu-se astfel inciziile sociale ale povestitorilor acestei regiuni, care în literatura popoarelor Jugoslaviei sînt cunoscuţi prin denumirea comună de « povestitorii Bosniei » — precum i-a numit dr. Jovan Kršič. A doua încercare, nu mai puţin grea, a fost impusă de situaţia perioadei imediat postbelice, circumspectă faţă de riscurile posibilităţilor şi libertăţii de creaţie, împinse astfel în planul al doilea. S-a ajuns în acea perioadă la situaţii absurde: poezia generaţiilor vîrstnice şi tinere apărea la unison, prin tematică şi expresie. A fost o perioadă de stagnare a poeziei, de autoamăgire că este ancorată în actualitate, căci prin tematică ilustra entuziasmul anilor de reconstrucţie, a acţiunilor de muncă voluntară a tineretului şi a evenimentelor sociale mai importante. Acea epocă, a cărei durată s-a extins de-a lungul întregului deceniu postbelic, e importantă în primul rînd prin aceea că a marcat şi cîteva nume care, pe atunci prezente

https://biblioteca-digitala.ro

doar prin simplul fapt că scriau poezie, s-au remarcat mai tîrziu printr-o intonație proprie. În acea epocă impersonală pentru literatură şi în special pentru poezie, au fost desigur ignorate multe talente, iar altora, în mod arbitrar dar şi efemer, le-a fost conferită cununa gloriei. După excepționalele realizări poetice din cursul revoluției populare, date de poeți cum au fost Skender Kulenović sau Branko Ćopić atunci, ca şi mai tîrziu, cea mai proeminentă figură a acestei literaturi este Ivo Andrić, cu epocalele sale romane pe teme istorice, în care se oglindesc problemele contemporaneității şi ale omului contemporan.

Următoarea perioadă o constituie o corectare radicală, aşezarea pe temelii solide a unei clime poetice care abia începea să-şi contureze particularitățile. Este epoca de la jumătatea deceniului al cincilea şi pînă astăzi, vremea demolării tonului coral şi a jumătăților de măsură. S-a produs o stimulare a tradiției poetice a Bosniei poetice, dar şi o răfuială creatoare în care, în afara activității poeților înseşi, s-a angajat şi o generație de critici. Cu toții, împărțiți şi după afinități, au erupt din bogatele acumulări de pînă acum de căutări creatoare şi neliniști. Libertatea creației artistice pe bazele afirmării umanității în complicata lume contemporană, nefavorizarea niciunei direcții literare, iată contribuțiile acelor ani, care chiar de atunci au dobîndit impulsuri hotărîtoare de la politica culturală a Jugoslaviei socialiste. Un alt nou element al mediului poetic al Bosniei şi Herțegovinei este treptata stabilire de legături de colaborare şi cunoaștere reciprocă nu numai cu poezia altor centre culturale ale Iugoslaviei, ci şi cu întreaga lume. În mod firesc, acele generații au introdus un spirit nou, care a obligat pe toți cei ce se uneau în poezia Bosniei şi Herțegovinei la opțiune: pro sau contra, pentru noi căutări sau pentru rămînerea la criteriile cunoscute. Au fost încercări importante, cu nimic mai simple decît cele dinainte, din vremea cînd complexitatea umană nu se vădea în poezie și cînd domnea unitarismul estetic.

Abia de atunci datează o mai bogată istorie literară a acestei republici a Iugoslaviei socialiste, deşi în cadrul acestei istorii rămîn şi mai departe aspecte relativ necercetate. Un însemnat număr de romancieri, povestitori şi poeți din acest mediu literar, au întemeiat în ultimii ani o direcție a expresiei literare care vădeşte o depăşire hotărîtă a narațiunilor discursive despre evenimentele sociale înconjurătoare. Acest lucru li se cerea cîndva cel mai mult: să oglindească particularitățile şi pitorescul regiunii, care pentru alții, prin impresii superficiale, externe, păreau exotice. Orientarea actuală a scriitorilor Bosniei şi Herțegovinei se află sub semnul împotrivirii la o astfel de determinare. Ea se îndreaptă către destinul uman, introducînd în acest context amprenta condițiilor personale, cu adevărat particulare, împletire de tradițional şi contemporan, care pe acest teren e caracterizată de crize chinuitoare, nelămuriri, înfrîngeri şi victorii. Scriitorii actuali se străduiesc, negînd simpla retorică şi exotismul, să analizeze o esență bogat stratificată, care prin curentele ei înăbuşite, subpămîntene, din interiorul şi dimprejurul oamenilor, poartă, relativ la omul acestui mediu, o semnificație mult mai largă

https://biblioteca-digitala.ro

decît i se pare unui privitor superficial. Un exemplu al acestei rodnice direcţionări este romanul « Dervişul şi moartea » de Meša Selimović, operă despre omul contemporan şi situaţia lui complexă, situat doar condiţionat într-un mediu istoric îndepărtat. Martori ai acestor încercări sînt şi cărţile altor romancieri şi nuvelişti ai noii generaţii, printre care Andjelko Vuletić, Vitomir Lukić, Nedžad Ibrišimović, Sead Fetanagić şi alţii.

Acum prind contur realele personalităţi poetice ale perioadei postbelice sau se mărturisesc mai complet cele pînă acum latente. Totuşi, mijlocit sau nemijlocit, tuturora Bosnia le este trăsătură comună şi punct de plecare, acea Bosnie umană, dar adînc înrădăcinată în suflete, nu rareori popularizată prin contrastele — superficial cercetate — între nou şi vechi, în realitate plină de fatale, ascunse contraste sau congruenţe. Aproape că nu există poet al acestei regiuni în a cărui poezie să nu se facă simţită această atmosferă. S-ar putea urmări dezvoltarea poeţilor şi chiar s-ar putea face o comparaţie între ei pe baza motivelor sau reflexelor temei meleagului natal. Se înţelege, aceasta constituie doar opţiunea lor incipientă, coordonatele ulterioare se extind, ajungînd pînă la problemele existenţiale ale omului. Concomitent cu aceşti poeţi, activează şi aceia pe care nu i-a părăsit încă dispoziţia romantică sau elanul romantismului revoluţionar. Tuturor le rămîne dragă ţara de baştină Bosnia: şi cînd pleacă temporar sau pe un timp mai îndelungat, şi cînd se înapoiază, şi cînd rămîn pentru totdeauna într-însa. Acest ataşament este exprimat de unul din cei mai vîrstnici reprezentanţi ai noii generaţii de poeţi, Mak Dizdar, într-o poezie cu trimiteri la evul mediu, care ascunde într-un conţinut mai profund şi prezenţa poetică:

Bosnia mă rog frumos e o ţară / E descărnată şi desculţă mă rog frumos / E înfrigurată şi înfometată / Şi / pe lîngă asta / Mă rog frumos / E tenace / În visele ei.

O altă înrudire a acestei generaţii de poeţi în cadrul Bosniei şi Herţegovinei ca parte a Jugoslaviei eliberate, o constituie adesea prezenţa temelor istorice, care abia acum încep să se ordoneze şi să se reflecte creator în poezie, contrabalansînd absenţa continuităţii tradiţiei poetice. În acest cadru, un loc deosebit de important îl are trecutul istoric cel mai apropiat, revoluţia jugoslavă de eliberare, a cărei arenă centrală a fost Bosnia şi Herţegovina, devenită legendară prin localităţile unde s-au purtat lupte eroice: Sutjeska, Kozara, Neretva, Drvar, munţii Romanija. Toate acestea au făcut pe poeţi să-şi amintească mereu de istorie, chiar dacă aceasta se grefează pe un mod liric, avîntat, într-un fel o lirică de tribună, cum e cazul poetului Izet Sarajlić, care revine mereu asupra temei soartei unei tinere generaţii luate de viforul războiului, sau cum, într-un alt mod, o face Vuk Krujević, legînd aceste teme într-un limbaj hibrid de clasic şi modern, arătînd problemele complexe ale conflictului generaţiilor, a copiilor care în joaca lor de-a războiul preiau soarta taţilor. Se înţelege că temele expuse mai sus sînt numai unele chei ale preocupărilor acestor poeţi, ele se evidenţiază de altfel în alte moduri şi la alţi poeţi. Poezia lui Husein Tahmiščić reprezintă în acest sens o sinteză mai largă, un tot

https://biblioteca-digitala.ro

care înfruntă sensul profund al poziției omului contemporan în lume, depășind aspectele externe și pătrunzînd tot mai mult în sfera intelectuală a neliniștilor și întrebărilor.

Poezia de confesiune, adînc personală și diversă, are de asemeni reprezentanții săi în Bosnia și Herțegovina. Dintre ei îi vom aminti aici doar pe Duško Trifunović și Meho Rizvanović, tineri care, ieșind de sub vagoanele de cale ferată unde lucraseră pentru a-și cîștiga pîinea, au dovedit o chemare organică spre poezie, înfățișînd destinele ciudate ale copilăriei și condițiile meleagurilor natale și ale lumii. Într-un mod aparte se atașează disonanța particulară a lui Andjelko Vuletić, dar și această disonanță e, în realitate, iubire închisă în amărăciunea și autoînveninarea unor mari răfuieli. Deosebită este și apariția bătăiosului, robustului reprezentant al celei mai noi generații de poeți, Rajko Nogo. O enumerare în continuare ar însemna punerea în lumină a apariției unor însemnați tineri poeți cum sînt: Dara Sekulić, Miodrag Žalica, Slavko Santić, Velimir Milošević și mulți alții. Alături de ei stau desigur și cei din generațiile anterioare, sau din primele generații postbelice, care mai crează și astăzi, precum sînt: Sukrija Pandžo, Vladimir Čerkez și alții.

Există azi în literatura Bosniei și Herțegovinei, republică ce se dezvoltă tot mai mult atît social-economic, cît și în sfera artei, un mare număr de valori cu adevărat autentice, care, din păcate, rămîn adesea neîndeajuns cunoscute lumii. E poate și un semn al unei indiferențe din punct de vedere publicitar și comercial a scriitorilor bosnieci față de operele lor odată terminate, odată încheiate dificultățile și chinurile creației. Perioada următoare din viața acestei poezii se află în mîna criticilor și traducătorilor ei, pentru răspîndirea ei pe noi spații ale cunoașterii și colaborării pe pămîntul unic al poeziei tuturor popoarelor lumii.

În românește de SANDA NENOIU

https://biblioteca-digitala.ro

DRAGOŞ VRÂNCEANU

de vorbă cu

ALFREDO GIULIANI

despre

neoavangarda liricii italiene

Alfredo Giuliani ar fi « organizatorul şocului » avangardist în lirica italiană. Dar cînd această organizare a devenit continuativă, nu se mai poate vorbi de şoc, ci de o tactică instituţională. Poeţii neo-avangărzii lirice dau astăzi tîrcoale vîrstei de 40 de ani, « age terible où l'on devient ce que l'on est. » Ei au intrat în ceea ce s-ar numi panica aşezării . . . Pasionat şi mai ordonat, Giuliani s-a dovedit a poseda toate însuşirile necesare unei translaţii de consolidare, mai ales după ce a avut excelenta idee a sumarei antologii *I novissimi*, tipărită de Einanaudi, care cuprinde numai cinci, — şi pe cei mai reprezentativi — militanţi ai aşa zisei poezii noi. S-au cristalizat aceşti poeţi în rezultate certe? Se simt cumva intim resemnaţi de a se considera numai « o soluţie de trecere » spre un alt fenomen poetic, ca de altfel o mare parte din întreaga poezie contemporană? E greu a răspunde la aceste întrebări. Arsenalul lor doctrinar este, în orice caz, impresionant — minus contestarea ermetismului. O rezumare discursivă şi bineînţeles polemică a lui, se cuprinde în conversaţia de faţă pe care am avut-o la Roma cu Alfredo Giuliani. Voi menţiona, ca « martor ocular », că, după impresia mea, departe de a se fi creat « o vacanţă stilistică » în poezia italiană de după război, prin epuizarea ermetismului, acest curent constituie azi o forţă în acto şi este singura poziţie de renume european a poeziei italiene.

— Termenul iniţial al neo-avangardismului poetic mi-a apărut totdeauna oarecum complex. Prima mea întrebare va fi deci informativă, ţinînd seama că o fac în numele unui public străin. Cum s-a născut şi cum s-a dezvoltat, pînă acum, această nouă poezie experimentalistă? Care sînt, după dumneavoastră, centrele ei de inventivitate şi propulsiune, ca opere, oameni, grupuri? E timpul să avem un tablou simplu şi clar al acestui lucru, fie că va fi făcut în mod imparţial, fie părtinitor.

— Pentru a răspunde complet la această întrebare ar fi nevoie de o carte întreagă. Cum ştiţi, războiul a marcat sfîrşitul ermetismului, drept climă culturală şi drept stil poetic al unei epoci. Totul a reînceput odată cu acest sfîrşit. Dacă poezia italiană dintre cele două războaie a fost în mod esenţial o poezie aleasă, un fel de opoziţie

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

platonizantă făcută vulgarității și idioțeniei publice, o poezie de stări de suflet vertiginos aluzive, metafizică, în mod secret încă simbolistă și încă foarte « crepusculară » (Macri vorbea de această poezie ca de o trecere « de la lumea naturală pe terenul sufletului »), dacă admitem că ermetismul, care îmbiba limbajul poeziei și al criticei, devenise un fel de amulet împotriva realității lucrurilor, se înțelege atunci de ce critica lui a fost accelerată de zguduirea războiului. După război a fost deschisă, împotriva unor încercări disperate de continuare și restaurare, o lungă perioadă de « vacanță stilistică. » Poate că în Italia, lipsind o mare proză narativă, eram obișnuiți să fim în posesia unui altfel de produs poetic, și unii din noi și-au cheltuit toate energiile ca să construiască un nou stil de poezie, în ciuda dificultăților enorme. În adevăr, un stil nu se poate construi la rece, printr-un simplu act de voință. Trebuie să răspunzi unor exigențe stilistice, încă necunoscute, ale unei epoci. Trebuie să riști să te consumi numai în încercări și presentimente, fiindcă există un moment, ce poate fi foarte lung, în care nimeni nu poate fi sigur că va izbuti să producă și să ajungă la acea înnoire pe care o cere timpul. Un fapt tipic de atmosferă care după război a circumscris, a însoțit și a împiedicat căutarea unei noi poezii a fost uriașa cheltuială de teoretizări moralistice și estetico-ideologice revărsată în cele o sută de reviste și revistuțe care răsăreau în fiecare oraș și în fiecare colț de provincie. Pînă în 1955 singurele rezultate vădite păreau a fi, pe de o parte, un tip de poezie « ușoară », epigramatică, ironică, scrisă cu o ingenioasă dezinvoltură pe subtilele margini lăsate încă albe de către ermetism; pe de altă parte, o poezie pseudo-cetățenească, neo-realistă, dar substanțial elegiacă, o poezie a eului umflat de sociologie, un nou crepuscularism, prolix, devenit și mai patetic prin conștiința sa istorică. În mod formal, epigrama ironică era deseori plăcută dar nu aducea nici o energie nouă, iar elegia neo-realistică se prezenta ca un salt înapoi, ca o recuperare a unor tonuri discursive tardive ale secolului XIX. Experiența avangărzilor europene (neutralizată de ermetism) părea să nu mai conteze nimic. Pentru noi problema era aceea de a reconstrui o tradiție modernă, bogată și articulată și totodată contradictorie, în care trebuiau să intre clasicii, experiența avangărzilor, limba comună, și adevărata *cultură a limbii*, precum și o reală experiență cotidiană, pe care neo-realismul nu o revela în nici un fel. Toate au fost bune pentru a adînci această căutare: marxismul, psihanaliza, fenomenologia, studiul problemelor metrice, dialectica negativă a lui Adorno, Ezra Pound și Marinetti, Breten și Jarry, reflecția asupra simbolismului interpretat pe de-andoaselea, în caracterul « semnic » și nu ontologic al simbolurilor sale, Wittgenstein și Dylan Thomas, muzica și pictura modernă. Contrastul cu neo-realiștii privea atît problemele formale cît și ideologia. Posedam o altă concepție a realității, mai puțin patetică și ceva mai tragi-comică. Eram în căutarea unui cititor încordat și intens ca și noi.

Punctul nostru de reper în jurul anului 1955 a fost criticul Luciano Anceschi. Știți dvs. prea bine că în plin război, în 1943, Anceschi a publicat « Lirici nuovi », cea mai frumoasă și inteligentă antologie a poeților ermetici, o carte care, fără să vrea, a închelat o epocă. Dar Anceschi a dovedit imediat după război că nu rămăsese blocat de acea experiență capitală. A întemeiat o colecție de poezie care a debutat în 1952 cu o mică antologie, « Linea lombarde », în a cărei prefață lăsa să se întrevadă o mare deschidere și o anumită așteptare a unei noi desfășurări, deși poeții cuprinși în acea carte aparțineau genului liric-epigramatic la care mă referam mai sus. Totodată, Anceschi a publicat un eseu care valorifica într-un mod foarte pozitiv contribuțiile critice ale lui Erza Pound. Astfel, în pustiul acelor ani, Anceschi a constituit pentru fiecare dintre noi un centru de atracție. Sanguineti de la Torino, eu de la Roma, Giuseppe Guglielmi de la Bologna ne-am

https://biblioteca-digitala.ro

adresat lui, care trăia la Milano, spre a publica între 1954—1956 în colecţia sa, primele noastre plachete de versuri. Văzîndu-se înconjurat de tineri care promiteau, Anceschi s-a simţit în măsură să întemeieze o revistă. Am discutat mult şi în cele din urmă revista a apărut într-un prim număr în iarna anului 1956. Se numea « Il Verri », după numele unui faimos iluminist lombard, Pietro Verri, şi constituie poate încă astăzi cea mai bună revistă literară italiană. Dar în primii patrucinci ani ai existenţei sale a fost în adevăr o revistă extraordinară. Cele mai frumoase poezii din acei ani au apărut în «Il Verri». Am introdus un tip de critică radicală, nemiloasă din punct de vedere intelectual, lipsită de complăceri. Critica susţinută în revistă şi marea libertate intelectuală care circula în ţesuturile ei, căutarea spasmodică a unui nou limbaj care fascina pe toţi colaboratorii, acestea au fost premizele care au scos în evidenţă perspectiva pe care, cu tăieturi brutale atît în poezia trecutului cît şi în cea neo-realistă, am prezentat-o în antologia « I novissimi ». Era un act de putere, dar făcut « în stare de linişte », pentru că ştiam că ne găsim în adevăr în centrul situaţiei, chiar dacă nu toate rezultatele fuseseră atinse.

— Doctrina acestei poezii se găseşte în parte în articolele pe care le-ai adăugat antologiei. Cum ai formula această doctrină în puţine cuvinte?

— În afară de articolele pe care le-am scris, am căutat să explic această doctrină în cele două Introduceri, la prima şi la a doua ediţie. Astăzi eu pot vorbi desigur numai pentru mine însumi. Fiecare din noi s-a schimbat şi nu ştiu dacă colegii mei ar putea fi de acord cu mine. Fiecare poezie este un fel de monstru, pe jumătate rebus şi pe jumătate clarificare. Poezia amestecă totdeauna înţelesul şi sensul, două lucruri care nu coincid, ale tuturor cuvintelor. Fiindcă fiecare cuvînt este ubicuu, înţelesul lui aparent se *deplasează* înăuntrul versului după locul unde e aşezat. În poezie are loc un dialog şi o ciocnire între cuvinte care se gîndesc pe ele însele şi se împiedică de alte cuvinte. Ce se întîmplă atunci cînd un cuvînt izbeşte peretele unor altor cuvinte? Poezia nu poate fi inocentă: ea trebuie să îndepărteze deochiul, să îndepărteze influenţele rele, de la viaţă. Dacă vrea să facă acest lucru, ea nu poate fi inocentă. Un gest verbal poate să fie tot aşa de eficace ca descîntecul vraciului pentru o femeie care naşte. De aceea acest gest trebuie să fie *metric*. Poetul trebuie să se prefacă numai a glumi, pentru că într-o lume ostilă, poezia este ea însăşi ostilă. Scrisul versului nu este în realitate *liniar*, cum ne-ar face să credem forma versului. În poezie totul este *semnificant*. Înţelesul a fost redus istoriceşte la un semn. Neînţelesurile pîndesc înţelesurile. Poezia este un teren de conflict, deci este totdeauna didascalică.

— Cum interpretaţi cuvintele lui Enzensberger, care priveau şi noua poezie italiană, atunci cînd el vorbeşte de « un limbaj mondial » al noii poezii? « Mondialitatea » limabjului poetic nu contrazice esenţa lui « personală » şi « naţională »?

— Găsesc că nu e nici o contradicţie în afirmaţia lui Enzensberger. Desigur nu putem face uz decît de o limbă personală şi naţională, dar rămînînd conştienţi că această limbă este în fond dialectul unui limbaj universal. Cu limba propriei ţări — sau a propriului cartier — trebuie să vorbim « mondial ». Este vorba de o dimensiune a minţii care operează *împotriva* tendinţei parohiale a fiecărei limbi.

— În ce mod aţi putea face o distincţie definitorie a principalilor poeţi experimentalişti? Cum aţi formula diferenţa dintre Giuliani şi Balestrini, Pagliarani, Sanguineti, Porta şi poate alţii?

https://biblioteca-digitala.ro

— Pentru Sanguineti litertura este o recuperare originală a ideologiei marxiste. Problema sa e de a conexa pateticul și verosimilul. (Pateticul este psihologia, este fenomenologia individuală; verosimilul este ideologia, este istoria). E vorba de o poezie care nu se poate lipsi de cultură ca atare. Porta se distinge printr-un blajin teorism. Este un hipernaturalist. În el cuvintele caută să se mimetizeze în acțiuni, conexate cu gesturile. Porta « privește » cuvintele cum se așază în ipoteze de mișcare (și atunci le urmărește și face ca ele să se precipite) sau ca pure evenimente naturale. Balestrini a trecut de la poezia neo-dadaistă la poezia — manifest. Ultimele sale poezii sînt în mare parte poezii de manieră sau sînt ca niște inscripții pe ziduri. Pentru moment este imposibil să-l definim. Cît despre poeziile sale mai vechi, am vorbit despre ele în introducere. Tot așa și despre Pagliarani ori despre poeziile mele mai vechi. Despre cele noi aș putea să vorbesc mult. În poemul-povestire « Il tautofono » am căutat să-mi aproprii sensul limbajului, care este Celălalt: noi nu încetăm să vorbim cu acest Celălalt care este limbajul și care duce la un malentendu nesfîrșit. Personajul care vorbește în poem nu sînt eu, este omul domestic, ființă tragi-comică (nu eroică, nu mitică, nu patetică, și nici naturală), este omul domestic ce nu poate fi *domesticit*.

— *Într-un anumit sens vă considerați precursori și ai « teatrului nou » sau ai « noii proze » italiene. În ce fel puteți revendica această poziție ?*

— Fiecare a mers înainte pe contul lui. Anumite afinități de fond au rămas, dar astăzi cred că divergențele dintre noi sînt mai interesante decît afinitățile. Se poate spune că am început « contestarea » noastră în public în 1963 cu spectacolul teatral pe care l-am prezentat la Festivalul muzicei noi din Palermo. În seara aceea s-a făcut mult zgomot. Abia în anii succesivi a luat naștere teatrul de avangardă în Italia. Noi aruncasem piatra și dădusem impulsul. Apoi ne-am dezinteresat de acest aspect. Tot așa am făcut cu « poezia vizivă » în 1961—62. Spre teatru — care este un lucru mult mai greu de organizat — din cînd în cînd ne întoarcem, dar nu în sensul primitiv din 1963.

https://biblioteca-digitala.ro

ALFREDO GIULIANI

Am reținut

Am reținut incongruențe noi cînd hoarda de cristal
întunecat la orizontul oriental mobila
o teamă stupidă fugi de coridoare serveau
spre a intercepta frînturi de camere
ce alergau învălmășite înapoia incendiului
vîntul ruginit făcea acide palorile
oaspeților nu știu cine sînt și ne neliniștesc
adierile acestea elegante de canal

fraze bogate în sunet au străbătut lemnele rășinoase
și legendarul lumbago cu lucitoare
cuirase și plușuri la asaltul timpului și egale
inteligențe îmbătrînite în vacanțe
« apusul a fost oprit în loc ? » . . . mîine vom putea dormi . . .
se va trezi . . .
înainte ca flecărelile să se umple de aer curat
îi aduseră un blid de ciorbă caldă.

NANI BALESTRINI

Din ciclul « În culori »

Arbore, tablou pentru toamnă

arbore adică un arbore
verbal adică un arbore
verdele e un arbore
arborele publicității
arbore sensibil
arborele arborelui
și așa există arbori

https://biblioteca-digitala.ro

Tablou pentru un incident

pe un plan vertical
care se întîmplă deodată
la un nivel pur descriptiv
doi metri pe doi metri
obiectul imaginei
părea ceva mai înalt
momentan și repede stăvilit

Exterior de țară

arbori în înălțime
ceea ce vezi se transformă
şi numele culorilor
de gesturi făcute de dorinţe
care lărgesc limitele naturii
linia crește trasă la dreapta
un nod cînd apune

ELIO PAGLIARANI

Din «Urmărind un final»

lui Franco Fortini

Angoasa intelectuală a tineretului cînd descopere
insuficient intelectul adică însușirea raţiunii
de a distinge cît e de departe, Franco;
acest lucru îl urmărea angoasa existenţială? Fie
că era sau nu o boală de splină, vreau să spun numai
pentru bogaţi nu pentru că eu sufăr
nici pentru îndepărtarea ei. Urmarea
e gravă.

Pentru că e departe carnala
descoperire a amorului-sinteză
şi insuficienţa lui
ştiind chiar ce va mai trebui.
— Cu cît înţelegi şi cu cît iubeşti creşte mai mult
partea ta de Atlas

https://biblioteca-digitala.ro

O ştiu pentru că voi spune dar într-un anumit context.
Mă simt grotesc să o spun singur.
Forţa. Fără forţă
amorul şi intelectul nici măcar nu servesc
să se definească pe ele, după cîte ştiu despre viaţă.
Cîtă ciocnire ne arde, împreună cît sînt de stridente !

ANTONIO PORTA

Mişcări

A început să fugă dulapul nu se deschide
nu smulge ramele prins în cuie dulapul
care nu se deschide dar acesta e dulapul
întreabă ceasornicul făcînd zgomot ceasornicul
nu-l găseşte acele limbi care se deplasează
sînt ore se întreabă braţele cum creşte părul

Spre a-l atinge dulapul s-a închis acel
lemn fără vîrstă picături a nu se ştie ce anume
cu ceasornicul oprit mîinile de geam cad
iese în grabă închis în blana fără de păr este
un nor de pulbere cel care face atîta zgomot !

EDOARDO SANGUINETI

Din «Erotopoegnia»

În tine dormea un fibrom uscat, ca o panglică
uscată, un vis;
aci apasă prundişul, aci îşi scutură umbra;
aci ţipă, dă afară, urinează,
fiindcă a aşteptat mereu gustul
camomiliei, temperatura iepurelui, rumoarea
grindinei, forma acoperişului, culoarea paielor:
fără semeni timpul
s-a îndreptat către zilele lui, pămîntul oferă
imagini confuze;
va ştii să distingă capra, ţăranul, tunul ?
Un foarfece aceasta în adevăr o sper, nu o pară
cînd tremură în sacul de membrane opace.

În româneşte de DRAGOŞ VRÂNCEANU

https://biblioteca-digitala.ro

EDWARD ALBEE

totul în grădină

piesă în 2 acte

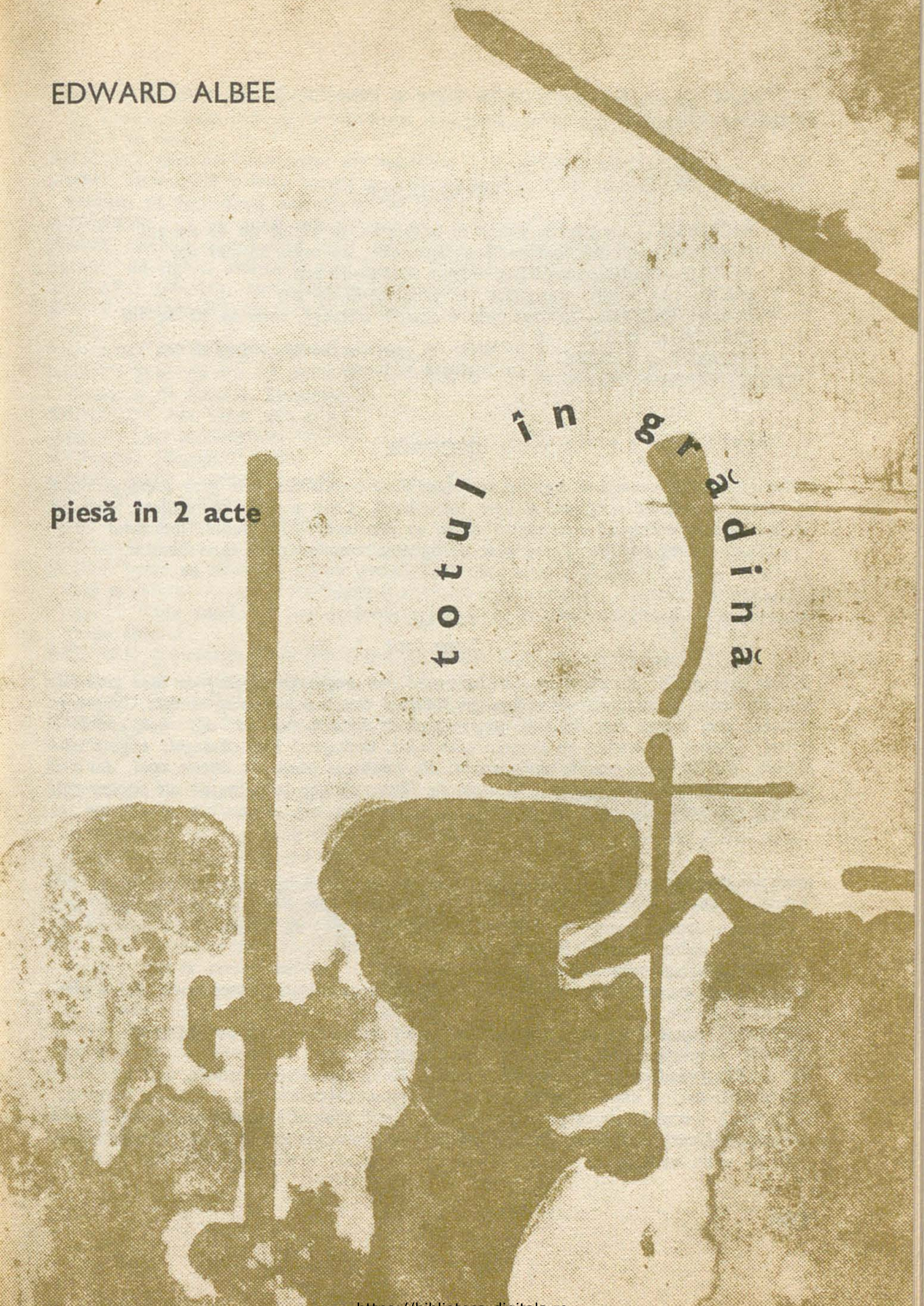

https://biblioteca-digitala.ro

Prima reprezentație a acestei piese a avut loc la 16 noiembrie 1967, la teatrul Plymouth din New York.

PERSONAJELE

RICHARD — un bărbat plăcut la înfățișare, în vîrstă de 43 de ani
JENNY — soția lui, o femeie atrăgătoare, de vreo 38—39 ani
ROGER — fiul lor, un băiat drăguț de 14—15 ani
JACK — un vecin, atrăgător, în jurul a 40 de ani
D-NA TOOTHE — o doamnă elegantă, chipeșă, cam de 50 de ani
CHUCK și BERYL, GILBERT și LOUISE, CYNTHIA și PERRY — prieteni și vecini, foarte asemănători cu Richard și Jenny

DECORUL

Living-room-ul și veranda de sticlă a unei case dintr-o suburbie; prin glasvandul verandei se zărește o grădină spațioasă și bine întreținută. Casa e veche și, evident, veranda a fost ulterior adăugată construcției totuși nu face notă discordantă. Interiorul casei nu denotă bogăție; bunul gust și ingeniozitatea au ținut locul banilor.

ACTUL I

Scena întîi

(Scena este goală; de afară se aude zgomotul unei mașini (manuale) de tuns gazonul; prin fereastra panoramică îl vedem pe Richard tunzînd iarba; se oprește, își șterge fruntea; apoi merge mai departe. Jenny intră în cameră venind din hol, caută o țigară; găsește un pachet pe consola căminului, descoperă însă că e gol, e gata să-l arunce, dar își amintește de ceva, scoate din pachet cuponul de loterie apoi, din nou pe punctul de a arunca pachetul în coșul de hîrtii, zărește înăuntru un alt pachet gol, clatină supărată din cap, se apleacă, îl scoate din coș, îl desface și extrage un cupon uitat.)

JENNY *(clatină din cap; bombăne)*: Nu, zău așa ! *(Acum vorbește mai tare, dar Richard n-o poate auzi.)* Ai putea să ții minte ! *(Richard trece din nou prin fața ferestrei, cosind; Jenny deschide glasvandul și strigă)* Ai putea să ții minte ! *(El continuă, iritat, cositul.)* Richard !

RICHARD *(realmente se face greu auzit)*: Ce?

JENNY: Ai putea încerca să ții minte. *(Se întoarce, reintră în cameră, lăsînd glasvandul deschis.)*

RICHARD *(intră după ea, tamponîndu-și gîtul cu batista)*: Aș putea, ce?

JENNY: Ai putea să ții minte, *(Curmă fraza.)*.

RICHARD *(gîndește)*: De acord. *(Pauză)*. Aș putea să țin minte, ce?

JENNY *(scotocind după o țigară)*: Cînd arunci pachetele.

RICHARD *(cumpănește asupra spuselor ei)*: Ihm ! *(Pauză.)* Acum pot să ies? *Cineva* trebuie să tundă afurisita asta de peluză, și nu prea văd grădinarii îngrămădindu-se să le spun ce să . . .

https://biblioteca-digitala.ro

JENNY *(descoperind că toate cutiile de țigări de pe masă sînt goale):* Ți-am spus de două mii de ori; două lucruri ți-am spus de două mii de ori: să fie întotdeauna țigări în casă . . .

RICHARD *(deprins cu aceasta, dar nepăsător):* Tu conduci gospodăria.

JENNY *(strecurînd în ton o nuanță de profesor sever):* Cînd se termină un pachet, trebuie să faci două lucruri, ți-am spus:

RICHARD: . . . de două mii de ori . . .

JENNY *(închide o clipă ochii, apoi continuă)*. . . în primul rînd, cînd termini un pachet de țigări, uită-te să vezi dacă e ultimul — ultimul pachet . . .

RICHARD *(plictisit, nerăbdător):* Da, coniță.

JENNY *(neabătută):* Și dacă e ultimul, notează-ți să cumperi țigări, sau spune-mi mie . . .

RICHARD *(cu același ton):* Bine, bine!

JENNY: Și ori de cîte ori isprăvești un pachet, nu uita să scoți cuponul. Înțelegi? Cuponul de loterie. Le strîngem.

RICHARD: Am uitat să-l scot?

JENNY: Uiți întotdeauna. Fumăm țigările astea oribile numai pentru cupoane . . .

RICHARD *(degajat):* O.K.

JENNY *(după o scurtă pauză):* Mai avem?

RICHARD: Cupoane?

JENNY *(fără să guste gluma):* Țigări!

RICHARD *(afectat):* Ihm! *(Brusc redeșteptat.)* Vrei o țigară? *(Îi oferă un pachet.)*

JENNY *(dînd cu ochii de marca pachetului):* Ce-i asta, păcătosule? Astea nu-s . . , Dar ce ești tu — cum de îndrăznești să fumezi țigările *astea*. . . astea n-au cupoane, ești . . Cum adică, eu îmi otrăvesc plămînii ca să adun cupoane, și dumnealui trage chiulul . . .

RICHARD *(chicotește că a fost surprins):* M-ai prins cu mîța-n sac!

JENNY: Ești o mică . . . secătură.

RICHARD *(aprinzîndu-i țigara):* O mare secătură. Da-s bune, nu?

JENNY *(cu jale):* Da. *(Pauză)*. Cum merge peluza?

RICHARD: Crește.

JENNY: Ține minte ce ți-am spus: să nu-mi atingi lalelele.

RICHARD *(cu afectată remușcare):* Ei, trebuie să-ți mărturisesc că m-am lăsat furat de zuruitul mașinii de tuns *(imită un zgomot iute, sacadat)* br-br-br-br-br, și am cosit lalelele; pînă să mă dumiresc, am decapitat o duzină și mai bine. *(După un răgaz.)* Îmi pare rău.

JENNY *(dă din cap în semn că știe de glumă):* Las' că atunci cînd ai făcut-o n-a fost vesel de loc. *(Mai mult sau mai puțin pentru sine.)* Zău așa, un om în toată firea să intre cu cositoarea într-un răzor de lalele.

RICHARD *(vesel și mîndru):* Zău dacă nu mi-a plăcut! Și ce vrei să spui cînd întrebi «cum merge peluza?» Mult îți pasă ție de peluză. Din partea ta ar putea s-o cotropească păpădiile, atîta timp cît nimeni nu-ți atinge nalbele tale și lalelele tale și garofițele sau ce-or mai fi.

JENNY *(cu superioritate, dar prietenoasă):* Ei, fiecare cu ce se pricepe. Unii sînt buni să tundă peluza, în timp ce alții . . . eu am bosa grădinăritului.

RICHARD *(se uită la grădină):* Arată frumos. E drept că omletele pe care le prepari tu sînt o porcărie, dar la grădină te pricepi.

JENNY *(dulce-acrișoară):* Eu sînt o femeie de exterior.

RICHARD *(o sărută pe frunte):* Da. Asta ești. *(Se trîntește într-un fotoliu și oftează obosit)* Oooffff, Doamne!

https://biblioteca-digitala.ro

JENNY: Ce-ai spus?

RICHARD *(cu sinceritate şi amărăciune)*: Aş dori să ne putem permite şi noi unele lucruri !

JENNY *(în surdină; ironică)*: Continuă să fumezi. Strînge cupoanele !

RICHARD: Roger a telefonat? A ajuns bine la şcoală?

JENNY: Da, anul ăsta are trei colegi de cameră şi i se dă voie să-şi ţină bicicleta.

RICHARD *(din nou tînăr)*: Aş dori să mi se dea voie şi mie să am o cositoare mecanică.

JENNY: Ei, ştii bine că nu poţi avea, aşa că . . . *(Lasă fraza neterminată.)*

RICHARD După toate probabilităţile, sînt singurul cetăţean american de la răsărit de Munţii Stîncoşi, care n-are o cositoare mecanică.

JENNY: Ei bine, nu-ţi poţi permite să-ţi iei, aşa că nu văd de ce să mai vorbim.

RICHARD: *(face un gest vag, arătînd în jur, spre vecini)*: Alan are una; şi Clinton şi *Mark !* Mark are una cu care face afaceri în fiecare . . .

JENNY *(surprinzător de dură)*: Nu ! *(Tăcere.)*

RICHARD *(ca pentru sine)*: Am 43 de ani, şi nu pot avea nici măcar o cositoare mecanică. *(Tăcere)*.

JENNY: Vrei să iei ceva? Un ceai sau un sandviş?

RICHARD *(tăios)*: Ne putem permite?

JENNY *(printre dinţi)*: Cu chiu şi vai.

RICHARD *(se ridică în picioare, face cîţiva paşi; degajat)*: Hm, vrei . . . vrei să divorţăm? Să te remăriţi? Cu unul cu bani? Cu unul cu o cositoare mecanică?

JENNY *(obosită; prozaică)*: Săptămîna asta, nu; am prea multe pe cap.

RICHARD *(indiferent)*: Înştiinţează-mă cînd ai timp. *(Se îndreaptă spre ea.)* Cît?

JENNY: Ce cît?

RICHARD: Cît te costă? Cît cheltuieşti pe seminţe şi pe îngrăşăminte, şi pe foarfeci, şi . . .

JENNY *(se ridică în picioare)*: Oh, pentru numele lui . . .

RICHARD: . . . şi pe răsaduri, şi pe araci care să susţină afurisitele de plante, şi . . .

JENNY *(mînioasă dar cu bravură)*: N-ai decît să treci cu plugul peste grădină ! Taie brazdă peste toată grădina ! Aşterne pietriş ! Cu ocazia asta scapi şi de iarbă ! -

RICHARD *(ridică din umeri)*: Toată lumea are iarbă.

JENNY *(furioasă)*: TOATĂ LUMEA ARE O GRĂDINĂ ! *(Cu o furie ceva mai potolită.)* Crezi că eu o fac de plăcere; crezi că-mi face plăcere să mă zgîrcesc la toate, să mănînc ce n-am poftă, să mă îmbrac ca-n filmele din '940 . . .

RICHARD *(regretînd c-a declanşat totul)*: În regulă, în regulă . . .

JENNY: . . . să nu am o servitoare, să-mi fac părul o dată la două săptămîni, să nu pot spune şi eu: hai să plecăm într-un weekend . . .

RICHARD: În regulă !

JENNY: . . . ca să plătesc şi să tot plătesc pe blestemata asta de casă . . .

RICHARD *(blînd, rezonabil, scoţînd-o din sărite)*: . . . Toată lumea are o casă.

JENNY: . . . şi pe blestemata asta de maşină . . .

RICHARD: . . . e nevoie de o maşină.

JENNY: . . . şi pe şcoala lui Roger . .

RICHARD *(enervîndu-se puţin)*: Atîta timp cît în ţara asta şcolile publice . . .

JENNY: . . . şi pe taxele de asigurare . . .

RICHARD: Ei, se întîmplă să şi murim, ştii.

JENNY: . . . şi cîte şi mai cîte ! Toate înghit bani !

RICHARD: Nu uita că guvernul e flămînd.

JENNY: Sînt gata să fac orice . . Sînt . . sînt gata să fumez ţigările astea împuţite, sînt . . . dar uite că asta n-am s-o fac ! La grădină nu renunţ !

https://biblioteca-digitala.ro

RICHARD *(blînd, împăciuitor):* Nici nu m-aş fi gîndit să-ţi cer aşa ceva.

JENNY: Cheltuim peste posibilităţile noastre, casa asta nu-i de noi, şi ne-am împotmolit în datorii pînă peste cap, nu-ţi mai rămîne decît să spargi o bancă, sau ceva în genul ăsta. . .

RICHARD: Mi-e dragă grădina ta.

JENNY *(calmîndu-se un pic):* Există unele lucruri la care pur şi simplu nu pot renunţa, şi în primul rînd n-am să renunţ la grădină.

RICHARD: Nu, de bună seamă că nu.

JENNY: Îmi iubesc grădina.

RICHARD: Da.

JENNY: Şi-apoi cînd te gîndeşti ce scumpe sînt florile de florărie, dacă ar fi să le cumpărăm tăiate . . .

RICHARD: Ştiu, ştiu !

JENNY: Ei, dac-am avea o seră . . .

RICHARD: O seră?

JENNY: Da, una mică, doar atîta cît să cultiv nişte orhidee . . . *(Richard se ridică şi se îndepărtează clătinînd din cap)*

JENNY: Unde te duci?

RICHARD: Să mă sinucid.

JENNY: Pentru ce?

RICHARD *(pierzîndu-şi stăpînirea de sine):* Ai idee cît costă o seră?

JENNY *(înfuriindu-se):* E un mijloc de a face economii !

RICHARD *(cu un gest prin care înlătură discuţia):* Te-ai ţicnit.

JENNY: Ai idee cît ne-ar costa să cumpărăm flori de la florărie?

RICHARD *(maimuţărind-o):* Ai idee cît ne-ar costa o seră?

JENNY: E un mijloc de a face economii.

RICHARD *(după o scurtă pauză):* Atunci de ce să nu pleci la Paris şi să cumperi casa de mode Christian Dior? În felul ăsta ai economisi banii care-i dai pe rochii. *(Tăcere).*

JENNY *(preocupată):* Vrei un ceai? Un sandviş? *(Richard scutură din cap; apoi, după un răgaz de tăcere, Jenny reîncepe cu un glas puţin trist, visător, dar reconfortant)* Într-o zi o să avem o seră. Şi-o s-o fac frumoasă; şi tu o să ai o odaie plină cu plante în floare; o să-ţi placă foarte mult.

RICHARD *(cu blîndă ironie trist):* Dar mai înainte pot să am o cositoare mecanică?

JENNY *(drăguţă):* Poţi avea tot ce-ţi doreşti.

RICHARD *(oftează):* O să fie frumos.

JENNY *(visătoare):* Şi eu voi avea tot ce-mi doresc, şi-o să fie minunat.

RICHARD *(după o pauză):* Ce nu-mi place mie atunci cînd eşti sărac . . .

JENNY *(îl corectează pentru a nu ştiu cita oară):* . . . atunci cînd n-ai bani . .

RICHARD: Ce nu-mi place mie atunci cînd eşti . . . cînd n-ai bani . .

JENNY *(puţin stînjenită, de parcă s-ar putea să-i audă cineva):* Doar nu murim de foame.

RICHARD: Nu, de mîncat mîncăm, dar dacă nu ne-am fi înscris la . . . *(arată cu degetul spre fereastră)* la club, am fi mîncat mult mai bine.

JENNY *(îl aprobă răbdătoare):* Da.

RICHARD: Dacă n-am încerca să imităm felul de viaţă al prietenilor noştri, am mai putea pune şi noi ceva deoparte, din cînd în cînd.

JENNY *(cu aceeaşi expresie):* Ihm !

RICHARD: Prieteni pe care nici nu i-am cunoscut pînă nu ne-am mutat aici, pînă n-am luat casa asta . . .

JENNY: Dar *prieteni.*

https://biblioteca-digitala.ro

RICHARD: Da, mă rog, tu i-ai găsit. *(Zdruncinat dar sincer).* Nu trăim așa cum ar trebui.

JENNY *(își dă capul pe spate și rîde):* Of, Dumnezeule!

RICHARD: Nu, nu!

JENNY: Bietul copilaș!

RICHARD *(dezbătînd):* Locuim într-o casă de patruzeci de mii de dolari și în schimb trebuie să fumezi țigări infecte ca să strîngi cupoane, pentru a-ți putea cumpăra un aspirator să ții casa curată; te-ai înscris la un club ca să poți oferi dineuri unor oameni pe care nici nu i-ai fi cunoscut dacă nu te înscriai; și ai devenit membră a clubului, și ai învățat să joci tenis, numai pentru că ai hotărît să ne mutăm într-un cartier unde toată lumea face parte din club.

JENNY *(rezervată):* Cu excepția evreilor și a negustorilor.

RICHARD: Și te-ai împotmolit în datorii la Casa de ipoteci pînă peste urechi... *(Își dă seama ce spune, încearcă să revină, cu reținută demnitate)*... pînă peste urechi... la Casa de ipoteci, și pentru ce?

JENNY *(calmă, încurcată):* Pentru că vrei să duci o viață plăcută.

RICHARD: *Eu* vreau?

JENNY *(închizînd ochii într-un scurt martiriu):* Pentru că *noi* vrem să ducem o viață plăcută, pentru că vrem să trăim și noi ca mulți alții...

RICHARD: Da, ca oamenii care-și pot permite.

JENNY: Nu! Ca mulți alții care nu-și pot permite și totuși o fac. Îți închipui că departamentul de ipotecări al băncii stă deschis numai pentru noi doi?

RICHARD: Poftim, uită-te la Jack!

JENNY: Jack e bogat! Uită-te la toți ceilalți.

RICHARD *(după o pauză; mohorît):* Nu mă simt aparținînd nicăieri.

JENNY *(cu o compătimire ușor condescendentă):* Vaaai, bietul Richard!

RICHARD: Și dacă vrei să știi, așa e.

JENNY *(foarte directă și puțin bănuitoare):* Ce e așa?

RICHARD: Banca; departamentul de ipotecări stă deschis numai pentru noi.

JENNY *(rîde ușor):* Nu vrei un sandviș, sau altceva?

RICHARD *(preocupat):* Nu.

JENNY *(cu aerul că reia o discuție pe care au mai avut-o):* Eu sînt aptă fizicește...

RICHARD *(hotărît):* Nu!

JENNY: O sumedenie de soții o fac.

RICHARD: Nu.

JENNY: Numai o parte din timp, numai de la...

RICHARD: S-ar putea să nu găsești de lucru...

JENNY: O slujbă ar schimba totul...

RICHARD *(pierzîndu-și răbdarea):* Am spus nu! *(Apoi mai îndulcit.)* Nu vreau ca soția mea să muncească într-o slujbă, și să conducă și gospodăria și să aibă grijă și de Roger cînd vine acasă de la școală...

JENNY: Roger are paisprezece ani și nu mai e nevoie să-l dădăcesc.

RICHARD: Nu! Și-apoi are cinsprezece ani!

JENNY: Dacă mi-aș găsi o slujbă, am putea angaja o servitoare și...

RICHARD: Am spus nu!

JENNY *(exasperată):* Dar pentru numele lui Dumnezeu, nu înseamnă c-aș munci într-o spălătorie!

RICHARD *(răutăcios):* Nu? Dar ce-ai face?

JENNY *(cu același ton):* E posibil ca tu să nu mă consideri bună de altceva...

RICHARD *(ridicînd tonul):* N-am spus asta.

JENNY: Dar ai sugerat.

https://biblioteca-digitala.ro

RICHARD: Am subînţeles; nu am sugerat. Şi n-am gîndit-o.
JENNY: Ba ai gîndit-o, pot să jur.
RICHARD: N-am pomenit un cuvînt.
JENNY *(smiorcăindu-se, imitîndu-l cu afectare)*: « Nu? Dar ce-ai face? » Adică ce ai putea tu să faci? *(Cu furie)*. Nu mă socoteşti bună de nimic altceva?
RICHARD *(încercînd să fie răbdător)*: N-am spus că tot ce poţi tu face e să munceşti într-o spălătorie; am vrut să spun . . .
JENNY *(pornindu-se pe plîns)*: Îmi pare rău că ai o părere aşa de proastă despre mine.
RICHARD *(înălţînd privirile spre cer)*: Oh, pentru numele lui : . .
JENNY *(se smiorcăie întreagă scena, în care de fapt, nu joacă teatru)* Îmi pare rău că nu mă socoteşti bună de nimic altceva. Eu încerc să te ajut; încerc să ţin casa cum se cuvine . . .
RICHARD: Casa e minunată...
JENNY: . . . şi să-l cresc pe fiul tău aşa ca să nu iasă . . . un bădăran din el . . .
RICHARD:. . . fiul *nostru.*
JENNY: Şi încerc să arăt drăguţă, încerc să fiu îngrijită pentru tine, pentru prietenii tăi . . .
RICHARD: De ce dintr-o dată toate-s numai pentru mine? De cele mai multe ori, totu-i pentru tine.
JENNY *(din nou cu lacrimi adevărate)*: Eu mă străduiesc ! Mă străduiesc.
RICHARD: Ah, Doamne ! *(Se apropie de ea, să o consoleze.)* Şi reuşeşti foarte bine; conduci totul aşa cum trebuie . . . admirabil; şi arăţi . . . arăţi bună de mîncat. *(Mîrîie şi încearcă s-o muşte de ceafă.)*
JENNY *(cu aer de martiră)*: Nu, nu acum. *(Richard repetă mîrîitul şi muşcătura.)* Lasă-mă ! *(Richard se îndepărtează.)* Lasă-mă . . . du-te.
RICHARD *(după o pauză, spăsit)*: N-am vrut . . . n-am vrut să spun ceva care să te necăjească.
JENNY: Nu, dar ai crezut de-adevăratelea ce-ai spus !
RICHARD *(cu furie crescîndă)*: N-am crezut !
JENNY *(furioasă la rîndul ei)*: Atunci de ce-ai mai spus-o?
RICHARD *(îngustîndu-şi ochii)*: Ce?
JENNY *(rece)*: Dacă n-ai crezut, de ce ai mai spus?
RICHARD: Eu n-am spus ce . . . Tu ai subînţeles că eu . . .
JENNY: Am sugerat !
RICHARD: Las-o baltă !
(Tăcere)
JENNY *(vorbind blînd, afectînd o mare demnitate)*: Eu încercam doar să-ţi dau a înţelege că aş putea lucra la un spital o după-masă sau două pe săptămînă.
RICHARD *(pufneşte dispreţuitor)*: Şi crezi că din asta ai putea plăti o servitoare !
JENNY *(străduindu-se să rămînă calmă)*: Sau să deschid un atelier de pălării. . .
RICHARD: Eşti nebună ! Absolutamente nebună !
JENNY *(cu un apel sincer)*: Nu doresc decît să te ajut ! (Tăcere)
RICHARD *(din nou alături de ea, drăguţ)*: Ştiu că doreşti. Şi faci tot ce poţi; faci mai mult decît s-ar cuveni.
JENNY Nu, nu, nu fac nimic să te ajut.
RICHARD *(stăruind)*: Faci totul.
JENNY: Mă socoteşti lipsită de valoare.
RICHARD *(încercînd să ia totul uşor)*: Ba nu, cred că te-aş putea vinde la un preţ . . . ia să vedem . . .

https://biblioteca-digitala.ro

JENNY *(nu se prinde)*: Consideri că sînt o povară. Nu o colaboratoare. O mulţime de femei îşi iau slujbe parţiale, numai ca să poată fi de folos...
RICHARD *(categoric)*: Nu !
JENNY *(după un răstimp de tăcere, oftînd)*: Bani, bani şi iar bani !
RICHARD Aşa a fost mereu, şi aşa este.
JENNY *(consolîndu-l)*: Tu cîştigi mai bine ca în trecut.
RICHARD: De cîştigat, da ! Dar impozitele ! Vai de omul cumpănit ! Vai de omul care-şi croieşte încetul cu încetul drum în păturile respectabile !
(In uşa verandei apare Jack; intră, priveşte observă, dă din cap, vorbeşte adresîndu-se publicului; ia parte la acţiune numai cînd se adresează direct unuia sau altuia dintre personaje.)
JENNY: Ştiu asta; mama îmi spunea întotdeauna să mă mărit cu un agent de bunuri imobiliare.
RICHARD *(îndreptîndu-se spre dulăpaşul de băuturi)*: Da, da, asta ar fi trebuit să faci.
JENNY *(o nouă încercare)*: Aşa că, dacă aş avea şi eu o slujbă cît de mică...
RICHARD *(cotrobăind printre sticle)*: Nu !
JACK *(adresîndu-se către public, în timp ce Richard scotoceşte printre sticle)*: Se ceartă din pricina banilor? Bieţii de ei, mereu se ciondănesc. Şi totuşi sînt tare drăguţi. Richard e cumsecade, iar Jenny e... bine. Fire-ar să fie; aş fi preferat să fie mai puţin.
JENNY *(fără să-l observe pe Jack)*: Ce cauţi acolo?
RICHARD *(fără să-şi mute privirea de la sticle)*: Vodka.
JENNY: E acolo, drept în faţa ta.
RICHARD: Nu, nu-i cea din care beau eu, americană. E cea poloneză, pentru musafiri.
JENNY *(cu aerul «a, înţeleg!»)*: Îmi pare rău.
RICHARD: Oricum, şi asta e goală.
JACK *(către public)*: Vedeţi? Asta-i ! Vodka poloneză costă opt dolari o litră. Toată deosebirea stă în gust — şi bunul gust e costisitor. Sărmanii copii ! *(Ton de confidenţă.)* Pe Jenny o găsesc *atît de atrăgătoare* ! Nu c-aş avea de gînd să mă dau la ea, sau mai ştiu eu ce. Dorinţa mea e cerebrală; aşa-i, o abstracţiune.
RICHARD *(către Jenny)*: O vodkă bună nu înseamnă un lux.
JENNY: Nici o seră nu înseamnă un lux.
RICHARD: Ba da.
JACK *(către public)*: Unchiul meu a murit şi mi-a lăsat moştenire trei milioane şi un sfert. Ceea ce-l foarte plăcut. Ceea ce înseamnă că eu pot avea o seră, şi vodkă poloneză plus un whisky vechi de 30 de ani, plus... lipsa de griji — ceea ce-i lucrul cel mai plăcut dintre toate, nu găsiţi? *(Acum intră în acţiune.)* Bună, copii !
RICHARD: Hm?
JENNY *(înţepată şi satisfăcută, reacţia ei faţă de Jack e întotdeauna un amestec de duioşie maternă şi cochetărie)*: Oh, Jack, pentru Dumnezeu !
RICHARD *(reacţia lui faţă de Jack e un amestec de uşoară neîncredere, stingherealã şi prietenie firească)*: A, hello, Jack !
JACK *(observă că sînt puţin stînjeniţi)*: Ah, de cîte ori vagabondez, în neştire, încotro îmi îndrept întotdeauna paşii? *Aici*! Şi pentru ce? Pentru că mă aşteaptă o primire caldă şi bucuroasă. Cum vă simţiţi, copii?
RICHARD: Săraci.
JENNY: Bine !
JACK: Aceste două noţiuni nu fac casă bună.

https://biblioteca-digitala.ro

RICHARD: Pe unde ai fost?

JACK *(o sărută pe Jenny pe frunte)*: M-am oprit pe la club să văd cum fac oamenii atacuri de inimă, am intrat într-o partidă de poker şi am lăsat vreo două sutare. *(Către Jenny)* Miroşi... încîntător.

JENNY *(satisfăcută)*: Mulţumesc.

JACK: Şi mi-am spus că o să trec gardul să vă văd şi pe voi.

RICHARD *(amabil, dar în surdină)*: Pariez c-ai vrea să bei ceva.

JENNY *(ca să salveze situaţia)*: Ihm ! Şi eu aş vrea.

JACK: Cu plăcere. O vodka poloneză.

RICHARD *(aruncîndu-i o privire lui Jenny)*: Tocmai am isprăvit-o.

JENNY *(către Richard)*: De ce să nu ne prepari cîte un Martini pe cinste?

JACK *(plescăie din limbă; cu falsă dezaprobare)*: Băutură, băutură, băutură !

RICHARD: Nu mai e nici vermut.

JACK: Ce mai ospitalitate; zău aşa !

RICHARD: Mă duc să cumpăr.

JACK: Perfect ! În felul ăsta rămîn singur cu nevastă-ta.

JENNY: Oh, Jack !

RICHARD *(cu aerul c-ar spune: « Dacă ai de gînd s-o lungeşti, mă duc să cumpăr nişte băutură »)*: Stai mult?

JENNY *(cu veselă dojană)*: Richard !

JACK: Uite ce-i, mi-am spus că trebuie să beau un ultim pahar cu voi doi. Ştiţi, am pus cîte un sfert de milion pe numele fiecăruia dintre voi, şi după această băutură finală, mi-am propus să cobor în pivniţă şi să mă omor.

JENNY: Vaiiii !

RICHARD *(puţin sinistru)*: Ai face bine să te omori în altă parte; s-ar putea să avem greutăţi la obţinerea banilor, dacă... *(Lasă fraza neterminată.)*

JENNY *(antrenîndu-se în joc)*: Da... ştii... s-ar putea să ne pună unele întrebări.

JACK *(către public)*: Are dreptate. Cap bun. (Din nou participînd la acţiune.) Oh ! *(Pauză.)* Credeţi? Bine, bine, în regulă. Atunci va trebui să mă rezum la băutură.

RICHARD *(după o uşoară şovăire)* O: K. *(Pauză.)* Bine, mă duc să cumpăr.

JACK: Du-te, cerbule du-te !

JENNY *(chicotind)*: Vai, zău, Richard; o să fiu cuminte.

JACK: Ai o soţie credincioasă, Richard, n-ai de ce să te temi. *(Către public.)* Şi aşa şi e. E o raritate; o femeie cinstită.

RICHARD *(îndreptîndu-se spre uşă, la jumătatea drumului)*: Ştiu; ăsta-i genul de femeie cu care obişnuiesc să mă însor.

JACK *(cu reală surprindere)*: Ai mai fost însurat?

RICHARD *(surprins)*: Nu. A fost numai... *(Negăsind cuvintele.)*... A fost numai o... ca să spun şi eu ceva. *(Către Jenny)* Pentru tine nu vrei să iau nimic? De la magazin?

JENNY *(scutură negativ din cap)*: Î-î. Să vii repede. A ! Nişte ţigări.

RICHARD *(din prag; cu amărăciune)*: De care?

JENNY *(cu un zîmbet şi un suspin de resemnare)*: De cele bune. Hai, grăbeşte-te ! *(Richard iese.)*

JACK *(către Richard absent)*: By— by ! *(Apoi către Jenny, în maniera lui Groucho Marx.)* Repede ! Într-un sfert de oră va fi înapoi cu sufletul la gură ! Unde-i camera de musafiri?

JENNY *(rîde)*: Haide, Jack, fii serios ! Şi-apoi nici măcar nu eşti musafir.

JACK *(afectînd surprindere)*: Nu? Dar ce sînt?

JENNY: Un... ah... ceva stabil.

https://biblioteca-digitala.ro

JACK: Un inconvenient al locului? Jack pisălogul, uite-l — că — vine — din — nou — probabil — iarăşi — beat — şi — fiindcă — n-are — cu — ce-şi — omorî timpul — strică — după-mesele — altora?
JENNY: Ihm !
JACK *(către public)*: Şi asta şi fac. Adică ceea ce am spus. Timp, timp ! Doamne, cîtă ambiţie îţi trebuie ca să-ţi domini destinul! Eu n-am această ambiţie! *(Din nou către Jenny)* Lasă-mă să-ţi fac portretul.
JENNY *(veselă, dar e evident că au mai discutat despre aceasta)*: Nu.
JACK: N-o să te coste un ban.
JENNY: Nu.
JACK *(către public)*: Nu sînt un pictor prea rău. Portrete flatate ale celor cu bani ! *(Din nou către Jenny.)* Dar de ce nu?
JENNY: Vreau... vreau să fiu altfel decît celelalte.
JACK *(cu blajină dorinţă)*: Oh, eşti altfel, Jenny !
JENNY: În orice casă aş intra, de cîte ori ies cu Richard, nu fac decît să dau peste Sybil, Grace Donovan, Junie, doamna cum o cheamă, Beachcomber, sau nu mai ştiu cum, deasupra căminului, prost înrămată, stăpîna casei; portret făcut de tine.
JACK *(cu ton de axiomă)*: Doamnelor le place să fie pictate, eu pictez doamnele, doamnele atîrnă portretele.
JENNY *(scuzîndu-se*: Nu-i decent.
JACK *(cu un rîs scurt)*: Spune-le celor de la Newport. Să mă dea afară. *(Scormonind)* Şi-apoi pun rămăşag că eu în trei luni bune cîştig mai mulţi bani decît Richard într-un an întreg...
JENNY: Ah, banii !
JACK *(aşteaptă o clipă, apoi zîmbind liniştit)*: Da? Ce-i cu banii?
JENNY: Pur şi simplu... nu vreau să mă uit la mutra mea, asta-i tot.
JACK *(foarte cavaler)*: În locul tău... aş dori-o. *(Pe un ton firesc.)* Ce-i cu tine, iubito?
JENNY: Oh... *(Foarte sinceră, dar cu un glas prea plîngăcios pentru o glumă)* Ai fi în stare s-o faci, Jack? Să cobori în pivniţă? Vreau să spun să ne laşi mie şi lui Richard cîte un sfert de milion şi apoi să te omori? Vorbesc serios.
JACK: Pentru tine aş fi în stare să fac orice. *(Răzgîndindu-se, dar cu seriozitate.)* Orice care n-ar sta în calea celor ce vreau să fac pentru mine. *(Jenny rîde trist)* Ce-i, puicuţo?
JENNY *(nedorind să discute)*: Obosită. Doar... obosită.
JACK: Doreşti un umăr pe care să plîngi?
JENNY: Nu; doresc doar un sfert de milion şi o minte despovărată de griji.
JACK *(dă din cap cu un aer atotştiutor)*: N-ar rezolva nimic. Banii sînt flămînzi, avizi de tovărăşie, cer mereu alţi bani. Rămîi săracă; e mai bine.
JENNY *(pufneşte pe nări)*: Burete îmbibat !
(Se aude soneria de la uşă; Jenny se îndreaptă spre hol.)
JACK: Crede-mă; e mai bine aşa.
JENNY *(din mers)*: Chiar că tu poţi şti.
JACK: Eu observ. *(Jenny a ieşit. Jack se adresează publicului.)* Eu am; şi aşa e; banii au întotdeauna nevoie de alţi bani ca să le ţină tovărăşie. O sumă mică e un lucru primejdios. Dar nu năzuiţi la un milion: e culmea pericolului. Dac-ar fi să mor, nu le-aş lăsa cîte un sfert de milion. E periculos. Le-aş lăsa toate trei milioanele mele blestemate. De fapt, nu-i de loc o idee rea. Cu trei milioane în plus, n-ar mai avea bătaie de cap. Cred că am s-o fac. Da; consideraţi-o ca

https://biblioteca-digitala.ro

şi făcută. *(Chibzuieşte.)* Dar eu sînt zdravăn. S-ar putea ca pînă să intre în posesia banilor să fie prea tîrziu. Totuşi... consideraţi-o ca şi făcută.

GLASUL LUI JENNY *(din hol):* Nu, desigur că nu, e stupid.

(Apare Jenny, urmată de doamna Toothe.)

D-NA TOOTHE *(intrînd):* Ar fi trebuit să telefonez înainte de a pica la uşa dumitale, dar nu m-am gîndit decît pe... A, soţul dumitale. Bună ziua, domnule, eu sînt doamna Toothe şi soţia dumitale a fost atît de amabilă să mă...

JENNY *(cu un rîs uşor):* O, nu, nu e Richard — vreau să spun nu e soţul meu...

D-NA TOOTHE: A, bine.

JENNY *(puţin stîngace):* El e... doar Jack.

D-NA TOOTHE *(îi întinde mîna):* N-are nici o importanţă. Bună ziua rămîne bună ziua.

JACK *(îi ia mîna şi se înclină scurt şi ceremonios):* Doamnă Toothe.

JENNY *(stîngace şi încurcată):* Jack tocmai... trecuse pe aici.

D-NA TOOTHE *(rezervată):* Un prieten de familie, de bună seamă.

JENNY: Da.

JACK *(către doamna Toothe):* Nicidecum; un tainic admirator al încîntătoarei Jenny. Vin numai cînd Richard nu-i acasă. Avem un cod secret: chiloţi pe frînghia de rufe.

JENNY: Jack !

D-NA TOOTHE: Ce divin !

JENNY *(către doamna Toothe; încurcată şi furioasă):* Nu-i nici un cuvînt de adevăr în ce spune. Niciodată, în nimic din ce spune nu rosteşte un cuvînt de adevăr.

JACK *(continuînd, către doamna Toothe):* Chiloţi albi, înseamnă că avem o oră la dispoziţie, galbeni înseamnă că trebuie să ne grăbim, chiloţi roz pentru acele ocazii speciale cînd...

JENNY: Jack ! Te rog !

JACK *(clatină din cap, cu tristeţe):* *Trebuie* să vă mărturisesc, doamnă, că nu sînt decît ceea ce v-a spus: un prieten de familie... care a trecut din întîmplare pe aici. Totuşi, Jenny e foarte atrăgătoare. Aş fi vrut să fiu mai mult.

D-NA TOOTHE *(satisfăcută şi compătimitoare):* Ahhh !

JENNY: De ce staţi cu toţii în picioare? Vă rog, luaţi loc, doamnă... a, da... Toothe.

D-NA TOOTHE *(se aşează):* Mulţumesc.

JENNY: Jack, nu crezi că ar trebui...

JACK *(arată că a înţeles semnalul de plecare):* Pe toţi sfinţii, trebuie s-o întind. Alte frînghii de rufe, alţi pantalonaşi. În suburbia asta, un vicios ca mine, nu-i chip să se odihnească. Doamnă Toothe, a fost...

D-NA TOOTHE: O mare plăcere. Vezi să nu încurci codurile secrete. *(Jenny îl însoţeşte pe Jack la uşa dinspre grădină.)*

JACK: Spune-i lui Richard că vin în altă zi să bem paharul de Martini. *(Sotto voce.)* Cine-i asta? Zîna ta bună?

JENNY: Nu pleci o dată?

JACK *(o sărută pe frunte):* Da. *(Către public, făcînd un gest cu mîna înainte de iese)* La revedere.

(Jack a plecat; Jenny revine la doamna Toothe.)

JENNY: Nu trebuie să credeţi o boabă din ce spune Jack, doamnă...

D-NA TOOTHE *(ridicînd mîna ca s-o oprească):* Într-adevăr. Ştiu să deosebesc un amant de un prieten.

JENNY *(poate vag ofensată):* Da? Şi cum anume?

https://biblioteca-digitala.ro

D-NA TOOTHE *(rîde):* Pentru că în țara asta rareori se întîmplă să fie una și aceeași persoană.
JENNY: Sînteți englezoaică?
D-NA TOOTHE: Da. Foarte.
(Scurtă tăcere.)
JENNY: Doriți un ceai . . . sau o băutură?
D-NA TOOTHE *(cu eficiență):* Nu, mulțumesc, am venit pentru afaceri. E o strictă întrevedere de afaceri.
JENNY *(pauză):* Oh?
D-NA TOOTHE: Mi s-a spus că ai nevoie de o slujbă.
JENNY *(oarecum încurcată):* Cine, cine v-a spus?
D-NA TOOTHE *(indiferentă):* O, una dintre prietenele dumitale. O femeie.
JENNY *(curioasă, încă nedumerită):* Da? Cine?
D-NA TOOTHE: N-are importanță. Greșesc?
JENNY *(puțin stingherită):* Mă rog, nu . . . adică, vreau să spun, mă gîndeam să-mi iau un serviciu . . .
D-NA TOOTHE: Da, bine, așa spuneam și eu !
JENNY: Nu mă gîndeam la o . . . carieră, înțelegeți, ci numai ceva . . .
D-NA TOOTHE: . . . care să nu-ți ia tot timpul, și care să mai aducă niște bani în casă.
JENNY: Da, știți cum se întîmplă, băiatul meu e intern la școală așa că am timp liber. În afară de asta, banii prind bine oricînd, nu-i așa?
D-NA TOOTHE *(privind în jur, detașată):* Da, prind bine.
JENNY: În ziua de azi, cu impozitele, și școala particulară . . .
D-NA TOOTHE: Da, da, desigur. Cu ce se ocupă soțul dumitale?
JENNY *(simțindu-se prost în fața acestui interviu):* Mă rog, e . . . e cercetător chimist, și . . .
D-NA TOOTHE: . . . și meseria asta, ca atîtea alte lucruri bune, e plătită mai prost decît merită.
JENNY: *(apărîndu-l pe Richard):* Ei, nu cîștigă prea rău; vreau să spun . . .
D-NA TOOTHE *(rîde iar):* Sigur că nu ! Totuși, ți-ar plăcea să ai o slujbă.
JENNY: *(aruncă o privire vinovată spre hol — s-ar putea să se întoarcă Richard):* Ei bine, da; te . . . te simți bine să știi că ești de folos.
D-NA TOOTHE *(uitîndu-se în poșetă):* Da. De folos. *(Scoate un teanc gros de bancnote și i le arată lui Jenny.)* Bani. *(Jenny se uită la ei cu gura ușor căscată.)* Sînt ai dumitale. *(Face gestul de a-i dărui.)*
JENNY: Da, dar . . . *(Rîde ușor, uluită.)*
D-NA TOOTHE *(încuviințează din cap):* Da, bani. Pentru dumneata. Uite o mie de dolari. *(Încearcă să i-i dea cu forța.)*
JENNY *(puțin speriată):* Nu !
D-NA TOOTHE: Foarte bine. *(Cu cel mai mare calm, se ridică în picioare, se îndreaptă cu banii în mînă spre cămin, și-i aruncă peste buturugile în flăcări.)*
JENNY *(cu un gest reflex, aleargă la cămin, aproape că-și vîră mîinile în foc, scoate un strigăt ușor; apoi se îndreaptă, se stăpînește):* O, cred că ar fi mai bine să plecați, doamnă Toothe.
D-NA TOOTHE *(cu un zîmbet enigmatic):* Încă nu. Hai s-o luăm de la început. *(Scoate un alt teanc de bancnote din poșetă, face gestul de a-l arunca în foc; Jenny întinde instinctiv mîna; doamna Toothe, liniștită, îi înmînează banii și se așează din nou; Jenny rămîne în picioare.)*
JENNY *(fără să-și desprindă privirea de la doamna Toothe):* Sînteți nebună de-a binelea.

https://biblioteca-digitala.ro

D-NA TOOTHE: Nu. Numai foarte bogată.

JENNY *(se uită la bani, aproape îi cîntăreşte)*: Uitaţi-vă ce e . . . nu se poate . . . să-mi daţi bani, aşa, în felul ăsta . . . Pur şi simplu . . . nu pot primi bani de la dumneavoastră.

D-NA TOOTHE *(cu un rîs scurt)*: Trebuie. Ai şi primit. Nu există nimic ce ai vrea să-ţi cumperi? Pentru dumneata, sau pentru . . . cum îl zice? . . . Richard?

JENNY: Oamenii nu pot dărui bani altor oameni. Eu vreau să lucrez.

D-NA TOOTHE: Bine. Asta-i un avans asupra salariului. Poţi lucra pentru mine.

JENNY: Dar n-am spus că sînt hotărîtă să accept o slujbă. Richard e foarte împotrivă, şi . . .

D-NA TOOTHE *(o desfide să refuze)*: Mi s-a spus că aveţi nevoie de bani.

JENNY: Da, dar Richard n-ar fi de acord cu aşa ceva, şi . . .

D-NA TOOTHE: Cu ce? *(Arătînd spre bani.)* N-ar fi de acord cu ăştia?

JENNY *(privind teancul de bancnote pe care-l ţine în mînă)*: Îmi pare rău; n-am vrut să fiu nepoliticoasă, dar totul e atît de vag, nu-i aşa? Şi . . . atît de neaşteptat.

D-NA TOOTHE *(înălţînd din umeri)*: E o slujbă.

JENNY *(în voce îi tremură un rîs nervos)*: Bine, va trebui să-mi spuneţi despre ce e vorba! Vreau să spun că banii nu înseamnă totul..

D-NA TOOTHE: Nu? Ce anume nu înseamnă bani? Poftim, casa asta înseamnă bani, grădina asta, grădina asta atît de frumoasă, hainele de pe dumneata, toate sînt bani, nu?

JENNY: Ce slujbă e?

D-NA TOOTHE: Care sînt orele de serviciu ale soţului dumitale?

JENNY: Pleacă dimineaţa la opt şi se întoarce acasă, din oraş, la şapte treizeci seara, dar . . .

D-NA TOOTHE: Foarte bine. Dumneata vei veni în oraş, patru după mese pe săptămînă, de la unu la cinci, să spunem. Vei veni la adresa mea — un cartier plăcut, cabinetul unui psihiatru, medic . . .

JENNY: E o slujbă . . . hm . . . o să lucrez la recepţie?

D-NA TOOTHE: La recepţie?

JENNY: Adică să stabilesc vizitele pacienţilor, şi aşa mai departe?

D-NA TOOTHE: Eu stabilesc vizitele. Pentru dumneata.

JENNY *(pauză infimă)*: Pentru mine? Vizitele cui?

D-NA TOOTHE: Ale clienţilor.

JENNY *(cu inocenţă)*: Pentru ce?

D-NA TOOTHE: Pentru o sută de dolari.

JENNY: Nu, vreau să spun . . . *O sută* de dolari?

D-NA TOOTHE: Cîteodată şi mai mult — dacă-s generoşi.

JENNY: Dar clienţii ăştia — cine sînt?

D-NA TOOTHE: Unii sînt oameni de afaceri, alţii se află în trecere. Dar toţi gentlemeni; şi toţi bogaţi.

JENNY *(a înţeles dar încă nu vrea să recunoască acest lucru)*: Dar ce anume . . . ce anume . . . trebuie să fac pentru aceşti bani?

(Doamna Toothe rîde uşor; Jenny trebuie să admită că a înţeles; i se lungeşte faţa; pauză.)

JENNY *(ia teancul de bancnote, i-l întinde doamnei Toothe, apoi cu asprime)*: Ieşi afară din casa mea! *(Doamna Toothe nu se clinteşte; Jenny aruncă banii pe masă.)* Chem poliţia!

D-NA TOOTHE *(cu un calm desăvîrşit şi o uşoară superioritate)*: Pentru ce?

JENNY *(tremurînd)*: Ştii bine!

https://biblioteca-digitala.ro

D-NA TOOTHE *(zîmbind):* N-am spus nimic.
JENNY: Ştii bine ce-ai sugerat.
D-NA TOOTHE *(înalţă din umeri):* Să cîştigi mai mulţi bani.
JENNY: PE CALEA ASTA?
D-NA TOOTHE: Ai o prietenă care o face.
JENNY: Cine?
D-NA TOOTHE: A, nu! Noi sîntem foarte discreţi.
JENNY *(printre dinţi):* Nu cred o vorbă din ce spui. Oamenii de aici nu se pretează la asemenea lucruri; nu-ţi dai seama; nu ştii ce fel de oameni sîntem noi cei de aici.
D-NA TOOTHE *(nestingherită):* Fie pe-a dumitale.
JENNY: Poate că e vorba de cineva din familiile negustorilor; te gîndeşti la cineva dintre ei.
D-NA TOOTHE: Mă gîndesc la o prietenă a dumitale; o femeie foarte drăguţă, cu o casă frumoasă, bine întreţinută — mult mai bine decît casa dumitale, dacă vrei să ştii — o femeie care nu mai are griji băneşti, şi e foarte fericită. Aşa ai putea ajunge şi dumneata.
JENNY: Eşti o femeie murdară! E dezgustător!
D-NA TOOTHE *(foarte calmă):* Nimic nu e dezgustător, decît cînd eşti dezgustat.
JENNY: Eşti ticăloasă!
D-NA TOOTHE: Da, da . . .
JENNY: Te denunţ poliţiei!
D-NA TOOTHE *(se ridică, se întinde puţin):* Bine. Atunci poate că or să mă aresteze.
JENNY: Sper să te bage la închisoare.
D-NA TOOTHE: Da, probabil că da, şi atunci va trebui să istorisesc totul.
JENNY: Totul?
D-NA TOOTHE: Da, cum m-ai solicitat, cum am discutat lucrurile, dar condiţiile nu ţi-au convenit. Ai vrut mai mulţi bani.
JENNY: ASTA NU-I ADEVĂRAT!
D-NA TOOTHE: Poate că nu. Totuşi spusele mele vor fi crezute. De destui oameni.
JENNY: Ieşi afară!
D-NA TOOTHE *(scoate o carte de vizită din poşetă):* Uite cartea mea de vizită; adresa; telefonul; dă-mi de veste ce-ai hotărît.
JENNY *(schimbă tonul; aproape în lacrimi):* Te rog! Te rog, pleacă!
D-NA TOOTHE: Deci nu mai e vorba de poliţie; bine. *(Vede că Jenny nu vrea să ia cartea de vizită; o pune ea pe masă; lîngă teancul de bani)* Dar, te rog, nu-mi telefona înainte de zece. Ţin la somnul meu.
JENNY: Te rog! Pleacă!
D-NA TOOTHE *(zîmbeşte):* Nu-i nevoie să mă conduci. Mi-a făcut plăcere să te cunosc. *(Mai aruncă o ultimă privire spre grădină.)* Ce grădină frumoasă! Ai şi o seră?

(Zîmbeşte, iese, lăsînd-o pe Jenny în picioare în mijlocul scenei. Jenny se uită un timp după doamna Toothe, fără să se mişte din loc. Apoi îşi coboară privirea la masa pe care se găsesc banii şi cartea de vizită a doamnei Toothe. Ia cartonaşul, îl citeşte mişcîndu-şi buzele, după care, cu o grimasă, îl rupe în două şi, făcînd o mutră de parcă ar purta în mînă excremente, se îndreaptă spre coşul de hîrtii unde aruncă fragmentele. Se întoarce la masă, se uită fix la bani, îi ia în mînă, îi contemplează cu o fascinaţie detaşată; nu prea ştie ce să facă cu ei; în cele din urmă, destul de fermă, îi ascunde în sertarul scrinului, încuie, la cheia,

https://biblioteca-digitala.ro

se îndreaptă spre glasvand, întoarce capul din nou spre sertarul încuiat, se duce în uşa verandei şi rămîne privind afară.)

GLASUL LUI RICHARD *(din hol)*: Hellooo ! *(Intră purtînd băuturile într-o pungă de hîrtie.)* A, acolo eşti? Cine dracu era băbătia cu care m-am întîlnit pe cărare? Mutra aia de Anglie victoriană? « *How do you do ?* » mi-a . . . Unde naiba-i Jack !

JENNY *(oarecum distrată)*: Oh ! Bună !

RICHARD *(pune punga pe masă şi începe să scoată sticlele)*: Ei, cine era aia — zîna ta bună?

JENNY *(puţin alarmată)*: Ce anume?

RICHARD: Femeia; doamna aceea. Cine era?

JENNY *(preocupată încă)*: A, doamna Toothe.

RICHARD: Doamna cum?

JENNY: Toothe; Toothe.

RICHARD: Glumeşti. Unde-i Jack?

JENNY: Toothe e un nume englezesc, perfect respectabil. *(Pauză.)* Aşa presupun. Jack? A plecat.

RICHARD: Asta-i bună ! Mă expediază să cumpăr toată prăvălia de băuturi şi el o şterge.

JENNY: A fost ideea ta să pleci.

RICHARD *(puţin enervat)*: Cine era aia?

JENNY: Doamna Toothe? *(Dă cu banul în gînd.)* Ah . . . face parte dintr-un comitet, mă solicită pentru spital.

RICHARD: Benevol sau cu plată?

JENNY *(o pauză, apoi indiferent)*: Cu plată.

RICHARD: Nu !

JENNY *(o pauză, apoi blînd)*: În regulă.

RICHARD *(se uită la băuturi)*: Ei, dacă musafirii tăi bogaţi s-au cărat, n-am mai rămas decît noi să bem. Ce vrei . . . un Martini?

JENNY *(foarte sinceră)*: Da, cred că ar fi binevenit.

RICHARD: O.K. *(Începe să prepare băutura: gheaţa e pregătită.)* Ştii ce-a spus Tom Palmer deunăzi?

JENNY *(preocupată şi nu tocmai dezagreabilă, dar nici agreabilă)*: Nu, nu ştiu; nu l-am văzut pe Tom Palmer deunăzi. Ce-a spus Tom Palmer?

RICHARD *(pentru o clipă o priveşte pe Jenny, apoi îşi vede mai departe de treabă)*: Zicea că Jack era la club, la bar . . . beat criţă ca de obicei . . .

JENNY: Jack nu e totdeauna beat.

RICHARD *(puţin iritat)*: Dar întotdeauna bea.

JENNY *(dogmatică)*: Asta nu înseamnă că se îmbată.

RICHARD: Eu nu fac decît să repet ce-a spus Tom Palmer.

JENNY Tom Palmer e o caţă bătrînă.

RICHARD *(foarte iritat)*: N-am chef să mă cert.

JENNY: În regulă. *(Pocăită)* Îmi pare rău, iubitule. *(Pauză)*. Eşti un bărbat bun şi cumsecade şi te iubesc.

RICHARD *(cu ciudă)*: Mă rog, şi tu eşti o femeie bună şi cumsecade şi te iubesc. De fapt, am să-ţi ofer un Martini special preparat, ca să-ţi arăt cît de mult te iubesc.

JENNY: Oh, mi-ar plăcea !

(Vine să-şi ia băutura, el i-o dă, îşi petrec braţele unul pe după mijlocul celuilalt, se îndreaptă spre sofa; el o sărută pe creştetul capului.)

RICHARD: Găsesc că miroşi mai frumos decît Jack.

JENNY: *(alintîndu-se)* Dar cînd l-ai mirosit pe Jack?

https://biblioteca-digitala.ro

RICHARD: Mai frumos decît găsește Jack că miroși.
JENNY: Oh! *(Richard încearcă s-o sărute pe gît.)* Ah, termină ! O să mi se verse paharul de Martini. *(Se așează pe sofa și se relaxează.)*
RICHARD *(puțin amar)*: Vrei să-ți spun una cu adevărat bună?
JENNY: Nu prea cred. Ce-i?
RICHARD: Mă aflam la magazinul cu băuturi . . .
JENNY: Asta-i un adevărat dezmăț.
RICHARD: Taci. Mă aflam la băuturi și Grady, ăl de ține prăvălia, știi ce mi-a spus?
JENNY: Nu; ce?
RICHARD: Își ia o a doua mașină. N-o vinde pe prima; pur și simplu își cumpără o a doua mașină.
JENNY: Zău?
RICHARD: Un individ care ține o împuțită de dugheană cu băuturi își poate permite să aibă două mașini. Și noi trebuie să ne frecăm cu . . .
JENNY: Ai adus țigări?
RICHARD: Cum? *(Scoate țigările.)* A, da; uite-le.
JENNY *(ia o țigară; ia și Richard una și le aprinde pe amîndouă)*: Mă întreb ce ucide mai mult oamenii: băutura sau mașinile?
RICHARD: Ei, cînd le combini una cu alta, iese bine. Ce avem la masă? *(Pauză.)*
JENNY: Hai să ieșim la masă în oraș.
RICHARD: Unde?
JENNY *(expansivă)*: Hai . . . hai la Le Cavalier.
RICHARD *(pufnește pe nări)*: Ți-ai ieșit din minți.
JENNY: Ba nu ! Hai să mergem !
RICHARD: Acolo lași ca nimic douăzeci și cinci de dolari de căciulă. Aperitivele, vinul, douăzeci și cinci de dolari de căciulă.
(Pauză).
JENNY *(prudentă)*: Am niște bani.
RICHARD *(ascultînd-o doar pe jumătate)*: Hm?
JENNY: Am spus că am ceva bani.
RICHARD *(vag interesat)*: De unde?
JENNY *(foarte degajată)*: O, am . . . am pus ceva deoparte din banii de gospodărie. În fiecare săptămînă ciupesc cîte ceva din ei.
RICHARD *(blajin)*: Ei, al naibii !
JENNY: Haide, hai să ieșim; o să ne facă bine. Să mergem la Le Cavalier. Să ne înveselim !
RICHARD: Să pretindem că ne putem permite?
JENNY: Desigur. Haide ! O să ne facă bine la amîndoi.
RICHARD: Ce minte ingenioasă ! Și cît ai?
JENNY: O . . . destul cît să ne ajungă. Hai !
RICHARD: Ce fată deșteaptă ! (Se ridică). Să mă spăl puțin. Și zău? Crezi c-o să ne ajungă?
JENNY *(se ridică și ea)*: Da. Strînge uneltele din grădină înainte de a te spăla.
RICHARD: Da. *(Se îndreaptă spre glasvand.)* Ești dată dracului ! *(Iese în grădină.)*

(Jenny așteaptă pînă ce Richard nu se mai vede, apoi se duce încet la scrin, descuie sertarul, scoate afară teancul de bani, ia cîteva bancnote, le pune pe masă, șovăie o clipă ca și cum ar mai chibzui; apoi vîră restul banilor înapoi în sertar, încuie din nou și ia cheia. Stă locului un moment, după care se uită în coșul de hîrtii, îl ridică pe masă, scoate cele două jumătăți din cartea de vizită a doamnei Toothe,

https://biblioteca-digitala.ro

le pune cap la cap şi le citeşte. Richard îşi vîră capul pe uşă; Jenny nu se clinteşte şi nici nu încearcă să ascundă cartea de vizită, ştiind că Richard n-o poate vedea şi nici nu va întreba ce e.)

RICHARD: Jenny?

JENNY: Hm?

RICHARD *(puţin visător)*: Iubito? Cît să coste o seră? Ştii . . . una mică.

JENNY: De ce?

RICHARD: Mă întrebam, aşa.

JENNY *(ridică ochii)*: Destul de mult.

RICHARD: Mă întrebam, aşa de curiozitate. *(lese din nou).*

JENNY *(se uită din nou la cartea de vizită şi clatină din cap, cu oarecare tristeţe)*: Destul de mult.

— Cortina —

Scena a doua

(Şase luni mai tîrziu; decorul este acelaşi; devreme după-masă; Richard stă la birou, verificînd note de plată; din cînd în cînd, dă din cap, cu deznădejde. Se aude uşa de la intrare deschizîndu-se şi apoi închizîndu-se. Jenny intră în cameră cărînd pachete.)

JENNY *(voioasă)*: Hello!

RICHARD *(întunecat)*: Hello!

JENNY: S-ar presupune că sîmbătă după masă te odihneşti; de ce nu lucrezi în grădină? *(Richard rîde mohorît).* Sau de ce . . . nu te întinzi puţin?

RICHARD *(cu un zîmbet şters)*: Notele de plată.

JENNY: Oh. *(Lasă pachetele jos.)* Închipuie-ţi, mă duc la magazin şi uit să cumpăr jumătate din ce aveam nevoie.

RICHARD: N-ai făcut o listă?

JENNY: Desigur, am scris totul pe hîrtie; numai că n-am ţinut minte ce să trec pe listă.

RICHARD: Ca de pildă?

JENNY: Ca de pildă? De pildă . . . bere de rădăcini, şi nişte lapte extra, şi diverse chestii pentru prăjituri şi . . .

RICHARD: Da de ce-ţi trebuie?

JENNY: Avem un fiu. E drept?

RICHARD *(preocupat)*: Ihm!

JENNY *(pauză)*: Şi azi vine *acasă.*

RICHARD *(surpriză; bucurie)*: Roger? Azi vine? Vine acasă?

JENNY *(ca şi cum vorbeşte cu un imbecil)*: Da. Vacanţă.

RICHARD: Mă, să fiu al naibii!

JENNY: Mmmm? Şi fulgi de ovăz, şi cîte altele cred c-am mai uitat.

RICHARD: Anul ăsta s-a zis cu tabăra.

JENNY: Cum?

RICHARD: S-a zis cu tabăra anul ăsta. Pentru Roger. Ioc tabără. Nu ne putem permite.

JENNY *(rezervată; gîndindu-se la altceva)*: Da? Chiar aşa?

RICHARD: Chiar aşa.

JENNY *(făcîndu-şi o nouă listă)*: Ei, indiferent dacă ne putem permite sau nu, o să fie plăcut să-l avem vara asta *aici*, în preajma noastră. O să-l cunoaştem mai bine.

RICHARD *(mormăind neabătut)*: Indiferent dacă e plăcut sau nu . . . e necesar.

JENNY: O să te ajute pe tine, pe mine . . .

RICHARD: Dacă tot faci listă, mai cumpără nişte plicuri.

https://biblioteca-digitala.ro

JENNY: Mai sînt . . .
RICHARD: Nu din astea . . . astea-s mai mici decît hîrtiile.
JENNY *(notînd pe listă)*: În regulă. O să-ţi ajute la grădinărit.
RICHARD: Ihm. Sau poate că-l punem să facă naveta la magazin.
JENNY *(uşor dezgustată şi indignată)*: Ei, asta-i !
RICHARD: Tu ţii cu atîta ardoare ca toată lumea din jur să muncească.
JENNY: Dar nu-i decît un copil !
RICHARD: Probabil c-a devenit bărbat — o fi găsit el vreo fetişcană pe-acolo — pot să jur c-o şterge noaptea din internat, tremurînd tot . . .
JENNY *(protestînd, stînjenită)*: Richard !
RICHARD: În ziua de azi copiii cresc repede.
JENNY: Dar Roger n-are decît paisprezece ani.
RICHARD: Ei, dacă toate funcţiunile sînt normale, nu văd nici o raţiune pentru care n-ar putea fi tras la pat, este? Şi-apoi, are cinsprezece ani.
JENNY: Termină o dată !
RICHARD: E un lucru mai bun decît multe altele.
JENNY: BINE ! *(O tăcere.)*
RICHARD *(scutură din cap, cu puţină nostalgie, zîmbeşte)*: Am cunoscut cîndva o fată, pe cînd începusem abia să-ţi fac ţie curte — ei, nu era chiar din alea care pun deşteptătorul să le întrerupă la fix, sau în genul ăsta, dar . . .
JENNY *(puţin înţepată)*: Ce-ar fi să mă scuteşti . . .
RICHARD: Nu, zău. Şi eu n-am profitat de ea pentru că contam pe tine. *(Jenny pufneşte.)* Ai cunoscut-o, cred, şi tu, dar n-am să-ţi spun cine era, pentru că mai este încă . . . dar avea reputaţia de poamă bună . . .
JENNY *(plictisită)*: Te rog, Richard.
RICHARD: Ba nu. Chiar mai mult decît bună: o maniacă, din alea care la petrecere te trag în dormitor, literalmente un vampir . . .
JENNY: Las-o-n pace pe biata femeie.
RICHARD *(puţin tăios)*: Doar nu-i fac nimic. Mă gîndeam numai s-o compar cu tine.
JENNY *(sarcastică)*: Zău?
RICHARD: Comparaţia e în favoarea ta.
JENNY *(plină de ironie)*: Aaaa !
RICHARD: Din punct de vedere al comportării în societate — prin asta vreau să înţeleg în afara patului, care e un eufemism pentru mormanele de murdării şi lăzile de gunoaie — deci în societate, ai fi zis că-i însăşi Regina Mamă. Sobră. Efectiv folosea pluralul majestăţii: Noi. Cuviincioasă: nici c-ai fi spus.
JENNY *(urîcioasă)*: Şi ce legătură au astea toate cu mine?
RICHARD: Ei, mi-a venit în minte cînd am spus că Roger o fi devenit bărbat.
JENNY: Că s-a lăsat tras la pat, aşa ai spus.
RICHARD: E unul şi acelaşi lucru.
JENNY: Asta spune-o sociologilor.
RICHARD: Ştiu ei mai bine. Am zis că Roger o fi devenit probabil bărbat şi deodată tu te-ai înroşit, şi te-ai fîstîcit, şi . . .
JENNY: Nu înţelegeam de ce-i nevoie s-o strigi în gura mare . . .
RICHARD *(furios)*: Şi cine ne aude? Valeţii?
JENNY: Nu zbiera la mine.
RICHARD *(după o pauză; scutură din cap; cu un rîs-scîncit)*: N-am vrut să spun decît că eşti o micuţă caraghioasă, prostuţă, dulce . . .
JENNY: Aiurea.
RICHARD: Aşa eşti ! Eşti o soţie bună şi plăcută la pat, dar ridicolă şi . . . pudică.
JENNY: Pudică?

https://biblioteca-digitala.ro

RICHARD: Da ! Pudică !
JENNY: Îmi pare rău.
RICHARD: Şi-atunci mi-a venit în minte aia, cum îi zicea, care se purta ca Regina Mamă, şi mi-am amintit ce ipocrită era, şi tu te-ai bozumflat şi . . . *(mormăie)* ah, pentru numele lui Dumnezeu, s-o lăsăm baltă ! *(Pauză)* De fapt încercam să-ţi fac un compliment. Mă străduiam să fiu drăguţ.
JENNY *(meditează asupra cuvintelor lui, şi-i înlătură raţionamentul)*: Nu înţeleg de ce ai adus vorba despre ea . . .
RICHARD *(enervat, frustrat)*: NICI EU ! *(Tăcere.)*
JENNY: Presupun că şi eu aş putea învăţa cîteva glume porcoase, sau aş putea povesti unele din curiozităţile tale în clipa . . .
RICHARD: Încetează ! *(Tăcere.)*
JENNY *(străduindu-se să-şi reţină un zîmbet)*: Şi cine era? *(Richard se bozumflă. Scutură din cap.)* Hai, spune-mi, cine era?
RICHARD: Nu, nu.
JENNY *(îl gîdilă uşurel)*: Hai, spune !
RICHARD *(mai fericit acum)*: Nu; gata, încetează !
(Jenny continuă să-l gîdile, el îi înşfacă braţul,se zbat amîndoi pe sofa, rîzînd, se zbenguie isprăvind într-un sărut, apoi încă unul, care se prelungeşte, devine mai serios.)
JENNY: Uuuh; nu acuma !
RICHARD: Oooohh . . .
JENNY: Nu; o să vină Roger şi . . .
RICHARD: Şi va putea să le povestească prietenilor că părinţii lui sînt încă vii.
JENNY: Nu, lasă-mă, zău !
RICHARD *(se lasă pe spate, oftează)*: Bine.
JENNY *(pauză)*: Şi cine era femeia aceea?
RICHARD *(scutură din cap)*: Nu. Am făgăduit.
JENNY *(mijindu-şi ochii)*: Cui?
RICHARD: Mie însumi. Autodisciplină.
JENNY *(eliberîndu-se din braţele lui)*: Nu mai spune !
RICHARD: Ei, puţină autodisciplină nu strică.
JENNY *(privindu-se în oglindă, cu ochi aprobatori, plini de apreciere)*: Ai citit ziarul de azi?
RICHARD *(îngîndurat)*: Mmmm.
JENNY: Era un anunţ.
RICHARD *(înapoindu-se la birou)*: Da? Ce se dă? Se dau bani? Aş avea ce face cu ei, dacă . . .
JENNY *(continuînd să se admire)*: Nu, un anunţ pentru o seră, schelet de aluminiu, sticlă bombată . . .
RICHARD *(izbeşte cu palma peste o foaie de hîrtie)*: Pentru Dumnezeu, Jenny ! *(Se opreşte văzînd că ea îl priveşte puţin de sus)*. Abia ţi-am spus că anul ăsta nu-l putem trimite pe Roger în tabără pentru că nu ne putem permite, şi . . .
JENNY *(cu un vag aer de dispreţ)*: Ah, bani, bani şi iar bani !
RICHARD: Da. Bani. *(Îi arată notele de plată)*. Benzina. Maşina. Construcţiile edilitare — ticăloşii ! Un deviz pentru repararea acoperişului, ştii pe unde curge. *(Se aude soneria la uşa din faţă.)*
JENNY: Se sună la uşă.
RICHARD *(adîncit în hîrtii)*: Da. De ce nu te duci?
JENNY *(pauză) infinitezimală)*: De ce nu te duci tu?
RICHARD: Hm?
JENNY: De ce nu te duci să deschizi uşa?

https://biblioteca-digitala.ro

RICHARD *(scîncind uşor)*: Pentru că lucrez, scumpo; nu vezi că . . .
JENNY: Şi dacă-i cineva pentru tine?
RICHARD *(uşor mirat)*: Atunci îmi spui cine e. Sau ce e.
JENNY *(pauză, şovăie)*: Ah. Da, ai dreptate.
(Se aude din nou soneria.)
RICHARD *(aruncă tocul din mînă, se ridică, iese)*: Of, Doamne, Doamne! *(Eventual, îl auzim din culise pe Richard spunînd: « Da? » şi pe urmă: « A, bine! » Cît timp Richard e absent, Jenny se învîrteşte prin cameră, compunîndu-şi o mină de indiferenţă. Richard revine, ţinînd în mînă un pacheţel: e învelit în hîrtie de ambalaj, legat cu sfoară dublă, purtînd o mulţime de timbre: recomandat expres.)*
JENNY: Cine era?
RICHARD *(privind pacheţelul cu oarecare curiozitate şi neplăcere)*: Un pachet.
JENNY: A, pentru mine?
RICHARD: Nu. Pentru mine. *(Scutură pachetul, îl priveşte din nou).*
JENNY: Ei bine! *(O pauză)* Deschide-l!
RICHARD *(pune pachetul pe masă; se holbează la el, ţinîndu-şi mîinile în şold)*: Mă întreb ce-o fi înăuntru.
JENNY *(rîzînd)*: Deschide-l şi vezi!
RICHARD *(ia pachetul; în mînă, îl studiază)*: Recomandat expres; nu scrie cine-i expeditorul.
JENNY: Ei bine, desfă-l odată pentru numele lui Dumnezeu!
RICHARD *(încearcă să rupă sfoara, nu reuşeşte)*: E . . . E aşa de tare legat. *(Scoate un briceag din buzunar, taie sfoara dublă, începe să despăturească hîrtia. Jenny se ţine la distanţă. Richard dă cu ochii de conţinutul pachetului. Gesturile-i sînt încete, înmărmurite.)*
JENNY *(afectînd indiferenţă)*: Ei, ce e, ce este?
RICHARD *(uimit)*: Jenny! Priveşte!
JENNY: Ce-i? Ce-i?
RICHARD: Jenny! Bani!
JENNY: Ce?
RICHARD: Bani!
JENNY *(afectînd neîncredere şi o bucurie copilărească)*: Bani? Chiar bani?
RICHARD *(copleşit, înmărmurit)*: Jenny, sînt bani. O groază de bani.
JENNY *(venind puţin mai aproape)*: Cum aşa, pentru . . . pentru numele lui Dumnezeu!
RICHARD: Jenny, sînt bancnote de zece dolari, adunate în pachete de 500 de dolari fiecare.
JENNY *(cu teribilă uimire)*: Şi . . . Cît e? Cît e?
RICHARD *(începe să numere, întîi cu glas tare, apoi în gînd)* Unu, două, trei, patru, cinci, şase, şapte, opt, nouă . . .
JENNY *(în timp ce Richard numără)*: E . . . e de necrezut. Eu am . . . E absolut incredibil.
RICHARD: Stai puţin . . . Dincoace sînt hîrtii de 100 de dolari. Unu, doi, trei, patru *(uşor fisticit)* patru mii nouă sute de dolari.
JENNY *(puţin încurcată)*: Patru mii nouă sute?
RICHARD: Jenny, sînt aproape cinci mii de dolari. Patru mii nouă sute de dolari. Jenny! Patru mii nouă sute de dolari!
JENNY: Vai, dar e de necrezut. Nu-s cinci mii?
RICHARD *(suspectînd că ceva e în neregulă)*: Nu înţeleg.

https://biblioteca-digitala.ro

JENNY: Nu eşti . . . nu eşti mulţumit?

RICHARD *(comentînd cuvintele ei):* Mulţumit? Nu ştiu dacă-s mulţumit sau nu.

JENNY *(ţinîndu-se încă la distanţă de bani):* Dar sînt adevăraţi? Bani adevăraţi?

RICHARD *(cercetează o bancnotă):* Da; desigur că-s adevăraţi; bancnote de o sută de dolari, uzate şi adevărate.

JENNY *(cu un fel de satisfacţie)*: Dumnezeule!

RICHARD: Dar . . . dar pentru ce? Vreau să spun că totul e lipsit de sens.

JENNY *(făcînd un pas înainte, proteguitor):* Da, dar sînt bani.

RICHARD *(îi priveşte întunecat):* Sînt bani, adevărat. Mare păcat că nu-i putem păstra.

JENNY: Ce vrei să spui?

RICHARD *(lipsit de entuziasm):* Vreau că spun că nu-i putem păstra. Îi duc la poliţie.

JENNY: Nu!

RICHARD: Jenny, sînt obligat să procedez aşa. Aici se ascunde ceva necurat.

JENNY: Ce?

RICHARD *(căutîndu-şi cuvintele):* Ei bine . . . adică . . .

JENNY: Îţi sînt adresaţi ţie, da sau nu? Au venit recomandat expres; deci nu e ca şi cum i-ai fi găsit, pentru Dumnezeu. . .

RICHARD: Da, ştiu, dar . . .

JENNY *(cît se poate de degajată):* Eu am impresia că cineva doreşte ca tu să ai aceşti bani. Nu . . . nu văd altă raţiune pentru care ţi-ar fi fost trimişi.

RICHARD: Cineva doreşte să-i am. Da, dar cine?

JENNY: Eu . . . eu nu ştiu. *(Ridică din umeri.)* Cineva.

RICHARD: Uite, ar putea fi ceva îngrozitor, ca de pildă . . .

JENNY: Ca de pildă?

RICHARD: Mafia, sau altceva, sau nişte spărgători de bancă, sau . . . care să-i fi trimis aici pentru a-i pune la loc sigur . . .

JENNY *(rîde înveselită):* Nu fi caraghios.

RICHARD *(se gîndeşte, copleşit):* Tu crezi că cineva mi i-a trimis mie?

JENNY *(ca şi cum ar fi lucrul cel mai limpede din lume):* Bineînţeles.

RICHARD: Da, dar cine?

JENNY: Ştiu eu . . . poate că . . . cineva pentru care ai făcut ceva.

RICHARD: Lucruri de felul ăsta nu se întîmplă . . . nu mi se întîmplă *mie.*

JENNY: Uite că acum s-a întîmplat.

RICHARD *(îi întinde banii, cu un gest copilăresc):* Nu vrei . . . să-i atingi şi tu?

JENNY: O, da, desigur. *(Vine, lîngă el, atinge banii, zîmbeşte şters)* Mă întreb cine ţi i-o fi trimis.

RICHARD: Nu . . . nu ştiu. E un domn lîngă care mă nimeresc mereu în tren. Pare să se intereseze mult de mine; un om mai în vîrstă, tipul bancherului. Mă întreabă întotdeauna de munca mea, de cum o scot la capăt. Poate, poate că-i un milionar şi poate că-i cam sărit.

JENNY *(scoate o ţigară):* Un chibrit.

RICHARD: Cum? A, da. *(E pe punctul de a-i întinde cutia de chibrituri, apoi se răzgîndeşte şi-i aprinde ţigara):* S-ar putea să-mi vină de la unul ca ăsta.

JENNY *(cu o uşoară îndoială):* Da, da, s-ar putea.

RICHARD *(fîsticit, puţin dezumflat):* Dar s-ar putea şi să nu. Vreau să spun, probabil că nu.

JENNY *(consolîndu-l):* Da. Totuşi cineva e.

RICHARD: Da. *(Se gîndeşte, îi întinde o bancnotă)* Ţine şi tu. Pentru tine.

https://biblioteca-digitala.ro

JENNY *(după o infimă pauză):* Îţi mulţumesc. Va să zică . . . Va să zică nu-l duci la poliţie?

RICHARD *(pauză; o uşoară conştiinţă de vinovăţie; dar bravînd):* Nu, nu cred. *(O pauză.)* Bănuiesc că cineva doreşte să am aceşti bani. *Trebuie* să existe cineva care să dorească. Ar fi idiot să nu-i păstrez. *(Pauză.)* Nu eşti de aceeaşi părere?

JENNY *(cu un zîmbet drăguţ):* Ba da. Aşa cred şi eu.

RICHARD: Adică vreau să spun c-ar fi stupid să-i . . . arunc aşa, pur şi simplu.

JENNY: Da; ar fi stupid. *(Veselă).* Hai să bem ceva, să sărbătorim!

RICHARD *(cerul s-a înseninat):* Da! Haide!

JENNY *(se îndreaptă spre hol):* Aduc eu gheaţa.

RICHARD *(se îndreaptă spre dulăpiorul cu băuturi):* Bun — şi eu am să prepar pentru noi doi un Martini de patru mii nouă sute de dolari.

JENNY: Super! *(În timp ce iese din cameră)* Spune-le cinci mii de dolari, sună mult mai frumos.

(Jack intră pe uşa verandei după ce Jenny a ieşit şi Richard a urmat-o).

JACK *(înaintînd în cameră; se adresează publicului):* Lunile se scurg; oamenii trăiesc mor . . . numai eu rătăcesc. Vă spun sincer, sînt zile cînd trebuie să recunosc faţă de mine însumi că nu cred c-aş fi viu . . . c-am fost vreodată. *Un voyeur* şi *de la vie* . . . asta sînt. Privesc de la distanţă, privesc de aproape — spectator. *(Îşi propune să rostească un mare adevăr, fără nici o altă intenţie decît de dragul obiectivităţii.)* Nu am simţit niciodată că trăiesc cu adevărat. Şi nu e doar izolarea, izolarea pe care ţi-o dă banul. Nu, nu poate fi numai asta. Cunosc o sumedenie de oameni cu averi mult mai mari decît a mea, şi care au fost vii . . . atît de vii încît s-au sinucis. Ah, apropo, am făcut ceea ce am avut de gînd. *(Dă din cap.)* Mi-am alcătuit testamentul — sau mai curînd l-am revizuit, ca să fiu exact — şi am lăsat tot calabalîcul meu lui Jenny şi lui Richard. Vor avea peste trei milioane. Dar mai bine să nu le spun. Şi-aşa sînt eu greu de suportat. De fapt sînt simpatic, dar . . . *(Zăreşte banii pe masă.)* Cerule! *(Acum vorbeşte tare, participă la acţiune.)* Cerule! ce de-a bani!

RICHARD *(vine din bucătărie):* Nu te atinge de ei!

JACK *(prefăcîndu-se insultat):* Scuză-mă!

RICHARD *(continuînd să fie serios, înaintează spre teancul de bani):* Nu-i atinge!

JACK: Bine. E nevoie să ies afară şi să bat la uşă?

RICHARD *(oftează, rîde uşor):* Iartă-mă, Jack.

(Intră Jenny cu frapiera cu gheaţă.)

JENNY: Poftim, gheaţa în valoare de cinci mii de dolari, şi . . . ah, Jack!

JACK *(observă că amîndoi par stingheriţi. Către public):* Cerule!

JENNY *(după o pauză mică; ostentaţie de cordialitate):* Bună!

RICHARD: Vino să bei cu noi.

JACK *(zîmbeşte, aşteptînd să i se explice totul):* O.K.

RICHARD *(către Jenny):* Jack, hm, a văzut banii ăştia, şi . . .

JACK *(foarte agreabil):* . . . şi efectiv am rămas cu gura căscată.

JENNY: Ei! Da, asta-l. Bani!

JACK *(se uită la bani):* I-aţi furat, sau i-aţi fabricat la voi în pivniţă, la o presă de falsificat monede?

RICHARD: Nici nu am . . .

JENNY: Au sosit; pur şi simplu . . . au sosit.

RICHARD *(ca să-l lămurească mai bine):* Cu poşta.

JENNY: Da.

RICHARD *(ibid.):* Recomandat expres.

https://biblioteca-digitala.ro

JENNY: Da.
JACK *(după o scurtă, pauză, cu aerul: «evident, trebuie să existe o explicaţie »)*: Foarte frumos.
JENNY: Cineva i-a trimis lui Richard.
JACK: Ah !
RICHARD: Da.
JACK: Cine?
JENNY: Ei, tocmai că nu ştim, cineva, ne închipuim ... cineva care-l apreciază. Poate că-l admiră.
JACK: Vreţi să spuneţi că habar n-aveţi de la cine vin banii?
JENNY: Nu.
RICHARD: N-avem idee.
JENNY: Absolut nici o idee.
JACK: Şi-s mulţi? Pot să-i ating?
RICHARD *(are gestul reflex de a ocroti banii, apoi îşi retrage mîna)*: Desigur.
JACK *(îi atinge cu un deget, apoi îşi priveşte degetul)*: Perfect uscaţi.
JENNY: Bineînţeles: nu-s bani falsi.
RICHARD *(brusc fulgerat de un gînd nu prea fericit)*: Jack ... n-ai făcut tu asta, nu-i aşa?
JACK: Ce să fac?
RICHARD: Nu tu. Nu ne-ai trimis tu banii, nu-i aşa?
JACK *(pauză infinitezimală, apoi rîde)*: Isuse Hristoase, nu !
RICHARD: Eşti convins? Căci dacă ai făcut-o tu ...
JACK: Sînt convins; absolut convins. *(Către public.)* N-am făcut-o eu; nu eu le-am trimis banii. *(Din nou către cei doi.)* Ce sumă e?
JENNY: Aproape ...
RICHARD: Cinci mii.
JACK Vezi, asta-i cea mai bună dovadă. Eu nu mă încurc niciodată cu sume mici.
RICHARD *(în defensivă)*: Pentru tine o fi însemnînd o sumă mică, dar pentru unii oameni ...
JENNY *(ca să schimbe vorba)*: De ce să nu luăm cu toţii cîte un Martini pe cinste?
JACK: Splendid ! *(Richard începe să prepare băuturile; Jenny strînge prin casă)* N-am vrut să-mi bat joc de ... pleaşca voastră.
JENNY: Ei, lasă ...
JACK: E de-a dreptul minunat. *(Către public.)* Şi al naibii de ciudat, ca să vă spun părerea mea. *(Din nou participînd la acţiune.)* Ei, sper că o să daţi o petrecere *(Richard şi Jenny se privesc unul pe altul, la început cu entuziasm.)*
JENNY: Sigur că da, am putea !
RICHARD *(şovăind)*: Ei, dar nu cred că se cade să anunţăm public.
JACK: Nu, o petrecere numai aşa de-a dracului. Luminaţi-vă şi voi un pic. Luaţi nişte caviar ! Serviţi şampanie ! Angajaţi un fecior. Daţi un garden party !
JENNY *(fascinată)*: Un garden party !
RICHARD *(lăsîndu-se antrenat)*: Sigur ! De ce nu?
JACK: Sigur ! De ce nu? *(Către public; ridică din umeri)* De ce nu?
JENNY O idee formidabilă ! Cînd?
JACK Acum !
JENNY: Ei, nu ... Săptămîna viitoare, şi ...
RICHARD *(îngîndurat, puţin trist)*: Nu ştiu .. oamenii îşi fac diverse proiecte,
JACK: Ba nu; *acum*. Chiar în clipa asta: să duduie ! Treci la telefon. Să fie o explozie; uite aşa, numai de-a dracului ! *(Mai îndulcit.)* Faceţi şi voi o dată ceva sălbatic, ceva extravagant, ceva ... ce-aţi dorit întotdeauna să puteţi face.

https://biblioteca-digitala.ro

JENNY: Da ! Să-i dăm drumul ! O să-i chem . . . pe cine să chem?
RICHARD: Ei . . . pe Chuck şi Beryl . . .
JENNY *(numărînd pe degete, cu entuziasm)*: Da, Chuck şi Beryl şi pe Cynthia cu Perry, de sigur . . .
RICHARD: Da . . . da . . .
JENNY: . . . şi pe . . . pe Gilbert cu Louise. Şi pe mai cine?
RICHARD *(cu un rîs scurt)*: Ei, ajunge. Să nu cheltuim totul dintr-o singură dată
JENNY: Ajunge? Numai şase? A, şi Jack, tu vii, Jack?
JACK: Nu scumpo. Am la club o partidă serioasă de poker.
JENNY: . . . uufff ! . . .
JACK: Nu, zău. Foarte serioasă. Miză mare. Nu m-aş lipsi de ea pentru nimic în lume.
JENNY *(vioaie ca un mînz)*: Mă duc să-i invit. O.K.?
RICHARD *(amuzat)*: O.K.
JENNY *(către Richard)*: Tu faci lista cu ce trebuie cumpărat, cîtă băutură, şi tot . . .
RICHARD: Să nu iau şampanie?
JENNY: Ba da ! Desigur. Dar unora nu le place. Mă duc să-i chem. *(Se îndreaptă spre dormitor.)*
RICHARD: Pentru ce oră?
JENNY O . . . şase, şase jumătate. Cît e acuma?
RICHARD Patru.
JENNY *(o clipă de pauză)*: O ! *(Decisă.)* Ei, atunci să ne grăbim ! *(În timp ce iese.)* La revedere, Jack !
JACK La revedere. *(Către Richard.)* Asta înseamnă că trebuie s-o şterg înainte de se întoarce ea de la telefon?
RICHARD *(rîde; îi dă lui Jack un Martini)*: Ţine !
JACK *(îl ia)*: Rece ca gheaţa, cu boabe de ienupăr. Mulţumesc, *(Din cealaltă cameră, se aude slab glasul lui Jenny vorbind la telefon. Distingem entuziasmul din vocea ei.)*
RICHARD: E atît de încîntată. Noroc !
JACK Asemenea. Păi de ce n-ar fi? E de-a dreptul miraculos să-ţi pice bani în felul ăsta.
RICHARD: Da.
JACK: Adică fără impozite. Sînt scutiţi de impozite?
RICHARD: Cum?
JACK: Mă rog, desigur n-ai de gînd să-i declarii . . . şi-n cazul ăsta n-ai nici impozite.
RICHARD *(pînă acum nu se gîndise la asta)*: Ai dreptate ! Bani netto Doamne !
JACK: Şi poate c-or să-ţi mai vie.
RICHARD: *(puţin nedumerit)*: Să-mi mai vie? De ce?
JACK: Păi bine. Dumnezeule mare... dacă cineva îţi trimite bani pe această cale, n-o să se oprească la un singur pachet. Poate c-o să primeşti cîte unul pe săptămînă.
RICHARD *(aproape roşind)*: Ei, haide, haide !
JACK: Vorbesc foarte serios.
RICHARD *(cu o încruntare îngrijorată)*: Jack, tu n-ai să te apuci să . . . n-ai să baţi toba în dreapta şi-n stînga despre banii ăştia, nu-i aşa?
JACK *(vioi)*: Dragul meu Richard . . . pînă-ntr-o jumătate de minut s-a şi şters totul din mintea mea. Nu, bineînţeles că n-o să spun nimic. Nu vreau să-ţi creez neplăceri.

https://biblioteca-digitala.ro

RICHARD: Vreau să-ţi cer ca nici măcar din întîmplare, sau să-ţi scape vreo aluzie la club, ştii, sau . . .
JACK . . . sau după ce-am dat pe gît o băutură sau două? Nu, Richard. N-o să-mi scape. Îţi promit.
RICHARD Mulţumesc.
JACK: *(bălăbănindu-se)*: Banii sînt un lucru curios, nu-i aşa, Richard?
RICHARD *(băieţaş nevinovat)*: Nu ştiu; n-am avut niciodată prea mulţi.
JACK: Nu, dacă-i luăm aşa, ca lucru în sine şi ca simbol. O bucată de hîrtie tipărită cu cerneală . . . hîrtia şi cerneala la un loc nu valorează nici un sfert de cent — şi dacă totuşi nu i-am avea, lumea s-ar opri locului.
RICHARD: Ne-am putea reîntoarce la troc.
JACK Da, presupun că am putea. E ca şi în pictură. O bucată de pînză şi nişte vopsele. Valoarea? Patru dolari, cinci? Dar pune o imagine pe ea. Să fiu eu ăla care aşterne vopselele, şi se şi vinde pentru o anumită sumă, ori dacă-i un altul, se poate vinde la un preţ de zece ori mai mare . . . de o sută de ori ! Un anumit Picasso pentru o jumătate de milion. Nu-i un tablou prost, merită poate. Bani ! Cît costă o vacă?
RICHARD: Nu ştiu . . . două sute de dolari?
JACK: Poate. Hai să zicem aşa. Deci un tablou de Picasso pentru două mii cinci sute de vaci. Şi ţine seama de lapte ! Cîte galoane de lapte dă o vacă pe zi?
RICHARD: Patru?
JACK *(mirat)*: Galoane?
RICHARD: Nu. Litri. Parc-aşa am citit undeva.
JACK: O.K. *(Calculează pe cap)*Asta face . . . de patru ori două mii cinci sute . . .
RICHARD: Vrei un creion şi o hîrtie?
JACK *(calculează; îi face semn cu mîna că nu)*: . . . socotind anul de 360 de zile, ca să-i dăm şi vacii o zi de sărbătoare . . . zece ori treizeci şi şase, şi dacă adăugăm toate zerourile . . . vine . . . Doamne sfinte ! Trei milioane şase sute de mii de litri de lapte într-un an.
RICHARD: Glumeşti.
JACK: Trei milioane şase sute de mii de litri de lapte într-un an.
RICHARD: De necrezut.
JACK: Aşa-i. Cum se vinde laptele cu ridicata?
RICHARD: Patruzeci de cenţi litrul?
JACK: Nu, mai puţin. Pînă să ajungă la noi se mai adaugă o groază de taxe. Să zicem douăzeci de cenţi. Treizeci şi şase ori douăzeci? . . . asta-i şi mai fascinant ! Peste şapte sute de mii de dolari pe an numai pentru lapte !
RICHARD: Unde vrei să ajungi?
JACK: Ce-ai prefera să ai? Tabloul lui Picasso sau vacile?
RICHARD *(meditează, clatină din cap; candid)*: Nu ştiu ! Încă o băutură?
JACK *(dă pe gît ce mai are în pahar, clătinînd în acelaşi timp din cap)*: Nu. Trebuie să plec la club. Mă aşteaptă bătrînul Digby, gîfîind la masa de poker.
RICHARD: O.K.
JACK *(s-au ridicat amîndoi; se opreşte locului)*: Asta-i o chestie interesantă. Bătrînul Digby ! Ştii că are 87 de ani? *Adoră* banul . . . şi nu ca un simbol . . . ci ca lucru în sine. Pun rămăşag că are cel puţin 60 de milioane, dar astea semnifică pentru el doar banul în sine. Nu devin nici tablouri de Picasso, nici vaci, sau . . . rămîn hîrtie ca hîrtie. Bani ca bani.
RICHARD *(o pauză, aproape scuzîndu-se)*: Banii sînt bani, ştii.
ACK *(ton apologetic, blînd)*: Ştiu că sînt.

https://biblioteca-digitala.ro

RICHARD *(liniştit, didactic)*: Banii înseamnă casa asta, şi o bună educaţie pentru Roger, şi cîte ceva, din cînd în cînd, care s-o facă fericită pe Jenny . . .
JACK: Ştiu, ştiu.
RICHARD: *(arată banii de pe masă)*: Aşadar, cînd îţi pică aşa ceva... ei bine, înseamnă mult.
JACK: Să ştii că n-am vrut să rîd de tine.
RICHARD: Nu-i spune lui Jenny, dar s-ar putea să-i cumpăr o seră, una mică.
JACK: Ţi-am spus doar: nu şoptesc o vorbuliţă. Bani? Care bani? Trebuie să plec. *(Se îndreaptă spre glasvand)*. Ştii una, acuma mi-a dat prin cap că eu n-am intrat niciodată în casa voastră pe uşa principală. E bună !
RICHARD: Ce, uşa principală?
JACK: Mmm !
RICHARD *(nu s-a gîndit niciodată la asta pînă atunci)*: Da, da — e bună, cred.
JACK: Într-o zi, am s-o fac totuşi.
RICHARD: Jack? *(Jack se opreşte în uşă.)* Nimic.
JACK *(către public, în timp ce Richard se întoarce cu spatele)*: Are dreptate, şi n-am vrut să rîd de el. Banii ... sînt bani. La revedere. *(Iese.)*
JENNY *(dă buzna înăuntru)*: Sînteţi aici.... A, Jack a plecat?
RICHARD: Ihm !
JENNY *(cu răsuflarea tăiată)*: Chuck şi Beryl vin: tocmai se duceau să facă un tur; i-am prins şi pe Cynthia şi Perry, sau mai bine zis am prins-o pe Cynthia, şi ei trebuie să contramandeze ceva, dar au spus că vin, şi acuma mă omor să-i prind pe Gil şi Louise, dar sună mereu ocupat la ei, aşa că mă întorc să, mai încerc.
RICHARD: OK. Vrei un Martini?
JENNY: Nu; cînd termin. *(În timp ce iese.)* Îndată trebuie să sosească Roger. Va trebui să ia un taxi de la gară.
RICHARD: Taxi? !
JENNY *(se opreşte o clipă din zorul ei)*: Da, un taxi. *(Arată spre bani.)* Ce, n-ai impresia că ne putem permite?
RICHARD *(are revelaţia; rîde sfios)*: O, hm ! Da, cred că ne putem permite.
(Jenny iese.)
(Richard se uită la bani, îi netezeşte; se scotoceşte în buzunare după o ţigară, nu găseşte, se uită în jur, în căutarea unui pachet. Găseşte o cutie de ţigări goală; mai caută).
RICHARD *(aproape strigînd)*: Jenny, unde ai pus ţigările? Lasă, nu te deranja, le găsesc eu.
(Rămîne o clipă cu mîinile în şold, cugetînd.Apoi se îndreaptă — spre ce? Eventual spre o măsuţă laterală, deschide un sertar, se uită înăuntru, scotoceşte, şi deodată se opreşte, împietrit. Vîră mîna în sertar şi scoate ceva afară, încet. Un teanc de bancnote. Îl priveşte, se uită la teancul de pe masă, priveşte din nou la banii din mîna lui, aruncă teancul cel nou pe un scaun, sau pe sofa — ce-i mai la îndemînă îşi roteşte privirile prin cameră, zăreşte coşuleţul de lucru de mînă al lui Jenny — să zicem — şi se îndreaptă spre el; şovăie o clipă, apoi îl deschide, îşi vîră mîna înăuntru, scoate un alt teanc de bancnote la care se uită cu o curioasă intensitate, şi le aruncă peste celelalte. Observă o cutie pe consolă, se duce direct la ea, o deschide şi se întoarce cu un pumn de bancnote. Le lasă să cadă în jur ca pe nişte confetti.)
JENNY *(revine în cameră)*: Gata, s-a făcut. Vin şi Gilbert cu Louise, deci cu ei vor fi... *(Se opreşte, văzînd ce-a descoperit Richard.)*... toţi pe care i-am invitat.
RICHARD *(ca în ceaţă)*: Jenny, priveşte. Ce-i asta?

https://biblioteca-digitala.ro

JENNY: Bani, Richard.
RICHARD: Dar:.. sînt... sînt ai tăi?
JENNY: Nu-i timp să-ţi povestesc acum..: Am...
RICHARD: Ba este timp. Trebuie să-mi povesteşti.
JENNY: Vai, avem atîtea de făcut...
RICHARD: Stai! *(Arătînd spre banii de pe masă)* Tu mi-ai trimis pachetul cu bani?
JENNY: De fapt, da... trebuia s-o fac; erau atîţia şi n-am găsit nici o modalitate să-ţi:::
RICHARD: Ai::: ai jucat?
JENNY: *(profitînd de sugestie)* Da!
RICHARD: Unde? Pe ce? Prin mijlocirea cui?
JENNY: Prin mijlocirea unui..: unui bărbat.
RICHARD: Care se numeşte?..:
JENNY: Ce importanţă are din moment ce am cîştigat?
RICHARD *(de oţel)*: Care se numeşte?
JENNY: Desorio.
RICHARD: E o minciună!
JENNY: De ce-mi vorbeşti aşa urît?
RICHARD: Nu-i minciună?
JENNY: Oarecum.
RICHARD: Atunci e minciună.
JENNY *(ridică din umeri)*: Da.
RICHARD: Cîţi bani sînt? Mii! De unde-i ai?
JENNY: *(în defensivă*: Nu i-am furat.
RICHARD *(de oţel)*: De unde-i ai?
JENNY: I-am cîştigat.
RICHARD: O slujbă! Ai intrat într-o slujbă?
JENNY: Oarecum.
RICHARD: Ţi-am *spus* că nu vreau să-ţi iei o slujbă. Dar imposibil! N-ai fi putut cîştiga banii ăştia la o slujbă. Prea-s mulţi. Aici sînt mii de dolari, şi.:.
JENNY: În şase luni!
RICHARD *(rîde jalnic, pe jumătate isteric)* Nu, draga mea, uite ce-i; povesteşte-mi tot. Ţi i-a... ţi i-a lăsat cineva? A murit cineva şi n-ai vrut să-mi spui?
JENNY: N-a murit nimeni. I-am cîştigat. *(Mică pauză.)* După mesele.
RICHARD: Uite, iubito, chiar dacă lucrai toate orele de program şi tot n-ai fi putut cîştiga atîţia bani. Haide, povesteşte-mi.:.
JENNY *(supărată şi căutînd să cîştige timp)*: Da? Sigur că nu! Din moment ce eu nu-s bună să fac altceva decît treburi casnice.
RICHARD *(scrîşnind din dinţi)*: De unde ai banii?
JENNY *(oftează, îşi iese din fire)*: Cîştig două sute de dolari pe după masă şi cîteodată mai mult, de patru ori pe săptămînă. Am cheltuit ceva pe îmbrăcăminte, dar n-a fost timp să cheltuiesc tot restul, şi.:.
RICHARD: Nimeni nu plăteşte asemenea lefuri! Vreau să spun că nu ai nici o calificare.
JENNY: Nu-i nevoie de calificare.
RICHARD *(mirat, enervat de mister)*: Dar de ce-i nevoie?
JENNY: Unde-i paharul meu de Martini. Mi-ai promis un Martini la gheaţă; super-special...
RICHARD *(îi apucă braţul)*: Povesteşte-mi!
JENNY: Oh! Dă-mi drumul! *(Îi dă drumul; îşi freacă braţul în timp ce se uită unul la celălalt scăpărînd scîntei. Apoi supusă)* Nu-i nimic care să merite a fi povestit.

https://biblioteca-digitala.ro

RICHARD: Pe toţi Dumnezeii, ori îmi povesteşti, ori aprind foc un în mijlocul pajiştei cu toţi banii ăştia !
JENNY *(cu rugă în glas)*: Nu fi ridicol ! Sînt bani !
RICHARD: Vreau să ştiu de unde provin !
JENNY *(ridică şi ea glasul)*: Provin de la o slujbă.
RICHARD: Ce fel de slujbă?
JENNY *(căutînd nebuneşte)*: La... recepţie.
RICHARD: Atîţia bani? *(Sforăie dispreţuitor.)*
JENNY: E un loc foarte elegant.
RICHARD: Ce fel de loc foarte elegant?
JENNY: E... cabinetul unui medic.
RICHARD: Vrei să mă convingi că stai două ore pe după masă în spatele unui ghişeu din sala de aşteptare a unui afurisit de medic, şi că pentru asta îţi dă două sute de dolari pe zi? Pe semne că mă crezi nebun?
JENNY: E un loc cu totul special şi foarte luxos.
RICHARD *(puţin speriat, puţin scîrbit)*: Ce e, ce fel de loc... Cabinetul unui medic de avorturi, sau aşa ceva?
JENNY: Doamne, eşti dezgustător !
RICHARD: De ce? Am citit în ziar de un om care a descoperit că nevastă-sa lucra pentru un medic de avorturi, adică îi recolta paciente.
JENNY: Eşti dezgustător !
RICHARD: Scuză-mă, dar dacă continui să fii atît de enigmatică, ce trebuie să gîndesc? Spune !
JENNY *(prinsă în cursă, furioasă)*: Gîndeşte ce-ţi place ! *(Tăioasă.)* Refuzi banii?
RICHARD *(amîndoi sînt furioşi acum)*: Banii n-au nici o legătură cu asta.
JENNY: Ba au ! Doar nu-ţi imaginezi că o fac de plăcere !
RICHARD: Dar ce faci? Stai la ghişeu?
JENNY: Da; stau la ghişeu.
RICHARD: Cum se cheamă cabinetul ăsta?
JENNY *(sfidîndu-l)*: N-are nume. Numai un număr.
RICHARD: Da? Şi care-i numărul?
JENNY: E confidenţial.
RICHARD: Sînt soţul tău !
JENNY: Sînt soţia ta. Tu îmi povesteşti totul?
RICHARD: Cer să mi se spună adevărul.
JENNY: Cît îmi povesteşti tu despre munca ta? Cît îmi spui tu mie?
RICHARD: E o muncă anostă.
JENNY: Aşa-i şi a mea !
RICHARD: Dar banii nu-s ! Banii nu sînt anoşti. Isuse ! E de patru ori cît cîştig eu ! *(Cu dispreţ.)* În spatele unui ghişeu, la un cabinet medical... sună mai curînd a bordel de lux.
JENNY: Nu-mi place cuvîntul ăsta.
RICHARD: Bordel ! Casă de toleranţă, casă de curve ! *(Urmează o tăcere. Jenny îşi îndreaptă privirile spre grădină. Richard începe să-şi dea seama că a nimerit.)* Nu, zău; hai, spune-mi, ce este?
JENNY *(privind în altă parte; gînditoare, tristă)*: Un loc ca oricare altul.
RICHARD: Un loc !
JENNY: Unde sînt plătită.
RICHARD *(o înşfacă iar de braţ)*: Dumnezeule mare ! Pentru ce te plătesc?
JENNY: Mă plătesc pentru *mine*. *(Pauză lungă; apoi pierdută)* Refuzi banii?

https://biblioteca-digitala.ro

RICHARD *(îi eliberează braţul, se dă puţin îndărăt, scutură din cap; zdruncinat, rîde, nevenindu-i să creadă)*: Nu, nu... Nu cred, nu cred !
JENNY *(aproape uşurată)*: Atunci n-ai decît să nu crezi.
RICHARD *(se dă şi mai mult înapoi, fîstîcit)*: Nu, nu pot să cred; NU POT !
JENNY: *(venind spre el, cu cel mai dulce zîmbet)*: Iubitule, o să ne schimbe atît de mult viaţa !
RICHARD *(rîzînd fără veselie în faţa ironiei spuselor ei)*: O, te cred !
JENNY, *(încă fericită;preocupată)*: Toate lucrurile pe care le-am dorit noi doi de ani de zile...
RICHARD: Noi !
JENNY: Ne putem lua o a doua maşină, şi...
RICHARD: Nu există... Nu cred.
JENNY: Ce nu există?
RICHARD: Loc în garaj. *(Neîncrezător)* Cum ai putut face una ca asta? *(Pauză.)* Haide, spune-mi, nu-i adevărat, nu-i aşa? *(Jenny încuviinţează din cap încet.)* E adevărat? Într-adevăr?
JENNY *(didactică şi pierzîndu-şi răbdarea)*: O fac pentru noi, pentru tot ce ne dorim.
RICHARD *(printre dinţii încleştaţi, aproape turbat de furie, lăsînd să cadă cuvintele răspicat)*: Eşti soţia mea; şi mama lui Roger; şi poţi fi o *prostituată* de rînd?
JENNY: Ai un fel oribil de a pune problema.
RICHARD: Dar cum dracu' ar trebui s-o pun?
JENNY: Nu sînt singura, ştii bine. Nu sînt singura femeie din lume care...
RICHARD: Eşti singura femeie măritată cu mine...
JENNY *(raţionînd trist)*: Dar toate astea nu schimbă cu nimic lucrurile pentru *noi*, şi...
RICHARD *(aspru)*: Nu le schimbă? *(Se apropie de ea şi-i trage o palmă pe obraz.)* Nu le schimbă? Şi pentru asta care-i tariful? *(Jenny se mulţumeşte să-l privească fix, neclintită, dar reţinîndu-şi lacrimile. Aşa încît el îi trage încă o palmă, la fel de puternică)* Te-am întrebat: pentru asta care ţi-e tariful?
JENNY *(nu scoate nici o vorbă, ci emite doar un strigăt mîrîit cînd îi trage la rîndul ei o palmă tot atît de zdravănă.)*
RICHARD *(rece, după un moment de pauză)*: Pleacă. Împachetează-ţi boarfele şi cară-te de aici !
JENNY *(la fel de rece)*: Unde?
RICHARD: Unde vrei ! Dacă nu, plec eu. Ba nu, pe cuvînt, n-o să plec eu ! E casa mea, eu am plătit pentru ea. Eu aici rămîn !
JENNY *(ciudat de neimpresionată)*: Nu pot pleca ... aşa pe nepusă masă ...
RICHARD: Am spus să pleci !
JENNY: Există o mulţime de lucruri care îmi aparţin.
RICHARD: Ia-ţi-le ! Iaţ-ţi-le pe toate !
JENNY *(printre dinţi)*: Doar nu te aştepţi să-mi strîng totul acum pe moment şi...
RICHARD: Am să ţi le trimit eu, după aceea ... numai pleacă o dată !
JENNY: Nu, nu, n-ai să mi le trimiţi. Te cunosc eu: niciodată nu eşti în stare să organizezi o împachetare. Eu sînt cea care trebuie să tocmească hamalii şi să aranjeze totul ...
RICHARD: Păcătoaso !
JENNY: Asta-i realitatea. Cînd mătuşă-ta, cum o mai cheamă, ţi-a cerut înapoi oribilitatea aia de paravan imens, ai spus c-o să ai tu grijă şi au trecut săptămîni de zile fără să mişti un deget.
RICHARD *(calm, cu mînia stăpînită)*: Strînge-ţi boarfele şi pleacă din casa asta !
JENNY *(obosită de tot şi de toate)*: Hai, nu fi stupid.

https://biblioteca-digitala.ro

RICHARD *(cu furie şi nevenindu-i să creadă)*: Ce să nu fiu?
JENNY: Am spus: « Nu fii stupid ». Dă-mi o ţigară.
RICHARD: Căţea desfrînată ce eşti!
JENNY: Nu sînt desfrînată! Ţi-am spus: o fac pentru bani. Banii pe care tu nu-i cîştigi! Banii de care avem nevoie. Gîndeşti cumva că simt cea mai mică plăcere?
RICHARD: Să gîndesc? ! Eu, eu, eu . . . nu gîndesc nimic! Nu pot gîndi! Aş turba dac-aş gîndi. Bărbaţii îşi ucid nevestele pentru lucruri de felul ăsta.
JENNY *(chicoteşte)*: Ei, haide, iubitule . . .
RICHARD *(văzînd că rîde de el îşi pierde controlul)*: Nu crezi că se întîmplă? *(Se îndreaptă spre ea cu intenţii grave.)* Citeşte ziarele şi ai să vezi! Pe Dumnezeul meu, citeşte ziarele de mîine şi vezi dacă . . . *(Amîndoi sînt întrerupţi de zgomotul uşii din faţă care se trînteşte. Intră Roger venind din hol.)*
ROGER: Bună! Am luat un taxi. Aveţi ceva bani?
JENNY *(de parcă uitase cu totul de el şi acum îi părea rău)*: Roger!
ROGER: Şoferul zice că vrea cinci dolari peste tarif pentru că a făcut o cursă atît de lungă.
RICHARD *(furia i se întoarce împotriva şoferului)*: Nu zău, aşa zice? Las-că-l aranjez eu pe potlogarul ăsta! *(Richard iese, eventual îmbrîncindu-l pe Roger într-o parte cînd trece pe lîngă el.)*
ROGER *(priveşte nedumerit ieşirea lui Richard; apoi se întoarce spre Jenny cu reală tandreţe.)*: Bună, mămico!
JENNY *(încurcată, dar făcînd faţă situaţiei)*: Dragule! Ai venit atît de . . . devreme.
ROGER *(stabilind un adevăr)*: Trenul a sosit la timp.
JENNY *(complet fîstîcită)*: Da? A venit bine? Atunci, se vede că ceasul nostru e în urmă.
ROGER: Aşa o fi! *(la un scaun, se urcă cu picioarele pe el şi priveşte prin glasvand dincolo de gard)* Cum merge tenisul?
JENNY: Care tenis?
ROGER *(arată cu degetul)*: De la club. *(De afară se aud voci mînioase.)*
JENNY *(priveşte cu îngrijorare)*: O, n-am prea dat atenţie.
ROGER: Tata joacă? Sper că nu-l ucide şoferul.
JENNY *(strigînd îngrijorată)*: Richard! *(Apoi către Roger.)* Dă-te jos de pe scaun înainte de te vede taică-tu.
ROGER: O.K.! *(Sare de pe scaun, vede banii)* Piii! Ăştia-s bani?
JENNY *(preocupată, în defensivă)*: Da . . . lasă-i acolo.
ROGER: Ce-i cu ei? Aţi cîştigat la loterie?
JENNY: E ceva . . . ce nu te priveşte pe tine.
ROGER: Pot să iau şi eu un pumn?
JENNY *(furie subită)*: Nu! Lasă-i acolo!
ROGER *(oarecum ofensat)*: Scuză-mă. (Cu o ironie grea.) Vai, ce mă mai bucur c-am venit acasă!
JENNY *(scuzîndu-se)*: O, Roger, iubitule, am . . .
(Reapare Richard, puţin agitat.)
RICHARD *(răzbunător şi mîndru)*: L-am lovit.
ROGER *(timid)*: Bună, tăticule.
RICHARD *(către Jenny, din moment ce ea e pricina)*: L-am lovit pe potlogar!
JENNY *(aproape cu reproş)*: Ai spus bun sosit fiului tău?
RICHARD: Ce?
ROGER *(timid, mulţumit)*: Bună!
RICHARD *(realmente abia acum îl vede pe Roger: tristeţe şi mîndrie)*: Bună! *(Din nou către Jenny; furie calmă şi satisfacţie)* L-am lovit pe potlogarul ăla!

https://biblioteca-digitala.ro

JENNY *(cu stăpînită deznădejde)*: Pentru ce?
RICHARD: Pentru ce? Voia nouă dolari. Ticălosul, cerea cinci dolari peste tariful legal pentru că...
JENNY: Ăsta nu-i un motiv să dai în el.
RICHARD: Dar în cine să dau? *(Mai puţin tare dar la fel de intens)* În cine să dau?
ROGER *(ca să umple un răstimp de tăcere)*: Cum merge cu tenisul, tăticule?
RICHARD *(Către Roger)*: Ce?
ROGER *(intimidat)*: Tenisul. Cum merge?
RICHARD *(confuz)*: N-am, n-am ... n-am mai jucat.
ROGER: Aha!
JENNY: O să te dea în judecată.
RICHARD *(dezumflat, încurcat)*: L-am lovit pe umăr. A fost numai ... o încăierare.
JENNY *(pauză, dezamăgire şi uşurare)*: Ah!
RICHARD *(rînjind)*: Altceva aş fi vrut eu!
(Roger s-a urcat iar în picioare pe scaun)
ROGER: Piii! Drept între craci.
RICHARD: Cine? Ce?
JENNY: Roger, te rog nu folosi asemenea cuvinte.
RICHARD *(în zeflemea)*: Vai, vai!
ROGER Ăla care servea a făcut o săritură greşită şi l-a lovit drept între ... ce cuvînt să întrebuinţez?
RICHARD: N-o întreba pe maică-ta, ea e o lady. *(Îşi dă seama deodată unde se află Roger)* Dă-te imediat jos de pe blestemata aia de mobilă!
(Roger coboară.)
ROGER *(supus, nefericit)*: Îmi pare rău.
RICHARD: Crezi că sîntem făcuţi din bani?
ROGER *(apărîndu-se, arată spre banii de pe masă)*: Aşa s-ar zice. *(Spusele lui crează o tăcere stingherită.)*
RICHARD *(ca să schimbe discuţia)*: A fost un semestru bun?
ROGER: Da.
RICHARD: Ce medie ai? Cu cît ai terminat?
ROGER: C plus.
RICHARD: Şi cu ce medie ai început?
ROGER: C plus.
RICHARD *(amar)*: Ţine-o tot aşa; cînd ai s-ajungi la 18 ani n-o să fim în stare să te băgăm nici măcar într-un colegiu de agricultură.
JENNY: Fii drăguţ. *(Richard deschide gura dar nu spune nimic)*. Pune ceasul exact.
RICHARD: Merge bine.
ROGER: E în urmă cu douăzeci de minute.
RICHARD *(furios)*: Atunci pune-l exact.
JENNY: Richard!
RICHARD: Taci!
(Roger se duce la consolă şi ia jos ceasul.)
ROGER: Ce trebuie să fac?
RICHARD: Răsuceşte cheia, întoarce blestemata aia de cheie!
JENNY: Richard, dacă nu te poţi ...
RICHARD *(printre dinţii încleştaţi)*: Ţi-am spus să taci. *(Către Roger.)* Nu! Prea mult! Ai întors prea tare ... NU-L DA ÎNAPOI! *(Dezgust; smulge ceasul destul de brutal, din mîna lui Roger.)* Hai, dă-mi mie afurisitul ăsta de ceas. Niciodată să nu-l dai înapoi! Nu da ceasul înapoi!
ROGER *(zăpăcit, fîstîcit)*: Îmi pare rău, am ...

https://biblioteca-digitala.ro

JENNY: Roger, dragule, de ce nu-ţi duci geamantanul sus, şi . . .
RICHARD *(excesiv de concentrat asupra ceasului; se adresează către sine însuşi şi către Roger)*: Niciodată să nu dai ceasul înapoi, niciodată !
JENNY: De ce nu te duci să-ţi desfaci bagajele?
ROGER *(morocănos)*: O.K. Aveţi atîţia bani, încît nu văd de ce nu cumpăraţi un ceas nou.
RICHARD: Bine !
JENNY: Du-te sus şi desfă-ţi bagajele, şi pe urmă vino jos să ne ajuţi.
ROGER: Doreşti să mă duc sus, sau mai curînd să mă întorc la şcoală?
RICHAR: DU-TE SUS !
ROGER *(în surdină)*: Hristoşii . . .
RICHARD: Şi nu mai spune vorba asta !
ROGER *(înfruntîndu-l)*: De ce nu? Şi tu o spui ! *(Iese.)*
(Scurtă tăcere. Richard zvîrle ceasul pe podea.)
JENNY *(calmă, nemulţumită)*: Crezi că ajută la ceva?
RICHARD *(intens, ciocănindu-se cu degetele în piept)*: Mie îmi ajută. Mie !
JENNY *(închide ochii o clipă, apoi pe un ton de afaceri)*: Aş vrea să faci lista cu tot ce trebuie cumpărat, şi lista de băuturi.
RICHARD *(se zgîieşte la ea, apoi liniştit)*: Curvă !
JENNY *(nu-l ia în seamă)*: Avem nevoie de şampanie, dar nu toată lumea bea şampanie, aşa că . . .
RICHARD *(ibidem)*: Curvă !
JENNY: . . . aşa că mai bine să-i întrebi. Dacă vrem caviar proaspăt, şi cred că vrem, aunci du-te la Blaustein şi cumpără de acolo . . .
RICHARD *(ibid.)*: Curvă spurcată, detracată, femeie bună de nimic !
JENNY *(sălbatică)*: Taci o dată. Roger e în casă !
RICHARD *(în gura mare)*: În casă e o curvă spurcată, detracată !
JENNY *(infimă pauză; continuă calmă)*: Fă lista. Cam într-o oră sosesc . . .
RICHARD *(rîde nevenindu-i a crede)*: O petrecere ! Dăm o petrecere !
JENNY *(cu glas stăpînit)*: Da.
RICHARD *(lacrimile, lacrimi de furie şi disperare, se apropie în sfîrşit, îi lucesc în ochi; ne dăm seama de ce va urma după tremurul din glasul lui)*: Ce, ce trebuie să facem? Să dăm un anunţ? Să-i vestim pe vecini? Să le spunem să-şi înştiinţeze prietenii unde te pot găsi? Da?
JENNY: Fă lista !
RICHARD: Da? Asta trebuie să facem? Nu-i aşa? Curvă? *(Îi dau lacrimile.)*
JENNY: Pentru băutură poţi telefona, dar trebuie să ştim mai întîi ce avem nevoie !
RICHARD *(lacrimile şi mai vizibile)*: Sau poate că au şi aflat. Poate că . . . Chuck, şi Perry şi Gil . . . ştiu? . . . au şi aflat?
JENNY: Lista !
RICHARD: L, l, lista? Av . . . avem nevoie *(începe să plîngă de-a binelea)* v, v, v, vodka, şi . . .
JENNY *(duioasă)*: Americană sau rusească !
RICHARD *(ridică ochii, rugător)*: De amîndouă?
JENNY: Bine, de amîndouă.
RICHARD: . . . şi . . . şi . . . sc, sc, sc. scotch, şi . . . bourbon, şi *(plînge acum în hohote)* . . . şi gin, şi . . . gin, şi . . . gin şi . . . *(de astă dată durează pînă să rostească cuvîntul « gin », un cuvînt lung, întrerupt de sughiţuri şi de sforţarea de a-şi reţine plînsul)* . . .g-i-i-i-n şi . . . (cuvînt final, *foarte lung, întretăiat, ca un urlet prelung)*: *G-i-i-i-n-n-n-n-* !

(Cortina cade încet, în timp ce cuvîntul continuă.)

https://biblioteca-digitala.ro

(Acelaşi decor; o oră mai tîrziu. Richard singur în scenă, cu faţa spre public. Ar fi interesant dacă ar privi spectatorii drept în ochi, dar absent, văzîndu-i, însă gîndindu-se la altceva. Nu e o încercare de a stabili o nouă convenţie (în ce-l priveşte pe Richard), dar ar da cîtorva dintre spectatori o senzaţie interesantă. Intră Jenny, urmată de Roger, ambii încărcaţi cu pahare etc.)

JENNY *(agreabil surprinsă)*: Ce faci acolo?

RICHARD: Hm?

JENNY: Ce faci? Roger, aşază lucrurile aici şi fii atent să nu spargi ceva.

ROGER *(stingherit de faptul că e prevenit)*: O.K.

JENNY *(pune pe masă lucrurile pe care le cară ea)*: Te-am întrebat ce tot faci acolo? În zece minute îţi vin musafirii şi . . .

RICHARD *(uricios dar calm; ameninţînd să explodeze)*: Şi ce-ar trebui să fac?

ROGER *(sparge un pahar)*: Fir-ar să fie !

JENNY: Uf, Roger . . .

RICHARD: Ţine-o aşa ! Sparge toată casa . . .

ROGER: Vai de mine, dar nu-i decît un pahar . . .

RICHARD: Nu sîntem făcuţi din . . . Ştii cît costă chestiile astea?

ROGER *(menţinîndu-se pe poziţie)*: Nu. Cît costă?

RICHARD *(către Jenny)*: Cît costă?

JENNY: Mă rog, sînt pahare noi, şi . . .

RICHARD *(o nuanţă de isterie în ton)*: Pahare noi !

JENNY *(cu calm)*: Da, şi sînt de cristal şi cred că costă . . . da, cam patru dolari cincizeci bucata . . .

RICHARD *(după ce-i aruncă o privire plină de suferinţă lui Jenny: către Roger, clătinînd din cap şi pufnind)*: Patru cincizeci bucata. Ai spart un pahar şi costă patru . . .

ROGER *(se scotoceşte în buzunar)*: Poftim, ţine ! Ia jos din banii ăştia.

RICHARD *(cu o veselie neplăcută)*: Dă-i maică-ti.

JENNY *(rîzînd ca să salveze situaţia)*: Lasă prostiile, dragule. Nu, Roger, nu !

ROGER *(scoţînd din nou banii din buzunar)*: Gata de orice numai să fie linişte în casă.

RICHARD: Nu fi impertinent !

JENNY *(îndulcindu-şi tonul; către Roger)*: Dragule, du-te sus şi schimbă-te. Îndată or să vină musafirii şi aş dori să ne dai o mînă de ajutor.

ROGER: Trebuie să-mi pun cravată?

RICHARD *(furios)*: Da.

JENNY *(cu totul de partea lui Roger)*: Din păcate trebuie să-ţi pui, iubitule. Hai, fugi sus !

ROGER: Cravată?

RICHARD: Da; şi cămaşă, şi pantaloni, şi ciorapi şi pantofi . . .

ROGER *(pleacă clătinînd din cap)*: Uuuf !

RICHARD: Şi nu înţepeni la fereastră ca să te zgîieşti la tenis. Schimbă-te !

ROGER *(salut neglijent)*: 'nţeles domle ! *(Iese.)*

RICHARD: Şi nu saluta !

JENNY *(după o scurtă pauză; cu ton rezonabil, calm)*: Ei, dar n-a spart decît un pahar.

https://biblioteca-digitala.ro

RICHARD *(se întoarce spre ea; mînie stăpînită)*: Ce-ai mai făcut, ai cumpărat diverse chestii fără știrea mea? Cristaluri? Cupe de aur? Haine?
JENNY: Doar cîteva.
RICHARD: Doar cîteva ce?
JENNY *(oftează)*: Cîteva rochii, paharele astea, niște cearceafuri mai frumoase. Nu le-ai observat?
RICHARD *(furios în continuare)*: Ce să observ?
JENNY *(cu o liniște fericită)*: Cearceafurile frumoase. Am crezut că . . .
RICHARD: Nu! N-am observat cearceafurile frumoase și jur pe Dumnezeu că n-am de gînd să dorm pe ele! Nu mai vreau să dorm în aceeași cameră cu tine!
JENNY *(rece)*: Și unde ai să te culci?
RICHARD: Ce?
JENNY: Am întrebat unde ai să te culci? În camera lui Roger doarme el, și în odaia de musafiri nu-i saltea . . .
RICHARD: De ce nu-i? Unde-i salteaua?
JENNY: Ai aruncat-o. Cînd ai avut hepatită și-ai dormit în camera de musafiri, ai spus că-i infectă — salteaua — și ai aruncat-o la gunoi.
RICHARD: Bun, și de ce nu ne-am luat alta?
JENNY *(ridică din umeri, începe să facă ordine în cameră)*: O . . . n-am avut bani, sau mai știu eu ce.
RICHARD: BINE, DAR ACUM NE PUTEM NAIBII PERMITE SĂ NE CUMPĂRĂM O SALTEA!
JENNY *(liniștită, precisă)*: Nu văd de ce-i nevoie. Doar mi-ai spus să plec.
RICHARD *(spusele ei l-au oprit doar pentru o frîntură de secundă)*: EI BINE, CÎND PLECI?
JENNY *(se oprește din lucru)*: Chiar acum. Chiar în secunda asta.
RICHARD: Dar dai o petrecere! Ți-ai chemat musafiri!
JENNY *(prefăcîndu-se că asta complică lucrurile)*: Ah, da. Bine, atunci imediat după petrecere, îndată ce pleacă ultimul musafir.
RICHARD: Bine.
JENNY *(torturîndu-l liniștit)*: Sau să plec mai bine după ce fac curățenie?
RICHARD *(pentru moment nu poate găsi nici un răspuns; în cele din urmă)*: Tîrîtură!
JENNY: Nu-i nevoie de asemenea cuvinte.
RICHARD: Nu pot să-mi țin capul sus în fața oamenilor ăstora; n-am să mă pot uita în ochii niciunuia dintre ei. Îmi vine să urlu, sau să plîng, sau nu știu ce.
JENNY: Ai să-ți ții capul sus. De fapt cred că-i prima dată cînd poți, într-adevăr, să-i privești în ochi pe Chuck și pe Perry și pe Gil.
RICHARD: De ce? Pentru că nevastă-mea i-o tîrfă?
JENNY *(într-un fel lingușindu-l)*: Nu . . . pentru că măcar o dată n-ai să mai fii, ca să spun așa, ruda săracă; poți vorbi și tu despre mașina nouă pe care ai de gînd să ți-o cumperi, și de ce nu scumpim cotizațiile la club ca să nu mai năvălească toată plebea, și Jenny și cu mine ne gîndeam să ne petrecem iarna asta în Antigua, și așa mai departe.
RICHARD *(cu oarecare dezgust)*: Ești iremediabil imorală.
JENNY: Ba de loc. Vorbeam despre bani—adică despre lucrul datorită căruia sîntem gata în orice clipă să ne înfigem unul în beregata celuilalt; banii — acest criteriu de apreciere, această măsură a valorii unui om.
RICHARD: Mai sînt și alte criterii.
JENNY: Or fi, dar nu în cercurile în care ne învîrtim noi. Nu în mediul *nostru*.
RICHARD: Dar există diverse *feluri* de bani.
JENNY: Da! Trei feluri: prea puțini, prea mulți, și atîți cît îți trebuie.

https://biblioteca-digitala.ro

RICHARD: Ești coruptă !
JENNY: Prea mulți bani corup; prea puțini corup. Atît cît îți trebuie? Nu există niciodată.
RICHARD: Totul e *cum* îi obții ! Cum !
JENNY: O, nu-mi vorbi despre « cum ». Perry, cu proprietățile pe care le vinde? Zece mii pe un acru de pămînt lîngă șosea, și nici măcar nu le spune nenorociților ălora de imbecili că nu există canalizare? Gilbert cu mascarada lui de editură? La cît se ridică bugetul editurii pentru reclamele obscene? La mii de dolari ! Și cît investește pentru o carte cît de cît decentă? Nimic !
RICHARD: Bine, bine . . .
JENNY: Și tu cu laboratorul de cercetări. Ce sînt toate contractele alea guvernamentale? Nu cumva cîteva experimente cu un gaz bacteriologic?
RICHARD: Ți-am povestit strict con . . . Ți-am spus să nu scoți o vorbă despre toate astea . . .
JENNY: Mi-ai spus strict confidențial? Atunci îți spun și eu tot strict confidențial ! Pute totul, cu toții sînteți niște ucigași și niște tîrfe !
RICHARD *(dă de cîteva ori din cap cu repeziciune):* Ai susținut un adevărat recital !
JENNY: Adevărat !
RICHARD *(cu sarcasm):* Bra-vo !
JENNY: În sfîrșit ! Mă apreciezi ! Mai multe aplauze !
RICHARD: Cu teoriile tale despre bani ar fi trebuit să te măriți cu Jack.
JENNY *(cu regret autozeflemitor):* Ihm! S-ar putea să ai dreptate.
RICHARD: Deși nu cred că ar fi acceptat mai ușor decît mine faptul de a se fi însurat cu o curvă.
JENNY *(consolîndu-l):* Dacă m-aș fi măritat cu Jack, nu se întîmpla nimic din toate astea.
RICHARD *(dă să se repeadă la ea, în clipa aceea intră Roger):* Ești o . . .
ROGER: M-am îmbrăcat.
(Amîndoi se opresc pentru că în tonul lui Roger se deslușește o curioasă și impersonală notă de dezaprobare.)
JENNY *(revenindu-și):* Era și timpul. Musafirii trebuie să sosească dintr-un minut în altul. Vai, ce mare și drăguț arăți !
ROGER: Doar m-ai mai văzut și altădată cu cravată. *(Către Richard)* Voiai să dai în ea !
RICHARD: Nu-i treaba ta !
ROGER *(vag nedumerit):* Credeam că e treaba mea.
RICHARD: Ei bine, nu-i. Nu cred că te-ai spălat.
ROGER: Mă rog, n-am avut timp să fac o baie, dacă asta înțelegi prin a mă spăla. De ce *nu* e treaba mea?
RICHARD: Pentru că nu-i. Unghiile ți-s curate?
ROGER *(către Jenny cu aceeași curiozitate vag dezaprobatoare):* Voia să dea în tine? *(Își privește unghiile.)* Relativ.
JENNY: Nu fi prost, scumpule; tatăl tău nu dă niciodată în oameni mai puternici decît el. Hai să-mi ajuți. Uite, ia paharele de acolo . . .
ROGER *(bombănind):* Oamenii dau întotdeauna unul în altul, numai cînd nu-s de față alți oameni.
JENNY *(categoric ofensată):* Roger !
RICHARD *(mîrîit):* Ești un mic monstru !
ROGER: Nu mă plîngeam; făceam o constatare.
RICHARD: Păstrează-ți constatările pentru tine.
JENNY: Aici, la noi, nimeni nu dă în nimeni.

https://biblioteca-digitala.ro

RICHARD: Oricum, loviturile se dau sub centură.
JENNY *(cu aerul: « nu în faţa lui Roger »)*: Richard !
RICHARD *(supunîndu-se)*: Îmi pare rău ! Îmi pare foarte rău. Îmi pare rău de tot. Îmi pare rău de toate.
ROGER *(aparte — către Jenny)*: Ce-i cu tata?
ENNY *(Richard desigur îi aude pe amîndoi)*: O, nimic, petrecerile îl indispun, asta-i tot.
ROGER *(se îndreaptă spre Richard, candid)*: Vreau să te ajut.
RICHARD *(îl priveşte o clipă, apoi clătinînd din cap, cu un rîs care poate fi confundat cu zeflemeaua, dar nu e zeflemea)*: Oh, băiete, îţi mulţumesc.
ROGER *(se retrage puţin, jignit)*: Scuză-mă.
RICHARD *(furios)*: Roger ! Am spus-o serios ! Îţi mulţumesc !
ROGER *(puţin mirat)*: O.K. !
(Se aude soneria.)
JENNY *(oftează, apoi se îmbărbătează)*: Ei, începe !
RICHARD *(aer de copilaş)*: O să-mi facă scîrbă !
ROGER: Eu ce-o să beau?
RICHARD: Bere de ghimber.
ROGER: Vvvvv !
JENNY *(ieşind din cameră)*: Mă duc eu să deschid.
RICHARD: Roger, vrei să-mi faci o favoare?
ROGER: Sigur că da. Ce anume?
RICHARD: Să mergi pe calea cea dreaptă.
(Se aud din hol saluturi.)
ROGER *(degajat)*: O.K. Ai vreo idee cum?
RICHARD: Pur şi simplu . . . fii drept.
ROGER: Creanga creşte după cum o îndoi.
(Intră Jenny cu CHUCK şi BERYL.)
BERYL *(către Jenny, în timp ce intră în cameră)*: Nu, a fost o vreme minunată, dar aş fi preferat puţină ploaie. Pajiştea noastră e toată pîrjolită şi uscată.
JENNY: Da? A noastră arată destul de bine.
BERYL: Bosa grădinarului, draga mea.
CHUCK: N-o să cadă strop de ploaie pînă plecăm noi . . . Hello, Richard !
RICHARD *(sfios)*: Bună, Cuck; Beryl?
BERYL: Am venit prea devreme? I-am spus lui Chuck c-o să fim primii.
JENNY: Fii serioasă.
CHUCK: Şi eu ce i-am răspuns? Primii la sosire, ultimii la plecare; jos cu buna creştere. Roger !
ROGER: Hello.
BERYL *(către Roger, minunîndu-se)*: Tu creşti de fiecare dată cînd te văd?
ROGER: Probabil; ne vedem foarte rar.
JENNY: E tot mai impertinent de fiecare dată cînd îl vezi, asta pot să-ţi spun.
CHUCK *(formal)*: Cum merge şcoala, Roger?
ROGER: Straşnic.
CHUCK: Ai venit acasă în vacanţă? Ei, asta a fost o întrebare tîmpită. Ai şi tu vreun răspuns tîmpit?
ROGER: Le păstrez pentru examene.
(R'sete.)
RICHARD: Ce adevăr ! Hei, ce-aţi zice de-o băutură? Şampanie, sau ceva ca lumea?
CHUCK *(cu ardoare)*: Şampanie.

https://biblioteca-digitala.ro

BERYL *(către Chuck):* Dar ştii că nu-ţi face bine. *(Către Jenny)* Nu mai închide ochii toată noaptea; se ţine de burtă. Gaze.
CHUCK *(către Richard, cu regret):* Cred că-i mai bine să iau un whisky.
RICHARD: Bine. Beryl? *(Se îndreaptă spre ea.)*
ROGER: Pot să te ajut cu ceva?
BERYL *(examinînd caviarul; către Jenny):* Caviar proaspăt? Îl cumperi la oraş?
JENNY: Nu, Blaustein are caviar proaspăt.
BERYL *(către Richard):* Gin, dragă, cu o bucăţică de gheaţă. *(Din nou către Jenny)* Vai, dar caviarul nu rezistă şi n-am încredere în Blaustein.
JENNY *(puţin înţepată):* O, e perfect proaspăt.
BERYL *(un rîs uşor):* Sînt sigură. Numai că Blaustein e cam şmecher . . . îl ţine probabil la gheaţă o zi sau două mai mult decît . . .
JENNY: Vrei puţin caviar, Chuck?
CHUCK: Te cred. *(Vine spre caviar)* Ai pîine prăjită? Toast?
JENNY Nu; pesmeţi crocanţi.
BERYL *(îndepărtîndu-se de caviar, priveşte în grădină, expansivă):* Cum izbutiţi s-o întreţineţi ! Cum vă luptaţi cu bălăriile, cu tunsul, cu praful? . . .
JENNY *(mîndră):* Bosa grădinarului.
CHUCK: Noroc !
CEILALŢI: *(aproape simultan):* Noroc !
BERYL: De bine ce sînteţi cu toţii aici, am nevoie de voi pentru donările de sînge.
JENNY: Richard nu poate dona.
BERYL: De ce?
JENNY: Hepatită. Şi nici Roger, are nevoie de tot sîngele din el.
ROGER: Eu n-am nimic împotrivă să dau sînge.
JENNY *(veselă dar categorică):* Nu cred că e bine, Roger.
BERYL: Bine, Jenny, atunci va trebui să dai tu pentru toată familia.
RICHARD: Nu cred că e bine.
BERYL: De ce, mă rog?
JENNY: Da. De ce?
RICHARD *(didactic):* Pur şi simplu nu cred că e bine.
JENNY *(puţin iritată):* Există vreun motiv? Sau pur şi simplu pui poprire pe sîngele oamenilor?
RICHARD *(străduindu-se prea ostentativ să fie glumeţ; numai Jenny va înţelege ce vrea să spună):* Nu . . . dar s-ar putea să ai vreo boală venerică; cine ştie?
BERYL *(în timp ce Chuck rîde):* Vai, Richard ! Zău aşa !
(Se sună la uşă.)
ROGER: Să mă duc eu?
JENNY *(ieşind, îi aruncă o privire scurtă lui Richard):* Mă duc eu. Serviţi-vă . . . *(Lasă fraza neterminată, iese.)*
RICHARD *(cu foarte subtilă ironie):* Cum merge marea finanţă, Chuck? Cum merge bătrîna bursă?
CHUCK: Ei, ca şi în căsnicie . . . cînd sus, cînd jos, cînd sus, cînd jos.
(Beryl şi Richard rîd frivol.)
ROGER: Ce vrea să însemne asta?
RICHARD: Nimic.
ROGER: Atunci de ce a spus-o?
RICHARD *(sîcîit):* Ştii tu foarte bine ce înseamnă, aşa că ce mai întrebi?!
ROGER *(ridică din umeri):* Am vrut să fiu politicos. Mi-ai spus doar să fiu de ajutor.
(Reintră Jenny cu GILBERT şi LOUISE.)

https://biblioteca-digitala.ro

JENNY: Richard ! Au venit Gilbert şi Louise !
RICHARD: Poftiţi ! Poftiţi ! Îl cunoaşteţi pe Beryl şi Ch . . .
LOUISE: Da, cred că ne-am întîlnit la club.
GILBERT: Da, sigur că da.
BERYL: Mă bucur că vă revăd.
CHUCK: Băuturile sînt aici. Şampanie şi . . . ceva ca lumea.
LOUISE: Drăguţ din partea voastră că ne-aţi invitat. O, putem admira grădina? Şi peluza ! Cum o întreţineţi?
BERYL: Tocmai şi eu remarcasem mai înainte acelaşi lucru. Nu ştiu cum de izbutesc.
GILBERT: Cine-i grădinarul vostru? Shropie?
RICHARD: Cine?
GILBERT: Shropshire; are o echipă întreagă, şi . . .
JENNY: Nu, noi o îngrijim singuri.
LOUISE: Noi ne-am adresat lui Shropshire şi ne-a trimis doi oameni, dar noi avem şase acri de grădină, aşa că e o deosebire.
GILBERT: Cere însă nişte preţuri . . . ne jupoale de vii.
BERYL: Sînt însă foarte pricepuţi. Chuck şi cu mine ne gîndeam să-i folosim, şi . . .
CHUCK: Nu-s eu ăla care să-mi petrec weekendul tunzînd iarba . . .
JENNY: E drept, îţi cam strică cheful cînd trebuie s-o îngrijeşti singur — munca . . .
RICHARD *(o tentativă)*: Am . . . am putea angaja şi noi pe cineva.
JENNY *(zîmbet tainic)*: Da ! Sigur, de ce nu?
RICHARD: *(amărît că a fost prins în cursă)*: Strică cheful.
JENNY: *(către ceilalţi)*: Ne-am gîndit să ne amenajăm şi o seră.
RICHARD: Ne-am gîndit?
LOUISE: Vai, trebuie numaidecît ! Noi sîntem atît de încîntaţi de a noastră.
JENNY: Totdeauna mi-am dorit o seră.
CHUCK: Trebuie c-ai dat lovitura, Richard, băiete: seră, şampanie, caviar . . .
RICHARD *(rîde uşor)*: Nu; numai . . . *(Ridică din umeri, lasă fraza neterminată.)*
JENNY: Nu, numai că ne-am desfăcut şi noi băierile pungii.
BERYL *(mijindu-şi puţin pleoapele)*: Da? Mă bucur.
ROGER *(plictisit să tot întrebe)*: Pot să ajut cu ceva?
LOUISE: Roger, scumpule ! Nici nu ţi-am spus hello ! Gilbert ! Uite-l pe Roger !
GILBERT: Roger, băiete ! Gata şcoala?
ROGER *(falsă cordialitate)*: Da, domnule.
GILBERT: Ai terminat O.K.?
ROGER: M-am menţinut pe linie, cum se spune.
GILBERT: Bun băiat ! Bun băiat ! Hei Rich ! Bun caviar ! Unde-l iei?
RICHARD: Jenny l-a luat. E caviarul lui Jenny.
JENNY: La Blaustein, e la fel de proaspăt ca şi cel din oraş şi . . .
GILBERT: Mare pezevenchi, Blaustein, ovreiul ăsta, ia caviar şi . . .
ROGER: Aici în casă nu folosim cuvinte de felul ăsta. (Toată lumea se uită la el, neînţelegînd, bine ce vrea să spună)
Cel puţin nu cînd sîntem în familie.
(Se aude din nou soneria.)
JENNY *(bucuroasă să scape)*: Deschid eu. *(Iese.)*

(Amîndouă doar ca să spună ceva):

BERYL:	LOUISE:
Totuşi eu susţin că dacă-l iei în oraş e mai proaspăt.	Primul an cînd ne-am amenajat sera eram bulmăcită.

https://biblioteca-digitala.ro

RICHARD: Băutura ! Haideţi, copii; barul e deschis.
GILBERT *(către Richard, cînd se apropie de bar):* Ce-am spus?

RICHARD:
Nimic, nimic.

CHUCK:
Puştiu' tău o face pe deşteptu?

GILBERT *(jignit):* Dar ce-am spus?

(Simultan):

RICHARD:
Nimic; nu te mai gîndi.
CHUCK:
Eu nu iau şampanie. La ce bun? Ce-ţi dă?

BERYL:
Dar serele sînt o mare bătaie de cap.
LOUISE:
N-aş spune; trebuie să ţii minte doar cîteva lucruri: apa, aerul, temperatura şi . . .

(Simultan):

RICHARD:
Ce-ţi dă? Nimic.
CHUCK:
Şi-apoi are un aer festiv.

BERYL *(rîde)*:
A, doar cîteva lucruşoare . . .
LOUISE:
Chestie de obişnuinţă, ştii . . .

ROGER *(de parcă cineva s-ar sinchisi):* Îmi cer scuze.
(Reintră Jenny cu Cynthia şi Perry.)
JENNY: Familia Strogler. Cynthia şi Perry Strogler.
PERRY: Salut popor !
ROGER *(către sine):* Popoare !
GILBERT: Uite-l pe bătrînul Perry ! Bună, Cin !
CYNTHIA *(către toţi):* Bună seara la toată lumea.
RICHARD: Barul e aici, copii !
CYNTHIA: Ia te uită ce au !
CHUCK: E adevărat ce-am auzit, Perr?
PERRY: Probabil. Ce-ai auzit?
CHUCK: C-ai vîndut negrilor loturi de pămînt cu preţ dublu?
(Rîsete, pentru că aceasta e o glumă.)
PERRY: Fals ! Cu preţ triplu, şi başca nu le acord nici titlu de proprietate.
(Rîsete înteţite.)
ROGER: La noi la şcoală sînt doi băieţi negri care au burse.
GILBERT *(destul de brutal):* Zău? *(Către Richard.)* Ar trebui să-ţi trimiţi băiatul la Choate, Richard; ala-i şcoală bună !
ROGER: Şi acolo sînt negri.
GILBERT: Glumeşti.
ROGER: De ce nu? De ce crezi că glumesc?
BERYL *(fără snobism):* Devine o problemă.
CYNTHIA: Ştiu.
LOUISE *(foarte serioasă):* Ei . . . e timpul să se producă o schimbare.
JENNY: E timpul să bem ceva, zău că e timpul. Cynthia? Louise?
ROGER: De fapt, nu se poate soluţiona problema oamenilor de culoare — oricare ar fi ea — pînă nu ne vom colora cu toţii, pînă n-o să ajungem de culoarea cafelei.
BERYL: Roger !
JENNY: Dragule !
GILBERT: De unde ai mai scos şi teoria asta?
ROGER: Dintr-o carte.
PERRY: Roger, cunoaşterea puţină e un lucru foarte periculos, să ştii.
CHUCK: Teoriile din cărţi mai bine să rămînă în cărţi.

https://biblioteca-digitala.ro

RICHARD *(către Roger):* De ce nu serveşti lumea cu caviar? Am crezut că vrei să dai o mînă de ajutor.
ROGER: Dar tot timpul am întrebat. M-am proţăpit pe picioarele dindărăt şi am tot întrebat dacă pot fi de ajutor cu ceva şi toată lumea m-a ignorat.
RICHARD *(încurcat):* Te-ai proţăpit pe picioarele dindărăt şi ai insultat pe toată lumea — asta ai făcut.
ROGER *(puţin bosumflat):* Asta a fost după . . .
CYNTHIA: Lăsaţi-l în pace, pentru Dumnezeu! E un băieţaş dulce.
Cîţi ani ai, Roger scumpule?
ROGER: Doisprezece.
JENNY: Ai paisprezece.
RICHARD: Are cinsprezece.
JENNY: S-ar cuveni să ştiu cîţi ani are fiul meu.
RICHARD: Într-adevăr, s-ar cuveni.
CHUCK: Şi unde ai de gînd să aşezi sera, Richard?
RICHARD: Hm? O . . . pe aici, pe undeva. *(Gesticulează vag).*
JENNY *(cam ascuţită):* Arată-le unde, dragă.
RICHARD *(prins în capcană):* Hm?
LOUISE: Vai, ador să văd! Arată-ne!
CYNTHIA: Da! Vreau şi eu să admir trandafirii lui Jenny.
(Cynthia şi Louise ies pe uşa verandei. Perry le urmează automat.)
CHUCK: Ei, să ieşim în grădină. Să ia careva o sticlă de şampanie.
GILBERT *(urmîndu-l pe Chuck):* Nimeni nu bea şampanie.
CHUCK: Bine . . . adu atunci o sticlă de scotch.
(Cei doi rîd, ies în urma celorlalţi)
JENNY *(către Richard):* Ei . . ?
RICHARD *(direct):* Arată-le unde ai de gînd să aşezi sera.
JENNY *(zîmbind strălucitor, dar lipsit de veselie.):* Da.
(Se aude soneria de la intrare; Jenny tresare.)
Cine-o fi? N-am mai invitat pe nimeni.
RICHARD *(ieşind în grădină):* E petrecerea ta; tu ai organizat-o.
JENNY *(către Beryl):* Nu-mi imaginez cine poate fi. Roger, scumpule . . . du-te şi vezi. *(Roger iese.)* Doar dacă n-o fi Jack Foster. El pică totdeauna pe neaşteptate, şi . . .
BERYL *(se îndreaptă spre grădină):* Dacă-i Jack, atunci vă las singuri.
JENNY *(trădîndu-şi iritarea):* Ce vrei să spui, mă rog, cu asta?
BERYL *(rîde gros, din gîtlej, în timp ce iese):* Nimic, dragă, absolut nimic.
(Se vor zări cîte unul sau mai mulţi dintre musafiri afară în grădină, admirînd-o în timp ce Richard le arată locul improvizat unde va fi sera. Dar toţi sînt cu spatele şi, pînă nu se întorc în cameră, nu văd ce se petrece acolo.)
ROGER *(revenind):* E o femeie care vrea să te vadă.
(Intră doamna Toothe; Jenny se holbează la ea cu gura căscată.)
D-NA TOOTHE: Bună seara, draga mea. *(Jenny continuă să se holbeze.)*
Am spus bună seara, draga mea.
JENNY *(holbîndu-se în continuare):* Roger, du-te în grădină.
ROGER *(binevoitor):* De ce?
JENNY *(se întoarce repezită):* Ţi-am spus să te duci în grădină!
ROGER *(oarecum indignat, se răsuceşte pe călcîie îi pleacă):*
Dumnezeule mare!
JENNY *(îngrozită):* Ce doreşti?

https://biblioteca-digitala.ro

D-NA TOOTHE: Doresc să stăm de vorbă. *(Se aşează)* Ah ! Ce bine ! Detest mersul pe jos.

JENNY: Dar nu se poate să vii aici; nu trebuie !

D-NA TOOTHE: Ştiu, draga mea, e o mare indiscreţie, dar a survenit ceva foarte important.

JENNY *(furia mascîndu-i panica)*: Dau o petrecere. Am musafiri !

D-NA TOOTHE: Da, înţeleg foarte bine, fac şi eu parte dintre musafiri.

JENNY: Nu ! Îmi pare rău, dar nu se poate !

D-NA TOOTHE: De ce nu?

JENNY: Sînt prieteni; Richard crede că faci parte din comitetul spitalului, şi . . .

D-NA TOOTHE: Foarte bine, atunci fac parte din comitetul spitalului.

JENNY: Dar toţi de aici sînt din localitate, şi Beryl face parte din comitetul spitalului, şi . . .

D-NA TOOTHE: Beryl?

JENNY: Da, şi Louise de asemenea . . . şi, şi . . .

D-NA TOOTHE: Bine, atunci va trebui să născoceşti ceva: nu sînt de *aici*, sînt din . . .

JENNY: Te rog ! Pleacă !

D-NA TOOTHE *(dîrză, rece, politicoasă)*: Ţi-am spus, draga mea, că e vorba de o chestiune importantă. Soţul tău ştie?

JENNY: Da, i-am spus astăzi. Doamne sfinte, dacă te vede şi află cine eşti, nu ştiu singură ce-i în stare . . .

D-NA TOOTHE: Va trebui să înghită cît mai bine găluşca. *(Face o pauză, zîmbeşte.)* Nu crezi?

JENNY *(implorînd cu ultimele ei forţe)*: Te rog ! Te rog, pleacă !

(Beryl şi Chuck se pregătesc să intre.)

D-NA TOOTHE: Ţi se întorc musafirii.

(Jenny se răsuceşte.)

BERYL *(încă n-o observă pe doamna Toothe)*: Jenny, draga mea, Chuck şi cu mine sîntem de aceeaşi părere: soţul tău e un înger; sera va fi absolut perfectă o să . . .

JENNY *(întrerupînd-o)*: Beryl, Chuck, v-o prezint pe doamna Toothe. Richard şi cu mine am cunoscut-o anul trecut la St. Thomas, şi a trecut pe aici să ne spună . . .

D-NA TOOTHE *(zîmbet liniştit)*: Hello, Beryl, draga mea; şi cu tine am o vorbuliţă.

CHUCK *(în timp ce Jenny priveşte cu gura căscată)*: Dumnezeule mare ce caută aici?

BERYL *(rece, calmă)*: Da? Ai?

D-NA TOOTHE: Te cred că am.

JENNY *(în cele din urmă, către Beryl, năucită)*: Tu !?

BERYL *(calmă, cu un zîmbet fin, în timp ce doamna Toothe chicoteşte)*: Da; se pare că şi tu.

JENNY *(trăsnită)*: Dumnezeule mare !

(Intră şi ceilalţi, Louise, Cynthia, Perry, Gilbert şi Richard; Roger mai rămîne pe afară.)

LOUISE: . . . eu cred că dacă doreşti să ai soarele după masa, ei bine, trebuie să faci o concesie şi . . . *(O zăreşte pe doamna Toothe.)*

RICHARD *(toţi au văzut-o pe doamna Toothe în afară de Richard; toţi se uită fix la ea, cu excepţia lui)*: Aş putea s-o întorc, cred, deşi ar trebui să sap nişte . . . *(O vede, constată tăcerea care s-a lăsat; către doamna Toothe)* Hello; parcă v-am mai văzut, nu-i aşa?

D-NA TOOTHE *(foarte amabilă)*: Da, dar nu ne-am cunoscut; eu sînt doamna Toothe. Hello, Cynthia, bună Louise, draga mea. *(Toate o salută din cap.)*

https://biblioteca-digitala.ro

RICHARD *(nesesizînd încă)*: A, deci vă cunoaşteţi, şi . . .
D-NA TOOTHE: Beryl dragă, unde ai fost joi?
BERYL: Am . . . am avut o migrenă, şi . . .
D-NA TOOTHE: Mă rog, asta o să te coste o sută de dolari. Cineva a fost foarte dezamăgit.
RICHARD *(încă nu s-a dumirit)*: Vă cunoaşteţi cu toţii?
D-NA TOOTHE: Ei da, cunosc toate doamnele, şi le-am întîlnit şi soţii dar le-am cunoscut . . . cum să vă explic . . . nu cred că pînă acum am cunoscut cu toţii faptul că ne cunoaştem cu toţii.
JENNY *(stîngace şi nenorocită)*: Dragă, ţi-o prezint pe doamna Toothe.
GILBERT *(mai curînd încîntat)*: Perry nu mi-ai spus niciodată că şi tu . . .
LOUISE: Cynthia, dragă, mă mir că n-am dat una peste cealaltă în oraş.
RICHARD *(punînd lucrurile cap la cap)*: Staţi puţin, asta vrea să însemne . . .
PERRY *(şi el încîntat)*: Asta-i bună !
D-NA TOOTHE *(către Richard)*: Şi nu-i fermecător că toate doamnele mele din această suburbie se află reunite la un loc?
RICHARD: Toate doamnele dumitale şi . . . *(Către femei)* Voi toate? *(Către bărbaţi)* Şi voi aţi ştiut?
GILBERT *(nu prea încîntat)*: Bineînţeles.
PERRY *(cu uşoară condescendenţă)*: Da, fireşte.
BERYL: Da-i extraordinar cum nici una din noi n-a ştiut despre cealaltă.
CYNTHIA *(către Louise, ironică)*: Tu, cu drumurile tale după tîrguieli.
LOUISE *(chicoteşte; către Beryl)*: Şi tu, cu muzeele tale.
D-NA TOOTHE *(ton de afaceri)*: Ei, bine că ne aflăm cu toţii aici.
RICHARD *(dîndu-se puţin înapoi, de parcă ar vedea nişte arătări ciudate)*: Nu cred, nu . . . Nu cred, nu . . .
JENNY *(implorîndu-l liniştită)*: Richard.
CHUCK *(scutură din cap, chicoteşte)*: Ah, dragă ! Doamne Dumnezeule ! *(Izbucneşte în rîs.)*
RICHARD *(către Perry)*: Şi tu . . . tu ai ştiut? De le început?
GILBERT *(cu o uşoară superioritate)*: Dar tu ce-ai făcut? Ai descoperit singur?
RICHARD *(pauză; un adevărat strigăt)*: DAAA ! ! !
(Tăcere.)
CHUCK *(calm, destul de sobru)*: Toarnă-ţi ceva de băut, băiete. Linişteşte-te !
(Chuck îl bate pe Richard pe umăr şi se îndreaptă spre bar.)
RICHARD *(mai moale, foarte încurcat)*: Da.
GILBERT *(practic)*: E, acum ştii; acum ştim cu toţii.
(Intră Roger.)
ROGER: Hei ! Ştiţi, Venus s-a urcat pe cer. Soarele încă n-a apus şi . . .
JENNY: Roger, du-te să aduci ceva.
ROGER: Doamnă?
JENNY: Richard ! Fă ceva !
PERRY *(se scotoceşte prin buzunare)*: Roger, fii băiat bun şi dă o fugă pînă la club să-mi cumperi nişte tutun de pipă, vrei?
ROGER *(sesizează tăcerea)*: Da . . . desigur.
PERRY: Şi ia-ţi şi ţie o Coca-Cola sau orice altceva vrei.
JENNY: Hai, fii drăguţ !
ROGER *(mirat, cam în silă)*: O.K. . . . . de care?
PERRY: Ce?
ROGER: Ce fel de tutun de pipă?

https://biblioteca-digitala.ro

PERRY: Du-te la Ben de la ghișeu; Ben știe; spune-i că-i pentru mine.
ROGER *(bănuitor, fîstîceala i-a trecut, o zbughește afară):* O.K. Mă-ntorc îndată !
RICHARD: Vă rog, vă rog pe toți, ieșiți afară !
D-NA TOOTHE: Așa cum am spus, îmi pare rău că am fost nevoită să deranjez, dar am avut niște necazuri.
BERYL: Ce fel de necazuri?
D-NA TOOTHE: N-am vrut să vă chem la telefon, n-am avut curaj să vă spun prin telefon.
PERRY: Poliția?
D-NA TOOTHE: Da.
JENNY *(stăpînindu-și panica):* Vai, Doamne !
D-NA TOOTHE: Unul Lurie, detectiv cred.
CHUCK: Și nu-l poți cumpăra?
D-TA TOOTHE: Nu se lasă.
GILBERT: Foarte curios.
D-NA TOOTHE: Curios, necurios, dar nu se lasă.
(Richard urmărește toate acestea de la distanță; eventual se așează.)
PERRY: A pus întrebări?
D-NA TOOTHE: Nu . . . dar mi-a cerut să-mi iau tălpășița.
LOUISE: N-a cerut *nume?*
D-NA TOOTHE: N-a fost propriu-zis o razie. Și oricum, nu i le-aș fi dat.
BERYL *(oftează ușurată):* Bine.
GILBERT: Da, da, asta-i !
D-NA TOOTHE *(voioasă):* Nu-mi amintesc să fi fost întrebată ce-aș dori să beau. *(Pauză).* M-a întrebat cineva?
JENNY *(preocupată, mai ales, de ce gîndește Richard):* O, nu, nu cred.
D-NA TOOTHE *(către Richard):* Doar dacă dumneata ai ceva împotrivă . . . să-mi umezesc și eu buzele în casa dumitale.
RICHARD *(cu o voce monotonă, buimacă):* Nu, servește-te; ia ce-ți place, avem șampanie și . . .
D-NA TOOTHE *(cu un rîs ușor):* Cerule, nu ! *(Către Chuck care se găsește încă lîngă bar)* Whisky este?
CHUCK: Sigur. Sec?
D-NA TOOTHE: Foarte sec și cu un singur cub de gheață.
CHUCK: Zis și făcut. *(Către Richard, după ce s-a gîndit un pic)* O.K. dacă . . . eu fac onorurile casei . . .
RICHARD *(ca mai sus):* Fă ce vrei.
CYNTHIA: Cred c-aș bea și eu unul. Perry?
PERRY: Numaidecît !
(Mișcare generală de umplere a paharelor, de înmînare a băuturilor etc.)
GILBERT *(către doamna Toothe; subînțelegînd mai mult decît întrebarea pe care o pune):* Și . . . bănuiesc că va trebui . . . să te muți?
D-NA TOOTHE: S-a și făcut ! M-am și mutat. A venit un psihiatru în locul meu.
BERYL *(chicotește):* Ce surpriză pe clienți !
CYNTHIA *(rîde și ea):* Vai, Beryl, cînd te gîndești !
PERRY *(se întinde, respiră adînc):* Ei, Richard, cred c-ai face mai bine să te abții de a cumpăra sera.
CYNTHIA: Da, da, și pune caviarul deoparte.
LOUISE: Ce păcat ! *(După o clipă de gîndire.)* Ce păcat pentru noi toți !
RICHARD *(abia înregistrînd):* Cum?
GILBERT *(sentențios):* Da . . . lucrurile se vor înrăutăți pentru noi toți.

https://biblioteca-digitala.ro

D-NA TOOTHE (*sorbindu-şi băutura*): De ce? (*Bine dispusă.*) Chestii din astea se aranjează. Încă nu înseamnă că-i sfîrşitul.
BERYL: Pentru dumneata e alta situaţia; dumneata eşti obişnuită.
D-NA TOOTHE (*meditînd*): Oooo, te obişnuieşti cu orice ... eu aşa zic. (*Către Richard.*) N-am dreptate?
RICHARD: Ah, Dumnezeule!
LOUISE: Da, dar cu ideea puşcăriei nu te poţi obişnui, ca să nu mai vorbesc de publicitatea în ziare ...
CHUCK: Deci ai copoii pe urme.
PERRY: Şi unde ai să te duci?
D-NA TOOTHE: (*după o pauză infinitezimală*): De ce nu ... pe undeva pe aici?
MAI MULŢI LAOLALTĂ (*şocaţi nevenindu-le a crede*): Aici!
D-NA: TOOTHE: De ce nu?
LOUISE (*de sus*): Glumeşti!
D-NA TOOTHE: Există o legătură de tren foarte bună, loc respectabil ... aer curat, de ţară ...
CHUCK (*şovăind*): Da, legătura de tren e foarte bună, dar ...
D-NA TOOTHE: Dacă s-ar putea găsi o proprietate convenabilă. (*Se uită la Perry.*) Ce părere ai?
PERRY: Nu, nu, nu se face...
GILBERT: Exclus.
D-NA TOOTHE: (*se preface că se ridică să plece; pe un ton de afaceri*): În cazul ăsta nu-mi rămîne decît să găsesc alt oraş, mai vesel, undeva unde poliţia e adormită ... sau mai maleabilă. O să vă simt lipsa, doamnelor ...
BERYL (*o încercare*): Sigur, dacă ... (Se opreşte.)
PERRY, CYNTHIA, GILBERT (*mai mult sau mai puţin simultan*): Da?
BERYL (*puţin încurcată, dar flatată de atenţia care i se dă*): Mă rog, voiam să spun .. că ... nu s-ar putea să fie chiar aici ... vreau să spun, nu chiar aici ... dar s-ar putea ... pe undeva prin apropiere.
JENNY (*care de un timp n-a mai scos o vorbă*): Dar, ar fi ... (*Lasă fraza neterminată.*)
RICHARD (*ca prin ceaţă*): Ce-ai spus, Jenny?
BERYL (*stingherită şi nudă, — dar din moment ce te afli într-o colonie de nudişti ...*) Voiam şi eu să spun ...
RICHARD: Da. Dă-i drumu!
JENNY (*dacă Jenny poate roşi — oricum însă, hotărîtă*): Voiam să spun că dacă ar fi pe aici pe-aproape, atunci ... atunci ar fi mai comod.
RICHARD: N-am înţeles ultimul cuvînt.
JENNY (*pauză de o clipă*): Comod ... ar fi mai comod.
RICHARD (*dă din cap, chicoteşte*): Ihm! Da, da! (*Chicoteşte mai tare.*) Doamne sfinte, da! (*Cu lacrimi reţinute în vorbe.*) Mai cu seamă acum, cînd e Roger aici: te poţi repezi pînă acasă să-i faci sandviciurile cu marmeladă — acuma cînd nu-l trimitem în tabără pentru că-l vrem aici, nu pentru că nu ne putem permite ...
D-NA TOOTHE: Cred c-ar fi mai bine să ne menţinem la o discuţie de afaceri. Nu sînteţi de aceeaşi părere?
PERRY: Ba da.
CHUCK: Bună idee.
D-NA TOOTHE: Avem de discutat între noi, bărbaţii. Jenny, de ce nu te duci cu fetele în grădină, să le arăţi trandafirii?
JENNY (*preocupată să-l observe pe Richard*): Hm?
D-NA TOOTHE: Arată-le fetelor trandafirii.

https://biblioteca-digitala.ro

BERYL *(pornind în frunte):* Da, de ce să nu mai admirăm încă o dată grădina? Sînt atîtea de văzut! Foarte multe.
CYNTHIA: Da; vii Louise?
LOUISE *(aprobînd propunerea cu gravitate):* Desigur.
D-NA TOOTHE: Jenny?
JENNY *(detestă să-l părăsească pe Richard, dar se îndreaptă spre uşă):* Bine, bine... Eu... E în regulă. *(Iese.) (Bărbaţii au rămas singuri cu doamna Toothe.)*
RICHARD *(de pe locul lui; puţin emoţionat):* Eşti cam autoritară, nu?
D-NA TOOTHE *(domolindu-l cu voioşie):* E mult mai bine fără ele.
RICHARD: Ne aflăm în casa *mea*.
GILBERT: Hai, Richard, lasă-te!
CHUCK: Să zicem mersi că n-am intrat la puşcărie.
D-NA TOOTHE: Ei nu, chiar pînă acolo n-o să ajungem. Îmi mai daţi ceva de băut?
PERRY *(îi ia paharul):* Whisky cu gheaţă?
D-NA TOOTHE: Da. Mulţumesc. Un singur cub.
GILBERT *(către Chuck):* Tu cît ar însemna să pierzi din afacerea asta?
CHUCK *(rîs jalnic):* Mult de tot. Al naibii de mult.
GILBERT *(chibzuind):* Daaa. Venit scutit de impozite. Şi posibilitatea de a te retrage la pensie oricînd doreşti. Dacă ar fi ţinut. Eu şi cu Louise am discutat adeseori...
RICHARD *(deşteptîndu-se; aer de neofit):* Aţi discutat? Discutaţi despre asta? Aţi discutat între voi... aşa, simplu?
GILBERT: Desigur. Ah, ştiu ce simţi tu... Şi eu am fost la fel... la început.
CHUCK: Eu simţeam nevoia să sparg totul în jur.
PERRY *(revenind cu băutura doamnei Toothe):* Eu am şi spart totul. Prilej ca să redecorăm întreaga casă.
CHUCK *(potolit):* Ciudat cît de repede te obişnuleşti.
PERRY: Da.
CHUCK: Şi-apoi e vorba de bani.
GILBERT: Ei, o să fie cam greu s-o scoatem la capăt.
PERRY: Nu pot să-l retrag pe Martin de la şcoală, acum c-a ajuns atît de departe.
GILBERT: La fel şi eu cu Jeremy; şi mai e poneiul lui Jennifer. Mă costă o avere chiria pentru blestematul ăla de grajd, şi nu pot să-l vînd... fetiţa m-ar ucide.
CHUCK *(întunecat):* E cineva amator să cumpere un automobil Aston-Martin achitat aproape în întregime?
PERRY: Asta-i necazul: cu toţii ne-am băgat în fel de fel de cheltuieli. Nu putem... întrerupe pur şi simplu.
GILBERT: Şi-acum că sîntem între noi, trebuie să recunosc că eu şi Louise ne înţelegem mult mai bine în ultima vreme.
PERRY: La fel şi eu cu Cynthia. Cele mai multe neînţelegeri dintre noi erau din cauza banilor.
CHUCK: Aşa e.
D-NA TOOTHE *(către Richard):* Ei, acum începi să vezi lucrurile mai limpede?
RICHARD *(încă puţin cam năuc):* Da; înţeleg.
D-NA TOOTHE *(aude femeile sporovăind în grădină):* Ia auziţi-le! Auziţi cum ciripesc fetele.
PERRY *(zîmbeşte):* Da.
D-NA TOTHE: Putem purta acum o discuţie de afaceri?
GILBERT: Bineînţeles. Richard vrei să prezidezi tu?
RICHARD *(buimac):* Ce să fac?
GILBERT: Să prezidezi. E necesar să organizăm o întrunire de afaceri

https://biblioteca-digitala.ro

CHUCK *(ridicîndu-se):* E dreptul tău. De altfel ăsta-i fotoliul tău.
GILBERT: Cine-l propune?
CHUCK: Eu.
PERRY: Susţin propunerea.
GILBERT: E ales.
CHUCK: Deschide întrunirea, Richard.
RICHARD *(o scurtă ezitare, apoi):* Declar întrunirea deschisă. *(Pauză)* Ei?
PERRY: Domnule preşedinte, dispun de o proprietate care s-ar putea să corespundă intereselor doamnei Toothe . . . şi alor noastre.
GILBERT: Dar nu *aici* !
PERRY: Nu; două staţii mai încolo. Casă spaţioasă, destul de ieftină; şi numai cîteva minute de drum de la gară.
D-NA TOOTHE: Pare interesant. Cîte odăi?
RICHARD: Cîte dormitoare, vreţi să spuneţi?
D-NA TOOTHE: Vrei să taci o dată ! *(Reluîndu-şi tonul normal.)* Dacă preţul e rezonabil . . .
PERRY: Treizeci şi şase.
D-NA TOOTHE: Douăşopt. Da, îmi convine. Mîine vin s-o văd. N-aş vrea să întrerupem prea mult timp . . . *(Alege cuvintele)* . . . serviciile noastre. *(Richard pufneşte.)* Uite ce-i: am cheltuit timp, şi bani, şi energie ca să organizez această întreprindere, cu o clientelă de prima mînă, şi . . .
RICHARD *(mormăie):* În regulă, în regulă, în regulă . . .
D-NA TOOTHE: Aveţi vreo întrebare?
CHUCK *(satisfăcut):* E perfect !
GILBERT: Pare o chestie bună.
D-NA TOOTHE *(către Richard, nu prea amabilă):* Dumneata?
RICHARD *(încercînd să fie sarcastic):* Am vreo două întrebări.
D-NA TOOTHE *(nerăbdătoare, dar fără să se grăbească):* Bine, să le auzim . . .
CHUCK *(dojenindu-l):* Vai, Richard . . .
RICHARD: Se pare că nici unul din voi nu se sinchiseşte. . . Doamne, Isuse, dar o să afle toată lumea ! Pînă-n două săptămîni o să se răspîndească în tot . . . asta nu vă *deranjează* de loc?
D-NA TOOTHE: N-o să dăm anunţuri în ziarele locale.
RICHARD: Dar mai e ceva care se cheamă reclamă orală.
D-NA TOOTHE: Soţiile voastre or să-şi dea imediat seama de cel mai mic pericol. Credeţi-mă . . . Ştiu ce fac.
RICHARD: Asta înseamnă să-ţi faci nevoile în pragul propriei tale case.
GILBERT: Ce exprimare oribilă !
RICHARD: Dar adevărată.
GILBERT: Alte probleme?
CHUCK *(îi ghiceşte intenţia):* Nu.
PERRY: Nu.
RICHARD *(cu sarcasm greu):* Bine, în cazul acesta, declar întrunirea închisă.
D-NA TOOTHE: Mai e ceva . . .
GILBERT: Da?
PERRY: Ce anume?
D-NA TOOTHE: E foarte important să continuaţi a vă purta firesc. Nu trebuie să mai discutaţi despre aceste lucruri. Vreau să spun, nici voi între voi.
GILBERT: Adică să uităm de ele.
PERRY: Da. Să uităm.
CHUCK: Foarte just.

https://biblioteca-digitala.ro

RICHARD *(cu un rîs tremurat în care se simte furia)*: Nu văd cum am putea ... uita.

D-NA TOOTHE *(sfat înțelept)*: Ba da, veți putea uita. Totul se poate uita. Dacă un lucru e neplăcut, sau nu-ți convine, îl poți uita. La urma urmei, sînt unele lucruri pe care e strict necesar să le uiți, dacă vrei să poți trăi.

RICHARD: Da, dar ...

D-NA TOOTHE: Dar voi știți mai bine toate astea. Sînteți oameni de condiție bună, instruiți. Nu sînteți niște terchea-berchea.

CHUCK: Nu, de bună seamă că nu.

PERRY: Foarte just.

D-NA TOOTHE *(se ridică de pe scaun, se îndreaptă spre grădină)*: Ei, mă duc să-mi adun doamnele. *(Se oprește în fața lui Richard.)* Un lucru trebuie să mai ții minte — un lucru care o să te ajute să uiți; de fapt două lucruri; primul: noi nu facem nimănui nici un rău ...

RICHARD: Și al doilea?

D-NA TOOTHE: Nu cred să mai existe riscul ca nevasta dumitale să-și ia un amant — să-ți pună coarne. *(Iese.)*

GILBERT *(după o scurtă pauză)*: Deci s-a aranjat !

CHUCK *(ducîndu-se la bar)*: Pe chestia asta bem ceva?

PERRY *(ridicînd paharul)*: În sănătatea noastră.

GILBERT: În sănătatea noastră *(Observă că Richard a rămas cu ochii țintă la pahar)* Richard ! În sănătatea noastră ! A noastră a tuturor !

RICHARD *(pauză, un rîs disprețuitor, ridică paharul)*: Sigur că da; în a noastră !

GILBERT *(aer de frate mai mare)*: O să-ți treacă, bătrîne, ai să vezi.

CHUCK și PERRY *(blînd)*: Noroc !

RICHARD *(aer de băiețaș; puțin pierdut)*: Noroc !

(Doamnele încep să revină în cameră.)

BERLY: Eu am pierdut speranța să mai cultiv azalee aici, nu știu de ce.

JENNY: Din pricina solului calcaros, cred; dar se poate evita ...

BERYL: Ei, bosa ta de grădinar.

D-NA TOOTHE: Dar mie cine o să-mi îngrijească grădina? Sînt ceva specialiști pe aici?

CHUCK: Da, foarte buni ... dar scumpi.

D-NA TOOTHE: Ei, nici o grijă, o să fie de unde ... dacă totul merge bine. Jenny, draga mea, pot să dau un telefon de la tine?

JENNY: Desigur, să-ți arăt unde e. *(Jenny și doamna Toothe ies din cameră.)*

BERYL: Hai să luăm și noi femeile cîte o băutură, și pe urmă s-o întindem. Înțeleg că s-a aranjat.

CHUCK *(ducîndu-se la bar)*: Eu fac onorurile casei. Da, am căzut de acord.

PERRY: Un aranjament perfect.

LOUISE: Grozav!

CYNTHIA: Nici că se putea mai bine !

BERYL: Richard, ce păcat, nimeni nu se atinge de șampania ta; dar eu o să iau puțin caviar, cu pesmeți și tot dichisul.

RICHARD *(intenționînd să fie sarcastic)*: Șampania ține, poate că o s-o folosim la inaugurarea casei doamnei Toothe.

(Rîsete generale; sarcasmul n-a fost observat.)

CYNTHIA *(chicotind)*: Vai, Richard, ce nostim !

(Se întoarce Jenny.)

JENNY: De la ce am lipsit?

LOUISE *(rîsul i se stinge)*: O, nimic, Richard a zis ceva nostim.

https://biblioteca-digitala.ro

JENNY *(uşurată)*: Da? Ce drăguţ!
(În uşa dinspre grădină apar Jack şi Roger; Jack e beat de-a binelea, dar, oricum, îşi exagerează starea.)

JACK: Hello! Hello! A sosit nepoftitul; spuneţi hello nepoftitului. Spuneţi hello nepoftitului. Spuneţi hello! *(Se întorc cu toţii, îl privesc pe Jack; tăcere totală.)*

ROGER *(dîndu-i lui Perry tutunul)*: V-am adus tutunul, sper că-i ce trebuie.

JACK: Tînărul Roger m-a descoperit lîngă club; de fapt, *la* club; de fapt, *la* club, la *bar*.

BERYL *(rece)*: Asta se vede de la o poştă.

JACK: Oooo, adevărat Beryl! *(Din nou către toţi)* Şiiiii aşa, îi zic lui Roger: cum merge petrecerea? Şi el mi-a spus, dar oricum mă gîndeam să viu şi eu. Şi iată-mă, înconjurat de toţi vechii mei prieteni, nu-i minunat?

JENNY *(stingherită)*: Parcă . . . parc-aveai o partidă sau aşa ceva?

JACK: Poker cu bătrînul Digby . . . numai că bătrînul Digby a murit; da, da. Fornum îl frămînta pe masa de masaj, l-a isprăvit masajul, i-a tras o palmă uşoară peste fund, i-a zis « Gata, dom' Digby, conaşule » şi el continua să zacă acolo. A murit la orizontală, pe-o masă de tablă, ceea ce-i o metodă de a muri la fel de splendidă ca oricare alta. Ai vodka bună, Richard? O ţii ascunsă?

PERRY *(în timp ce Jack se îndreaptă spre bar)*: Las-o mai moale cu vodka, Jack.

JACK *(sfidare)*: E casa ta? E vodka ta?

PERRY: Nu, dar . . .

JACK: Uite ce-i. Perr, bătrîne cînd ai să dai tu un garden-party, am să viu nepoftit — pentru că-i singurul fel în care vine eu, — dacă Cyn n-o să aibă nimic de zis, da băiete? — şi atunci . . . am s-o las mai moale cu vodka. O.K.?

LOUISE: Ai . . . hm . . . ai mai adus şi alte noutăţi încîntătoare de la club, Jack?

JACK: În afară de moarte bătrînul Digby? Eiiii . . . A, da! L-au dat afară de la club pe Harry Burns.

GILBERT: Dat afară? Cum aşa?

JACK: L-a săpat careva; s-a descoperit că Burns era o prescurtare pentru Bernstein; şi i-au cerut să se retragă.

CHUCK *(nu-i vine a crede, dar fără supărare)*: Ei, nu mai spune!

JACK: Adevărul adevărat!

LOUISE *(către Beryl)*: Cum, Monica Burns e evreică?

BERYL: Bănuiesc că da.

LOUISE *(minunîndu-se)*: Niciodată n-aş fi crezut.

CYNTHIA: Nu s-a trădat niciodată prin nimic.

LOUISE: Cine şi-ar fi putut imagina una ca asta?

JACK: Pentru numele lui Dumnezeu, ce vă tot minunaţi, s-ar zice c-aţi descoperit că-i o prostituată de rînd, sau aşa ceva!
(Scurtă tăcere.)

BERYL *(rece)*: O, ce?

JACK *(clătinîndu-şi capul)*: O prostituată.
(Altă scurtă tăcere)

CYNTHIA: N-aş putea spune că Harry şi Monica arată a . . .

LOUISE: Nu, nu, nu arată . .

BERYL: Ciudat cum nu poţi niciodată să ştii, cu toate că . . .

PERRY *(cutremurîndu-se puţin)*: Şi l-au dat afară din club?

ROGER: Unii afirmă că sîntem cu toţii evrei.

JENNY *(neofensată dar şocată)*: Ce?

ROGER: Cele zece triburi rătăcite.

GILBERT: Unii sînt gata să afirme orice.

https://biblioteca-digitala.ro

ROGER: Şi-apoi o mulţime dintre noi sîntem circumcişi.
(Tăcere, întreruptă doar de Jack, care rîde blînd.)
RICHARD *(scurt, rece):* Du-te-n camera ta ! !
ROGER: Cum?
RICHARD: Du-te-n camera ta !
ROGER: Pentru ce?
JENNY: N-a avut intenţia să spună nimic rău.
ROGER: Dar ce-am spus?
RICHARD: Ţi-am cerut să te duci în camera ta.
ROGER *(menţinîndu-se pe poziţie):* Vreau să ştiu dac-am spus ceva urît.
RICHARD *(simte că s-a prostit; ceea ce-l întărîtă şi mai rău):* Nu sta aici să mă sfidezi !
ROGER: Dar e nedrept ! Tu spui lucruri mult mai urîte !
RICHARD: Eu sînt tatăl tău şi-ţi poruncesc să te duci la tine în cameră. Nu eşti vrednic să stai alături de nişte oameni cuviincioşi.
JACK *(rîzînd, dar serios):* Haide, Richard, încetează !
RICHARD *(către Jack):* Tu să taci ! Sînt în casa mea şi discut cu fiul meu ! Eu îi poruncesc ce să facă ! *(Către Roger)* Pleacă !
ROGER *(cu implorare către ceilalţi prezenţi):* Dar am spus ceva ce se repetă mereu în Biblie.
RICHARD: La fel se repetă şi cele zece porunci. Pe astea le ştii?
ROGER: Da !
RICHARD: Spune-le !
ROGER: Acuma?
JENNY: Dragă.
RICHARD *(întorcîndu-se spre ea):* Lasă-mi şi mie ceva ! *(Către Roger.)* Acuma !
ROGER: Să nu ucizi !
RICHARD: Asta-I una. Spune mai departe.
ROGER *(se uită la Jenny după ajutor, dar nu află nimic de la ea):* Să nu . . . *(bîiguie.)*
RICHARD *(către ceilalţi):* Aţi văzut ! E şi mincinos. Du-te-n camera ta.
(Roger se opreşte, renunţă, se întoarce ca să plece, clătinînd din cap.)
JACK: Bietul nenorocit, dar n-a spus nimic.
RICHARD *(urmărindu-l prin priviri pe Roger):* Urci în camera ta sau va trebui să te duc eu pe sus?
JENNY *(către Richard):* Dragă, lasă-l . . . lasă-l să iasă, să se ducă undeva. Lasă-l să meargă la club. Numai *(printre dinţi)* . . . scoate-l odată de aici !
RICHARD *(oftează):* Bine . . . *(iese, strigînd după Roger)* Roger ! Roger !
BERYL: Cîteva mîngîieri de curea nu-i strică niciodată unui băiat.
PERRY: Taică-meu avea o cravaşă.
GILBERT: Şi nu i-ai purtat niciodată pică, nu-i aşa?
PERRY *(nu-şi poate aminti):* Cred . . . cred că nu.
JACK: Dar ce aprigi sînteţi azi cu toţii. Aprigi . . . şi ciudaţi. Toţi stingheriţi şi arţăgoşi. V-am prins în timp ce puneaţi ceva la cale?
BERYL: Ce vrei să spui?
JACK *(către public):* Se petrece ceva aici?
CHUCK: Mai ia o băutură, Jack.
JENNY: Da ! Hai să bem cu toţii ! Perry?
(Aprobare generală şi însufleţire.)
JACK *(apucînd-o pe Jenny de braţ, cînd trece pe lîngă el):* Jenny, iubita mea ! De ce mă urîţi cu toţii? De ce încercaţi să mă îmbătaţi?
JENNY: *(cu un rîs artificial):* Jack !

https://biblioteca-digitala.ro

JACK: Ce se petrece aici, Jenny?
JENNY *(minciună transparentă)*: Nimic, Jack. Absolut nimic.
JACK: Mă mai iubeşti, Jenny?
JENNY *(domolind copilaşul)*: Sigur, Jack, sigur!
(Revine Richard.)
JACK: Ah! Slavă Domnului! *(Se ridică.)* Hai să ne sărutăm şi să ne împăcăm. *(O sărută).*
RICHARD: L-am trimis la . . . Ce dracu faci acolo?
JACK: O sărut pe frumoasa ta nevastă.
RICHARD: Încetează!
JACK: Am încetat.
RICHARD: Nu-mi plac purtările astea!
JACK: Haide, haide, Richard! Putea fi oricine în locul meu. N-a mai sărutat-o nimeni pe Jenny pînă acum?
RICHARD: Nu-ţi permit s-o săruţi!
JACK: Dar ce-i cu voi toţi în seara asta?
BERYL: Nu-i *nimic* cu noi.
JACK: Ba e ceva . . . ceva nu-i în regulă.
(Se reîntoarce în cameră doamna Toothe.)
D-NA TOOTHE: Ei, dragii mei copii, oiţele mele, am dat telefoanele de care era nevoie şi cred că . . . *(Îl zăreşte pe Jack.)* Ah! *(Îşi plimbă privirile repede de la unul la celălalt)* Cred . . . cred că ne-am mai întîlnit.
JENNY *(intervenind rapid)*: Jack, o ţii minte pe doamna Toothe, ai mai cunoscut-o . . . acum şase luni, şi . . .
JACK *(privind-o ţintă pe doamna Toothe)*: Zîna ta bună.
D-NA TOOTHE *(către Jack, ton firesc)*: Mă bucur să vă revăd.
JACK: Mă bucur să vă revăd. *(Se întoarce, gînditor.)*
D-NA TOOTHE *(către ceilalţi)*: Ei, cred c-a venit vremea să plec. Mă bucur că v-am văzut pe toţi . . .
JACK *(o străfulgerare de memorie)*: Da! *(Se întoarce spre ea cu un surîs fascinat)* Sînteţi englezoaică, nu-i aşa?
D-NA TOOTHE *(afectînd răceală şi naturaleţe)*: Sînt din Marea Britanie, da.
JACK: Şi aţi locuit la Londra . . . cu cîţiva ani în urmă.
D-NA TOOTHE *(eschivîndu-se)*: Da. am . . . mă rog, am locuit la Londra, dar . . .
JACK *(foarte satisfăcut)*: Îmi amintesc de dumneavoastră, scumpă doamnă. Drace, dacă-aş fi fost treaz, mă-ndoiesc că mi-aş fi amintit. *(Rîde cu poftă.)* O, da! Îmi amintesc!
D-NA TOOTHE: *(continuînd să joace teatru)*: Cred că vă înşelaţi. Eu nu uit niciodată figurile, şi . . .
JACK: O, doamnă, îmi amintesc bine de dumneavoastră şi de. . . *(Alt acces de rîs.)* . . . de doamnele dumneavoastră . . . *(Priveşte în jur în încăpere, vede feţele stingherite, prinse în capcană, izbucneşte într-un rîs fantastic)* O! Nu! Nu! Spune-ţi că nu e adevărat! Dar e! . . . E adevărat! *(Rîde şi mai tare.)*
BERYL: Jack, nu ştiu ce-i în mintea ta, dar cred că te-ai întrecut cu băutura, şi . . .
JACK: Şi tanti şi-a găsit un alt grup de fete? *(Rîde în timp ce vorbeşte.)* Acum operăm în suburbiile de lux? *(Compătimire ironică, rîs.)* O, sărmana mea Beryl! Draga de Cynthia! Mîndra Louise! *(Dă cu ochii de Jenny; tonul lui e acum o îmbinare de dezamăgire şi de calcul al unor viitoare posibilităţi.)* Şi, o, scumpa mea Jenny!
RICHARD: Să nu te apropii de ea!
JACK: Şi toţi . . . toţi banii ăştia care zăceau aici pe . . . *(Izbucneşte iar în rîs.)* . . .

https://biblioteca-digitala.ro

« Ni-a trimis cineva prin poştă. » *(Rîde.)* Domnilor . . . nu ştiu cine a aranjat astea toate, dar dac-aţi făcut-o voi, băieţii, sînteţi nişte oameni de afaceri mult mai tari decît mi-aş fi închipuit. *(Rîde, dă să iasă pe uşa dinspre grădină.)*

D-NA TOOTHE *(mijindu-şi pleoapele)*: Opriţi-l !

PERRY : Unde ai de gînd să te duci?

JACK *(continuă să rîdă)*: Hm?

PERRY : Am întrebat unde ai de gînd să te duci?

JACK : Cum, mă gîndeam să mă duc înapoi la el. . . *(Izbucneşte într-un nou acces de rîs.)*

D-NA TOOTHE: O să-şi dea drumul la gură ! *(Cuvintele ei sună a ordin)*

JENNY : Da. O să vorbească.

D-NA TOOTHE *(şi mai limpede decît înainte)*: O să vorbească ! *(Perry îl înşfacă pe Jack de braţ, Chuck trece în faţa lui, barîndu-i drumul.)*

PERRY : Opreşte-te, amice !

CHUCK : Uşurel !

JACK *(se stîrnesc în el panica şi furia)*: Lăsaţi-mă . . . lăsaţi-mă să plec. Fir-aţi să fiţi, daţi-mi drumul ! *(Începe să se zbată, Richard şi Gilbert vin în ajutorul lui Perry şi al lui Chuck)*

GILBERT: Ţineţi-l ! *(Se năpustesc asupra lui, la început doar ca să-l reţină, dar pe măsură ce Jack se zbate ca să se elibereze, devin tot mai întărîtaţi.)*

JACK: Daţi-mi drumul . . . nu pune mîna pe mine . . . Lasă-mă ! Fir-ai a dracului ! LASĂ-MĂ ! *(L-au doborît la pămînt, se năpustesc asupră-i.)*

PERRY : Ţineţi-l Nu-l lăsaţi !

JACK *(strigînd de-a binelea)*: Opriţi ! OPRIŢI !

D-NA TOOTHE *(în picioare, dar fără să se grăbească; ton de comandant)*: E beat, o să vorbească. Trebuie să-l faceţi să tacă ! *(Jack continuă să se zbată, îl muşcă pe Chuck de mînă.)*

CHUCK *(cu un gest reflex de mînie îl loveşte pe Jack cu dosul palmei)*: Dracu' să te ia !

JACK : OPRIŢI !

D-NA TOOTHE: Făceţi-l să tacă !

(Richard înşfacă o pernă de pe sofa şi doi, trei dintre ei, laolaltă, apasă perna pe faţa lui Jack. Strigătele lui devin din ce în ce mai înăbuşite, pe măsură ce ceilalţi, cu braţe ţepene, îndeasă perna. În cele din urmă se lasă tăcere. Bărbaţii se relaxează un pic, se ridică încet în picioare, unii îşi întind mădularele, privesc la silueta lui Jack trîntită pe jos, nemişcată; fac cîţiva paşi.)

GILBERT: A amuţit.

RICHARD *(rîs mohorît)*: Pentru un timp.

D-NA TOOTHE *(se apropie, se înclină asupra lui Jack, îl cercetează o clipă, se îndreaptă din şale)*: Nu, nu numai pentru un timp.

(Se duce spre scaunul ei.)

JENNY *(plină de compasiune se apropie de Jack)*: Jack !?

D-NA TOOTHE *(cu sadică naturaleţe, dar serioasă)*: Nu-ţi mai bate capul. E mort.

GILBERT *(ofensat)*: Ce vrei să spui?

D-NA TOOTHE: Uită-te singur ! E mort.

GILBERT *(se uită singur)*: Da. Este. E mort.

(Jenny şi Cynthia încep să plîngă încetişor; Louise se întoarce cu spatele; bărbaţii se uită unul la altul.)

BERYL *(concluziv)*: Ei bine !

CHUCK: Nu, nu cred că noi am făcut-o, el . . . Nu noi am făcut-o !

GILBERT: Nu, noi am încercat numai . . .

PERRY: Se vede că a avut un atac de inimă.

https://biblioteca-digitala.ro

JENNY *(apropiindu-se de Jack)*: O, sărmanul, dragul meu Jack !
RICHARD: Nu te apropia de el, Jenny !
CHUCK: Ce . . . ce trebuie să facem?
LOUISE *(cu ton de comandă)*: Nu se poate să fi murit; lucruri din astea nu se întîmplă.
CYNTHIA: Ar fi vorbit ! Ar fi umplut tot oraşul !
JENNY *(apărîndu-l pe Jack)*: Cine spune asta?
BERYL: Ai spus-o şi tu.
JENNY *(furioasă, gata să izbucnească în lacrimi)*: N-am spus ! Eu am zis . . .
D-NA TOOTHE *(calmă)*: Ai zis că o să vorbească. Şi tu ai gîndit aşa.
GILBERT: Nimeni n-a avut de gînd să-l omoare . . .
PERRY: Nu, a fost . . .
RICHARD *(posomorît)*: Cred c-ar trebui să chemăm poliţia, nu?
CHUCK *(încuviinţînd din cap)*: Da, da . . .
GILBERT: Da, desigur . . .
D-NA TOOTHE *(calmă, puternică)*: Credeţi?
RICHARD *(dezgustat)*: Ce?
D-NA TOOTHE: Credeţi că ar fi mai bine să chemaţi poliţia?
RICHARD: Avem aici un cadavru.
D-NA TOOTHE: Ştiu, văd şi eu. Dar ce-o să le spuneţi? Ce-o să spuneţi poliţiei?
RICHARD: O să . . . o să le spun . . . că am avut o petrecere, şi . . . şi . . . Jack a venit şi era beat, şi . . .
D-NA TOOTHE: . . .Aşa că l-aţi înăbuşit . . .
RICHARD *(furios)*: Nu ! Că era beat.
BERYL: . . . Şi continua să bea într-una.
GILBERT: . . . Şi că a avut un atac de inimă . . *(Pauză, cu toţii se uită la D-na Toothe.)*
CHUCK: Nu?
D-NA TOOTHE: Dacă doriţi, n-aveţi decît să chemaţi poliţia. Dar mie daţi-mi voie să plec mai înainte. Nu vreau să fiu trecută pe lista celor prezenţi atunci cînd se va face autopsia şi se vor descoperi urmele şi hemoragia pulmonară. Ştiţi, aşa se întîmplă cînd oamenii mor în felul ăsta, hemoragie pulmonară. *(Tăcere.)*
GILBERT: O ! *(Tăcere.)*
PERRY: Aha *(Tăcere.)*
BERYL: Da. Nu ne putem lua riscul ăsta, nu-i aşa?
(Tăcere. Jenny plînge încetişor.)
RICHARD *(cu scîrbă)*: Şi atunci ce propuneţi să facem?
(Toţi, în afară de Jenny, se uită la D-na Toothe.)
D-NA TOOTHE *(către Richard)*: Ştiu că mă socoteşti un monstru . . . Aşa că dacă-ţi mai pun o întrebare n-are importanţă.
LOUISE *(rar)*: Nu. Nu putem. . . .
RICHARD *(în aşteptare)*: Da?
D-NA TOOTHE: Pentru ce . . . Ce rost are şanţul acela adînc pe care l-ai săpat afară lîngă zidul de cărămidă?
RICHARD *(răspuns calm, dar cu mult subînţeles)*: Căutam conducta de scurgere . . .
D-NA TOOTHE: Şi-ai găsit-o?
RICHARD *(privind-o ţintă)*: Nu.
D-NA TOOTHE *(după o pauză)*: Atunci e în regulă. Îngroapă-l.
(Tăcere. Musafirii sa uită unul la celălalt, calmi, îngînduraţi.)
RICHARD *(încet)*: N-o poţi gîndi cu adevărat !
D-NA TOOTHE *(către toţi bărbaţii)*: Haideţi ! Îngropaţi-l !
RICHARD *(zîmbind uşor)*: Nu !
D-NA TOOTHE: Foarte bine. Atunci, chemaţi poliţia !

https://biblioteca-digitala.ro

(Tăcere, bărbații se privesc unul pe celălalt încet, cu fermitate. Apoi, ca şi cum totul ar fi fost organizat, se pun pe treabă. Se duc la Jack, îl apucă de brațe și de picioare şi de după cap, îl scot în grădină. Dispar din văz).

JENNY *(după ce-au ieşit, se ridică, dă să fugă după ei):* Jack ! Richard !

D-NA TOOTHE: Jenny ! Vino aici !

(Beryl şi Louise se apropie de Jenny, care plînge acum, neputincioasă, şi o împing cu blîndețe în mijlocul grupului. Se aşează cu toatele.)

JENNY : Voi . . . Ei nu pot . . . Pur şi simplu nu pot să facă asta . . .

D-NA TOOTHE : Taci, draga mea, Taci !

(E ca un fel de veghe şi pe fețele doamnelor e zugrăvită tristețea.)

LOUISE *(sinceră, neajutorată):* Bietul Jack . . .

BERYL: Da, bietul Jack. . .

LOUISE : Cel puţin nu era . . . unul de-ai noştri. Vreau să spun, cineva, mă rog . . . cu o familie, cineva . . . obişnuit . . . *(Jenny e în pragul isteriei.)*

D-NA TOOTHE: N-ai mai avut de-a face cu moartea, nu-i aşa, Jenny? *(Jenny clatină din cap)* Îmi pare rău să-ți spun, dar te obişnuieşti şi cu ea.

JENNY: Nu . . . Niciodată . . .

D-NA TOOTHE: Ar fi trebuit să fii la Londra, în timpul războiului. Ai fi învățat multe despre moarte . . . Şi despre violență . . . Nopțile acelea petrecute în adăposturi, cu moartea care dădea tîrcoale. Moarte şi agonie . . . Mai bine prima dacă ți-e dat să alegi !

LOUISE *(dînd din cap, în fața tristului adevăr):* Da.

D-NA TOOTHE: Trebuie să vă ajutați soții. Va fi nevoie, cred . . . O bună bucată de vreme. S-ar putea să se deştepte în toiul nopţil, în sudori, s-ar putea . . . să-şi piardă cumpătul. Va trebui să fiți voi cele tari . . . Ca deobicei . . . *(Pauză.)*

BERYL: Da.

D-NA TOOTHE: În locul vostru nu m-aş purta aşa ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Pentru că ceva s-a întîmplat . . . ba chiar foarte mult. Unul dintre lucrurile care se întîmplă . . . unul dintre compromisurile care trebuie făcute. Înțelegi, Jenny?

D-NA TOOTHE *(blîndă, bună):* Nu poți da înapoi. Trebuie să accepți ceea ce este. Şi ceea ce este duce la ceea ce va fi. Faci maximum ce poți, pe măsură ce mergi înainte. Aşa cum se întîmplă cu chipurile noastre cînd îmbătrînim sau cînd vom îmbătrîni. Unele dintre noi îşi fac operații de riduri, bănuiesc, şi izbutim să convingem . . . pe cîțiva — nu pe atîția cît am dori — dar niciodată nu ne convingem pe noi înşine. Nu-i aşa Jenny?

JENNY *(fetiță scoasă la lecție):* Nu cred, nu.

D-NA TOOTHE: Nu. Facem şi noi ce se poate, şi asta-i tot ce putem face.

JENNY *(a învățat lecția):* Da.

(Bărbații se întorc în încăpere tăcuți, cu hainele puțin în dezordine, mîinile murdare.)

GILBERT: S-a făcut.

PERRY: Am isprăvit.

CHUCK: Nici nu s-ar spune . . .

RICHARD: . . . Decît dacă ai o conştiință.

CHUCK: . . .Decît dacă ştii.

RICHARD: Da. *(Se duce la Jenny; de altfel toţi bărbații gravitează spre soțiile lor.)*

CYNTHIA: Vrei să bei ceva, iubitule? *(Cu blîndețe.)*

PERRY: Nu, nu, mulțumesc.

LOUISE: Tu, iubitule?

GILBERT: Da. Ceva tare.

RICHARD *(către Jenny consolator):* Te simți O.K.?

https://biblioteca-digitala.ro

JENNY *(zîmbet viteaz):* Sigur. Tu?
RICHARD *(pustiu):* Mă gîndesc.
D-NA TOOTHE: Bine; ați procedat cu toții foarte bine. Cred că ar fi timpul să plec.
BERYL: Da, ar trebui să plecăm cu toții.
GILBERT: Da. La ce oră vin Don și Betty?
LOUISE: Vai, Dumnezeule! La opt. Ai dreptate. Trebuie să...
CHUCK: Soțului tău îi este foame.
BERYL: Bine. Am să-ți dau păpică.
D-NA TOOTHE *(către Perry):* Atunci vin mîine să văd casa?
PERRY: Da. Foarte bine!
RICHARD: Și... pur și simplu plecați?
CHUCK *(cu aerul: « Dar ce altceva! »):* Da. Cred că e necesar.
PERRY: A mai rămas ceva de făcut?
RICHARD *(calm, intens):* Există un cadavru aici: JACK.
GILBERT: Lasă, Richard, e în regulă.
PERRY: Zău așa, Richard, e O.K.....
BERYL: Așa este.
D-NA TOOTHE: Duceți-vă acasă, copii, totul e bine.
CHUCK: Da, sigur, nu văd ce-ar mai fi de făcut.
LOUISE: Da, Don și Betty vin în vizită la noi,
CYNTHIA: Don și Betty Grainger?
LOUISE: Da.
PERRY: Nu-mi iese din cap Harry Burns.
GILBERT: Harry Bernstein, vrei să spui. *(Musafirii au plecat.)*
D-NA TOOTHE *(către Jenny și Richard):* Iarba va crește din nou; pămîntul va fi iar mănos și în curînd, probabil, totul în grădină... va fi cum a fost. O să vedeți. *(Doamna Toothe iese, urmată de Richard și Jenny care o conduc aproape din instinct. Scena rămîne, o clipă, goală; Jack apare, venind din grădină, cu hainele murdare, părul plin de iarbă.)*
JACK *(de aci înainte se va adresa numai publicului, chiar cînd Richard și Jenny se reîntorc în încăpere; de bună seamă ei nu-l observă.)*: Nu vă faceți cine știe ce idei. Sînt mort, vă rog să mă credeți. Sînt *mort*. E fantastic cum te trezește moartea din beție. Ei, desigur, nu mi-am imaginat niciodată c-o să fie așa — în felul ăsta; îmi închipuiam moartea ca o lunecare ușoară de pe scaunul de bar de la club, sau ca o strivire sub roțile unui camion, noaptea, la o curbă — dar nicicum în felul ăsta. Niciodată nu poți să știi! Dumnezeule mare! Ați fi crezut? Doamna Toothe și Beryl și Cynthia, și Louise? Și biata Jenny? Eu niciodată n-aș fi crezut; bine, dar eu sînt un egocentrist — preocupat numai de persoana mea. Am fost. Trebuie să mă învăț să folosesc timpul trecut. Sărmanii Jenny și Richard! Ei sînt singurii de care... îmi pare rău — conștiința vinovată și tot restul. Codoașa cea bătrînă își poate purta singură de grijă, iar de ceilalți... cui îi pasă? Dar Jenny și Richard... cu ei e altceva. Ei mă îngrijorează.
(Jenny și Richard revin în cameră cu pași lenți. Jack își duce un deget la buze făcînd semn publicului să păstreze tăcere.)
JENNY *(timidă):* Asta-i.
RICHARD *(pustiu):* Da...
JENNY *(încercînd să facă conversație):* Unde l-ai trimis pe Roger?
RICHARD: La club, să înoate.
JENNY *(candidă):* Drăguț din partea ta.
RICHARD: A fost stupid că m-am luat de el...

https://biblioteca-digitala.ro

JENNY: Da. *(Pauză)* Cred că ar fi mai bine să facem puţină curăţenie — paharele şi toate celelalte.

RICHARD: De acord.

JACK *(îi urmăreşte o clipă cu privirea. Apoi, către public)*: Ce ironie cumplită !

JENNY *(aducîndu-şi aminte)*: Va trebui să spunem . . . nimic.

RICHARD: Ce-o să se întîmple? Va fi dat . . . pur şi simplu dispărut.

JENNY: Da, aşa cred.

RICHARD: Roger l-a adus aici.

JENNY: Da, dar o să spunem că Jack a stat numai puţin şi-apoi a plecat.

RICHARD: Or să pună întrebări?

JENNY: Cineva o să pună. Cineva trebuie s-o facă — cei de la asigurare sau altcineva.

RICHARD: Trebuie să ticluim o poveste.

JENNY: Da; va trebui să stau de vorbă şi cu ceilalţi.

RICHARD: Foarte bine.

JENNY *(cu sinceritate, lămurind multe)*: Dragule . . . Te iubesc.

RICHARD *(timid)*: Da, şi eu te iubesc.

JACK: Ironia; voiam să vă spun care-i ironia. Vă amintiţi cînd v-am mărturisit că mi-am refăcut testamentul şi le-am lăsat toată averea lui Richard şi lui Jenny? Ei bine, era adevărat, n-am glumit. Trei milioane şi jumătate, casa mea de aici şi cea din Nassau. Toate sînt ale lor.

JENNY: Să aşezăm paharele aici, pe platou.

JACK: Problema care se pune acum este că vor avea de aşteptat. Dacă pur şi simplu m-am . . volatilizat . . . dac-am dispărut de pe faţa pămîntului vor trebui să treacă şapte ani pînă cînd să fiu declarat oficial mort. Şi va urma o anchetă, de asta puteţi fi siguri. Sper că povestea pe care-or s-o îndruge o să fie plauzibilă. Îmi imaginez că aşa o să fie.

RICHARD: Ce că fac cu caviarul?

JENNY: Dă-l aici; îl acopăr şi-l bag la frigider.

JACK: Dar şapte ani înseamnă foarte mult. Cîte nu se pot întîmpla? ! Cu viaţa asta a lor pînă-n şapte ani se pot distruge. Vor avea atîtea de ascuns ! *(Către Richard şi Jenny.)* Va trebui să fiţi tari. Să rezistaţi.

JENNY: Iubitule?

RICHARD: Mmm . . .?

JENNY: Mă gîndeam . . . Casa asta pe care o ia doamna Toothe . . .

RICHARD: Ce-i cu ea?

JENNY: Cred c-ar trebui să aibă o grădină frumoasă, cu flori şi boschete şi tot ce trebuie. Asta ar face-o să apară ca o casă în care într-adevăr se locuieşte. Nu trebuie să arate ca o locuinţă părăsită. Ar atrage atenţia. Deobicei asemenea lucruri se observă.

RICHARD: Da, se observă.

JENNY: Grădinile lăsate în paragină . . . Cînd oamenii neglijează grădina, ştii că-i ceva în neregulă în casa aceea.

RICHARD: Da.

JENNY: Cred că grădina va trebui să fie frumos plantată şi bine îngrijită; bine întreţinută. Cred că va trebui să arate ca toate celelalte grădini. Nu eşti de aceeaşi părere?

RICHARD *(direct)*: Da, ai dreptate.

JACK: Ei bine: Cred că o vor face să arate ca toate celelalte.

În româneşte de ANTOANETA RALIAN

https://biblioteca-digitala.ro

ANDREI BREZIANU

Cui i-e frică de adevăr?

Pentru Broadway, Off-Off Broadway sau Off-Broadway — iar dincolo de ele, pentru scrisul american post-belic, Edward Albee e una din personalitățile cele mai notabile ale scenei contemporane. La numai patruzeci și trei de ani, el este astăzi un nume consacrat; în doisprezece ani de carieră dramaturgul a produs nu mai puțin de treisprezece piese (prima sa încercare scenică, neinclusă în această cifră, farsa *Aliqueen* o scrisese la doisprezece ani, în 1940); semnificativ pentru aspectul legăturii lui Albee cu Europa e faptul că prima ridicare de cortină asupra unei lucrări scrise de el are loc în Germania, în toamna anului 1959, cînd publicul berlinez aplaudă premiera piesei *The Zoo Story*. Albee cucerește foarte curînd după aceea și scenele de dincolo de ocean, unde opera lui reprezintă astăzi, după părerea multora, ecoul american cel mai reprezentativ al teatrului denumit, întîi europenește, « al absurdului ». Într-un articol intitulat *Care dintre teatre este cel absurd?* [1] Albee făcea pe marginea acestei denumiri un număr de pertinente observații cu privire la condiția teatrului contemporan, remarci nu lipsite de însemnătate și pentru înțelegerea, printre altele, a unei piese ca *Everything in the Garden:* « Ce poate fi mai absurd » — spunea el atunci, jucînd pe ambivalența denotației — « decît un teatru în care criteriul estetic sună cam în felul următor: piesa « bună » e cea care aduce mulți bani; piesa « proastă » e cea cu care nu se scot parale; un teatru în care dramaturgul e încurajat (nostim cuvînt !) să se considere o rotiță dintr-un angrenaj; un teatru în care imitația dă frîu liber imitației fără de sfîrșit; un teatru în care succesele londoneze sînt salutate vrînd nevrînd — cu un fel de șovinism întors — în chip de plecăciuni fostei metropole englezești; un teatru în care finanțele și angajamentele de afaceri predetermină succesul unor elemente cantitative necunoscute; un teatru în care s-a întîmplat, într-o stagiune, să nu se joace o singură piesă de Beckett, Brecht, Cehov, Genet, Ibsen, O'Casey, Pirandello, Shaw, Strindberg sau Shakespeare? Ce poate fi mai absurd decît asta? » Albee își punea aceste întrebări în anul remarcabilului său succes *Cui îi este frică de Virginia Woolf?*

[1]. *Which Theater is the Absurd One?* în "New York Times Magazine" (25 februarie 1962).

https://biblioteca-digitala.ro

În comparație cu desfășurările « absurdului » european, piesele teatrului lui Albee se înlănțuie, la o privire mai atentă, ca o ofensivă montată din lovituri alternate, avînd un scop social, în anumite privințe, mai răspicat definit, și asta, cîteodată, în chiar disprețul succesului de public: nu-i vorba numai, pentru el, de a critica societatea, — e vorba, în modul cel mai deliberat — după propriile lui cuvinte — de a o ofensa, la rigoare periclitînd pînă și afluențele de cassă: « Dacă teatrul nu trebuie să ne aducă decît ceea ce, în mod nemijlocit, ne vine la îndemînă să punem în legătură, sau să savurăm în mod confortabil, — atunci putem tot atît de bine să nu mai frecventăm teatrele de loc », spunea el într-un alt articol, semnificativ intitulat *Cui îi este frică de adevăr?*[1]

În această linie, s-a spus despre *Totul în grădină* că e o piesă incomodă; în mod paradoxal trebuie să spunem că două din elementele atinse de autor în treacăt, în însăilarea de justificări teoretice din care aminteam mai sus, sînt cumva identificabile în chiar geneza acesteia: e drept, nu « imitație generînd imitație », ci, dimpotrivă, adaptare creatoare; apoi, nu ploconire înaintea modei londoneze, cu toate că, în acest caz, avem de-a face cu autentica preluare a unui nucleu tematic conceput mai întîi de un englez, Giles Cooper. Saltul de la nivelul acestui material de bază — excelent ca idee dar insipid ca realizare — și treapta de închegare dramatică atinsă în final de *Everything in the Garden* e ceea ce ne dă măsura măiestriei scriitoricești ca și a geniului scenic superior, propriu lui Edward Albee. Pentru lumea scenei, atare elaborare, cu punctul de pornire într-un miez de intrigă preexistent, nu e firește lucru nou: meșteșugul genial al unui Shakespeare nu s-a sfiit de pildă să clădească bună parte dintr-o operă dramatică nemuritoare, sprijinit, fără complexe, tocmai într-un asemenea procedeu adaptativ. Nu însă prelucrarea magmei în creuzet — aspect formal-genetic, invocabil la rigoare ca pretext — ci calitatea intrinsecă a operei care a rezultat, e lucrul care face din recenta piesă a lui Albee o prezență după unii incomodă. Așa cum sublinia pe bună dreptate criticul american Elliot Norton, « *Everything in the Garden* e o piesă brutală, usturătoare, un atac frontal lipsit de menajamente îndreptat împotriva moralității și a moravurilor societății de consum » *(The Boston Record American)*; în ea, într-adevăr, printr-o instrumentație glacială, de sarcasm mînuit de la distanță, Albee despică putregaiul înfigîndu-și adînc tăișul la rădăcinile alterate: e vorba de celula însăși a familiei burgheze, înstrăinată de iubire, dar devorată de salacitate stearpă, ahtiată după dobînzi fără sudoare, și făcînd, în ultimă instanță, din violență parapetul defensiv al propriului ei fief de confort material. Doamnele din *Totul în grădină*, niște îndestulate onorabile burgheze vor practica o prostituție destul de impasibilă și calculată pentru un spor de cîștig bănesc destinat — printre altele — să ușureze, grație achiziționării de aparate electrice, anumite operații din perimetrul domestic, conjunctură focalizînd incidental goana nesfîrșită după confort

[1]. *Who's Afraid of the Truth?* "New York Times" (18 august 1963).

https://biblioteca-digitala.ro

a societății de consum apusene. Măștile cad foarte rapid, protestele soților, frustrați doar inițial în instinctul lor de proprietate sexuală (tabu uzat, datînd din epocile pre-libidinoase) estompîndu-se în favoarea unui realism arghirofil. Periclitarea prin denunț a întregii antreprize, care se dovedește de altfel deosebit de mănoasă, precipită un final climacteric unde explodează violența și crima: individul care amenința să dea lucrurile în vileag, e suprimat de soții părtași la afacere, în prezența doamnelor dispensatoare de sex contra plată. Richard Watts Jr., cronicarul dramatic al gazetei *New York Post* remarca în legătură cu *Totul în grădină* că « umorul ei, deosebit de ascuțit, păstrează totuși constant o notă esențială de seriozitate, realizarea scenică fiind, de la un capăt la celălat, captivantă ». Într-adevăr, construcția dramatică, articulată cu dibăcie pe suspense, un dialog mulat în mod magistral pe gradația de fond a acțiunii precipitîndu-se către desnodămîntul ei, exploatarea spirituală a situațiilor și agerimea nuanțată a replicilor, ca și pertinența căderii cortinelor, îndreptățesc afirmația criticului sus amintit, potrivit căreia « *Everything in the Garden* rămîne, o piesă de interes major ».

În termenii precitați ai lui Albee, e însă *Everything in the Garden* o piesă « bună », sau dimpotrivă? Răspunsul rămîne legat inevitabil de criteriile ce se pot adopta față de contextul dat. Ofensa pe care cu atîta detașată răceală o aduce *establishment*-ului în celula sa cu funcție etalon, — viața de familie, provoacă refuzul firesc al receptării la un anume nivel de audiență: implicarea piesei cu probleme ca insațiabilitatea mentalității arghirofile, sau ruptura sexualității de inimă, încununarea finalului prin acea calmă debridare de violență criminală, sînt, credem, un stigmat de interdicție marcînd cu toată severitatea intrările *Grădinii* lui Albee și făcînd din ansamblul ei o prezență stînjenitoare. O distincție necesară se impune: pentru cine rămîne *Everything in the Garden* o piesă incomodă? Pentru cei mai mulți, în rîndul cărora ne numărăm și noi, sarcasmul *cool* al lui Albee, învestmîntat în iscusința artei sale scenice, rămîne, — aici poate mai mult decît în alte piese — semnul unei conștiințe de o nedezmințită acuitate.

https://biblioteca-digitala.ro

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

FRANCESCO PETRARCA «RIME»

traducere de

ETA BOERIU

«SONETUL ITALIAN ÎN EVUL MEDIU ȘI RENAȘTERE»

traducere de

C. D. ZELETIN

Arta de a traduce poezii în formă fixă implică o îndoită conștiință a dificultăților asumate: pe lîngă ambiția de a inventa, într-o altă limbă, expresii echivalente artistic atît la nivelul semnificanților, cît și al semnificatelor, se adaugă, aici îndrăzneala de a obține izbînzi în cadrul unei prozodii riguroase, nimbate adesea de prestigiul unor extraordinare reușite în original. Un sonet de Dante sau Petrarca nu reprezintă numai o poezie de excepție, ci și sorgintea literară care a alimentat de-alungul veacurilor cele mai strălucite performanțe ale genului. Nimic mai potrivit, așadar, decît o analiză a unor asemenea traduceri, analiză în care — prin structura însăși a operelor originale — considerațiile de tehnică a tălmăcirii vor ocupa un rol preponderent. Este, de altfel, caracterul pe care această nouă rubrică a revistei noastre ține să-l mărturisească deschis dintru început. În cazul de față, apariția — aproape simultană—a unei antologii din opera lui Petrarca și a unei antologii a sonetului italian din Evul Mediu și Renaștere ne

https://biblioteca-digitala.ro

oferă prilejul de a însoți compararea obligatorie dintre original și tălmăcire cu așezarea în balanță a două versiuni în românește ale unui text unic. În felul acesta, vom putea desprinde atitudinea fiecărui traducător față de originalul cu care a înțeles să se măsoare: perspectivă care, singură, ne poate da măsura și instrumentele de evaluare a rezultatelor obținute. Cum analiza noastră nu poate să parcurgă, în întindere, materialul literar al acestor două volume, ne propunem să întîrziem asupra unor sonete mai cunoscute, acelea în care tonul specific petrarchist răsună în deplina lui puritate, impunîndu-se ca adevărate modéle ale genului.

De altfel, atenția față de acest *ton* aparte ne-o recomandă chiar primul vers al lui Petrarca: *Voi ch'ascoltate in rime sparse il suono . . .* (Sonetul I). Ultimul cuvînt al acestui vers precizează distanța care se insinuează între *trăirea reală* a afectelor de către marele iubit al Laurei și *expresia lor literară*: distanța aceasta este însuși spațiul literar în care experiența de viață devine o *tehnică a verbului*, adică concretul existenței artistice. A restitui acest *suono* original și originar în limba în care traducem, ni se pare a fi condiția primă a reușitei. Condiție ce se afirmă cu atît mai multă pregnanță, cu cît, aici, e vorba de transportul poetic între două limbi înrudite — italiana și româna — care, cel puțin în principiu, ar trebui să ofere mai multe sanse pentru o izbîndă deplină. Formă fixă, deci limitată și riguroasă, sonetul încarcă fiecare din elementele sale — vers prim, vers ultim, replica pe care și-o dau catrenele cu rima lor alternantă, pregătirea finalului pe care o insinuează terținele, etc. — cu valori expresive deosebite, dictate de economia verbală ce stăpînește întreaga compoziție. În sensul acesta, debutul primului sonet în românește ni se pare mult mai fericit — pentru că e mai aproape de original — în traducerea Etei Boeriu *(Voi ce-ascultați în versuri tînguirea)* decît în aceea a lui C. D. Zeletin: *tînguirea* vrea să fie echivalentul expres al acelui *suono* care, în original, marca distanța despre care vorbeam mai sus. Dar fidelitatea e mai deplină în prima versiune, și datorită faptului că traducătoarea respectă impactul verbal realizat prin topica originalului, devenit celebru. C. D. Zeletin pare a nu acorda suficientă atenție acestui element determinant pentru *sunetul* însuși al sonetelor petrarchiste: *Voi ch' ascoltate* a rămas, în urechea tuturor cititorilor de poezie, aproape la fel de sentențios și lapidar ca și *Lasciate ogni speranza . . .*, și orice inversiune gramaticală atentează la puritatea acestei inscripții gravate în memoria noastră poetică. Traducătorul sonetiștilor italieni avea, totuși, mai multe date de a respecta întru totul topica originalelor, îndeosebi datorită faptului că lexicul său e mai neologistic, mai puțin arhaizant decît al Etei Boeriu, ceea ce crează încă de la nivelul material al expresiei, posibilitatea de a manevra mai subtil și mai complicat endecasilabul. Arhaizînd, și — prin aceasta — înțelegînd să introducă, și în românește, distanța care se cască între noi, cei de azi, și verbul înflăcărat al lui Petrarca, Eta Boeriu este, în schimb, obligată adesea, tocmai datorită materialului verbal cu care operează, la unele « figuri » care sînt adăugate față de text, deși — desigur — în spiritul lui. Astfel, versul ultim al primei strofe devine: *că-n parte-altminteri îmi vorbea simțirea*, adică mai încărcat față de original *(Cuand' era in parte altr' uom da quel*

https://biblioteca-digitala.ro

ch'i' sono) decît în tălmăcirea lui Zeletin *(rea un altul decît cel ce este)*. Neologismul preferat de acesta îi permite, de pildă, să surprindă ceva din insistența originalului asupra zădărniciei afectelor umane, în versul 6, *(fra le vane speranze e'l van dolore)* care se mulează mai bine pe modelul său *(speranțe vane și dureri deșarte)* decît cel al Etei Boeriu, la care lungimea adjectivului autohton *(amăgitoare)* față de cel neologistic *(vane)* transformă complet versul *(cu lacrimi și credințe amăgitoare)*. Mai gravă e la Zeletin cîte o infidelitate care falsifică pînă la nerecunoaștere sensul, ca în versul: *Spero trovar pieta, non che perdono*, al cărui înțeles fidel e: sper să găsesc milă, *nu numai* iertare . . . De altfel, sfîrșitul strofei a doua este, la amîndoi traducătorii, infidel nu atît față de semnificația lui în original, cît față de legea nescrisă a sonetului: inversînd, și unul și celălalt, cele două versuri (Eta Boeriu: *nădejde trag de milă și ieratre / de-ați cunoscut și voi cîndva iubirea;* Zeletin: *Nu-mi dați iertare, ci o milă-aparte, / De v-a trecut iubirea prin tempeste;* să remarcăm, în treacăt, neologismul învechit « tempeste » ne la locul lui aici !), deci încheind muzica tînguitoare a catrenelor printr-o condițională, în loc să prefere «lacătul» ferm al propoziției principale, ca în original *(ove sia chi per prova intenda a more, / spero trovar pieta, non che perdono)*, ei n-au marcat suficient de tare ruptura lirică dintre partea întîia și restul sonetului.

Tudor Vianu remarca undeva că versul ultim al unui sonet este un fel de « explozie ». Observația se verifică adesea la Petrarca. In Sonetul I acel faimos *che quanto piace al mondo e breve sogno* constituie o remarcă de moralist creștin, pe care traducătorii au redat-o în termeni adecvați; numai că la C. D. Zeletin, printr-o simplă inversiune a sintagmelor, sensul e puțintel modificat: *că lumii place tot ce-i vis de-o clipă* spune cu totul altceva decît *că tot ce lumii place e nălucire . . .*

Un rol aparte îl au, în cadrul sonetelor lui Petrarca, contrariile, cuvintele opuse care tind să surprindă ceva din dramatismul sufletului sfîșiat între propriile sale « facultăți », în frumoasă tradiție aristotelică ilustrată de atîtea ori și de Dante. Astfel, primul vers al strofei a 2-a din același sonet *(del vario stile in ch'io piango e ragiono)* cu dialectica lui interioară, între sensibilitate și rațiune, a rămas netranspus în românește. Construirea de asemenea situații contrastante e pasiunea poetului italian. În Sonetul III, finalul ne prezintă cele două personaje lirice — poetul și iubita — expunîndu-se în mod diferit și beneficiind de un tratament divers din partea zeului Amor: în timp ce amantul e « disarmato » și rănit de « săgețile iubirii », femeia este « armata » dar nici măcar amenințată « cu arcul ». Situația este eludată de C. D. Zeletin *(N-a fost o cinste-atunci să mă prăvale, / Iar vouă, cu un scut ce scînteiază, / Săgeata nici măcar să v-o arate . . .)*, subliniată, pe drept cuvînt, de Eta Boeriu *(Dar n-a fost drept săgeata să-și măsoare / cu pieptu-mi fără platoșe, iar ție / nici arcu-ntins măcar să nu-ți arate.)* Să urmărim însă jocul acestei dialectici în Sonetul CXXXII, izvor literar al unei întregi lirici amoroase care a tratat iubirea în termeni antitetici. De la început, versiunea lui Zeletin ni se pare greoaie și neartistică: *De nu-i iubirea ce eu simt, ce-i oare? / Iar dacă-i ea, mă-ntreb ce e iubirea?* Fonetic vorbind, hiatusurile — prea multe — vădesc stîngăcie în manevrarea unor întrebări

https://biblioteca-digitala.ro

fundamentale. Dar chiar întrebările nu sînt formulate corect: *Ce e iubirea?* — introduce o interogație abstractă acolo unde originalul presupune o concretețe indiscutabilă, chiar dacă nu explicită: *ma s'egli e amor, per Dio, che cosa e quale?* Eta Boeriu simte, aici, nevoia de concret, și apasă asupra lui: *Iar dacă e, din cea fost plămădită?*. sau: *De ce, de-i bună, roadele-s amare?*... Sentimentul forțelor contrare care-l sfîșie e atît de puternic, încît poetul italian ține să-l sublinieze într-un vers *(Fra si contrari venti in frale barca)* rămas — din păcate — fără echivalent în românește (Eta Boeriu: *Bătut de vînturi fără saț;* C. D. Zeletin: *Furtuni pe mare vin*...), ceea ce înseamnă — în mod ciudat — o mai scăzută conștiință a antinomiei existențiale la cei chemați s-o interpreteze, decît la cel care a trăit-o.

Tipică pentru Petrarca este clasica «figură» care ne prezintă sufletul îndrăgostitului ca o imensă scenă unde se perindă, se înfruntă diversele «facultăți», dispuse într-o constelație menită să mărturisească întreaga formație umanistă a scriitorului, zestrea lui de cultură antică. În Sonetul CLXXXIX *(Passa la nave mia colma d'oblio)* conceptele de viață sufletească sînt personificate, ba chiar ipostaziate, într-o compoziție de mare plasticitate, nu lipsită de dinamism, ca o adevărată «marină» pictată în culori sumbre: viața poetului e o navă, condusă de Amor — domn și dușman deopotrivă — printre Scila și Caribda, pe o noapte furtunoasă; fiecare vîslă e manevrată de un anumit gînd, suspinele, speranțele și dorințele îi zdrențuiesc pînzele, ploile de lacrimi și negurile suferințelor îi macină otgoanele obosite, împletite din ignoranță și erori, stelele călăuzitoare — ochii Laurei — s-au stins pe boltă, rațiunea și dorința de a trăi s-au spulberat, poetul nu mai speră să ajungă la liman. În pofida conceptualismului, sonetul are o vibrație autentică: fiecare noțiune abstractă se logodește cu un determinant concret, acțiunile acestor «personaje» sînt repezi și precise, încît schematismul construcției e debordat de mișcarea ce se sugerează în spațiul fără întindere al imaginii. Nici una din versiunile celor doi traducători nu izbutește să refacă, în spațiul sonetului românesc, această mișcare: Eta Boeriu greșește renunțînd la indicația mitologică din versul 3 și traducînd Scila și Caribda prin «între rău și bine», sau omițînd acel sugestiv «colma d'oblio»; după cum C. D. Zeletin greșește atunci cînd construiește «cadrul» acțiunii într-un vers independent (al 4-lea din strofa I) în loc să strecoare elementele marine în țesătura verbală a strofei; sau cînd eludează aluzia clară la ochii Laurei din original *(Celansi i duo mei dolci usati segni)* sau traduce prin: *Imi piere arta, glasul rațiunii* (!?) un vers faimos în care «l'arte» înseamnă, fără nici o îndoială, «l'arte di navigare», adică dorința de a trăi.

Marile reușite lirice ale Etei Boeriu sînt sonetele ce se sprijină pe o singură imagine centrală, dezvoltată ulterior în cercuri concentrice, pînă la terțina concluzivă. Aici, capacitatea ei de plasticizare, strălucit probată în traducerea «Divinei Comedii», se simte la ea acasă, alegorismul originalului capătă o concretețe în plus, care-l scoate puțin din tradiția umanistă, ușor desuetă, pentru a ni-l oferi sub forma unor tablouri mai intime, mai vibrante. Așa se întîmplă în cîteva sonete celebre: XVI: *Albit de ani bătrînul se desparte;* XIX: *Sînt vietăți, din cîte nasc sub stele*; XXXV: *Îngîndurat, cu leneș pas,*

https://biblioteca-digitala.ro

agale; LVII: *Mi-e pururi leneș și tîrziu norocul;* CCLXXIX: *De cîte ori foșnesc sub bolți rotunde;* CCCXV: *Anii mei verzi și înfloriți ca merii;* sau, în fine, CCCLIII: *O, pasăre ce nopții-i curmi tăcerea.* Un lirism de o simplitate fermă, dar nu mai puțin suavă, care preia muzica originalului, fără a se mai sinchisi — în fragila lui înaintare spre desăvîrșire — de fiecare element al textului italian; care trezește parcă virtuțile ascunse ale limbii noastre, într-un fel de competiție peste veacuri cu un model mereu venerabil, — se face auzit în aceste sonete. Ele sînt egalate, la Eta Boeriu, și de cîteva memorabile terține din « Triumful Morții », rivale în strălucirea lor cu nenumătate terține dantești din « Paradisul », din care nu ne putem reține să nu cităm finalul părții întîia: *Albă, ca neaua-n munți cînd fulguiește / și-n preajmă-i vîntu-a bate nu se-ndeamnă, / făptura ei părea că odihnește. / /Un somn senin, ca zarea cînd e toamnă, / era pe fața ei prea luminoasă / ceea ce-n lume a muri înseamnă. / / Pînă și Moartea-n ea părea frumoasă . . .* Restituirea unui asemenea sunet fundamental scapă oricărei suprapuneri comparative a textelor, fiind — în ultimă analiză — singura probă irefutabilă că traducătorul este, el însuși, poet.

Mai aspru, mai sacadat, mai tranșant, C. D. Zeletin trebuie apreciat pentru tonul pe care-l obține în cîteva « sonete ale mîniei », ca: XLIV: *Cel ce Tessalia avu s-o-nfru-nte;* CII: *Cezar, cînd trădătorul din Egipet;* CXXXVI (sonet contra curții papale din Avignon): *Văpaia cerului să-ți plouă-n plete;* sau CCLXV: *Barbarul suflet ce nu vrea s-audă.* În general însă, traducătorul rezistă destul de rar la confruntarea cu tonul originar și specific al unui sonet faimos. De altfel, selecția sa în două volume, care începe cu Pier delle Vigne (1180—1249) și sfîrșește cu Tommaso Campanella (1568—1639), poposind pe parcurs la opera unor obscuri sonetiști ce nu figurează în nici o antologie a poeziei italiene, mărturisește mai curînd intenția unui fapt de cultură, decît aceea a unei reconsiderări poetice, și se cuvine a fi judecată ca atare.

https://biblioteca-digitala.ro

VIRGIL TĂNASE

VILLIERS DE L'ISLE-ADAM «POVESTIRI FIOROASE»

Editura *Univers* publică un volum de *Povestiri fioroase* de Villiers de l'Isle-Adam în traducerea lui G. Marcuson. Nu este vorba de un eveniment editorial. Mai întîi pentru că spațiul literar pe care îl ocupă Villiers a căpătat, în mod definitiv, statut de astru mort: el răsfrînge lumina căreia nu-i poate da naștere, anumita lui strălucire, mai degrabă decît unor calități intrinsece ale textului datorîndu-se faptului că prețiozitatea modernă, pe de o parte, iar, pe de alta, o literatură fantastică și violentă își regăsesc, nostalgic, în opera lui Villiers un fel de senină copilărie pierdută; deși, firește, acesta, oricare ar fi unghiul din care l-am privi, va rămîne, întotdeauna, mult în umbra unui Nerval sau a unui Poe. Nu este un eveniment editorial, apoi, întrucît nici G. Marcuson nu reprezintă un nume răsunător în viața noastră literară — o oarecare prospețime pare a fi încercat să-i dea Alexandru George prin articolul său din *România literară: O lamentabilă trădare* (nr. din 8 oct. 1970); dar după o atentă confruntare, trebuie să mărturisim că înverșunata vehemență acolo exersată întru amintitul scop este cu totul și cu totul exagerată: privite în context, exemplele date se dovedesc, adesea, inconsistente, rămînînd doar, pînă la urmă, în picioare cîteva foarte grave erori de traducere, dar nu mai multe și nu mai grave decît se săvîrșesc de obicei într-o traducere mediocră, și cîteva remarci care s-ar justifica mai degrabă dacă ar fi fost vorba despre un Valéry sau un Nerval, un Mallarmé sau, poate, chiar vreun poet prețios din secolul al XVII-lea, să zicem un Théophile de Viau sau un Saint-Amant, dar mai puțin; aceasta, e, firește, o părere, o chestie de gust — deși însuși faptul că nu există o unanimitate în ceea ce-l privește pe Villiers este deja un semn rău — atunci cînd scriitorul în cauză este autorul acestor *Povestiri fioroase;* în fine, menționatul articol nu face nici o aluzie la soluțiile onorabile propuse de G. Marcuson: ele există — un cer *spuzit de stele* (p. 57) pentru *rempli d'etoiles*, sau *o luminosă cunună* (p. 13) în loc de *couronne lumineuse* pot fi o dovadă, ca, de asemenea, întregul pasaj în care don Arbuez îi anunță condamnatului că a venit sorocul ultimei încercări (p. 180), și destule altele — dar, iarăși, nu mai multe decît se întîlnesc întotdeauna într-o traducere despre care nu se poate spune nimic mai mult decît că este onestă.

Așadar, într-un cuvînt, o traducere ale cărei erori merg de la neatenția de lectură — astfel în loc de *caverne* (unde, de altfel, era mai firesc să-și găsească adăpost niște tîlhari care se ascund în afara zidurilor orașului) traducătorul citește *caserne* și traduce ca atare (p. 132) — pînă la ignoranță — într-adevăr, a face (p. 135) din poeziile cu formă fixă «virelai» și «tenson,» mai ales atunci cînd ele sînt legate de numele unui duce de Orléans (chiar dacă în 1404 Charles nu

https://biblioteca-digitala.ro

putea să aibă decît vreo zece ani, dar, evident, aici nu există nici o altă posibilitate de interpretare), niște soiuri de vinuri este deja cam mult, iar apoi și în ceea ce privește acele *parties de joute*: e adevărat că ele puteau avea loc și pe uscat dar, de data asta, pare limpede că e vorba de lupte pe apă: *parties de joute sur la Seine*, spune autorul, deci e destul de greu de admis traducerea care adaugă, pe deasupra, și precizarea că ele se făceau călare (p. 134). De altfel nu o dată traducătorul se lasă prins în capcana unor false echivocități: atunci cînd locutorul urmărește o femeie gîndindu-se că prima trăsură care trece pe acolo *peut l'emporter*, asta nu înseamnă, și expresia nu e cîtuși de puțin ambiguă, decît că această trăsură poate să o ia pe ea, cea urmărită, și nu *să-l răpună* (p. 154) pe el, sensul propus aici pentru verbul *emporter* neapărînd decît în contexte foarte bine precizate și, de atlfel, destul de rar; tot astfel *faute de temps* nu însemnă *în afara timpului* (p. 277) ci în lipsă de timp: doar astfel fraza, de importanță maximă pentru text, devenind inteligibilă: este vorba de senzația precisă a morții și de variabilele ei în funcție de rapiditatea execuției, nu de ceva exterior coordonatelor umane cum lasă să se înțeleagă traducerea. Jenante sînt confuziile aproape inexplicabile acolo unde totul e absolut univoc, unde autorul nici măcar nu poate fi suspectat de ignoranță: într-un medalion unde ni se spune că se află o floare, mai mult decît atît, concretețea ei fiind accentuată de precizarea că ea este încîlcită printre niște șuvițe de păr, această floare, *une pensée*, adică pur și simplu o pansea, adică trei-frați-pătați, sau catifeluță dacă preferați, devine *un gînd* (p. 36); poate doar printr-o suspectă prețiozitate . . . Și ne izbim astfel de adevărata problemă pe care o ridică din punct de vedere teoretic traducerea lui G. Marcuson.

Într-adevăr, putem fi întrebați de ce ne-am oprit la o traducere pe care am calificat-o, dintru început, ca nefiind un eveniment editorial, traducere ce nici nu aduce în circulație un text de o deosebită importanță și nici nu se remarcă prin subtilități demne să constituie ele în sine obiect de atenție. Ei bine: pentru că textul prezintă totuși o stranie prețiozitate a discursului, o subtilă uzanță a limbii, particularitate care este în măsură să deschidă problema curajului pe care se cade să-l arate în scriitură traducătorul, — ceea ce introduce, mai departe, problema calității literare pe care se cade să o aibă un traducător.

Atunci cînd un text de primă importanță ajunge în mîinile unui scriitor, acesta, oricum, este îndreptățit să opteze pentru toate modificările care i se par binevenite, acesta, oricum, își poate permite orice îndrăzneală — firește nu față de text ci față de limbă: el va născoci cuvinte noi, va răsuci fraza după bunul său plac, ceea ce, în cazul unui adevărat scriitor, înseamnă a realiza mai deplin spiritul limbii, decît o face conversația curentă; el va simți contextele suficient de riguros construite astfel încît înlocuirea unui termen să producă nu modificarea acestuia ci a cuvîntului nou introdus și convertit la un sens silit și nu va pierde această ocazie de a adăuga denotației impuse de context o conotație neașteptată, răscumpărînd astfel, cu acest prilej, sacrificiile făcute altădată pentru a păstra nealterat în limba în care se traduce sensul textului de tradus, și așa mai departe.

https://biblioteca-digitala.ro

Iată însă că de astă dată un scriitor al îndrăznelii limbajului, Villiers de l'Isle- Adam, nu este totuși un atît de mare nume — probabil, acesta este calculul pe care și l-a făcut și editura — încît să nu ajungă pe masa de lucru a unui traducător, mai puțin experimentat. Și atunci ce se întîmplă? G. Marcuson este adeseori ispitit să îndrăznească dar, din nefericire, G.Marcuson, care este un traducător, după părerea noastră, onest, și am putea susține aceasta, deși cu o justificată strîngere de inimă, chiar în fața lui Alexandru George, nu este nicidecum un scriitor, fapt care nu s-ar fi observat, poate, dacă cel tradus ar fi fost Zola, dar care iese în evidență de la prima încercare de-a reface în românește insolitul lingvistic al lui Villiers: *stei* (p. 56) nu poate înlocui oricînd cuvîntul piatră, prețiozitatea celui dintîi cerînd, pentru a nu se ajunge la un efect ridicol, construcția unei vecinătăți foarte ambigue lingvistic astfel încît termenul să nu fie nici respins de context nici întru totul în spiritul lui — în care caz nu mai are nici un efect evocator și e dinainte închisă orice problemă de expresivitate; tot astfel *soața mea* (pp. 186, 201) pentru *ma femme* sau o fată *bărbată* (p. 186) sînt înlocuiri care denotă că G. Marcuson nu simte cu prea multă acuitate ce anume este îngăduit și ce anume nu în folosirea literară a limbii române. Tot astfel românizarea numelui propriu Chloë în nici mai mult nici mai puțin decît Hloe (pp. 203 și urm.) pune sub semnul îndoielii gustul lingvistic al lui G. Marcuson.

Trecînd însă peste acestea, ceea ce izbește în traducerea pe care o discutăm — dar, după cele chiar acum spuse, oare G. Marcuson n-a făcut mai bine așa, neutralizînd textul, decît să încerce potențări pe cont propriu a căror reușită trebuie că ar fi fost problematică? — este aplatizarea tuturor prețiozităților originalului, este ocolirea tuturor căutărilor de stil pentru a ne pune în față un context, trebuie să mărturisim, destul de diferit de cel original. Constituindu-se într-un plan indiferent față de relatat, cuvintele lui Villiers nu pregetă să se îndepărteze de ceea ce s-ar putea denumi discursul firesc al situației; se realizează astfel pe plan lingvistic surpriza pe care încearcă s-o instaureze la nivelul informației, situațiile stranii, fantastice sau terifiante, specifice acestui autor. Ori dacă Villiers de l'Isle-Adam se particularizează în literatura franceză tocmai prin scriitura lui, cititorul versiunii românești nu va înțelege niciodată de ce.

Arhaicul *souventefois* devine banalul *deseori* (p. 4); latinismul *anfractuosité* cu denotații de sinuozitate și adîncime (de la anfractus = cotul unui drum, întortochiere, încurcătură) devine dreptunghiularul *colț* (p. 5); la fel *opime* devine *abundent* (p. 34) pur și simplu; *obombré* apoi, un cuvînt nu numai vechi dar în același timp căutat și sonor, nu numai că nu cheamă ceva de ordinul adumbririi dar, din contră, printr-o seacă sărăcire procesverbalistică, se schimbă-n *protejat de umbrele* (p. 86); culoarea *souris-qui-trotte* firește că nu e cea mai banală, pentru simplul fapt că locutorul comun nu s-a gîndit niciodată că nuanțele de gri se pot schimba după mișcare, ba mai mult chiar, după viteză, așa încît cu orice preț un scriitor ar fi păstrat în traducere o asemenea subtilă și particulară notație ocolind inexpresivul *cenușiu* (p. 104); în fine, cuvîntul *méphitique* strălucit pătruns

https://biblioteca-digitala.ro

în limbă prin travaliul rabelaisian care l-a născocit după modelul lui „mephitis" rătăcit în latina tîrzie sub o formă vulgară, își pierde orice nuanță atunci cînd este înlocuit printr-un termen atît de lipsit de istorie, ceea ce vrea să însemne atît de lipsit de putere de expresie, cum este *infect* (p. 179); exemplele abundă, iar ca o ultimă și elocventă dovadă să alăturăm o mostră a scriiturii lui Villiers de l'Isle-Adam de echivalența lui G. Marcuson: *sur ces guéridons étaient délivrés des breuvages*, spune autorul și ne împrejmuie într-o substanță muzicală cu ison de instrumente vechi, cu glasuri încete și întrucîtva aspre, în ceața căreia liniile curbe, împodobite cu alese lucrături, ale acestor mobile maúre se îmbină cu gustul ciudat nu de băutură ci de licori anume preparate și, parcă, încă nedesăvîrșit extrase din ierburi, aduse acolo într-un mod anume, mai degrabă înfățișate de paji decît turnate în vederea unei comune îngurgitări; *pe aceste mesuțe li se serveau băuturi* (p. 5) spune traducătorul, doar diminutivul, pe care nu și l-ar fi permis un funcționar conștiincios, lăsîndu-ne să bănuim că nu avem de-a face cu un raport de fine de trimestru. (O excepție: *prendre des fortifications=să se învigoreze*, p. 9., dar cu o floare nu se face primăvară mai ales că, trebuie s-o spunem, pierdută într-un context care nu o ajută, această reușită nu numai că se estompează dar apare chiar, la urma urmei, deplasată deși, firește, ea este cea care își are locul aici și conextul e cel care ne înșeală.)

În fine, care pot fi concluziile unei asemenea treceri în revistă: să punem în discuție competența celor care fac traducerile, așa cum propune Alexandru George? Firește, e un aspect al problemei, dar sîntem convinși că nu vom avea niciodată, chiar în condițiile unei perfecte orînduiri editoriale, destule condeie pentru cîte traduceri se cer perfecte, admirabile. Se cuvine pur și simplu, de astă dată, să conturăm cît mai precis cu putință calitatea traducerii care ni se înfățișează; știut fiind, însă dintru început că masa traducerilor va depăși întotdeauna forța scriitoricească și că tot ce ne putem dori este ca editurile să îngăduie scriitorilor noștri a se întîlni nestînjeniți în traducere cu acei autori care au pentru ei pondere de destin scriitoricesc.

https://biblioteca-digitala.ro

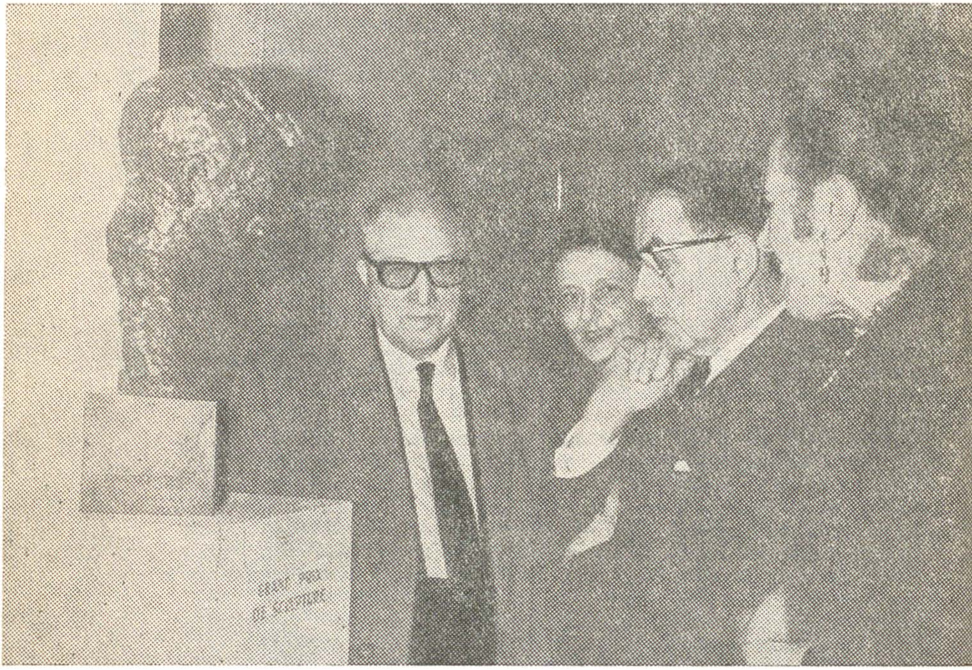

IRINA CODRENU

Irinei Codreanu i-a fost acordat, anul acesta, Marele Premiu al « Expoziției Internaționale de pictură, sculptură și artă decorativă feminină » organizată la Muzeul de Artă Modernă din Paris. Distincția aceasta se alătură « Medaliei de Argint a orașului Paris » (1968), decernată pentru ansamblul operei sale, precum și titlului de « Cavaler al Ordinului Artelor și Literelor » (1969), fiind subliniată astfel o merituoasă activitate desfășurată de-a lungul unei jumătăți de veac.

Creația artistei urmează coordonatele stilistice esențiale pentru momentul trecerii de la viziunea sculpturii tradiționale — concretizată prin forma arhitecturată bourdelliană — la puritatea concentrată a artei mo derne, proces declanșat odată cu apariția lui Brâncuși.

Fără a fragmenta unitatea concepției Irina Codreanu acceptă premiza structurii clasice, nu în sensul unei determinări morfologice, ci înțeleasă ca o aspirație spre rigoare și în același timp spre plenitudine.

Formația ei îndelungată, începută la Academia de Belle Arte din Bucu-

https://biblioteca-digitala.ro

rești, continuată apoi la Académie de la Grande Chaumiére sub atenta îndrumare a lui Bourdelle, se desăvîrșește în atelierul lui Brâncuși care, notează artista, « ne-a dat sensul adevărat al blocului de piatră, de marmură, al trunchiului de lemn. Adică, ne-a învățat că trebuie să respectăm forma pe care natura sau întîmplarea au dat-o materiei și, plecînd deci de la această obîrșie, să-i găsim structura sculptural adecvată ».

Fără a ajunge la esența ultimă, caracteristică sintezei brâncușiene, păstrîndu-se în limitele unui figurativ nedisimulat, sculptorița tinde către definirea substanței formale șlefuind cu migală bronzul sau marmora (Foca, Pasărea, Eileen). Bustul dirijorului Charles Munch — lucrare premiată anul acesta — reprezintă prin modelé-ul vibrat, prin spiritualizarea materiei sculpturale, o adevărată personificare a muzicii, artista decantînd totodată acele trăsături psihologice care conferă o pregnanță particulară marelui dirijor.

Compozitorul Marcel Mihalovici, membru corespondent al Institutului Franței, afirma într-o elogioasă prezentare făcută cu ocazia deschiderii expoziției organizată la București în 1968: « O feminitate încîntătoare, gustul pentru frumusețea obiectului în sine, expresivitatea gestului sau a fizionomiei, tendința spre stilizare, viața intensă pe care o transmite lucrărilor, dragostea și respectul ce-l are artista pentru materia pe care o va transforma, iată pare-mi-se elementele care stau la baza acestei fermecătoare personalități ».

Aprecierea de care se bucură opera sculptoriței de origină română se manifestă și prin prezența operelor ei în numeroase muzee și colecții particulare din Europa, contribuind astfel la prestigiul culturii românești.

MIRCEA SIMU

https://biblioteca-digitala.ro

POVEŞTILE LUI CREANGĂ ÎN BRAZILIA

În condiţii grafice excelente, a apărut nu de mult la Rio de Janeiro, la editura « Germinal », o frumoasă versiune portugheză a poveştilor lui Ion Creangă. Traducătorul volumului este scriitorul Roberto das Neves, care semnează şi o amplă prefaţă. « În pofida marilor afinităţi lingvistice, etnice şi de civilizaţie pe care le are cu Brazilia — constată Roberto das Neves — România, pe care am avut plăcerea să o vizitez, este o ţară aproape necunoscută la noi. O stradă cu numele România, în cartierul Laranjeiras, este unul din puţinele nume care evocă pentru brazilieni ţara cucerită de împăratul Traian. » După cîteva date istorice şi geografice despre ţara noastră, Roberto das Neves apreciază că « graţie unei poziţii geografice privilegiate, între Occident şi Orient, România are una dintre cele mai bogate şi policrome literaturi din lume».

Amintind de contribuţia compatriotului său Nelson Vainer la cunoaşterea literaturii române în Brazilia, autorul arată că şi-a îngăduit să-şi intituleze volumul *Ion Creangă: Poveşti populare din România* pentru a nu se confunda cu recenta antologie de povestiri româneşti alcătuite de Nelson Vainer.

Roberto das Neves justifică alegerea spre traducere a poveştilor lui Ion Creangă prin caracterul lor reprezentativ şi valoarea artistică excepţională. Sînt amintite studiile lui Jean Boutlère şi Al. Dimas, în care Ion Creangă este socotit superior, ca artist, unor povestitori ca Grimm şi Andersen.

Apreciindu-l pe Ion Creangă drept un Rabelais modern, Roberto das Neves surprinde ca notă distinctivă a scriitorului « satira terapeutică » (întreprinsă îndeosebi în *Dănilă Prepeleac*, *Povestea lui Stan Păţitul* şi *Ivan Turbincă*) şi « rîsul sănătos, homeric, al ţăranului cu temperament sangvin».

În ceea ce priveşte traducerea, trebuie să consemnăm efortul remarcabil al lui Roberto das Neves de a pătrunde într-o operă a cărei originalitate de expresie o face aproape intraductibilă. În această ultimă versiune portugheză (cea dintîi a fost realizată în 1946, la Lisabona, de profesorul V. Buescu, în colaborare cu A. R. Monsinho), opera lui Creangă dovedeşte că îşi poate păstra perfect farmecul prin valorile sale universale dincolo de cele legate strict de limbaj. În fericitele echivalenţe ale lui Roberto das Neves, intuim mai mult decît simpla înrudire de limbă: există o înrudire spirituală mai profundă, care-l fereşte pe traducător de primejdia de atîtea ori semnalată a trădării.

În cîteva cuvinte despre traducere, autorul lămureşte că, necunoscînd suficient limba română, a consultat traducerile franţuzeşti, ale lui Yves Angé şi Elena Vianu, precum şi pe aceea în esperanto a prof. M. R. Welther, subliniind că îndeosebi aceasta din urmă i-a fost de mare folos în găsirea echivalenţelor exacte ale textului românesc.

ANDREI IONESCU

Corectura: LIDA IGIROŞIANU

Tiparul executat la Întreprinderea Poligrafică «Arta Grafică»

https://biblioteca-digitala.ro

PREZENTAREA TEHNICĂ
I. BROD

Secolul 20

REDACȚIA: CALEA VICTORIEI 115. TEL. 16.79.22
ADMINISTRAȚIA: ȘOSEAUA KISELEFF 10 — TEL. 18.33.99
BUCUREȘTI

Lei 10

43 804

https://biblioteca-digitala.ro